

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXXII • nr. 2 (63) • decembrie 2024

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ [florianroatis\[at\]yahoo.com](mailto:florianroatis@yahoo.com)

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN

Diana FILIP

Simona DUMUȚA

Dr. Vlad Ioan BONDRE

Dr. Ioan GOGOTA

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

www.bibliotecamm.ro

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

Intelectualii și puterea: de la Platon la Heidegger

Dr. Florian ROATIȘ

Despre intelectuali, categorie socială din care s-au recrutat dintotdeauna elitele, s-a scris și s-a publicat o enormă și impresionantă bibliografie. Și aceasta cu toate că termenul, conceptul de intelectual datează doar de un secol și un sfert, el fiind utilizat pentru prima oară în timpul Afacerii Dreyfus, care a divizat Franța pentru cel puțin 12 ani (1894-1906).

Ofițerul francez Alfred Dreyfus, evreu de origine alsaciană, a fost acuzat, în anul 1894, de spionaj în favoarea Germaniei, condamnat la închisoare pe viață și deportat pe Insula Diavolului, în Guyana Franceză. Doi ani mai târziu, se descoperă că adevăratul trădător este maiorul Walsin-Esterhazy, dar șefii armatei, pentru a nu păta imaginea dorită imaculată a acesteia, ca și președintele Félix Faure, nu acceptă revizuirea procesului, determinând absolvirea de vină și achitarea lui... Esterhazy! În semn de protest, Émile Zola a adresat o scrisoare deschisă președintelui Republicii, cerând achitarea ofițerului deportat și pedepsirea adevăratului vinovat.

Apărută în numărul din dimineața zilei de 13 ianuarie 1898 al ziarului *L'Aurore*, cu titlul „J'accuse”, pus de George Clemenceau, viitorul prim-ministru al Franței, scrisoarea-pamflet a produs un adevărat șoc în opinia publică, generând numeroase manifestări, pro și contra, în țară. În 15 ianuarie 1898, în *Le Temps* se publică o listă de protest, prin care se cere public revizuirea procesului Dreyfus, semnată de scriitori, ziariști, universitari, savanți, artiști, avocați etc., printre care: Anatole France, Marcel Proust, Émile Durkheim, Claude Monet, Jules Renard, Émile Zola și alții. Aceștia, grupați, după expresia lui G. Clemenceau, în jurul ideii de adevăr, sunt numiți intelectuali. Termenul va fi preluat imediat de antidreyfusarii Maurice Barrès și Ferdinand Brunetière, care-i vor imprima însă un caracter peiorativ.

Anul 1898 este anul nașterii conceptului de intelectual, care însă desemnează o categorie cu vechime milenară, termenul putând fi aplicat retroactiv, de vreme ce un mare istoric ca Jacques Le Goff scrie convingător despre Intelectualii Evului Mediu, iar alții îl iau ca reper pe Platon, cu riscul de a produce un anacronism. Dacă originea termenului este localizată în spațiu și timp, definițiile lui, diseminate în imensa bibliografie existentă, produc confuzii prin lipsa de consens. Definiția simplistă a intelectualului ca posesor al unei diplome de învățământ superior și prestând o muncă intelectuală, vehiculată în perioada comunistă, este inadecvată, cu atât mai mult azi, când absolvirea unei facultăți nu este urmată, de multe ori, de parcurgerea unui traseu profesional potrivit pregătirii. Pentru Bernard-Henri Lévy intelectualul este cel „care gândește pur și simplu”. La prima vedere, o definiție prea largă și, deci, vagă, întrucât toți oamenii sunt dotați cu rațiune, potrivit lui Descartes, în aceasta constând, pentru Pascal, însăși măreția ființei umane. La fel se exprimă și Wolf Lepenies: „Sarcina intelectualului este să gândească...”, iar Vasile Boari tranșează concludiv: „Intelectualul este cel ce face din intelect instrumentul său de lucru, profesia sa, manifestarea sa specifică în lume”. Diferența apare atunci când reflecția asupra lucrurilor și evenimentelor devine o vocație, adică intelectualii fac din gândire și cunoaștere (ei „sunt în centrul cunoașterii”, afirmă Jacques Le Goff) o profesie orientată spre crearea și răspândirea unor valori spirituale (bunuri simbolice). În cartea sa incontestabilă pe această temă, Julien Benda îi definește pe intelectuali (cărturari, după expresia sa), drept „cei ce desfășoară o activitate străină, prin esența ei, de orice scop practic”, „aflându-și bucuria în cultivarea artei, științei sau speculației metafizice, într-un cuvânt, în stăpânirea unui bun non-temporal...”. El are în vedere pe filosofi, scriitori, savanți, artiști, universitari etc., deci pe creatorii și consumatorii de valori spirituale, având harul cuvântului scris sau rostit.

Nu numai definirea acestei categorii, când respectate și elogiare, când ironizate sau chiar renegate, a generat polemici, ci mai ales rolul, menirea ei. Este de notorietate ideea lui Platon că filosofi, deci cei învățați, sunt îndreptățiți să cărmuiască cetatea, întrucât aceștia știu ce presupune asta. Dar tocmai pentru că ei cunosc dificultatea și riscurile conducerii, nu se înghesuie să preia frâiele cetății; altfel spus, filosofi nu iubesc puterea, o refuză, nu vor să-și sacrifice viața filosofică, deoarece, o spune însuși Platon, „adevăratul cărmuitor nu se ivește pentru a avea în vedere propriul folos, ci pe cel al supusului”. De aici afirmația filoso-

fului grec care a produs nu numai nedumerire, ci și dezbateri aprinse, că „este necesar ca spre cârmuire să nu se îndrepte cei ce o îndrăgesc”. Întrucât nu i-a putut convinge pe filosofi să asume cârmuirea (puterea), adică să devină regi, Platon a încercat să-i îndrume pe regi spre filosofie, convins că între puterea politică și filosofie nu există o incompatibilitate și că, dacă ele nu vor coincide în același cârmuitor, cetatea se va degrada.

Considerațiile lui Platon din *Republica* sa au pus pentru prima dată problema teoretică a raportului dintre intelectuali și putere, temă care a inflammat și opus, mai ales de la pomenita „Afacere Dreyfus”, pe cărturari, pe cei cuprinși în conceptul de intelighenția cu care operează Raymond Aron în *Opiul intelectualilor*. Întrebarea privind locul și misiunea intelectualilor este astăzi infinit mai actuală decât pe vremea când Platon își scria dialogurile. Este evident că intelectualii au aceeași datorie ca și ceilalți oameni, decurgând din statutul de *zoon politikon* „atribuit” de Aristotel ființei umane: suntem „animale politice”, deci trebuie să ne intereseze pe toți administrarea „cetății” (*polis*). Și aceasta, cu atât mai mult pe intelectuali, al căror grad de informare și de cunoaștere este superior maselor largi. Conducerea „cetății”, adică puterea politică, nu trebuie lăsată pe mâna celor ignoranți.

Știind, cel puțin de la Machiavelli, autorul celebrului opuscul *Principele*, că politica și morala nu se întâlnesc decât rareori și fortuit în spațiul public, unii văd doar sensul vulgar al acestei activități milenare, caracterul ei degradant și amoral, prezența minciunii și a compromisului etc. Politica este activitatea obiectiv necesară de luare a deciziilor de mediere a conflictelor și de atenuare a tensiunilor din societate, precum și de redistribuire cât mai echitabilă a resurselor. Politicianul nu este preocupat deci de adevăr și de promovarea lui, ci de eficiența gestionării treburilor publice, în vederea a ceea ce anticii numeau „binele comun”. Funcția care îi revine intelectualului este una mai redusă ca importanță, dar la fel de necesară, și anume aceea de a căuta și spune întotdeauna adevărul. Cei care au crezut că pot depăși o atare contradicție și s-au implicat în politică au avut de suferit profesional și moral, cel mai cunoscut fiind cazul lui Heidegger, recompensat cu funcția de rector al Universității din Freiburg de către naziști. În același timp, intrarea intelectualilor în politică a fost văzută ca o trădare a înseși esenței și a principiilor care stau la baza acestei categorii sociale, caracterizată prin independență și spirit critic. De aici și până la oprobriul, stigmatizarea acestei opțiuni nu a fost decât un pas. Avem exemplul intelectualilor români – Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Alexandru Paleologu și câțiva alții – care, în entuziasmul anilor '90, lipsiți de experiență politică, s-au înregimentat în partide, crezând că își vor converti capitalul cultural, simbolic, în capital politic, dar s-au retras dezamăgiți, căci vocea lor a fost înăbușită de disciplina de partid. Iar, mai aproape de noi, așa-zisii intelectuali ai lui Băsescu au sfârșit prin a fi demonizați, pe motiv că și-ar fi trădat însăși calitatea de cărturari, servind președintelui ca factor de imagine și nicidecum ca autentici consilieri. La polul opus se află soluția facilă a distanțării de zona politicului, retransașarea în turnul de fildeș al culturii și cultivarea grădinii proprii, cum ar spune Voltaire, și nu a celei comune.

Cei animați de pasiunea cunoașterii și de apropierea unei cariere (universitare și/sau culturale) s-au declarat apolitici, iluzionându-se că așa își vor păstra neștirbit prestigiul atins. Dacă în perioada comunistă intelectualitatea (considerată „pătură socială”, în accepția marxistă) era respectată, căci dobândise o anumită autoritate morală, după 1990 prestigiul ei a fost în cădere liberă. Nu-i mai puțin adevărat că înșiși intelectualii se fac vinovați de degradarea statutului lor, întrucât, mai ales în ultimele două decenii, au cauționat plagiatele și comercializarea diplomelor; într-un cuvânt: impostura. Și cum, de regulă, intelectualii se exprimă prin scris, aceștia sunt concurați astăzi pe piața editorială de diletanți, de pseudo-scriitori, pe care tot ei i-au „validat”, de la acordarea miilor de doctorate fără valoare științifică, la comedia cărților scrise de pușcăriași agramați. Iar reținerea intelectualilor de a se angaja politic lasă locul deschis pentru ignoranții care trăiesc din politică (pentru a obține venituri și alte recompense) și nu pentru politică (fapt care presupune sacrificiu pentru binele comun), ca să folosim distincția făcută de Max Weber.

Și atunci care este poziția corectă pe care trebuie să o asume intelectualul adevărat? Evident, părăsirea turnului de fildeș și coborârea în arena publică, pentru a lua atitudine împotriva nedreptății, minciunii, imposturii, diminuând sfera răului și pledând pentru valorile universale de Adevăr, Bine, Drept, Frumos și Libertate, convinsi că doar susținerea acestora va salva lumea. Intelectualul trebuie să aleagă, să opteze mereu între bine și rău, între drept și nedrept, între libertate și servitute, între victimă și călău etc., deci el face, prin definiție, politică, întrucât orice alegere este un act politic, apolitismul fiind o iluzie. A face politică este o dimensiune constitutivă a ființei umane ca aparținătoare a unei Cetăți. Important este de partea cui te situezi: locul intelectualului public este întotdeauna în opoziție; el trebuie să fie capabil să spună nu oricărui abuz, să protesteze, după cum susține Camus. Funcția publică a intelectualului este, prin urmare, una critică, de interogare a puterii politice și de sancționare a derapajelor ei.

Pentru aceasta trebuie curaj și, în plus, în termenii lui Michel Foucault, „creierul atât de suplu cât e posibil și coloana (vertebrală, desigur, n.n.) atât de dreaptă cât este necesar”.

Oare câți dintre intelectualii de azi corespund exigențelor formulate de filosofii francezi Albert Camus și Michel Foucault?

Aspecte generale privind evoluția bibliotecilor universitare în structuri informaționale inteligente prin integrarea tehnologiilor digitale avansate. Biblioteca 4.0 și Inteligența artificială (AI)

Dr. Bogdan Alexandru GHEUKA

Biblioteca Centrală Universitară „Carol I” București

Bogdan Alexandru Gheuka

Introducere

Din cele mai vechi timpuri, bibliotecile au arhivat în colecțiile lor documente specifice fiecărei perioade istorice. Gustavsson și Hedlund arată în lucrarea *The art of writing & speaking* că „bibliotecile au evoluat atât structural, cât și din punctul de vedere al conținutului pe parcursul diferitelor perioade istorice: epoca antică, medievală, modernă și contemporană. În Antichitate, tăblițele și pietrele de lut sau papyrusul erau folosite ca mijloace pentru transmiterea informațiilor, în epoca medievală pergamentul, în epoca modernă hârtia și în prezent media digitală”¹.

Așadar, în era digitalizării, bibliotecile se modernizează folosind tehnologii de ultimă oră, redefinind modelul tradițional de bibliotecă. Acestea își propun să optimizeze funcționarea serviciilor, dezvoltarea și comunicarea colecțiilor pentru a putea răspunde cerințelor informaționale mereu în schimbare ale utilizatorilor. Tehnologiile digitale oferă bibliotecilor universitare și universităților posibilitatea să creeze

medii de învățare noi, permițând studenților să interacționeze, să colaboreze și să creeze experiențe de studiu personalizate. În afara transformărilor educaționale, sistemul de învățare on-line reduce restricțiile geografice, de timp și de mobilitate.

Loksina, Lanting și Durkin în lucrarea *Evaluation of strategic opportunities and resulting business models for SMES: Employing IoT in their data-driven ecosystem* menționează că „societatea digitală este considerată a fi o societate modernă, o formă a adoptării, asimilării și integrării noilor tehnologii și a aplicațiilor specifice, atât la nivelul vieții private, cât și la locul de muncă, în activități educative, culturale și de recreere”².

În acest sens, folosirea unor elemente precum: inteligența artificială (AI), analiza datelor, dispozitive electronice conectate la internet (Internet of things-IoT) și cloud computing au scopul de a conecta fără probleme utilizatorii cu informația și de a oferi servicii personalizate pentru a satisface cerințele infodocumentare ale cititorilor bibliotecii.

Biblioteca 4.0

Schimbarea de paradigmă în formatul și dinamica circulației diferitelor tipuri de documente ca urmare a progresului rapid al aplicațiilor software, în general, și, în mod special, a apariției inteligenței artificiale au determinat bibliotecile să integreze în structura lor organizatorică aceste noi tehnologii și să-și reinventeze mijloacele de a furniza informații și a organiza servicii. Majoritatea aprecierilor specia-

¹ Gustavsson, J.; Hedlund, M. *The art of writing & speaking* [online], [accesat, 12.10.2024]. Disponibil pe internet la: <https://www.svet.lu.se/sites/ Svet.lu.se.en/files/art-of-writingspeaking-2011.pdf>

² Loksina, I; Lanting, C. J. M; Durkin, B. *Evaluation of strategic opportunities and resulting business models for SMES: Employing IoT in their data-driven ecosystem*. Doi: 10.4018/978-1-ch007 [online], [accesat la 20.10.2024]. Disponibil pe internet la: www.igi-global.com/gateway/chapter/250973.

liștilor despre Biblioteca 4.0 s-au centrat pe aspectele tehnice și de dezvoltare ale unui model nou de învățământ superior avansat tehnologic. Este greu de analizat impactul inovativ asupra mediului educațional realizat cu ajutorul programelor instrucționale. Cele mai importante caracteristici ale Bibliotecii 4.0 sunt: personalizarea, luarea deciziilor importante bazate pe culegerea de date, accesibilitatea resurselor digitale și integrarea IoT (dispozitive electronice conectate la internet). Biblioteca 4.0 valorifică tehnologii de ultima oră, cum ar fi: inteligența artificială (AI), analiza datelor, dispozitive electronice conectate și cloud computing.

În continuare, le analizăm succint:

Personalizarea în funcție de nevoile utilizatorului: o dată cu extinderea rapidă a colecțiilor și resurselor digitale, bibliotecile pot utiliza algoritmi AI pentru a oferi utilizatorilor: recomandări de conținut, liste de lectură personalizate și programe de învățare organizate pentru utilizatorii individuali.

Luarea deciziilor bazate pe date: deciziile bazate pe analiza datelor permit optimizarea serviciilor și alocarea resurselor, ceea ce conduce la o satisfacție sporită a utilizatorilor și la creșterea eficienței activității bibliotecii.

Colecții digitale extinse: Biblioteca 4.0 caută să-și extindă colecțiile digitale, îmbrățișând forme emergente, precum conținutul de realitate virtuală și augmentată. Includerea arhivelor digitale, a resurselor cu acces deschis și a conținutului multimedia va extinde amploarea și profunzimea informațiilor disponibile utilizatorilor.

Spații de colaborare: Bibliotecile se transformă în medii de colaborare dinamice sub paradigma Bibliotecii 4.0. Planurile de dezvoltare viitoare vor include: săli de întâlnire virtuale, centre creative și afișaje interactive, promovând munca în echipă, împărtășirea ideilor și libera inițiativă. Aceste spații digitale vor încuraja cercetarea interdisciplinară și vor oferi platforme digitale pentru implicarea și participarea comunității academice.

Alfabetizarea digitală: Bibliotecile vor juca un rol crucial în promovarea competențelor de alfabetizare digitală în rândul utilizatorilor și al personalului lor. Programele de instruire și atelierele digitale, alfabetizarea informațională și gândirea critică vor reduce decalajul instruirii digitale, asigurând accesul echitabil la informație.

Parteneriate și colaborare: Parteneriatele strategice vor facilita accesul la cele mai noi tehnologii, vor stimula schimbul de cunoștințe și vor permite inovarea. Bibliotecile vor colabora cu companiile furnizoare de tehnologie, instituții de învățământ și organizații comunitare pentru a pune în comun resursele și expertiză.

Integrarea tehnologiei: Biblioteca 4.0 prevede integrarea fără probleme a tehnologiei bazate pe Inteligența Artificială în acțiunile bibliotecii. Asistenții virtuali vor deveni mai avansați, oferind utilizatorilor asistența instantanee și relevantă din punct de vedere contextual. *Chatboturile* avansate și interfețele activate prin voce vor îmbunătăți interacțiunile utilizatorilor și accesibilitatea. Bibliotecile vor implementa, de asemenea, tehnologiile inteligente, cum ar fi: senzorii IoT pentru a optimiza utilizarea spațiului, eficiența energetică și managementul echipamentelor de prelucrare a informațiilor. Integrarea tehnologiei va spori eficiența și eficacitatea serviciilor de bibliotecă. Exemple de implementare a Bibliotecii 4.0 sunt sistemele bazate pe: inteligența artificială, experiențele de realitate virtuală (VR) și realitatea augmentată (AR), spațiile de colaborare digitală. Bibliotecile pot implementa algoritmi de inteligență artificială pentru a analiza obiceiurile de lectură ale cititorilor și pentru a sugera materiale adecvate. Experiențele de realitate virtuală (VR) și realitate augmentată (AR) reprezintă o viziune transformatoare pentru bibliotecă, oferind oportunități de a crea medii de învățare avansate din punct de vedere tehnologic, centrate pe utilizator. Utilizarea AI, a analizei datelor, IoT și a altor tehnologii de ultimă oră permite bibliotecilor să îmbunătățească accesul la informații, să optimizeze serviciile și să ofere experiențe personalizate. Biblioteca 4.0 marchează un punct de cotitură în evoluția bibliotecilor, deoarece permite transformarea acestora în centre dinamice de cunoaștere și inovare, care să poată răspunde nevoilor informaționale diverse ale utilizatorilor din era digitală.

De altfel, latura socială este una dintre cele mai importante caracteristici ale bibliotecii 4.0 care se reflectă în relațiile cu utilizatorii, în modul în care lucrează, în relația de comunicare stabilită între aceștia, în natura produsului obținut și caracteristicile instrumentelor implicate. Tehnologia schimbă modul de viață și de muncă, fiind dificil de menționat ce aspect al vieții noastre nu este afectat de noile tehnologii. Învățământul superior este transformat esențial de către impactul tehnologiei. Tehnologiile

digitale au oferit bibliotecilor și universităților posibilitatea de a crea noi metodologii educaționale, de a dezvolta modele de interacțiune nemaifolosite până acum și de a genera experiențe de învățare foarte utile unei generații de studenți „digitali”. Dezvoltarea și extinderea folosirii sistemului Bibliotecii 4.0 va determina învățământul superior să-și reevalueze valorile, funcțiile și rolul. Totodată, inteligența artificială are un rol important în biblioteci, deoarece este utilizată pentru organizarea și punerea la dispoziția solicitanților a unor colecții voluminoase de documente. Potrivit autorilor Sridevi și Shanmugam, „inteligența artificială este tehnologia modernă care este utilizată pentru a gestiona biblioteca digitală. Promisiunea supremă a inteligenței artificiale este de a dezvolta sisteme informatice sau mașini care gândesc, se comportă și, de fapt, rivalizează cu inteligența umană, iar acest lucru are în mod clar implicații majore asupra biblioteconomiei. Inteligența artificială nu este doar un sistem inteligent sau un program software, este o tehnologie motivată biologic, folosită pentru a reproduce modurile umane de percepere și procesare a informațiilor”³. Sistemele inteligente artificiale pot replica și, astfel, înlocui o ființă umană în bibliotecă, deși specialiștii consideră că această invenție nu va înlocui bibliotecarii. Cel puțin deocamdată.

Rolul inteligenței artificiale în bibliotecile universitare

Inteligența artificială (AI) este un domeniu al informaticii care se ocupă cu crearea de sisteme și tehnologii capabile să simuleze inteligența umană. „Aceste sisteme sunt programate să efectueze sarcini care necesită în mod tradițional implicarea umană, cum ar fi: învățarea, raționamentul, rezolvarea de probleme și recunoașterea de modele. AI este un tip de tehnologie care imită funcțiile cognitive umane, precum învățarea automată și rezolvarea problemelor fără algoritmi prestabiliți, obținând rezultate similare cu cele ale gândirii umane”⁴.

În era tehnologică, noțiunea de *Inteligență artificială* devine tot mai prezentă în discuțiile noastre de zi cu zi. Pentru bibliotecari, înțelegerea conceptului de AI și modul în care acesta influențează domeniul informațional este esențială pentru a răspunde nevoilor comunităților pe care le deservește. Iar biblioteca universitară este o componentă importantă a procesului educațional, astfel încât orice schimbare în societate se reflectă și în activitatea bibliotecii. Bibliotecile evoluează. Acestea nu mai sunt doar simple colecții de publicații, ci devin centre pentru activități individuale și de grup, cunoscute ca huburi intelectuale și creative. Tehnologiile bazate pe AI, datorită potențialului lor extins, au capacitatea de a moderniza structura internă a bibliotecilor și de a transforma modul în care sunt abordate activitățile bibliotecare. Conform Asociației Americane a Bibliotecilor, tehnologia IoT (The Internet of Things) poate fi folosită în biblioteci pentru multe scopuri: de la monitorizarea utilizării sălilor și a evenimentelor, până la controlul umidității pentru colecții speciale. Aceasta va permite bibliotecilor să îmbunătățească semnificativ experiența utilizatorilor și să extindă serviciile și colecțiile. Bibliotecarii pot folosi AI pentru a gestiona colecțiile, pentru a clasifica și organiza informația într-un mod mai eficient, permițându-le să-și concentreze eforturile pe interacțiunea cu utilizatorii și pe servicii de calitate⁵.

Prin analiza datelor utilizatorilor, AI poate oferi recomandări personalizate de lectură sau resurse relevante, îmbunătățind astfel experiența de căutare și acces la informație. Într-o eră în care informația este multidirecțională și adesea contradictorie, sistemele AI pot ajuta bibliotecarii să filtreze și să identifice informații inexacte sau false, contribuind la promovarea alfabetizării informaționale în comunitate, oferind oportunități de îmbunătățire a serviciilor și eficienței operaționale. Inteligența Artificială reprezintă o resursă valoroasă pentru biblioteci, dar trebuie folosită în mod responsabil și etic, rămânând mereu la dispoziția comunității pentru a îndeplini cerințele acesteia, informaționale și educaționale. Identifică tendințele relevante pentru biblioteci și comunitățile pe care le deservește și ajută bibliotecarii și profesioniștii din biblioteci să-și modeleze viitorul. Ajută la organizarea și structurarea volumelor mari de date, identificând relațiile dintre acestea și îmbunătățind căutările pe baza istoricului acestora. În plus,

³ Sridevi, P.C. & Shanmugam, A.P. (2017). *Artificial intelligence and its applications in Libraries*. In E-Resources Management [online], [accesat la 10.10.2024] Disponibil pe internet la: https://www.researchgate.net/publication/327831852_Artificial_Intelligence_and_its_applications_in_Libraries

⁴ Irizarry-Nones, A.; Palepu, A. & Wallace, M. (2017). *Artificial intelligence (AI)*. [online], [accesat: 05.10.2024]. Disponibil pe internet la: www.bu.edu/lernet/artemis/years/2017/projects/FinalPresentations/A.I.%20Presentation.pdf

⁵ American Library Association. (2019). *Artificial Intelligence*. Retrieved October [online], [accesat: 17.10.2024]. Disponibil pe internet la: <http://www.ala.org/tools/future/trends/artificialintelligence>

inteligența artificială poate fi folosită pentru analiza semantică a arhivelor digitale și a colecțiilor de patrimoniu cultural. Indexarea automată a literaturii cu ajutorul inteligenței artificiale va face căutările mai rapide și mai eficiente, oferind utilizatorilor acces la materiale relevante pe baza conținutului factual al documentelor, nu pe evaluarea subiectivă a unui clasificator. Acest sistem va depăși capacitățile bibliotecarilor și va ajuta cititorii să găsească informații mai precise. AI poate analiza istoricul căutărilor și vizualizărilor pentru a oferi date personalizate despre cărți, articole, filme și alte surse de informație. Serviciile AI îmbunătățesc accesul la informații, educație și organizarea clară a datelor, fiind utile atât pentru utilizatorii individuali, cât și pentru instituții. Serviciile oferite pot ajuta rapid, răspunzând la întrebări, clarificând cerințele, sugerând concepte, găsind informații relevante și creând planuri personalizate, disponibile non-stop.

Studiul instrumentelor AI ar trebui să fie inclus în curriculumul universitar, în cadrul domeniului Cultura Informației. Și bibliotecarii pot învăța utilizatorii cum să folosească aceste instrumente de căutare pentru activități academice și științifice, punând accent pe formularea corectă a solicitărilor.

Concluzii

În viitor, AI va fi folosită pe scară largă în analiza și prognoza activităților universităților, care au din ce în ce mai mare nevoie de analiști care să colecteze și să sintetizeze rezultatele științifice folosind diferite metode de procesare a datelor. De asemenea, bibliotecile științifice având abilități în gestionarea volumelor mari de informații sunt pregătite să ajute în viitorul apropiat comunitățile de cercetători, folosind instrumente AI, ajutând la îmbunătățirea operațiunilor specifice, la gestionarea mai eficientă a resurselor și la îmbunătățirea serviciilor oferite. Kristin Whitehair afirmă: „Deoarece multe aplicații AI se concentrează pe furnizarea de informații, acestea par a fi o provocare pentru biblioteci. Totuși, inteligența rămâne artificială, nu umană. Bibliotecile pot conecta oamenii între ei și cu mijloace tradiționale, lucru pe care AI nu îl poate face”⁶. Totuși, integrarea unei componente inteligente în aplicațiile bibliotecilor oferă șansa de a înțelege mai bine comportamentul utilizatorilor și de a se adapta la nevoile acestora. Cercetătorii, profesorii, studenții și doctoranzii folosesc deja unele instrumente AI, însă, din cauza timpului limitat și a abilităților insuficient dobândite, aceștia solicită tot mai des ajutorul bibliotecarilor.

Bibliotecile moderne au rolul de a ajuta toate segmentele societății să se adapteze la stilul de viață digital, de la dezvoltarea abilităților la copii și vârstnici, până la sprijinirea profesioniștilor care folosesc instrumente AI. Trecerea de la text la metode audiovizuale schimbă modul de comunicare și schimbul de informații. Modelul clasic al bibliotecii devine mai puțin relevant, iar biblioteca modernă evoluează de la un depozit de informații la un laborator pentru crearea de cunoștințe noi folosind AI. Bibliotecile științifice devin centre de interacțiune intelectuală și laboratoare care sprijină activitățile științifice ale utilizatorilor, folosind tehnologiile digitale. Acest lucru se va realiza prin dezvoltarea și recalificarea personalului bibliotecilor, astfel încât acesta să poată oferi servicii și resurse relevante în era digitală. Este necesară, de asemenea, o colaborare strânsă cu autoritățile și cu întregul sistem științific și educațional. Această cooperare va asigura resursele și infrastructura necesare pentru ca bibliotecile să devină adevărate centre de instruire și inovare digitală, facilitând accesul la cunoștințe și abilități digitale pentru toți cetățenii.

În *Codul drepturilor on line al UE*, Comisia Europeană afirmă că „toți cetățenii UE trebuie să poată accesa și distribui orice informații și trebuie să poată utiliza, prin intermediul rețelelor de comunicații electronice, orice aplicații și servicii doresc. Trebuie respectate, în acest context, drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice, garantate de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și de Convenția Europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum principiile generale ale legislației UE”⁷.

⁶ Whitehair, Kristin. *Libraries in an Artificially Intelligent World* [online], [accesat la 21.10.2024]. Disponibil pe internet la: <https://publiclibrariesonline.org/2016/02/libraries-in-an-artificially-intelligent-world/>

⁷ *UE al drepturilor în mediul online*. European Commission, Publications Office, 2012 [online], [accesat: 04.10.2024]. Disponibil pe internet la: data.europa.eu/doi/10.2759./93566

Biblioteca și utilizatorii ei actuali

Diana FILIP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Fie că dorim să recunoaștem sau nu, trăim într-o lume din ce în ce mai digitalizată, dinamică și conectată. Educația, viața socială, divertismentul se desfășoară neapărat și online. Zecile de aplicații și numeroasele platforme de social media sau de e-mailuri au devenit de-a dreptul copleșitoare.

Conferențiarul universitar dr. Constantin Vică, de la Facultatea de Filosofie a Universității București, în prefața celei mai noi lucrări ale sale, făcea următoarea afirmație: *Internetul a pătruns în lumea umană, naturală și materială până s-a topit în ea. Încă nu e pretutindeni, dar va fi. (...) Telefonul inteligent, cândva un simplu telefon mobil, este aparatul prin care internetul capătă o adoptare și mai largă. Trăim, de puțină vreme, la scara istoriei, într-o civilizație algoritmică digitală, în care procesele vieții biologice și sociale sunt integrate prin procese computaționale, într-un ocean ambiental de date și informație. Această lume nouă sau acest nou stadiu civilizațional este un cadru de superveniență pentru o diversitate de culturi și practici, în continuă expansiune și multiplicare, cu o dinamică antropologică uimitoare¹.*

Cum era de așteptat, pe parcursul ultimilor 20 de ani, mediul informațional a fost complet revoluționat datorită evoluției tehnologiei din domeniul informației și al comunicațiilor. Spre exemplu dacă, până nu demult, cel mai sigur loc în care puteam să ne documentăm sau informăm cu privire la o temă sau o dilemă era o bibliotecă, astăzi, tot acest traiect capătă o altă conotație. Nu mai e nevoie să ne deplasăm, fizic, spre aceste tezaururi ale cunoașterii, ele fiind cele care vin cu informații către utilizator, atât prin conținutul material fizic, cât și cel imaterial, digitizat, grație platformelor și aplicațiilor furnizoare de informații.

Cu alte cuvinte, *structurile info-documentare au trebuit să-și adapteze în permanență activitățile pentru ca produsele și serviciile oferite să corespundă nevoilor și așteptărilor utilizatorilor².*

Într-un studiu de biblioteconomie, conf. univ. dr. Octavia-Luciana Madge-Porumbeanu afirma că *bibliotecile oferă astăzi utilizatorilor o gamă mult mai largă de servicii, atât tradiționale, cât și electronice. Dar acum, în era digitală, aceste structuri reprezintă doar una dintre numeroasele surse de informare și din acest motiv trebuie să găsească noi modalități de satisfacere a nevoilor și cererilor de informare ale utilizatorilor, de păstrare și atragere a acestora către serviciile pe care le oferă atât în spațiul lor fizic tradițional, cât și în spațiul virtual³.*

Noile instrumente de lucru au dus la crearea de noi servicii și produse, oferite utilizatorilor de conținut informațional. Acest fenomen a avut efect și asupra termenilor de *cititor-lectură*, înlocuți fiind cu cei de *utilizator-informare⁴*.

O încercare de a trata acest statut, de utilizator de informație, a fost destul de anevoioasă, deoarece în literatura biblioteconomică din țara noastră nu s-au prea tratat aceste aspecte de metamorfozare a cititorului, în contextul evoluției tehnologice impuse.

Un studiu al lui Robert Coravu⁵, specialist în biblioteconomie și știința informării, surprinde excelent această nouă realitate. Conform concluziilor rapoartelor dintre abordările teoretice și cercetările

¹ Constantin Vică, *Civilizație algoritmică și viața în lumea digitală*, București, Editura Universității din București, 2023, p. 13.

² Octavia-Luciana Porumbeanu, *Utilizatorii bibliotecilor*. În *Biblioteca*, 2004, nr. 2, p. 41.

³ Octavia-Luciana Madge-Porumbeanu, *Bibliotecile medicale și utilizatorii de informații din România în era digitală*, București, Editura Universității din București, 2013, p. 19.

⁴ Octavian Mihail Sachelarie, *Reorganizarea bibliotecilor din perspectiva unui management performant*. În *Biblioteca*, nr. 9, 1998, p. 275.

⁵ Robert Coravu, *De la teorie la practică: scurtă pledoarie pentru studiul utilizatorilor*. În: *Revista Română de Biblioteconomie și Știința Informării*, 2010, nr. 4, p. 5.

cu caracter aplicativ din ultimele două decenii, efectuate de acesta, reieșea faptul că au apărut schimbări esențiale în ceea ce privește atât actul informativ, cât și modalitatea prin care acesta se propagă în sfera de interes a cititorilor. Una dintre cele mai importante schimbări, apărute în lumea bibliotecilor pe plan mondial, a fost mutarea interesului de pe suportul informației (=colecții) pe furnizarea accesului la informație (=utilizator), ca urmare a înmulțirii documentelor pe suport digital și dezvoltarea rețelei Internet.

Dincolo de această realitate, mai sus menționată, putem afirma că noua titulatură de *utilizator* a apărut și ca rezultat al schimbărilor din mediul social-economic, unde informația, alături de materia primă și energie, este *una dintre resursele fundamentale ale societății, devenind un element esențial al reușitei și al puterii*⁶.

De asemenea, în literatura de specialitate conceptul de *utilizator* este definit foarte clar de Mircea Regneală ca fiind *persoana sau instituția care beneficiază de serviciile unei biblioteci sau ale unui centru de informare și documentare*⁷.

Conform definiției acceptate de IFLA⁸ (International Federation of Library Associations), utilizatorii sunt toți beneficiarii potențiali ai unui sistem național de informare, de fapt, majoritatea populației unui stat. De asemenea, utilizatorii pot fi văzuți ca indivizi sau organizații, fiecare cu nevoi informaționale, educaționale, psihologice și sociale specific.

Oricare ar fi definiția acceptată pentru *utilizator*, un lucru rămâne clar: relația de interdependență dintre bibliotecă și cei care o accesează sau vizitează.

Scopul principal al acestei instituții, fie că este tradițională, hibridă sau digitizată, rămâne în continuare cel de a satisface nevoile informaționale și de cunoaștere ale acestei noi categorii de cititori. În acest demers, așa cum spunea și Ion Stoica, *utilizatorul devine punctul de plecare și punctul de sosire al oricărei activități de bibliotecă: utilizatorul devine treptat forța motrice a proceselor de informare. El nu mai așteaptă finalizarea unor activități concepute de alții, ci se înscrie în fluxuri ca un generator de forme și acțiuni*⁹.

Tipurile de utilizatori care accesează serviciile de bibliotecă pot fi clasificați, în funcție de utilizarea serviciilor oferite de bibliotecă, dar și de structura lor, astfel¹⁰:

- *utilizatori reali* – reprezintă cititorii care folosesc direct, prin vizualizare, tipurile de documente oferite: în această categorie se includ utilizatorii informațiilor (în sistem tradițional sau automatizat) sau cei care participă la anumite activități de animație culturală care se desfășoară în bibliotecă (expoziții, lansări de cărți, întâlniri cu scriitorii etc.), fără a fi obligatoriu cititori ai acesteia;

- *utilizatori potențiali* – anumite segmente ale colectivității care, din diferite motive, nu frecventează pe moment această instituție. Cauzele sunt multiple: distanța mare față de bibliotecă, necunoașterea a tot ceea ce poate oferi, dezinteres față de instituția și educația proprie etc.;

- *utilizatori colectivi* – în primul rând comunitatea, văzută ca ansamblu de interese, preocupări, doleanțe și în funcție de structura socio-profesională și de vârstă, de pregătirea culturală și de nivelul instructiv-educativ. Comunitatea, la rândul ei, este formată din grupuri sociale, de interes pentru activitatea bibliotecară, fiind structurată pe baza unor invariabile precum vârsta, etnia, structura socio-profesională, preocupările comune;

⁶ Alvin Toffler, *Corporația adaptabilă*, București, Editura Antet, 1999, p. 120.

⁷ Mircea Regneală, *Vocabular de biblioteconomie și știința informării*. Vol. II, București, Asociația Bibliotecarilor din România, 1996, p. 211.

⁸ Coord. Mircea Regneală, *Tratat de biblioteconomie*. Vol. III, București, Asociația Bibliotecarilor din România, 2022, p. 512.

⁹ Ion Stoica, *Structuri și relații informaționale în dezvoltarea învățământului și a cercetării românești*, București, Editura Alternative, 1997, p. 17.

¹⁰ Victor Petrescu, *Biblioteca publică și utilizatorii ei*. În *Tratat de Biblioteconomie*, vol. III, Asociația Bibliotecarilor din România, București, 2022, p. 516-517.

• *utilizatori individuali* – specificarea bibliotecii publice este dată de faptul că activitatea utilizatorilor se desfășoară prioritar individual. Fiecare membru al colectivității, indiferent de vârstă, profesie, preferințe, este tratat la fel, nevoile și opțiunile sale fiind analizate cu responsabilitate.

Sociologul Maria Moldoveanu¹¹, în studiile sale, adaugă alte patru categorii de utilizatori:

• *utilizatori potențiali* – categorie reprezentantă de întreaga populație care știe să citească și care ar putea avea interese de lectură;

• *utilizatori țintă* – segmentele de populație vizate de mesajul bibliotecii, în scopul atragerii la lectură;

• *utilizatori reali* – cei care frecventează biblioteca și citesc lucrări din fondurile acesteia;

• *beneficiari* – cititori care, utilizând serviciile bibliotecii, obțin informații palpabile, succese școlare sau profesionale.

Dincolo de toate aceste enumerări, suntem bombardati zilnic cu expresii de genul „generația X”, „generația Y” sau „generația Z”. Ce sunt aceste generații? Probabil mulți dintre noi știu exact din cadrul căreia fac parte. Ei bine, prin anul 1991, în volumul *Generation*, cei doi savanți autori, William Strauss și Neil Howe, prezentau aceste generații sau tipuri de utilizatori în funcție de raportarea lor, diferită, la aplicațiile tehnologiei informației¹²:

• „generația X” – cuprinde persoanele născute în perioada 1960-1981 și se caracterizează prin cultura tiparului, calculatoarele și rețelele fiind mai puțin prezente;

• „generația Y” – cuprinde persoanele născute între 1982 și 1990. Această generație mai este numită „generația rețelei”, „generația digitală” sau „generația milenară”, caracterizându-se printr-un nivel ridicat de cunoaștere a tehnologiei, fiind prima generație care, datorită mobilității tehnologiei informației, nu mai frecventează direct biblioteca;

• „generația Z” – cuprinde persoanele născute după 1990, este numită și „generația Internetului”, „generația Google”, fiind alcătuită din persoanele native digital (cele născute după apariția www), adică cele care sunt înconjurată de tehnologie.

Literatura de specialitate aduce în discuție încă un tip de utilizator – cel care se referă la persoanele cu dizabilități, la persoanele defavorizate cărora bibliotecile le pun la dispoziție toate condițiile de care aceștia ar putea avea nevoie în procesul lor informativ. Amintim aici resurse digitizate, rampe care dublează scările, lifturi, locuri speciale de parcare, servicii la domiciliu ș.a.

Ca o concluzie a celor mai sus menționate, fie că vorbim despre cititor, utilizator tradițional sau digital, misiunea bibliotecii rămâne mereu aceeași. Este și va fi un garant al autenticității informațiilor pe care le pune la dispoziție, prin adaptarea la noile mijloace de informare, cerute de noile condiții evolutive ale societății. Este un sistem viu, aflat într-o continuă transformare și reinventare a propriei misiuni, devenind cel mai fidel agent în promovarea și socializarea informației pentru apropierea surselor de informare către utilizatori.

¹¹ Maria Moldoveanu, *Managementul culturii (Universul rural)*, București, Editura Expert, 2001, p. 181.

¹² Robert Coravu, *Intermediarul difuz: biblioteca universitară între cultura tiparului și cultura digitală*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2012, p. 90.

Din fondul Colecțiilor speciale ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”: Publicații seriale maramureșene tipărite în perioada 1874-1946

Simona DUMUȚA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

O parte semnificativă a fondului aflat în cadrul Compartimentului Colecții speciale o formează publicațiile seriale. Peste 900 de titluri, majoritatea în limbile română, maghiară, germană, franceză și engleză, cu apariții pasagere sau de lungă durată, în tiraje mici, medii sau mari, cu o reprezentare diversă a domeniilor cunoașterii, acoperă cronologic o mare parte a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX. Toate aceste publicații, editate în diferite forme și formate, fie că sunt anuare, anale, buletine, calendare, foi volante, reviste sau ziare, sunt o sursă la îndemână de cercetare a trecutului, de revelare prin text și uneori și prin imagini a vieții culturale, politice și sociale a timpurilor pe care le-au traversat.

1833, spre exemplu, este anul de apariție a celei mai vechi publicații seriale, în limbă străină, existente în colecțiile noastre, un săptămânal ilustrat publicat la Paris și intitulat *Le magasin pittoresque*, din care deținem un prim volum ce cuprinde numerele de la 1 la 52, care s-a păstrat în condiții foarte bune și care uimește cu frumusețea ilustrațiilor realizate în urmă cu aproape 200 de ani.

La distanță mică cronologic de acest săptămânal francez se află, apoi, cele mai vechi publicații românești pe care le deținem, și anume: *Foaia Duminecii: spre înmulțirea cei de obște folositoare cunoștințe*, săptămânal cu caractere chirilice tipărit la Brașov începând cu 1837, *Gazeta Transilvaniei*, primul ziar politic și informativ al românilor din Transilvania, tipărit tot la Brașov în 1838, redactor-șef fiind George Barițiu, *Dacia literară*, apărut la Iași în 1840 sub redacția lui Mihail Kogălniceanu, *Magazin istoric pentru Dacia*, București, 1845, sub redacția lui A. Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu, *Familia: Foi'a enciclopedică și beletristică cu ilustrațiuni*, tipărită la Pesta în 1865 de Iosif Vulcan și multe altele.

În ce privește publicațiile maramureșene, abia jumătate de veac mai târziu putem consemna existența celui mai vechi periodic aflat în colecțiile noastre, și anume *Revista catolică* a lui Vasile Lucaciu, apărută la Baia Mare în 1885, urmat de *Gutinel: diar social, literar și economic*, tipărit tot la Baia Mare în 1889 și avându-l ca editor pe Michail Molnár și ca redactor-șef pe Gavril Szabó.

O evidență amănunțită a publicațiilor deținute în cadrul Secției Colecții speciale a fost făcută în urmă cu aproape 40 de ani de prof. Lazăr Temian, care a dactilografiat la acea vreme *Catalogul periodicelor susceptibile de a avea valoare de patrimoniu: periodice maramureșene și periodice vechi din alte zone aflate în fondul Bibliotecii Județene Maramureș*, impulsivat de ideea consemnării „periodicelor maramureșene apărute până în anul 1948 (pe teritoriul actual al județului Maramureș) și a periodicelor vechi, din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, apărute în țară și în străinătate, existente în fondul Bibliotecii Județene Maramureș”, după cum menționa în argument.

Data fiind vechimea publicațiilor, trebuie menționat că nu putem vorbi de un fond foarte bogat sau de colecții complete, la data documentării catalogului în cadrul secției se aflau un număr de doar 24 publicații maramureșene, cu toate că autorul a identificat alte 59 care existau la biblioteci din țară, respectiv la Biblioteca Academiei, Biblioteca Central Universitară din Cluj-Napoca, Biblioteca Astra din Sibiu și Biblioteca Academiei din Cluj-Napoca, pentru că, așa cum preciza și prof. Temian, deși Maramureșul are un trecut istoric și cultural bogat, condițiile și contextele nu tocmai favorabile din punct de vedere politic și social de care a avut parte au făcut ca mărturiile scrise să fie extrem de puține, iar presa nu a făcut nici ea excepție, suferind din plin de inadecvarea vremurilor și fiind condamnată inevitabil la apariții sporadice.

În prezent, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” deține un număr de 39 de titluri din perioada 1874-1946, majoritatea fiind, așa cum spuneam, colecții incomplete, obținute prin achiziționarea din diverse anticariate ori primite din donații, pe care le enumerăm în cele ce urmează, cu precizarea că am ales să păstrăm scrisul original (titlu, explicație la titlu, apariție, redactor-responsabil), exact așa cum a fost tipărit pe publicație. Menționăm apoi locul și anul apariției, iar între paranteze anii și numerele afe-

rente deținute de biblioteca noastră, care, din nefericire, în cele mai multe cazuri, nu cuprind toți anii de apariție, însă, grație diseminării actuale a informației, ne punem speranța în eventualele completări ale numeroaselor lipsuri, despre care credem că se vor mai fi găsim pe undeva prin spațiul românesc și ar fi atât de benefic pentru cititorii noștri, pentru cercetătorii istoriei locale, ca ele să se păstreze în biblioteca publică băimăreană pentru studiu și cercetare și, implicit, pentru posteritate.

1. **Anuarul I al Liceului „Dragoș Vodă” din Sighetul Marmației pe anul școlar 1919-1920.** Publicat de Dr. Eugen Széles, director. Sighetu Marmației, Tipografia Culturală Societate pe Acții, 1920. (Următoarele anuare, mai exact numerele II-XII, sunt publicate apoi de Mihail Șerban, directorul instituit în anul 1920). (1920-1931)
2. **Anuarul Liceului de Stat „Gheorghe Șincai” din Baia Mare pe anul școlar 1919-1920.** Publicat de Dr. Gheorghe Hetcou, director. Baia Mare, Tipografia „Astra”, 1920. (1920)
3. **Anuarul Reuniunii femeilor române „Regina Maria” din Baia Mare și jur pe anii 1920-22.** Publicat de Marta Iepure N. Fabian, prezidentă. Baia Mare, Tipografia „Dacia” Societate Cooperativă, 1922. (1922)
4. **Anuarul școlii civile de fete de stat din Baia Mare.** Publicat de Ioan Leșianu, director. Baia Mare, Tipografia „Astra”; Tipografia „Dacia” Societate Cooperativă. (1920, 1922, 1925)
5. **Astra Maramurășului : Organul Săptămânal al Despărțământului Maramurăș al Astei.** Redactori: dr. V. Ilea, V. Bergheanu. Sighetu Marmației, Tipografia „Hermes” și Tipografia Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1927. (Sub acest titlu apare în perioada 4 februarie 1927-30 iunie 1928, iar din 1933 reapare sub titlul „Astra”, de această dată sub conducerea unui comitet). (**Astra Maramureșului**: An II, nr. 24/1928, **Astra**: An III, nr. 6-8, 10, 19-22, 25, 28-29, 32, 37-38, 42, 44/1933, An IV, nr. 4, 6/1934)
6. **„Astra” : suvenire dela adunarea generală a „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român”.** Foaie volantă. Editor: Alecsiu Pocol, Redactor-responsabil: Constantin Lucaciu. Baia Mare, Tipografia lui Ștefan Nanasy, 1903. (1903)
7. **Baia-Mare : organ politic, social și economic.** Apare în fiecare Joi. Director: Dr. Teofil Dragoș; Redactor-responsabil: Dr. Aurel Nistor; Proprietar-editor: „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editură, Societate Anonimă. Baia Mare, Editura Minerva, 1926. (1926-1934)
8. **Calendarul Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramurăș pe anul comun 1921.** Sighetu Marmației, Tipografia Culturală Societate pe acții, [1921]. (1921)
9. **Calendarul Consiliului Național Român din Maramureș pe anul 1945.** Redactat de N. Vancea. Sighetu Marmației, Tiparul Tipografiei Gheorghe Ciple, 1945. (1945)
10. **Chioarul : Foaie săptămânală.** Apare sub direcția unui comitet. Șomcuta Mare, Editura „Mercur”, 1930. (Publicația a apărut inițial în perioada 12 aprilie 1920-12 septembrie 1921 și cu un număr special în 19 februarie 1922, avându-l ca redactor responsabil pe Ștefan Pop). (An I, nr 1-47/1930, An II, nr. 1-30/1931)
11. **Colț de țară : săptămânal de afirmare democratică.** Apare sub conducerea unui comitet în fiecare Vineri. Girant resp.: Gh. Pop. Baia Mare, Tipografia Frankovits, 1946. (Anii I-III, 1946-1948)

12. **Consiliul local sindical Baia-Mare : Către muncitorii și tehnicienii din bazinul băimărean.** Foaie volantă. Baia Mare, Tipografia Comisiei Sindicatelor Unite, [1948].
13. **Crainicul Maramureșului : Gasetă culturală și de critică socială.** Redactor responsabil: Gh. Nișoreanu. Sighetu Marmatei, Tipografia „Hermes”, 1932. (An I, nr. 1-5/1932)
14. **Cronica** : săptămânal. Redactor responsabil: Gheorghe Crișan. Baia Mare, Tipografia „Dacia”, 1936. (Începând cu nr. 2 va fi tipărit de Tipografia „Minerva”). (1936-1941)
15. **Cronica literară** : Supliment literar al ziarului „Cronica”. Redactor responsabil și proprietar: Gh. Crișan; Redactor pentru București: Ion Șugariu. Baia Mare, Tiparul F. Ducret, 1939. (An I, Caietele 1-3/1939)
16. **Curierul de vest : Gazeta tuturor românilor, organ național-independent.** Director: Ioan Rodina. Baia Mare, Tipografia română a societății Astra, 1920. (De la 28 nov. 1922 apare sub titlul „Gazeta de Baiamare : Foaie națională independentă, economică, politică, de distracție și unificare”, iar de la 25 ian. 1924 titlul inițial este inclus în subtitlu, astfel: „Gazeta de Baiamare : Curierul de vest în regiunea pitorească artistică”). (An II, nr. 6, 28 mart. 1921; An V, nr. 3 (253), 15 nov. 1924)
17. **Dumineca : Organul Vicariatului Episcopal gr. cat. Român din Maramureș.** Apare în fiecare Duminecă. Sighetu Marmatei, Tipografia Asociației pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1924. (Deși nu este menționat explicit pe publicație, redactor a fost pr. vicar Ilarie Boros; mult mai târziu, începând cu 12 iunie 1938, este menționat pr. T. Berinde ca redactor-responsabil). (Anii XIII-XVI, numere disparate din anii 1936-1939)
18. **Frontul Maramureșului.** Redactor responsabil: Alex. M. Marina. Sighetu Marmatei, Tipografia Asociației pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1935. (Anii II-IV, numere disparate din anii 1936-1938)
19. **Gazeta Maramureșană.** Apare Vinerea. Redactată de un comitet. Redactor-responsabil: C. Ionescu-Olt. Sighetu Marmatei, Tipografia „Gutenberg”, 1920. (A apărut inițial sub titlul „Gazeta Maramureșului : Organul partidului poporului”). (Anii III-XI, 1922-1931)
20. **Graiul Maramureșului : Cultural-Social.** Apare sub conducerea unui comitet. Sighetu Marmatei, Tipografia „Gutenberg”, 1932. (Anii I-IX; XV-XXVII, 1932-1940; 1946-1950)
21. **Gutinul : diar social, literar și economic.** Apare în fiecare Mercuri. Redactor răspundător: Gavril Szabó, Editor: Michail Molnár. Baia Mare, Tiparul Tipografiei lui Michail Molnár, 1889. (An I-II, 1889-1890)
22. **Icoane maramureșene: revistă de cultură.** Apare lunar. Redactor George Mihail-Zamfirescu. Satu Mare, noiembrie 1923. (În numărul din decembrie 1923 este anunțată înființarea unei noi redacții a revistei la Sighet „pentru a fi în cât mai strânsă legătură cu Maramureșul” și este desemnat ca redactor publicistul C. Ionescu-Olt). (An I, nr. 1, nov. 1923)
23. **Lupta Maramureșului : Organ de luptă democratică.** Apare săptămânal. Redactor resp.: Gr. Holdiș. Sighetu Marmatei, Tipografia Gheorghe Ciple, 1946. (An I, nr. 18, 33, 36/1946)

24. **Maramurașul : Organ de propagandă al partidului Național-Țărănesc.** Redactor editor: Dr. Vasile Kindriș. Sighetu Marmăției, Tipografia „Hermes”, 1923. (An VIII, nr. 40/1930, An XXII, nr. 1/1944, An XXIII, nr. 6/1945)
25. **Nagybánya és vidéke: társadalmi hetilap.** Felelős, szerkesztő és laptulajdonos: Révész János. Baia Mare, 1874. (An LIII, nr. 47/1927)
26. **A Nagybányai Magyar Király Állami Főgymnázium I-ső évi értesítője az 1887-1888 tanévről.** Közzéteszi: Szunter Nándor. Baia Mare, Tipografia Molnár Mihály, 1888. (Anii 1888, 1894, 1898, 1904, 1908, 1912, 1917)
27. **A Nagybányai Múzeum-Egyesület értesítője az 1901-iki egyesületi évről.** Baia Mare, Tipografia Molnár Mihály, 1901. (Anii 1901, 1902)
28. **Nagybánya : (Bányavidék).** Felelős, szerkesztő és kiadó: Krizsán P. Pál. Baia Mare, Tipografia „Minerva”, 1919. (Anii XVIII-XXV, nr. 47, 48, 50/1927)
29. **Plaiuri maramureșene : Gazetă săptămânală-independentă.** Director: C. Ionescu-Olt. Sighetu Marmăției, Tipografia Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1929. (An I, nr. 2/1929)
30. **Poporul : Ziar democrat.** Apare săptămânal. Redactor responsabil: C. Kahan. Sighetu Marmăției, Tipografia A. Kaufman și Fiul, 1944. (Devine în scurtă vreme „Poporul Maramureșului”). (An II, nr. 3, 5, ed. specială, 12/1945)
31. **Poporul Maramureșului : Ziar de luptă democratică.** Apare săptămânal. Apare sub conducerea unui comitet. Red. responsabil: Grigore Holdiș. Sighetu Marmăției, Tipografia A. Kaufman, apoi Gheorghe Ciple, 1945. (nr. 28, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 46, 47, 49/1945)
32. **Prin muncă spre ideal : Încercări literare scrise de elevii societății de lectură V. Alexandri dela Liceul „Gh. Șincai” din Baia-Mare.** Material adunat, ales, corectat și completat de Ioan Bozga, profesor. Apare lunar. Baia Mare, Tipografia „Dacia”, 1926. (An I, nr. 1-10/1926, An II, nr. 1, 2, 5, 7-10/1927, An III, nr. 1-3, 5/1928)
33. **Pupăza : Revistă lunatică.** Redactor: Dr. Vasile Ilea. Sighetu Marmăției, Tipografia „Hermes”, 1926. (An I, nr. 1-12/1926, An II, nr. 10/1927)
34. **Revista catolică.** Apare în fiecare lună. Directoriul periodicului: Dr. Vasiliu Lucaciu. Satu Mare, Edițiunea Tipografiei Libere, 1885. (Apare la Satu Mare în perioada oct.-dec. 1885, la Baia Mare: ian.-mart. 1886 și oct. 1886-oct. 1887, iar la Șişești: ian.-oct. 1889 și 15 ian.-[iulie] 1891). (1885-1905)
35. **Slova.** Director și redactor-responsabil: Șt. Tătaru. Vișeu de Sus, Tipografia Horovitz, 1935. (An III, nr. 22, 24/1937)
36. **Școala maramureșeană : Gazetă pedagogică, profesională și culturală a învățătorilor din Maramureș.** Apare de două ori pe lună sub conducerea unui comitet. Redactor resp.: P. Lenghel-Izanu. Sighetu Marmăției, Tipografia Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1937. (An I, nr. 1-5/1937, An II, nr. 1-6/1938)
37. **Știrea.** Apare săptămânal. Redactor responsabil: Mihai German. Baia Mare, Tipografia „Dacia”, 1926. (An I, nr. 5, 6, 9-25, 27-39, 47/1926).

38. **Viața școlară : Revista corpului didactic primar din Maramureș.** Apare odată pe lună. Sighetu Marmăției, Tipografia Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș, 1926. (An I, nr. 1-6/1926) (copie)
39. **Renașterea : foaie politică democrată, națională.** Apare odată la săptămână. Proprietar Societatea „Astra”. Redactor: Nicolae Barbul. Baia Mare, Tipografia română a societății „Astra”, 1919. (An I, nr. 2, 26, 38, 39, 44-46/1919, An II, nr. 35/1920, An III, nr. 40, 45/1921) (copie)

Bibliografie:

*** *Publicațiile periodice românești* : (Ziare, gazete, reviste), București, Editura Academiei Române, vol. I-V, 1913-2012.

Bârlea, Ion. „Ziaristică română în Maramureș” în *Almanahul presei române pe 1926*, Cluj, Tipografia „Viața”, 1926, pp. 187-189.

Bodea, Gheorghe I. „O pagină dureroasă, puțin cunoscută, din istoria Maramureșului”, în *Acta Musei Napocensis*, 26-30, II, Istorie, Cluj-Napoca, 1994, pp. 387-415.

Temian, Lazăr. *Catalogul periodicelor susceptibile de a avea valoare de patrimoniu: periodice maramureșene și periodice vechi din alte zone aflate în fondul Bibliotecii Județene Maramureș*. Baia Mare, 1985.

Școala verde în bibliotecă

Anca SIMA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Nu cred că există ceva mai important decât conservarea naturii, cu excepția supraviețuirii omului, și aceste două noțiuni sunt atât de strâns legate, încât este greu să le despartă. (Ch. Lindbergh)

Timpul pe care-l petrecem în natură nu se aseamănă cu nimic altceva. În prezent, multe persoane trec prin așa-numita „deconectare” de tehnologie, de lucruri neplăcute etc. Ne putem deconecta străbătând poteci în aer liber, dar și citind. Lectura ne amuză, ne cultivă, ne informează și ne face mai sensibili, asigurându-ne echilibrul, dar cu siguranță echilibrul îl găsim adesea în natură.

„Săptămâna verde” este un program național, introdus pentru prima dată în structura anului școlar 2022-2023, ce constă în implicarea elevilor în activități educaționale care contribuie la prevenirea schimbărilor climatice și la protejarea mediului.

Pentru cunoașterea corectă a relațiilor cu natura, oamenii au nevoie de o educație temeinică, așa încât educația a devenit un instrument indispensabil, al cărui obiectiv este crearea unei armonii societate-natură. Pentru elevi, studiul mediului înconjurător are în vedere și dezvoltarea simțului de responsabilitate. Protecția naturii și educația ecologică sunt două inseparabile necesități ale lumii contemporane.

Studiata de-a lungul timpului de cercetători și îndrăgită de oameni, natura, la fel ca și biblioteca, este un nesecat izvor de cunoaștere. Natura este mereu generoasă față de om, dar nu putem spune același lucru despre atitudinea oamenilor față de natură, care o distrug prin activitățile lor.

Biblioteca oferă acces la o gamă largă de cărți și materiale educaționale, legate de parcurile și rezervațiile de la noi din țară și de pe glob, protecția mediului înconjurător, resurse naturale etc., care sunt puse la dispoziția utilizatorilor de către bibliotecari.

Mediul înconjurător reprezintă un element esențial al existenței umane. Protecția mediului înconjurător este o problemă majoră la nivel mondial. Înțelegerea relației dintre mediul înconjurător și om trebuie insuflată încă din copilărie. Copiii află din cărțile de povești cât de mult rău putem face naturii dacă nu suntem atenți, dar și ce putem face fiecare dintre noi pentru a proteja planeta de poluare. Este minunat să te afli în mijlocul elevilor și să le împărtășești informații care să-i facă să înțeleagă importanța și frumusețea naturii.

Cu ocazia Zilei Pământului, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a avut loc o activitate care a constat în vizionarea unor materiale (prezentări ppt) realizate de elevi, despre modul cum ar trebui să avem grijă de mediul înconjurător. De asemenea, elevii au realizat o plasă sugestiv intitulată *Viitorul Terrei este în mâinile noastre*.

Despre responsabilitatea ecologică a omenirii, ocrotirea și conservarea patrimoniului natural în toată diversitatea sa am discutat cu elevii clasei a IX-a D, specializarea Științe ale naturii, de la Liceul Teoretic „Emil Racoviță” Baia Mare, în cadrul activității *Biblioteca – spațiu al cunoașterii: să înțelegem legile naturii*.

În cadrul activității *Planeta mea verde*, realizată în colaborare cu Liceul Teoretic „George Pop de Băsești” Baia Mare, elevii, coordonați de profesori și bibliotecari, s-au documentat cu privire la protejarea mediului înconjurător: efectul de seră, procesele fizice din atmosfera terestră, schimbările climatice, degradarea resurselor de apă ș.a. și au realizat afișe pe această temă.

Descoperim Maramureșul prin cărți, activitate la care au participat elevii claselor a VIII-a A, B și C de la Școala Gimnazială „Lucian Blaga” Satu Mare, a fost o pledoarie pentru cunoașterea și prețuirea frumuseților naturale nebanuite ale acestei zone. Tinerii, entuziasmați de spațiile primitoare ale bibliotecii,

au căutat informații referitoare la orașul Baia Mare și împrejurimi în cărți care oglindesc frumusețile Maramureșului: flora, fauna și biodiversitatea acestor locuri și chiar au formulat intenția, pentru zilele următoare, de a realiza unele drumeții în acest colț de rai – Maramureș. Fiindcă o călătorie în Maramureș este o încântare pentru turistul dornic de cunoașterea valorilor morale și spirituale ale locurilor.

O altă activitate realizată în colaborare cu această școală a fost *52 de pași pentru un oraș mai verde*. După ce s-au documentat din cărțile pregătite special pentru ei, elevii au realizat desene cu idei și îndemnuri referitoare la protejarea mediului înconjurător și biodiversitatea urbană.

Educația le deschide oamenilor uși spre reconstruirea relației lor cu lumea în care trăiesc, față de care trebuie să manifeste respect prin însușirea unor comportamente menite să producă schimbări pozitive. Pe parcursul acestor activități elevii și-au format deprinderi de lucru în echipă, abilități de comunicare și au dat dovadă de creativitate, ingeniozitate și talent.

Fiecare activitate realizată în bibliotecă presupune și prezentarea de către bibliotecari a unor cărți referitoare la protecția mediului înconjurător, contribuind astfel la dezvoltarea gradului de conștiință și a simțului responsabilității elevilor față de mediu și problemele sale, vizând în egală măsură asimilarea de cunoștințe și formarea de atitudini. Grija față de mediu trebuie să fie o componentă esențială a dezvoltării morale, spirituale, sociale și culturale a generațiilor actuale. Astăzi, mai mult ca oricând, se impune educarea tuturor cetățenilor în spirit ecologic, în special a tinerei generații, deoarece aceasta va fi atât beneficiarul de mâine, cât și factorul de decizie.

Printre alte activități desfășurate amintim: *Natura e prietena mea*, în cadrul căreia elevii au trecut în revistă fondul de carte pe tema protecției mediului și și-au ales cărți din care s-au documentat. Educația ecologică este la fel de importantă ca și educația intelectuală, morală, estetică, deoarece le transmite copiilor cunoștințe despre mediul înconjurător. Prin intermediul acestor activități tinerii își formează deprinderi de a ocroti și proteja natura, atitudini și comportamente corecte față de mediul înconjurător.

Periodic sau accidental, în natură au loc anumite manifestări brutale sau violente în urma cărora se aștern ruine și suferință. Despre fenomenele generate de natura dezlănțuită și modul cum, în limitele posibilităților de care dispune societatea, acestea pot fi înfruntate și prevenite s-au documentat elevii de la Școala Gimnazială „Alexandru Ioan Cuza”, în cadrul activității *Dezastru ale naturii*. Au fost prezentate cărți pe această temă și un documentar despre formarea tornadelor și urmările lor.

Elevi de la Colegiul Tehnic „Aurel Vlaicu” Baia Mare au participat la o activitate privind educația pentru mediu, schimbările climatice și dezvoltarea durabilă a României. Pornind de la discuții despre comori ale patrimoniului național și maramureșean, tinerii s-au informat cu privire la utilizarea responsabilă a resurselor naturale, protejarea biodiversității pădurilor, a vieții terestre și a apelor.

Biblioteca a fost parteneră în proiectul „Salvează mediul și fii ECO”, ce și-a propus să determine elevii să își reconsidere modul de a trăi în raport cu natura, să o protejeze, pentru a putea beneficia de darurile vitale pe care ni le oferă cu atâta generozitate.

În secțiunea I a proiectului au fost prezentate referate, proiecte, descrierea unor activități de către cadrele didactice participante, iar în secțiunea a II-a a avut loc concursul de creații artistice (desen, postere) adresat tuturor elevilor și cadrelor didactice implicate. Elevi, profesori (și părinți) implicați în proiect au confecționat costume originale din materiale reciclabile, pe care le-au prezentat apoi într-o paradă. Mesajul ecologic a fost legat de necesitatea reciclării obiectelor din material plastic și hârtie.

Implicarea, în cadrul bibliotecii, în activități urmărind prevenirea poluării, antrenarea copiilor în vederea realizării de lucrări ECO cu mesaje PRO NATURA, formarea unei bune conduite ecologice la copii se realizează la Compartimentul Împrumut carte pentru copii și tineret, unde se desfășoară foarte multe manifestări pe această temă, și nu numai.

Prin participarea la activități de acest profil elevii înțeleg rolul pe care îl au în mediu, care sunt urmările unor atitudini necorespunzătoare față de mediul înconjurător și ce acțiuni pot realiza ei pentru rezolvarea problemelor legate de poluarea mediului înconjurător.

Problemele mediului înconjurător sunt ale lumii întregi, ale fiecăruia dintre noi, iar fiecare acțiune negativă a noastră poate afecta în mod distructiv natura. De aceea, elevii (și nu numai ei) trebuie să ajungă să cunoască, să iubească și să ocrotească natura. Este important să înțelegem cum putem ajuta planeta pentru ca ea să ne poată oferi și pe viitor resursele sale atât de prețioase omenirii.

În concluzie, de noi depinde propria supraviețuire, mediul înconjurător fiind un mecanism viu care necesită grijă și protecție.

Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene – 2024

Dr. Ioan GOGOTA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În data de 7 octombrie 2024, Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare a găzduit Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene.

Colocviul, ca for metodic, este o modalitate de participare la formarea profesională continuă, care constituie o manifestare în care toți bibliotecarii își aduc aportul, scopul fiind de a contribui la unificarea sistemelor de bibliotecă, la posibilitatea consultării directe între biblioteci și la realizarea unor colaborări mai strânse între bibliotecari.

Aceste colocvii reprezintă tocmai o salutară ieșire din inerție, putând fi o sărbătoare a celor care deserveșc și militează pentru poziția bibliotecii în procesele de educație și formare, de informare și cunoaștere, respectiv de păstrare și valorificare a patrimoniului cultural în contextul noilor tehnologii de comunicare.

Pentru bibliotecă, „brokerul de informație” – cum sunt denumiți în literatura de specialitate bibliotecarii – sunt cei care oferă servicii în domeniul cunoașterii, furnizând informații imposibil de perceput în afara comunicării. A fi bibliotecar, din punct de vedere științific, înseamnă să dispui întotdeauna de o cultură enciclopedică, și ai nevoie îndeosebi de cunoștințe de limbă, literatură și istorie, iar sub aspect practic de stăpânirea regulilor de ordonare și administrare a fondurilor, respectiv a principiilor de bază ale catalogării. Bibliotecarul trebuie să fie receptiv la cerințele de schimbare ale publicului, să amplifice comunicarea prin aprecierea și acceptarea diversității, a rețelelor de cooperare și de socializare între cititori, să susțină și să adopte o viziune globală a înnoirii, să promoveze egalitatea între toți cei care necesită serviciile noastre, fără deosebire de sex, vârstă, naționalitate ori statut social etc.

Biblioteca este organizată conform Legii bibliotecilor nr. 334/2002, modificată și completată, și reprezintă punte între societatea românească și cultura scrisă, contribuind creativ la îmbogățirea sa spirituală. Este singura sursă documentară pentru cunoașterea culturii naționale care oferă loc de întâlnire și o arenă pentru discursul public, prin organizarea unor evenimente de anvergură, menite să diversifice oferta cultural-artistică, educațională, științifică și profesională locală și națională.

Deși au o importantă componentă culturală, bibliotecile publice sunt subordonate consiliilor locale sau județene și aparțin sistemului informațional al națiunii, fiind organizatoare de activități formative pe direcții ale educației și pe baza unor programe concepute în colaborare cu alte instituții de educație formală sau nonformală.

Evenimentul în sine subliniază, dacă este cazul, nu doar importanța cărților și a lecturii, ci și rolul vital pe care fiecare dintre bibliotecari îl are în comunitatea pe care cu cinste și profesionalism o deservește. Noblețea acestei profesii poate fi interpretată ca fiind una despre identitate, dar și despre cei care au făcut carieră și care au performat sau performează în domeniul biblioteconomiei și nu numai. Viitorul unei comunități locale depinde de viitorul bibliotecilor publice în care este necesar să se inves-

Ion Botoș, Maria Vlad, Teodor Ardelean, Daliana Bonaș și Ioan Gogota

tească continuu, pentru că biblioteca – instituție de cunoaștere – încearcă să întoarcă generația copiilor de azi de la tastatură la carte. În fond, ea reprezintă o entitate de informare pentru școală și pentru cetățeni, care tinde să devină a treia casă și un important factor declanșator de minți și cugete, căutări și dăruiri în folosul comunităților locale.

Tema colocviului de anul acesta – „Biblioteca în viața comunității” – este relevantă și pentru faptul că, în secolul al XXI-lea, biblioteca nu este doar custode al cărților, loc de păstrare a lor, ci este un centru cultural și educațional esențial pentru dezvoltarea societății. Ea dispune de o colecție de carte și seriale de factură enciclopedică, disponibile și pe alte suporturi și formate, fiind deschisă comunicațional pe Internet.

Modalitățile de realizare sunt diverse și conțin o variată gamă de manifestări culturale, științifice și artistice, de la simpozioane și dezbateri, concursuri, expoziții, spectacole, proiecții de filme, până la conferințe tematice și de specialitate, lansări editoriale, reuniuni cenacliere, editare de cărți în cadrul programelor de editare etc. Prin apropierea lor de utilizatori, bibliotecile au posibilitatea de a-i cunoaște mai bine, de a le evalua nevoile și pretențiile pe care le pot avea de la ele. Eficiența bibliotecilor publice poate crește și prin abilitatea lor de a se face tot mai utile consumatorilor lor, prin identificarea elementelor care le individualizează ca instituție, pentru că bibliotecile, ca și alte instituții culturale, sunt obligate de situația economică și politică să se afirme pe piață, să supraviețuiască și să găsească modalități de a fi apreciate și utilizate de către public.

Avem modelul actual de bibliotecă modernizat, care agreează și favorizează toate noutățile, cel hibrid, care oferă servicii tradiționale și Web și, în perspectivă, doar Web. Acceptăm că biblioteca viitorului va fi atât electronică, cât și una cu publicații tradiționale, fapt pentru care trebuie să schimbăm mentalitatea oamenilor despre ceea ce trebuie să fie o bibliotecă, adică acele spații care se adaptează la nou și în care oamenii lucrează, învață etc.

Prin urmare, digitizarea cât mai activă a patrimoniului bibliotecilor trebuie să fie o țintă pentru următorii ani, având ca linii principale de acțiune: atragerea fondurilor alternative de finanțare a instituției, achiziționarea, prelucrarea și valorificarea unui număr sporit de lucrări, dezvoltarea sau atragerea de programe culturale menite să deservească comunitățile din județ.

Nu este doar obligația bibliotecii de a identifica metode de a atrage un număr consistent de utilizatori, ci și a celor din această breaslă de a realiza o strategie prin care numărul lor să fie mărit. O cifră îmbucurătoare este cea a activității on-line a bibliotecilor. Aceste cifre, coroborate cu accesul fizic la împrumutul de cărți, ne arată clar tendința publicului cititor și cercetător din județul nostru și, probabil, din întreaga țară, de a folosi metodele on-line, în detrimentul celor clasice.

Mai mult, bibliotecile din județul Maramureș sunt exemple vii ale impactului pozitiv pe care îl pot avea asemenea instituții asupra comunităților locale, fie că vorbim de organizarea unor cluburi de lectură pentru copii, cluburi Code Kids, cursuri de limbi străine, acces la informații sau, pur și simplu, oferirea unui spațiu liniștit și prietenos, fapt pentru care fiecare dintre bibliotecari joacă un rol esențial, implicându-se cu dedicare, pasiune și profesionalism.

O parte dintre bibliotecile publice maramureșene fac parte din Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR) pentru reabilitarea și dotarea lor, proiect prin care acestea vor beneficia de lucrări de renovare și modernizare, de dotarea cu mobilier, calculatoare și echipamente informatice, astfel încât toate acestea să contribuie la îmbunătățirea accesului populației marginalizate la învățare.

Asistența de specialitate și coordonarea metodică sunt o prioritate a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, fiind încadrate sub deviza „susținerea bibliotecilor municipale, orașenești și comunale”, iar întâlnirile cu bibliotecarii și autoritățile locale au drept scop sensibilizarea tuturor factorilor locali pentru a susține mai puternic biblioteca.

Pe parcursul anului 2024, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, conștientă de rolul informațional, educațional și cultural privind promovarea lecturii, informației, cunoașterii și culturii, și-a readaptat continuu serviciile oferite prin modernizarea, accesibilitatea și calitatea acestora, menite să sprijine activitățile bibliotecilor municipale, orașenești și comunale din județul Maramureș, dar și prin instruirea profesională continuă.

În cursul anului 2023, COLOCVIUL PROFESIONAL ANUAL a fost planificat și s-a desfășurat în 6 centre regionale reprezentative ale județului Maramureș (stabilite aleatoriu pe zone geografice), de natură să reunească bibliotecari reprezentând întreaga rețea a bibliotecilor publice funcționale, cele 2

biblioteci municipale, 9 biblioteci orășenești și cele 40 de biblioteci comunale, iar activitățile metodice informative și cu caracter aplicativ, locul, data desfășurării și tema propusă dezbaterii au fost anunțate din timp.

Tematica colocviilor zonale a constat în prezentarea de către fiecare bibliotecă a documentelor de evidență, gestionarea și inventarierea documentelor specifice bibliotecilor publice (respectiv Registrul inventar, Registrul de mișcare a fondurilor, Caietul de evidență zilnică) și purtarea unor discuții pe tema modului în care au fost completate formularele statistice pentru anul 2022, precum și cele referitoare la activități inovative sau de identitate vizuală a bibliotecii, prezentarea ultimului registru inventar, a RMF-ului și a unui caiet de evidență completat. Totodată, s-a avut în vedere participarea tuturor bibliotecarilor aflați în aria fiecărui centru, în scopul dezbaterii diverselor probleme profesionale.

Astfel, am desfășurat colocviu regional la bibliotecile din Sighetu Marmației în data de 3 octombrie 2023; Săcălășeni, 5 octombrie 2023; Vișeu de Sus, 10 octombrie 2023; Baia Sprie, 12 octombrie 2023; Ieud, 17 octombrie 2023 și Fărcașa, 19 octombrie 2023. Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare a fost reprezentată de dr. Teodor Ardelean, director, Daliana Bonaț, director adjunct de specialitate, Ioan Gogota, bibliotecar-metodist, Anca Sima și Minodora Clițan, bibliotecari specialiști. La aceste întruniri au participat aproape toți bibliotecarii vizați.

Cei prezenți s-au dovedit interesați și receptivi, discuțiile angrenate – în special de către directorul adjunct de specialitate – purtându-se în jurul modului în care se completează formularele tipizate, cum se întocmește evidența documentelor de bibliotecă (cărți, publicații periodice și alte documente grafice și audiovizuale), respectiv evidența globală – pe registre de mișcare a fondurilor (R.M.F.), evidența individuală – pe registre de inventar (R.I.), evidența preliminară pentru periodice – pe fișe tipizate, până la constituirea lor în unități de evidență. În paralel, s-a urmărit modul în care sunt redactate documentele statistice ale bibliotecilor, utilitatea și importanța lor. S-au dat exemple practice și au fost discutate modurile de întocmire, redactare și completare a statisticii de bibliotecă (CULT, RSA, RSU); verificarea completării cu date reale a rubricilor din raportul statistic; centralizarea datelor înregistrate în rapoartele statistice anuale, pentru ca sprijinul să fie real și eficient pentru buna desfășurare a activităților viitoare în biblioteci.

Concluzia care poate fi desprinsă în urma acestor colocvii constă în faptul că instituția bibliotecii trebuie reinventată, iar perseverența bibliotecarului este o condiție obligatorie, care să fie bazată nu doar pe idei, ci și pe experiențele altora.

Din partea participanților s-au trimis mesaje de felicitare pentru bazele info-documentare cu caracter științific în care s-au desfășurat și în care au fost realizate schimburile de informații, precum și pentru că s-au consolidat operațiunile de perfecționare profesională prin acumularea de cunoștințe noi din domeniul legislației de bibliotecă, a informatizării bibliotecilor și a digitizării documentelor – catalogare, clasificare și indexare.

Ioan Gogota

Sunt unele situații unde putem spune că biblioteca funcționează după cum vrea primarul! Astfel de probleme au fost semnalate la Biblioteca orășenească Vișeu de Sus și la Biblioteca municipală „Laurențiu Ulici” Sighetu Marmației, dar considerăm că pentru fiecare din

tre acestea trebuie să existe o rezolvare rezonabilă. De altfel, la Vișeu de Sus, biblioteca a trecut direct în subordinea primăriei prin hotărâre de Consiliu local, urmarea fiind desființarea Centrului Cultural din localitate. Situația este neclară la Biblioteca de la Sighetu Marmației, în sensul că acolo se dorește desființarea Centrului Cultural în interiorul căruia funcționează Biblioteca Municipală.

Suntem conștienți că majoritatea bibliotecilor comunale sunt fie în stadiul de conservare, fie sunt deservite ocazional de bibliotecari care îndeplinesc și alte atribuții în cadrul primăriilor (casieri, agent agricol, asistent social, arhivar, secretar etc.) sau numai pe acestea enumerate mai sus.

Cu toate acestea, putem evidenția unele biblioteci publice maramureșene care în perioada 2021-2024 sunt parte din derularea unor proiecte naționale prin implicarea copiilor, elevilor, astfel: Biblioteca comunală Copalnic Mănăstur (bibliotecar Nicoleta Olah), Biblioteca orașenească Ulmeni (bibliotecar Angela Morar), Biblioteca orașenească Baia Sprie (bibliotecar Camelia Finteușan), Biblioteca comunală Cernești (bibliotecar Mărioara Latiș), respectiv, între anii 2021-2022, Biblioteca orașenească din Tăuții Măgherauș (bibliotecar Mariana Rusu) și Biblioteca orașenească Vișeu de Sus (bibliotecar-documentarist Gabriela Szerasz). Acestea au fost angrenate în Clubul Code Kids, iar cea din urmă a participat recent și la Conferința Națională IO Digital de la Oradea, cu aplicația Energie-Alert, pentru care a fost apreciată pozitiv. Meritoriu este faptul că biblioteca din Vișeu de Sus a participat anterior și la alte ediții ale unor târguri de științe desfășurate atât la nivel regional, cât și național. Biblioteca orașenească Vișeu de Sus este implicată și în alte proiectele naționale: *Școala verde din viitor*, *Cinema la Bibliotecă*, *Proiectul „Rețeaua fetelor năfricate”*, respectiv Proiectul Educațional Internațional „Prietenia... pe o... sfoară”, împreună cu Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov. La aceasta pot fi menționate și activități din anii precedenți, fapt pentru care este recompensată anual prin rețeaua EduCab. Cu implicare în activități la nivel național sunt: Biblioteca municipală „Laurențiu Ulici” Sighetu Marmației (bibliotecar Diana Iancu) și Biblioteca comunală Bârsana (bibliotecar Georgeta Mich), care au fost implicate în proiectul național *Cinema la Bibliotecă*. Cu proiecte similare se înscriu și Biblioteca orașenească Tăuții Măgherauș și cea din Ulmeni.

Rezultate deosebite la nivel județean au obținut toate celelalte biblioteci funcționale din județul Maramureș, între care s-au distins în mod deosebit cele din Șomcuta Mare, Borșa, Moisei, Remeți, Budești, Săliștea de Sus, Târgu Lăpuș, Coltău etc., care au desfășurat și desfășoară parteneriate cu școli și cu alte instituții de cultură, pentru a întări rolul și rostul bibliotecii publice în care își desfășoară activitatea.

Din păcate, există și unele neajunsuri, în ce privește lipsa de interes pentru lectură și pentru achiziția de carte. Practic, resursele alocate de autoritățile locale sunt foarte mici, insuficiente, fapt pentru care serviciile oferite nu s-au putut dezvolta mai mult. Majoritatea bibliotecilor publice supraviețuiesc prin donații de la persoane fizice. Sunt și unele excepții, cum ar fi Biblioteca municipală „Laurențiu Ulici” din Sighetu Marmației, care a primit în anul 2023 suma de 17.701,38 lei, din care au fost cumpărate 594 cărți, iar în anul 2024, suma de 4.742,84 lei, folosită pentru achiziționarea a 107 cărți. Au primit bani în acest an: Biblioteca orașenească din Târgu Lăpuș, suma de 3.800 lei; Biblioteca orașenească Baia Sprie, 10.000 lei, din care s-au cheltuit 7.100 lei; Biblioteca comunală Groși, 1.500 lei; Biblioteca comunală Copalnic Mănăstur, 3.000 lei (în prezent nu pot fi folosiți datorită unei recente hotărâri de guvern) etc.

Începând cu anul 2023, întâlnirile cu reprezentanții bibliotecilor publice maramureșene subordonate metodic Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, precum și ai unor instituții de învățământ interesate, s-au intensificat prin demararea unor acțiuni comune care s-au bucurat de un real succes. Așa au fost *Ziua Portului Maramureșean – Biblioteca în straițe populare*, desfășurată cu ocazia Zilei portului Tradițional din România, și *Festivalul de colinde și obiceiuri de iarnă – Crăciun la bibliotecă*, dedicată sărbătorilor de iarnă, tradițiilor și obiceiurilor din județul Maramureș, ambele în parteneriat cu Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale „Liviu Borlan” Maramureș.

În perioada 1-25 martie 2024, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a organizat, împreună cu o parte dintre bibliotecari, Ziua de 8 Martie (*Ziua Internațională a Femeii*) și concursul de mesaje de felicitare dedicat femeii, denumit în mod sugestiv *Buchet de mesaje pentru mama* – expresie a recunoștinței și grațitudinii noastre. Proiectul s-a finalizat printr-o expoziție de mesaje pline de afecțiune.

Cei care au vizitat expoziția au reverberat la frumos și pentru că ideea a fost una generoasă și a fost dedicată în exclusivitate femeii.

În cazul evenimentului din data de 20

aprilie 2024, când am efectuat un periplu cultural în locații cu caracter științific și istoric din bazinul Maramureșului, ținut căruia îi spunem cu mândrie „acasă”, alături de colegii din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, au fost prezenți și bibliotecari din județ. Evenimentul a fost de natură să contribuie la sedimentarea unor relații între bibliotecari, ocazie în care am regăsit lumea satului românesc, poartă vie spre vise și mărturisire a veșniciei sale. Au fost vizitate locuri și medii încărcate de cultură, istorie și civilizație din această parte a țării. Acțiunea a constituit un preambul al sărbătorilor Zilei Bibliotecarului și Zilei Mondiale a Cărții și a dreptului de autor (ambele fiind sărbătorite în fiecare an la data de 23 aprilie) și a cuprins vizite la Cimitirul Vesel și Mănăstirea Peri din localitatea Săpânța, la Memorialul Durerii din Municipiul Sighetu Marmației, precum și la Mănăstirea Bârsana.

Pentru a răsplăti munca celor mai buni bibliotecari, la finalul colocviului, Daliana Bonaț, director adjunct de specialitate, și Alina Lemnean, șef Serviciu Relații cu publicul, au înmănat unor bibliotecari merituoși mai multe diplome de merit pentru activitatea profesională desfășurată pe parcursul anilor 2023-2024, criteriu stabilit în funcție de: calitatea, aptitudinile de bun organizator și comunicator, grija față de bibliotecă, capacitatea de a atrage cititori, spirit de inițiativă etc. Au fost recompensați cu premii constând în cărți: Diana Iancu, Biblioteca municipală „Laurențiu Ulici” Sighetu Marmației; Gabriela Szerasz, Biblioteca orașenească Vișeu de Sus; Mihaela Pop, Biblioteca comunală Petrova; Nicoleta Olah, Biblioteca comunală Copalnic Mănăstur; Natalia Macioca, Biblioteca comunală Remeți; Gheorghe Iosip, Biblioteca comunală Budești; Kadar Helen, Biblioteca comunală Coltău; Tînuța Grec, Biblioteca orașenească Borșa; Lucica Pop și Camelia Finteușan, Biblioteca orașenească Baia Sprie; Ileana Pop, Biblioteca orașenească Săliștea de Sus; Mariana Rusu, Biblioteca orașenească Tăuții Măgherauș; Angela Morar, Biblioteca orașenească Ulmeni; Georgeta Mich, Biblioteca comunală Bârsana; Mărioara Latiș, Biblioteca comunală Cernești; David Sica, Biblioteca comunală Ieud; Ioana Tomoiagă, Biblioteca comunală Moisei și Iulian Moga, Biblioteca comunală Bistra. Ceilalți bibliotecari prezenți au primit diplome de participare. Deși premiile au valoare de simbol, acestea încununează și atestă prețuirea muncii de bibliotecar.

În concluzie, considerăm că evidențierea bibliotecarilor și bibliotecilor publice la acest colocviu poate fi un gest de recunoaștere și de reafirmare a importanței lor la dezvoltarea durabilă a comunității maramureșene și pentru că acestea au un rol vital în păstrarea și promovarea tradițiilor și culturii locale, contribuind la promovarea județului și la transmiterea valorilor moștenite generațiilor viitoare.

Emil Cioran – începuturi jurnalistice, exerciții critice

Dr. Ada-Eli STUPARU

Craiova

Ada Stuparu

Intrând în publicistica interbelică oarecum mai târziu decât congenerii săi, Emil Cioran se înscrie în climatul unei epoci dominate de spirite remarcabile, alimentate la izvoarele cu diferențe specifice ale gândirii europene. În prim-plan se află nume de rezonanță, Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu și alții, a căror evoluție se poate trasa în siajul *Itinerariului spiritual*¹ eliadesc. Elaborat în anul 1927, acesta este un adevărat manifest al generației marcate de aspirația spre o viață spirituală independentă și o cultură autentică. Programului avea să i se întegreze și Emil Cioran, ale cărui începuturi jurnalistice urmau să se desfășoare pregnant în cel de-al patrulea deceniu al secolului trecut, când, student în ultimul an al Facultății de Litere și Filozofie a Universității din București, publică în periodice ca *Gândirea*, *Calendarul*, *Vremea*, *Azi*, *Floarea de foc* și altele.

Trebuie amintit că este o perioadă marcată de semnalele crizei istorice, sociale, politice etc., care va tulbura întreaga omenire și va marca puternic viața culturală.

Publicarea scrierilor în limba română până în anul 1940, începând cu *Pe culmile disperării* (1934), este anticipată de o perioadă rodnică sub aspectul prezenței lui Emil Cioran în presa timpului. O selecție din aceste texte, publicată în anul 1990 sub titlul *Revelațiile durerii – eseuri*², cuprinde articole publicate în perioada 1932-1940, aceea în care tânărul Emil Cioran își dăltuiește personalitatea animată de negativism și revoltă și își formează stilul inconfundabil.

Câteva articole³ de la începutul prezenței jurnalistice a lui Emil Cioran sunt o consecință a atitudinii acestuia față de viața spirituală, la a cărei construcție știe că participă. Este un timp în care se înscrie generației interbelice, dar prin care își caută trăsăturile personale, definitorii, care îl vor plasa între vârfulurile acesteia. Aflat sub presiunea istoriei, asemenea celorlalți tineri intelectuali, Emil Cioran viza scoaterea culturii române din provincialism și înscrierea ei în universalitate. De la primele articole publicate în presa românească, s-a remarcat prin viziunea personală, energia și vigoarea argumentelor.

Cuprinzând în mod nuclear idei și concepte aprofundate în paginile lucrărilor sale de mai târziu, eseurilor cu tematică diversă, de idei și atitudine filozofică și politică li se alătură și cronici despre cultură, ilustrând interesul tânărului jurnalist pentru realitatea în care trăiește, precum și pentru diferitele aspecte ale vieții spirituale. Este o bună școală de observație și analiză, de folos pentru studiile de sinteză care vor apărea. Astfel, ca observator atent al timpului său, Cioran proiectează linii directoare mari ale contemporaneității cu consecințele lor, pe care le descrie fără menajamente.

Urmând cunoscuta disociere maioreșciană *fond-formă*, articolul *Formele perimate*⁴ explică incapaciti-

¹ Mircea Eliade, *Itinerariu spiritual*, în *Profetism românesc*, Editura „Roza vânturilor”, București, 1990.

² Emil Cioran, *Revelațiile durerii – eseuri*, Ediție îngrijită de Mariana Vartic și Aurel Sasu, Prefață de Dan C. Mihăilescu, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1990.

³ Articole preluate din Emil Cioran, *Revelațiile durerii – eseuri*, ed. cit.

⁴ Emil Cioran, *op. cit.*, *Formele perimate*, publicat în *Floarea de foc*, anul I, nr. 7, 20 febr. 1932, p. 1.

tatea de înțelegere și de adaptare la specificitatea momentului istoric. Atenția jurnalistului se îndreaptă spre aspectele teoretice, de filozofie a culturii în scopul depășirii incertitudinilor spirituale ale epocii care se confruntă cu „un proces de divergență și de dizolvare”, făcând imposibilă orice structurare a unei formule consistente, prin plasarea în cadrele unuia dintre curente cunoscute de-a lungul istoriei. Dominant meditative, desfășurând discursuri de poziționare într-o particulară filozofie a vieții, articolele cuprind numeroase considerații despre evoluția culturală. Abordând o temă predilect cioraniană, *Iraționalul în viață*⁵, tânărul jurnalist afirmă: „Cultura reprezintă o diminuare a iraționalului din viață, diminuare executată fie în actele de creație, fie în conștiința realizată în procesul marilor culturi. Spontaneitatea irațională a vieții, cultura îi opune o oprire”. Se distinge aici, totuși, un ton de încredere în efectele salutare ale culturii.

Spiritul critic nu lipsește. În articolul intitulat *Reflexiuni asupra mizeriei*⁶ Cioran pune în contact și interdependență elemente ale vieții materiale cu cea spirituală: „Experiența mizeriei duce la concepția vanității idealurilor și a nulității și insignifianții valorilor, fiindcă ea execută o separație radicală între lumea vieții concrete și regiunea ideală a spiritului”. Acestui fenomen i se atribuie și o perspectivă istorică, atunci când se observă că „s-a întâmplat ca imensa mizerie materială ce se desfășoară și se întinde treptat asupra lumii să fie însoțită de procesul de destrămarea a culturii moderne”. În comentariul care denotă maturitatea de gândire și scepticismul în născare ale filozofului, nu vor întârzia să apară formulări specific cioraniene, căci vorbește despre „procesul catastrofal de prăbușire” sau „dezabuzarea omului de astăzi”. Asigurând impactul stilului jurnalistice asupra cititorului de presă, Cioran trece la registrul figurat, proiectând o înțelegere condescendentă, când constată că astăzi „este cultura unor oameni care niciodată n-au fost tineri”, pentru ca apoi să decreteze cu vehemență: „Pentru omul de astăzi nu există salvare”. Măiestrite treceri abrupte, în bună descendență a publicisticii eminesciene.

Din conștiința importanței domeniului spiritual în existența omului, Emil Cioran consacră culturii analize argumentate, precum este cea din eseu intitulat *Sensul culturii contemporane*⁷. Pornind de la evaluarea istorică, respinge perspectiva exterioară și indică o desfășurare în conexiunile interioare, ca o sumă de valori, raportate la totalitatea culturii moderne. Analiza ajunge la cauzalitate, căci observă resemnarea și scepticismul, plictiseala de cultură a unei generații pentru care funcționează doar criteriul cantitativ: „Abundența scrierilor de astăzi nu dovedește absolut deloc o profunzime. Ele sunt produsul unei epuizări a instinctului creator”. Deși prezent mai rar în contemplarea mersului istoriei, optimismul nu lipsește: „Neapărat incertitudinile actuale au un caracter de provizorat; ele nu sunt definitive. Alte forme de cultură vor da naștere altor valori”.

Tonul cioranian este însă, de cele mai multe ori, cel din articolul *Cultură și viață*⁸, unde acuză „așa-zisii culturali”, după cum îi numește, deficiența lor de vitalitate, și propune reacția: „Trebuie să ne intensificăm noi ura... trebuie să izbucnim necruțători, într-o violență implacabilă”. Reproșând fuga de sâmburele metafizic al vieții, poziția comodă și suficientă în simbolismul culturii, Emil Cioran condamnă vaticinar: „Dacă a fi *cult* înseamnă a trece pe lângă aceste probleme, atunci praful să se aleagă de cultură și de toți aceia care se anemiează în ea”.

Apropierea de fenomenul cultural a condus, în mod implicit, la abordarea unor realizări particulare. Astfel, Emil Cioran, cronicar literar, își etalează capacitățile de interpretare și evaluare estetică. Așa procedează în prezentarea unei opere dramatice aparținând lui Ferdinand Bruckner, *Die Krankheit der Jugend*, vorbind despre *zvârcolirile* unei tinerimi „imorale din disperare”. Lui Petru Comarnescu îi descoperă meritele în prezentarea tipologiilor din *Homo americanus*, caracterizate prin optimism și naivitate, în opoziție cu cinismul și pesimismul european. Mărturisind preferința pentru cărțile „pline de învolburare, de haos și de dezorganizare”, aduce în atenție atitudinea lui Al. Dima⁹, apreciat pentru cultivarea idealurilor naționaliste și activiste. Observațiile stilistice ajung mai aproape de text: „O carte scrisă clar și elegant, de o arhitectonică bine definită”, regretând, firește, eliminarea experienței mistice din cadrul culturii: „Pentru mine, mistica e compatibilă cu un mai mare rafinament”.

⁵ Idem, *Iraționalul în viață*, publicat în *Gândirea*, anul XII, nr. 4, apr. 1932, pp. 176-180.

⁶ Idem, *Reflexiuni asupra mizeriei*, publicat în *Floarea de foc*, anul I, nr. 4, 30 ian. 1932, p. 2.

⁷ Idem, *Sensul culturii contemporane*, publicat în *Azi*, anul I, nr. 2, apr. 1932, pp. 166-178.

⁸ Idem, *Cultură și viață*, publicat în *Rampa*, anul XV, nr. 4728, 18 oct. 1933, p. 4.

⁹ Idem, *Al. Dima, aspecte și atitudini ideologice*, publicat în *Azi*, anul II, nr. 3, oct. 1933, pp. 781-782.

Un adevărat exercițiu critic se regăsește în articolul intitulat *Stilul interior al lui Lucian Blaga*¹⁰. Realizat el însuși cu resursele literarității prin grija evidentă pentru expresie, textul propune o viziune de ansamblu asupra operei blagiene, de la care Cioran pornește cu suficiența tinereții: „Stilul interior al lui Lucian Blaga este caracterizat de o seninătate în clarobscur. Aceasta este cheia pentru om și operă. Cu ea deschidem ascunsele încăperi ale sufletului și descoperim sub liniște teama, sub formă nesfârșirea, sub claritate misterul”. Și de aici, o succesiune de imagini metaforice: „răscolirile din sâmburele ființei”, „fluiditate insesizabilă”, „convertirea muzicalului în plastic”, „pornire spre destrămarea și ispitire de abis”, ajungând, în mod inevitabil, la nivelul care îi apropie pe cei doi, căci Cioran îi distinge poetului luminii „experiența intimă a misterului”. Apreciind în mod particular poezia, modul de a gândi și sensibilitatea particulară, Cioran constată că „Lucian Blaga este cea mai completă personalitate din România, deoarece s-a ridicat la același nivel pe toate planurile în care s-a realizat”.

Interesul lui Emil Cioran pentru scriitorul-filozof este evident și explicabil prin formația și orientările sale, dar și prin seismele timpului, problemele fierbinți al generației, față de care nu înțelege să nu se poziționeze. Ca personalitate marcantă, Mircea Eliade trebuia să intre în atenția tânărului jurnalist. Puternic încărcat afectiv este articolul intitulat *Mircea Eliade și dezamăgirile sale*¹¹, în care elemente de cronică literară sunt suporturi pentru declarații și atitudini filozofice. Mai întâi o privire generală: „Lucrurile cele mai bune pe care le-a scris până acum vizează totdeauna incapacitatea unei afaceri durabile de conținuturile vieții, de insuficiența lor, de caracterul lor minor...”, pentru a mărturisi mai apoi, recunoscând diferențele de viziune: „M-a înfuriat elanul său disponibil, frenezia sa receptivă, ospitalitatea sa ideologică”. Concretizând cu romanul *Huliganii*, Cioran observă că eroii săi „sunt condamnați la o ratare interioară”, dar analiza nu întârzie să se dirijeze spre concepte, în formulări aforistice: „Pesimismul nu indică nicio ieșire, pe când religia este o supremă soluție. Dacă aș crede sigur în Dumnezeu, de orgoliu, n-aș mai sta cu nimeni de vorbă”. Încă o dată stârnind contradicții, dar și teme de meditat, religiozitatea este pusă sub semnul ipoteticului.

Formulată de la primele ieșiri în terenul de luptă al jurnalismului, o sinteză a modului în care tânărul Cioran concepe prezența intelectualului în epocă se regăsește în articolul *Împotriva oamenilor inteligenți*¹², ceea ce ar fi și un „crez literar”, o „profesiune de credință” pentru rolul pe care ar trebui să-l joace în cultura neamului. De la început, își declară rezervele de „pasiune, otrăvă și bestialitate” cu care trebuie demascați acești „intelectuali”, pentru a le descoperi „nulitatea, sărăcia lăuntrică și deficiențele spirituale”, lipsindu-le „un chin organic și o tortură esențială, din care să răsară mari efervescente și explozii pline de energie și de conținuturi debordante”. Întregul text vibrează paroxistic. Argumentația se transformă în portret de tip pamflet și proiectează mobilizator un timp al schimbării violente: „Ar trebui stârpită această categorie de oameni care n-are decât inteligență. Astăzi, este timpul gânditorului existențial și organic, acela pentru care gândul este necesitate și risc”, un timp în care trebuie „să ridicăm o lume de haos irațional... să murim exaltați în vârtejul demonic al lumii”. Acest mod de a fi al intelectualului ar crea, în opinia jurnalistului, „o cultură de extazuri, de nebuni și de viziuni... cea mai splendidă cultură, care ar fi în același timp, negația culturii în sensul de până acum” și cu această perspectivă, dar mizantrop organic și programatic, Cioran izbucnește patetic: „Ce mi-ați făcut cu *inteligenta* românească?”

Scrise la vârsta tinereții entuziasmate de perspectiva schimbărilor, articolele lui Emil Cioran sunt o expresie a setei de a trăi la temperaturi înalte, pledând pentru o viață de pasiuni mistuitoare, de nebunie și elanuri. Stilul exploziv, expresia paradoxală se îndatorează unei firi antagonice, pline de contradicții și frământări, de la care însă se hrănește, fără concesii sau renunțări.

Sceptic ca scriitor, dar asumându-și repere de evaluare, la vârsta maturității gânditorul are argumente pentru o viziune mai luminoasă asupra intelectualului. Exercițiile critice ale începutului vor deveni, după o zbatere în luciditate de peste cincizeci de ani, *Exerciții de admirație*¹³, în care fiul preotului din Rășinari lasă să se vadă stratul de profunzime al personalității sale, capabile de a recunoaște cu generozitate valoarea autentică.

¹⁰ Idem, *Stilul interior al lui Lucian Blaga*, publicat în *Gândirea*, anul XIII, dec. 1934, pp. 334-336.

¹¹ Idem, *Mircea Eliade și dezamăgirile sale*, publicat în *Pagini literare*, anul III, nr. 1, 165 ian. 1936, pp. 49-51.

¹² Idem, *Împotriva oamenilor inteligenți*, publicat în *Discobolul*, nr. 9, mai 1933, pp. 1-2.

¹³ Idem, *Exercices d'admiration: essais et portraits*, Paris, Gallimard, 1986.

România dincolo de București: Gheorghe Glodeanu

Dr. Tudor NEDELCEA

Craiova

Este un adevăr incontestabil: capitalele lumii adună majoritatea intelectualilor din propria țară sau din străinătate, aceștia fiind prezentați atenției publicului divers, pentru că tot în capitale funcționează principalele mijloace mass-media, ziare, reviste, edituri, rețele radio TV, cluburi, biblioteci naționale etc. Bucureștiul nu face excepție și constituie o normalitate până la un anumit punct: neglijarea, voluntară sau nu, a potențialului intelectual din țară. Este motivul pentru care am încercat și vom continua demersul de a promova, de a aduce în actualitate creatori din provincie, a căror personalitate depășește multele mediocrități din capitală, remarcabile mai mult prin agresivitate. România dincolo de București reunește, așadar, valori incontestabile, dar puțin valorificate sau valorizate, de pildă, Mircea Popa, C. Cubleșan la Cluj-Napoca, G. Vulturescu, Gh. Glodeanu la Satu Mare, Florian Roatiș la Baia Mare, Adrian Dinu Rachieru, Pompiliu Crăciunescu la Timișoara, Zenovie Cărlugea la Târgu Jiu, Viorel Dinulescu la Galați, Th. Codreanu la Huși, Ion Dur la Sibiu, Stan V. Cristea la Alexandria, I. Buzași la Blaj, I. Filipciuc la Câmpulung Moldovenesc, I. Șt. Lazăr la Râmnicu Vâlcea etc., etc.

Eseistul de la Balș, Petre Pandrea, numea Bucureștiul *orașul-vampir al energiei intelectualității române*, în care creatorii provinciali transferați în *smârcurile mazurieni ale orașului-vampir ajung stipendiații creației proprii de ieri, scriu fade articole laborioase de gazete, confecționează penibile discursuri electorale, ajung maiștri de intrigi ilfovene*. Pentru locuitorii Valahiei Mici, incitantul polemist consideră *cobilicița oltenească [...] o virulentă armă de-a lungul istoriei politice a poporului român, armă răzbuțoasă pentru neomeniile, obrăznicile și prostiile grave din statul ilfovean* (Petre Pandrea, *Eseuri*, București, Editura Minerva, 1971, pp. 401-402, cap. *Pomul vieții*).

Am inițiat această prolegomenă spre a oferi un exemplu al unui autentic intelectual aflat în România dincolo de București.

Criticul și istoricul literar Gheorghe Glodeanu s-a născut la 9 decembrie 1957, la Carei, unde-și începe studiile elementare și liceale, la Cluj-Napoca urmând Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” (secția română-franceză), unde susține și doctoratul cu teza *Poetica romanului românesc interbelic*. A fost profesor de liceu la Satu Mare și inspector de specialitate, dar la Baia Mare a urcat toate treptele științifice universitare până la profesorat (în 2001). Revuistic, a debutat (în 1981) la *Tribuna* cu un eseu despre romanul lui Mircea Eliade *Noaptea de Sânziene*, iar editorial (în 1993) cu studiul monografic *Fantasticul în proza lui Mircea Eliade*. A colaborat la *Steaua*, *Familia*, *Vatra*, *România literară*, *Contemporanul*, *Luceafărul*, *Caiete critice*, *Poesis*, *Nord Literar*, *Pleiade* etc. A fost distins cu premiul revistei *Tribuna* (1986), al Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor (2002, 2006, 2012, 2015, 2021), alte premii fiind obținute la diverse saloane de carte. Este autorul unor substanțiale cărți: *Eseuri* (1996), *Mircea Eliade. Poetica fantasticului și morfologia romanului existențial* (1997), *Dimensiuni ale romanului românesc interbelic* (1998), *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței* (1999), *Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu* (2000), *Coordonate ale imaginarului în opera lui Mircea Eliade* (2001), *Liviu Rebreanu. Ipostaze ale discursului epic* (2001), *Poetica misterului în opera lui Mateiu I. Caragiale* (2003), *Poezie și poetică* (2004), *Măștile lui Proteu* (2005), *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic* (2005), *Fascinația ficțiunii* (2006), *Anton Holban* (2006), *Romanul. Aventura spirituală a unei forme literare proteice* (2007), *Narcis și oglinda fermecată* (2012), *Orientări în proza fantastică românească* (2014), *Patru scriitori de avangardă* (2016, 2017), *Exerciții de supraviețuire. Jurnal de sanatoriu* (2019), *Între real și imaginar* (2020), *Rătăcind printre himere* (2020), *Mitografii. Incursiuni într-o bibliotecă mitologică* (2021), *Incursiuni în imaginarul ezoteric* (2022), *Istoria prozei fantastice românești* (2023) etc.

Voi poposi asupra unei cărți-dizertație a lui Gheorghe Glodeanu, incitantă prin problematică: *Scriitori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română*, apărută la cunoscuta editură ieșeană TipoMoldova, în 2017, în colecția „Academica”.

Dintru început, Gh. Glodeanu precizează rolul muzelor în *procesul anevoios al creației* din toate domeniile umane, care *declanșau mecanismul complex și dificil al inspirației*, exemplificând cu muzele din literatura universală, din Antichitate și până azi, cuplurile celebre de îndrăgostiți (Orfeu și Euridice, Paris și Elena din Troia, Antonio și Cleopatra, Tristan și Isolda, Romeo și Julieta, Hamlet și Ofelia, Othello și

Desdemona, Dante și Beatrice, Napoleon și Josefina etc.).

Literatura română intră în rândul lumii nu numai cu creații deosebite, dar și prin marile povești de dragoste, pe care Gheorghe Glodeanu le analizează în profunzime, grupându-le tematic: *Poetica discursului îndrăgostit* (Eminescu-Veronica Micle), *Un roman epistolar de dragoste* (Gala Galaction-Zoe Dimitriu

Gheorghe Glodeanu

Marcoci), *Un triunghi erotic tragic* (Natalia Negru, Șt. O. Iosif și Dimitrie Anghel), *Mausoleul iubirii* (O. Goga-Veturia Goga), *O poveste de dragoste* (Nae Ionescu-Elena Margareta Fotino), *Muzele lui Lucian Blaga* (Cornelia Brediceanu, Domnița Gherghinescu-Vania, Coca Rădulescu, Eugenia Mureșanu, Elena Daniello), *Trei romancierii o singură muză* (Anton Holban, Octav Șuluțiu, Zaharia Stancu vs. Lydia Manolovici), *Când dragostea nu moare* (Mircea Eliade, Maitreyi Devi, misterioasa domnișoară R. din Strehăia), *Efuziunile sentimentale ale unui spirit olimpic* (G. Călinescu-Alice Trifu Călinescu), *Romanul unei femei fatale* (Elena Lupescu, personajul romanului *Vulpea roșcată* a lui Pamfil Șeicaru, grațiat în 1996), *Memoria ca recuperare a iubirilor de odinioară* (Cella Serghi), *Biruința unei iubiri* (Dinu și Nelli Pilat), *Leonid Dimov. Scrisori către Lucia*, *Scrisori către Doti* (Radu Stanca-Dorina Ghibu), *Timpul inimii* (Ingeborg Bachmann-Paul Celan), *Confesiunile unei seducătoare*

femei urâte (Nina Cassian), *Cel mai iubit dintre pământeni* (Marin Preda-Aurora Cornu), *Corespondența intimă a două spirite alese* (Ioana Em. Petrescu-Liviu Petrescu), *Ultima iubire a unui pseudo-misogin* (Emil Cioran-Friedgard Thoma).

Titlurile acestor capitole descriu aceste amoruri cu acuratețe și documentare, sugestiv, aproape exhaustiv, recenzând unele cărți în domeniu de autori recunoscuți pentru acribia lor științifică (de pildă, Zenovie Cârlogea sau Mircea Handoca); cele mai utilizate cărți sunt jurnalele și corespondența dintre protagoniști. Unele dintre aceste povești de dragoste sunt binecunoscute, altele sunt întregite cu alte muze mai puțin cunoscute, cum este cazul *misterioasei domnișoare R. din viața lui Mircea Eliade, adică a Ricăi Botez, profesoara de limba română de la Strehăia*.

Nu toate muzele au generat opere, unii bărbați au împărtășit mai multe povești, unele cu final fericit, altele sfârșite tragic, cum e cazul lui Al. Odobescu, care se sinucide la 10 noiembrie 1895 pentru că profesoara Hortensia Racoviță nu-i împărtășea pasiunea mistuitoare; sinuciderea a fost decizia luată și de alți îndrăgostiți: Veronica Micle la 52 de zile de la moartea lui Eminescu, Ilarie Voronca, Paul Celan, sau al triumghiului amoros Șt. O. Iosif, D. Anghel, Natalia Negru. La majoritatea creatorilor, dragostea este prezentă la vârsta potrivită, la alții, spre senectute, cum e cazul lui Emil Cioran. Unele iubiri s-au consumat cu predilecție în plan spiritual, platonice, altele s-au finalizat teluric (majoritatea). Chiar dacă este mistuitoare și, uneori, dureroasă, dragostea este analizată psihanalitic, cum face Veronica Micle: *Ce abis este sufletul meu și în genere al oricărei femei! Noi punem sufletul pe bârta. Ce puneți d-voastră bărbății, scumpul meu Eminescu? Când ambii protagoniști întru dragoste sunt creatori în același domeniu, dragostea-i ajută și profesional, cum este cazul aceleiași frumoase și talentate Veronica Micle, rugată de iubitul ei să-i sugereze unele schimbări în poemul *O, mamă*, pentru a fi dat spre publicare în *Convorbiri literare* și iată schimbarea: *Salcâmi-și scutură floarea de toamnă și de vânt în versul simplu/simplificat: Se scutură salcâmi de toamnă și de vânt*.*

Ca orice cercetător care se respectă și respectă lucrările predecesorilor săi, Gheorghe Glodeanu analizează succint cărțile utilizate: *Dicționarele de mitologie greacă și romană* (elaborate de Pierre Grimal, Guus Houtzager), *Dicționarul de mitologie generală* al lui Victor Kernbach), *Antologiile* alcătuite de Ion Acsan (*Orfeu și Euridice în literatura universală*), *Dicționarul de termeni literari* coordonat de Al. Săndulescu, volumul colectiv *Erotographos 50+1*, *Scrisoarea de iubire, dragoste, amor*, inițiat și coordonat de Antoaneta Tănăsescu, exegeta care abordează cu spirit critic corespondența intimă, ceea ce va sintetiza magistral în 2018, la Editura Tracus Arte, Eugen Simion în *Genurile biografului*, vol. 1-2, și în *Ficțiunea jurnalului intim*, vol. 1-3.

Prin acest masiv și concludent volum, *Scritori, cărți, muze. Ipostaze ale discursului amoros în literatura română* (Iași, Editura TipoMoldova, 2017, 788 p., 17x24), Gheorghe Glodeanu demonstrează acribia științifică, vocația cercetării, întreaga sa personalitate profesional-științifică a universitarului din Baia Mare, departe de București, dar în România reală, profundă.

Noul Roman Francez și romanul polițist

Dr. Iulian BĂICUȘ
București

Literatura secolului al XX-lea se află sub semnul intertextualității și „a dublei referențialități”, având în vedere că orice text literar se referă atât la realitatea socială, cât și la textele anterioare. Precedentul devine important în înțelegerea formelor și sensurilor specifice literaturii viitoare.

Memoria literaturii, fie ea ficțională sau non-ficțională, este considerată un soi de „oglină dublă” (vezi definiția lui Alain Robbe-Grillet din *La Reprise*), în care literatura se contemplă, se admiră narcisiac, se multiplică ca un ecou subversiv sau ludic, propunând implicit o reflecție asupra ideii de mobilitate în timp și spațiu prin jocurile textuale: în egală măsură trimitere a literaturii la ea însăși ca și la realul din care pornesc rădăcinile și asupra căruia revine ca memorie, evident aceasta fiind definiția metatextului.

La renumitul colocviu de la Cérisy-la Salle consacrat problematicii Noului Roman, unul dintre vorbitori, Jean Ricardou, criticul cel mai important al curentului, a trecut în revistă caracteristicile fundamentale ale Noului tip de roman, care consacrase multe studii fenomenului (*Probleme ale Noului Roman*, 1967, *Pentru o temă a Noului Roman*, 1971, *Noul Roman*, 1973). Jean Ricardou remarcă șase aspecte la nivelul construcției povestirii: *povestirea excesivă*, *povestirea pusă în abis*, *povestirea degenerată*, *povestirea deteriorată*, *povestirea transmutată*, *povestirea împotmolită*. Jean Ricardou făcea legătura dintre Noul roman și textele mai vechi (Flaubert, Proust), care propuneau cam aceleași probleme de construcție. Noul tip de roman se află sub supremația structuralismului, e un fel de „creative thinking or writing”. Prin anii '60 era în mare vogă la Paris un curent literar care a avut câteva ecouri sporadice și în literatura română, în special în textele unor Dumitru Țepeneag, traducătorul mai multor *nouveau* romancieri (de altfel, nu există niciun text al său care să nu poarte această amprentă), dar și în câteva romane ale lui Sorin Titel, de altfel unul dintre ele, *Lunga călătorie a prizonierului*, a fost tradus în limba franceză de Marie-France Ionesco și s-a bucurat de mica lui vogă pariziană, reușind să pătrundă pe o piață literară exclusivistă, unde au eșuat Marin Preda, Augustin Buzura sau Nicolae Breban, dar tonul acesta specific Noului Roman se simte și în alte opere, *Dejunul pe iarbă*, un titlu care reia o temă proustiană, și *Femeie, iată fiul tău!* *Lunga călătorie a prizonierului* a fost imediat comparată de critica de întâmpinare cu romanele lui Franz Kafka, *Procesul* sau *Castelul*, deși parabolele kafkiene sunt ceva mai coerente și au un pronunțat caracter teologic, vezi dezbaterea veche care există în Occident, oricum chiar și romanele lui Alain Robbe-Grillet (pe care Mircea Cărtărescu îl traducea într-un text „Rochie Arsă”, de fapt este vorba de o rochie pusă pe un gril), Butor sau Sarraute fuseseră comparate cu textele lui Kafka, se discuta despre o proză labirintică, din acest motiv unul dintre toposurile lor favorite este descrierea unei clădiri cu foarte multe camere, ca-n scenariul filmului care a speriat Occidentul, *Anul trecut la Marienbad*, scris de același Robbe-Grillet și regizat de Alain Resnais, dar care m-a speriat și pe mine, la prima vizionare.

După această tentativă, Robbe-Grillet s-a apucat să regizeze mai multe filme proprii, *Omul care minte*, *Grădina*, *Frumoasa captivă*, *Trans-Europa-Express* și altele de felul acesta, care cam seamănă între ele, având tot felul de imagini de natură sexuală, învederându-se o puternică influență a literaturii marchizului de Sade; de altfel, nevastă-sa scria romane sado-masochiste, așa că era o chestie în familie, cu crime sau metafore ale morții; mă rog, după gust, cert fiind că și-a păstrat tonul acesta până la bătrânețe, a scris cărți controversate care l-au propulsat până în Academia franceză și, deși a fost primit acolo, nu s-a dus niciodată la ședințe, pentru că nu voia să poarte uniformă cu tricorn și nu și-a cumpărat sabia de academician, un gest de frondă și dezaprobare a vechilor simboluri culturale ale Franței.

Imediat după război a existat o tentativă de a scrie un Nouveau Roman încă înainte ca acesta să fie inventat, autorul lui se numea Alexandru Vona, iar romanul *Ferestrele zidite* rămâne încă unul neasimilat complet de canonul critic românesc. Din păcate, Vona a rămas autorul unei singure cărți, o altă promisiune sau vocație neîmplinită.

Foarte puțină lume își mai amintește azi o prozatoare ca Nathalie Sarraute, și ea în mare vogă prin anii '60, autoarea teoriei tropismelor, și a unui eseu intitulat *Era suspiciunii*, studiată la noi de Irina Mavrodin, cu *Portretul unui necunoscut*, prefațat chiar de Jean-Paul Sartre, de romanele lui Michel Butor, *Renunțarea*, sau de

textele lui Alain Robbe-Grillet, *Gumele, Reluarea*, sau de romanele unui Georges Perec¹; de altfel, acest autor a scris un roman intitulat *Dispariția* din care lipsește complet litera e, o chestie destul de dificilă, dat fiind că în limba franceză vocala este prezentă aproape pretutindeni.

În fond, noul roman acesta era un soi de mult zgomot pentru nimic, scriau cam fără cap și coadă, foloseau tehnici narative specifice altor specii cum ar fi ancheta, care la noi a intrat în literatură prin intermediul povestirii fantastice a lui Mircea Eliade, sau recicla proza polițistă, dar cu timpul, preluate de textualismul francez, imitat la noi cu ceva talent de generația Gheorghe Crăciun, Mircea Nedelciu și alți doi sau trei prozatori adevărați, s-au topit în canonul prozei românești și au devenit *main stream*, abandonând complet zona periferică a literaturii de avangardă.

Studiile despre anti-roman au fost și ele extrem de abundente, în special în Franța s-a scris foarte mult, pe vremuri citeam câte ceva, încercând să înțeleg cum se construiește un roman, desenul din covor, cum îl numea Henry James, imitat de Nicolae Manolescu; la noi îmi amintesc o carte scrisă de Romul Munteanu², *Preludii la o poetică a antiromanului*, am înțeles că ar fi murit de

curând, să-i fie țărâna ușoară!, a scris câteva studii critice extrem de interesante, unul despre antiteatru, intitulat *Farsa tragică*, altul despre *Metamorfozele criticii europene*; avea aerul acesta de compilator foarte sânguinos, dar, pe alocuri, a dat câteva lucruri remarcabile. Nu i-am citit volumele despre cultura și literatura europeană în epoca Iluminismului, ci pe cel despre clasicism și baroc, unde a sintetizat cu o erudiție asemănătoare celei a lui Adrian Marino toate izvoarele posibile, fără să aducă prea multe contribuții personale. Oricum, efortul lui spre sinteză este demn de remarcat, într-o cultură de critici cu CV-ul minuscul. Pentru cei care vor ceva în plus, adică vor să se pătrundă de razele și de aura acestui tip de scriitură extrem de plictisitoare până la urmă, am ales o trufanda, studiul lui Jean Ricardou³, *Noi probleme ale romanului*, care este la fel de agresiv și de tehnic cu romanele propriu-zise, sau un studiu al Irinei Mavrodin despre Romanul poetic, un concept susținut teoretic și care se intersectează cu zona despre care vorbim acum, dar și cu romanul lui Marcel Proust, *În căutarea timpului pierdut*. Precursorii Noului Roman erau considerați, vezi chiar eseurile-program ale lui Alain Robbe-Grillet, din volumul *Pour un nouveau roman*, marii prozatori ai secolului XX: Franz Kafka, Marcel Proust, Virginia Woolf sau James Joyce, ca să nu-i enumăr decât pe cei mai importanți și mai vizibili dintre ei.

Nu sunt la curent, dar în același timp peste Ocean prozatori americani ca John Barth, Raymond Federman, William H. Gass sau Thomas Pynchon foloseau tehnici apropiate de cele ale Noului Roman și bănuiesc că cele două curente erau doar două fațete ale postmodernismului, iar apoi chiar și prozatorii latino-americani de talia unor Llosa, Cortasar sau Borges aveau să recurgă la importul unor tehnici. Spre deosebire de Noii Romancieri, pe la începutul anilor '90 se discuta chiar despre Nouveau Roman, și aici intră mulți dintre tinerii romancieri contemporani care au preluat și ei elemente de tehnică narativă de la bunicii lor din școala lui Sarrate, Butor, Pinget sau Robbe-Grillet. Spre deosebire de noii romancieri francezi, cei americani erau salvați de ironie, parodie și umor, iar cei latino-americani de propensiunea lor naturală către magic și mitic, pentru că dacă s-ar fi cantonat doar pe tehnica narării, descompunerea personajelor, moartea autorului, descrierile kilometrice, cu siguranță nimeni nu i-ar mai fi citit.

Dacă discutăm însă despre influența Noului Roman Francez asupra prozatorilor români, nu avem cum să trecem peste proza scurtă a lui Dumitru Țepeneag, din volumele de povestiri publicate înainte de plecarea sa din țară, *Frig, Așteptare și Exercițiu*, unele dintre ele mici bijuterii plastice, cu încărcătură onirică, latentă sau manifestă, sau suprarealistă. Vă recomand o ediție foarte bună, alcătuită de Nicolae Barna, *Prin gaura cheii*, dar și romanele de mici dimensiuni publicate în Franța, *Cuvântul nisiparniță*, care începe în limba română și se încheie în limba franceză, o bună ilustrare a statutului exilatului literar, *La Belle Roumaine*, *Zadarnică e arta fugii* și *Nunțile necesare*, care au făcut să curgă destulă cerneală a criticii literare pentru a mai fi anali-

¹ Georges Perec, *Dispariția*, traducere de Șerban Foarță, București, Editura Art, 2010.

² Romul Munteanu, *Preludii la o poetică a antiromanului*, București, Editura Eminescu, 1985. *Farsa tragică*, București, Editura Univers, 1989, *Metamorfozele criticii europene*, București, Editura Univers, 1988.

³ Jean Ricardou, *Noi probleme ale romanului*, traducere de Liana și Valentin Atanasiu, prefață de Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1988.

zate aici. Proiectul trilogiei încheiate a exilului literar românesc, *Pont des Arts*, *Hotel Europa* și *Maramureș*, este mult mai clasic, în el autorul renunțând la experiment și revenind la romanul așezat, tradiționalist chiar, doric, dar cred că din partea lui Dumitru Țepeneag ne putem aștepta la noi surprize. Și sunt sigur că și alți prozatori ar putea fi invocați aici. Matei Vișniec cochetează de ceva vreme cu antiromanul (i-am citit doar două proze, *Cafeneaua Pas-Parol*, unde se simte clar influența prozei lui Samuel Beckett și, de ce nu, romanul său recent, inspirat de universul lui Kafka, *Domnul K. eliberat*, în care structura cărții este clar de tip Nouveau Roman, practic naratorul examinează cameră cu cameră, suprafață cu suprafață teritoriul simbolic al unei uriașe închisori, ascunsă sub Cortina de Fier, în căutarea propriei identități).

Dintre prozatorii optzeciști, Bedros Horasangian se apropie cel mai mult de teritoriul acesta al Noului Roman, într-un mic roman publicat în 2002, *Obsesia sau cine l-a ucis pe Olof Palme?*, deși sunt convins că nu este singura sa carte care are relație cu tema, deocamdată fiind cea care îmi vine în minte în momentul în care scriu. Pentru a nu vă induce în eroare prea tare, pot spune că am citit până azi vreo 5 sau 6 romane din seria Nouveau Roman, mai exact *Reluarea*, *Gumele*, *Portretul unei necunoscute*, *Renunțarea*, *Modificarea* și la început cășcam de zor, dar pe măsură ce le citești și începi să prinzi gustul pentru o literatură din asta dificilă, aici se înrudesc, pe undeva, cu romanul existențialist, cu *Greața* sau *Străinul*, fără să atingă însă nivelul de profunzime al acestora, romanul de tipul ăsta începe să te prindă și chiar să te amuze, fiind un bun exercițiu de răbdare pentru cititorii grăbiți din ziua de azi, obișnuiți să sară peste descrieri și să afle din prima scenă ce se va întâmpla cu eroul lor favorit.

Canonul literar modern semnalează hibridizare și dialog în opere, iar canonul postmodern se pliază pe strategii de reluare, rescriere deoarece poetica scriiturii este inseparabilă de hermeneutică. Naratorul noului tip de roman spune mereu ceva despre sine, iar obiectele vorbesc despre existența ficțională și devin un alter ego, pe rând, al eroului sau al naratorului.

Romanul polițist postmodern e un gen care nu a fost bine definitivat, deoarece nu și-a încheiat procesul de maturizare. Noul tip de roman contemporan, întâlnit și sub denumirea de romanul-*suspence* a fost influențat într-o mare măsură de cinematografie. În mare parte, romanul-*suspence* este contemporan cu romanul negru, de la care a preluat expresiile argotice, stilul direct, uneori umorul, iar de la cel clasic, sau romanul-problemă, procedeul anchetei și enigma. Printre adepți se numără Alain Robbe Grillet, Georges Perec, Nathalie Sarraute în *Portretul unei necunoscute*, Robert Pinget, Claude Simone, Michel Butor în *Renunțarea* și mulți alții.

Jocurile textuale propuse de Alain Robbe-Grillet pendulează între integrare, aluzie, referință, citare implicită mascată, ca și practica colajelor picturale. Romanele unui părinte al Noului Roman, Alain Robbe-Grillet (primele romane: *Gumele*, 1953; *Gelozia*, 1957; *În labirint*, 1959; eseuri: *Pentru un nou roman*, 1963) apar pe fondul unei tensiuni între spiritul francez și modernitatea romanescă. Creațiilor lui Alain Robbe Grillet le lipsesc însă elementele narrative convenționale, cum ar fi trasarea subiectului dramatic, conceptul de timp coerent și analiza psihologică a personajelor. Romanele acestea sunt construite în mare parte din imagini recurente, obiecte fizice, impersonale și prezentarea unor evenimente din viața de zi cu zi. Romanul lui Alain Robbe-Grillet se află sub zodia „esteticii nostalgiei”, în care renaște reprezentarea timpului ca durată, în care un narator, sub presiune, alege scrisul datorită virtuților sale taumaturgice, umplând un spațiu gol, cel dintre realitate și vis (sau imaginație).

Alain Robbe-Grillet alege strategia repovestirii, pune accent pe ludic, pe raportul sinelui cu lumea. Motivele propuse de Alain Robbe-Grillet sunt recurente, pot fi descoperite cu ușurință în toate romanele sau scenariile scrise de el, astfel că găsim în aceste texte tema mersului pe străzi (rătăcirea prin labirint), tema camerei (camerelor/caselor) unde se naște povestirea, tablouri ale căror personaje par a trece în viața reală, unificând prezentul cu trecutul, obținând o permanentă ștergere a urmelor cronologiei. Scriitorul înfățișează o realitate „ireală”, reinventează realul, nu-l descrie, iar textul are conștiința „facerii”, a curgerii continue. Jocurile textuale, autoreprezentarea, temele recurente ale visului populează noul tip de roman. Este o permanentă dublare, reluare. Cititorului i se înrădăcinează iluzia realistă prin frecvența halucinantă a descrierilor, adeseori repetate până la obsesie: gări, străzi. Nume proprii, toponime arhicunoscute intră în acest joc al iluziei realiste: Saxonia în ruine, Halle, Berlinul de Est, astfel încât i se dă impresia de o scriere aparținând realismului.

Cărțile teoreticianului Nouveau Roman alcătuiesc un joc textual aproape perfect, o simbioză între roman de tip cronică, de spionaj, autobiografic, al rememorării nostalgice, psihologii tulburi care se autoinvestighează, forme ale paraliteraturii erotice, teorii ale scriiturii și probleme ale raportului ficțiunii cu strategiile autenticității simulate (jurnal, scrisori, documente de epocă, tablouri), problemele vocilor narrative și mai ales o perfectă implicare a cititorului, dacă nu în facerea textului, cu siguranță în desfacerea lui. Deconstrucția, teoretizată ceva mai târziu de filosoful și eseistul Jacques Derrida, își va găsi în aceste romane

totale și totalizante, având întotdeauna deasupra capului romancierului convenția meta-literaturii și a jocului de-a literatura, cea mai bună ilustrare cu puțință.

Romanul său *Gumele*⁴ intercalează o scriere detectivistică cu perspective diferite și descrieri cuprinzătoare ale obiectelor naturale. Pornind de la gestul banal al cumpărării unei radiere într-o papetărie din Paris, textul episod e povestit în maniera sărutului din romanul lui Proust pe nu mai puțin de cincizeci de pagini de carte, dar alunecă, purtat de energiile lui subtile și necunoscute, spre istorii și afaceri criminale, spre o serie de mai multe crime, din care doar cea de-a noua victimă scapă cu bine. Detectivul pare fascinat de modelul destul de repetitiv al gestului criminal, el fiind luat pe nepregătite de acest eveniment, căci victima se va ascunde de frică ca nu cumva grupul terorist care a comis crimele să-l descopere și să-și ducă la bun sfârșit planul criminal. Chiar polițiștii profesioniști nu reușesc să rezolve misterul de la început.

Ca orice autor postmodern, Alain Robbe-Grillet se va juca cu toate convențiile romanului polițist din epoca de Aur, propunând cititorilor chiar investigarea unei crime care nu a avut loc, dar și construind un plot în care contrastele din romanul polițist tradițional, cele dintre victimă și asasin, suspect și detectiv sau cauză și efect sunt complet lăsate pe dinafară. În absența lor, cititorii de literatură polițistă nu prea au la dispoziție acel colac de salvare format din elementele clasice ale romanului sau povestirii polițiste, acele elemente care să-i ajute să navigheze pe apele tulburi ale noului tip de roman polițist. Dacă cititorii se văd puși în fața unor asemenea obstacole, inspectorul de poliție Laureant pare ferm convins că una dintre crime nu ar fi altceva decât o sinucidere, iar autorul ei scapă nepedepsit. Un polițist ceva mai tânăr și mai neexperimentat este sigur că mobilul crimei este o răzbunare a fiului către tată, mobil fantezist care îl va pune pe o pistă falsă. Cel mai departe de adevăr este ofițerul de informații Fabius, care, în virtutea profesiei sale, este ușor paranoic și chinuit de teoria conspirației și care crede că crima este doar un episod dintr-un cerc ceva mai larg de trădări. Până și victima supraviețuitoare va fi prinsă în acest cerc de interpretări greșite ale motivelor.

De fapt, autorul întinde cititorilor numeroase capcane, construind un text labirintic, presărat cu tot felul de fundături, iar firele narative sau sub-temele colaborează pentru a da naștere unui final care te lasă efectiv cu gura căscată. Finalul cărții prezintă un criminal real, în carne și oase, și o armă reală, dând întregului text o coerență surprinzătoare, pe care nimeni nu o bănuia de la bun început, iar cercul se închide perfect simetric peste prima scenă, cea de deschidere, simetria textului fiind una perfectă, armonia sa luând prin surprindere pe cititorii cărții, debusolați și pierduți deja în labirint, sau, ca să parafrăzăm un alt celebru roman postmodern, scris de John Barth, *Lost in the Funhouse*, *Pierduți în sala cu oglinzi*. Uneori detectivii din *Gumele* reiau replici celebre din romanele polițiste scrise de Agatha Christie, ale personajului principal Hercule Poirot: „Nu există crimă perfectă; asasinul lasă întotdeauna un indiciu la locul faptei. „Unde te vei uita? Nu trebuie să faci vreo greșală, domnule: aceasta e muncă de specialiști”. Cartea a fost răsplătită cu premiul Fénelon în 1954.

Alain Robbe-Grillet a afirmat întotdeauna că un scriitor trebuie să adopte o manieră impersonală și destul de specioasă de scriere a unui roman. Analiza psihologică sau ideologică trebuie exclusă – cititorul trebuie să ghicească ce se ascunde în spatele detaliilor sau evenimentelor. În ciuda accentuării realității obiective combinată cu sentimente umane, Alain Robbe-Grillet a insistat asupra faptului că noul tip de roman este unul cu totul subiectiv – lumea este tot timpul privită prin ochii unui personaj și nu a unui narator omniscient. Odată, a afirmat că „un scriitor talentat nu are nimic de spus. Ceea ce contează este modul în care spune”. În eseurile sale *Pentru un nou roman*, el a dezaprobat folosirea metaforelor, deoarece acestea se comportă ca un antropomorfism, atacând astfel creațiile lui Jean-Paul Sartre și pe ale lui Albert Camus prin relația ciudată dintre naratorii romanelor lor *Greața* și *Străinul* cu lumea înconjurătoare.

În romanul *Le voyeur (Privitorul)*, naratorul prezintă cititorului o serie de mistere care își caută o explicație cât de cât logică. Astfel, naratorul relatează povestea lui Mathias, un banal vânzător de ceasuri care călătorește în toată lumea, dar care se va întoarce pe insula unde crescuse în copilărie cu un obiectiv foarte precis, iar indiciile unei crime încep să iasă la suprafață. Pe parcursul romanului sunt prezentate diverse scene în care Mathias va fi prezentat în vreme ce analizează și răsanalizează cazul unei fete ucise și aruncate de pe o stâncă în ocean. Relația acestuia cu fata este, în final, devoalată complet. Narațiunea conține foarte puțin dialog, nicio descriere a gândurilor sau sentimentelor personajelor, fiind ca un „film proiectat de-a-ndoaselea”.

În terminologia anglo-saxonă există, de altfel, o distincție foarte clară: cea între romanul *whodunit*, în care cititorul trebuie să descopere prin adăugarea indiciilor și urmând raționamentul detectivului cine a comis crima, și *inverted detective story*, narațiunea în care criminalul este prezentat la începutul cărții, în vreme ce restul textului descrie modul în care detectivul reușește să adune probele prin care va trebui să-l incrimi-

⁴ Alain Robbe-Grillet, *Gumele*, traducere de Dumitru Țepeneag, București, E.L.U., 1967.

neze pe autorul deja cunoscut. Romanul este presărat cu contradicții, astfel că în primul capitol eroul se numește Robin, în cel de-al doilea el poartă numele Pierre, fără ca cititorul să poată să realizeze dacă este vorba despre unul și același personaj, exact ca în romanul Virginiei Woolf, *Orlando*, în care personajul principal își tot schimbă măștile și identitățile și se transformă într-o altă persoană din când în când. În plus, Robin este mort, în vreme ce Pierre este viu, iar o tânără fată, pe numele ei Jacqueline, care locuiește pe o insulă va fi ucisă. Ea își schimbă numele câteva capitole mai târziu în Violet. Din păcate, nu există niciun detectiv în carte, așa că cititorul trebuie să o facă pe detectivul, suspectul principal fiind Mathias, un comis-voiajor care vinde ceasuri și care joacă rol de suspect principal și de posibil criminal. Pentru că naratorul omniscient ne lasă să tragem puțin cu urechea și să-i ascultăm gândurile, aflăm că acesta se chinuie să-și construiască un alibi suficient de plauzibil și să găsească niște explicații pentru cantitatea uriașă de probe care se tot adună ca să-l incrimineze. Problema principală pare să fie că, din cauza acestor schimbări bruște, nimeni nu mai crede pe nimeni, nici naratorul, nici autorul, dar nici protagonistul nu mai sunt creditabili, căci metamorfozele continue transformă textul lui Alain Robbe-Grillet într-un proiect asemănător cărții ideale și visată de poetul francez Stephane Mallarmé, în care textul se modifică aleatoriu pe măsura scrierii sale, ceea ce afectează profund structura liniară a unei narațiuni polițiste, dar nu numai, ci chiar și pe cea a unei narațiuni generice.

Din acest motiv simplu, cu fapte care se modifică de la capitol la capitol și de la frază la frază, conceptele care exprimă identitatea sau non-contradicția specifice unei logici a povestirii (vezi studiul devenit clasic al naratologului francez Claude Bremond) sunt puse cu diverse flashback-uri care întrerup fraza, în vreme ce cititorii se chinuie să înțeleagă dacă acele pasaje sunt reale sau simple proiecții ale imaginației personajului sau naratorului.

Robbe-Grillet se joacă pur și simplu cu atenția cititorilor săi, dorind să deconstruiască nu doar proza polițistă și narațiunea în genere, iar cititorii, oricâtă răbdare ar avea, regretă formele tradiționale, în care existau convenții precise, o victimă și un detectiv care reușește să afle cine a comis crima. Ca orice comis-voiajor care se respectă, Mathias este foarte atent la principiul *time is money*, toată viața lui fiind calculată la minut sau chiar la secundă. El își calculează timpul mediu în care va realiza orice vânzare și va previziona timpul consumat pentru diversele activități zilnice; cu toate astea, își va pierde o grămadă de timp construind scenarii abracadabrante prin care să-și poată demonstra nevinovăția. Acest tip de preocupare se transformă în fir principal al acțiunii, în vreme ce narațiunea propriu-zisă va fi continuu subminată de o ironie devastatoare îndreptată împotriva convențiilor romanului polițist clasic. Lectura romanului *Le Voyeur* va fi una foarte frustrantă pentru orice cititor, iar formula aceasta avangardistă subminează complet narațiunea și plictisește la maximum pe cititor.

Romanul *Gelozia*⁵, cu un joc de cuvinte greu de transpus în limba română, titlul în original, *La jalousie*, având în limba franceză un dublu sens, gelozie și jaluzea, greu de transpus în traducere, are tot o temă de roman detectiv, combinat cu un roman de dragoste. Acțiunea este plasată pe o plantație de bananieri situată într-o țară de la tropice, unde un soț gelos își urmărește soția și pe amantul bănuțit, vecinul lor, Franck. Subiectul este minimalist, dar frapantă este lipsa naratorului, deoarece naratorul nu se referă niciodată la el ca un „eu”. Acel „eu” este dislocat, iar absența lui creează un spațiu gol. Naratorul este foarte obiectiv, raportând doar ceea ce vede sau aude, la fel ca o cameră de înregistrare.

Georges Perec, un poet, eseist și creator de noi forme literare, a fost și creatorul celui mai lung palindrom, constând în mai mult de 5.000 de cuvinte. În 1969 autorul a scris romanul *La disparition* (*Dispariția*), care e o scriere de două sute de pagini cu tema polițistă, în care misterul constă în dispariția literei E din alfabet. Litera, totuși, apare în afara textului principal. Procedul se numește lipogramă și este specific grupului de scriitori Oulipo din care făcea parte și George Perec, care a experimentat cu acest tip de text în care una sau mai multe litere ale alfabetului pot să nu apară. Într-o scriere mai recentă, George Perec a păstrat vocalele e excluzând, în schimb, vocalele a, i, o, u în *Les revenentes* (1972).

Pentru a conchide, putem spune că romanul polițist postmodern pune accent pe absența emoției, pe descrieri detaliate, pe obiecte repetitive, uneori geometrizzante, iar ludicul înlocuiește *policier*-ul pur.

Un alt exemplu de film realizat la granița dintre thriller și policier este cel produs în 1967 și regizat chiar de autor, *Trans-Europ-Express*, care lega Parisul de orașul olandez Antwerp, acțiunea având loc chiar în trenul care purta acest nume, dar care a fost retras ulterior din circulație, fiindcă era folosit pentru traficul cu heroină, tren în care regizorul filmului urcă alături de soția sa din viața reală, unde cei doi asistă chiar la scena unui viol.

⁵ Alain Robbe-Grillet, *Gelozia*, traducere de Raluca Dincă, București, Editura Art, 2011.

Nagy Oszkár, Peisaj (La odihnă).
O perspectivă analitică asupra poeziei vizuale

Dr. Enikő BOTIȘ
 Baia Mare

Nagy Oszkár (1893-1965)
Peisaj (La odihnă)
 Ulei pe pânză, 95 x 94,5 cm

***Motto:** Să ne așezăm, cu gândul netulburat, dinaintea unui orizont larg deschis. Să ne lăsăm absorbiți de o depărtare. Nu vom întârzi să trăim – cu emotivitatea calmă a minții – ceremonioasa imanență a unui mister. Căci „a sta să privești” – atitudinea cea mai comună pe care ne-o impune peisajul – e de o insondabilă complexitate. (Andrei Pleșu, Pitoresc și melancolie, 1980)*

În pantheonul Școlii băimărene de pictură, numele lui Nagy Oszkár (1893, Pecica – 1965, Baia Mare) rămâne unul consacrat, fiind un pictor al cărui parcurs artistic a fost profund influențat de evenimentele istorice și de experiențele personale. Pictor cu o carieră artistică complexă și marcată de influențele diverse ale modernismului prin glisarea de la realismul tradițional până la experimentele cu spații abstractizate, opera sa rămâne o mărturie a unei evoluții artistice continue, care a traversat numeroase etape și a reflectat schimbările din societatea și arta secolului XX.

Prin întreaga sa creație artistică, pictorul a demonstrat nu doar o adâncă înțelegere a tehnicilor tradiționale, ci și o deschidere către inovație și experimentare, ceea ce l-a transformat într-o figură remarcabilă în peisajul artistic din Transilvania și nu numai.

Muzeul Județean de Artă «Centrul Artistic Baia Mare» vă invită la o experiență vizuală aparte, oferindu-vă plăcerea unei scurte incursiuni estetice în pictura lui Nagy Oszkár prin intermediul lucrării *Peisaj (La odihnă)*, celebrând, totodată, aniversarea a 131 de ani de la nașterea marelui maestru al peisajelor băimărene.

Contur biografic

Primii pași în lumea artei i-au fost influențați de pictorul Lenhardt Emil, care i-a remarcat talentul și l-a încurajat să urmeze cursurile Școlii Superioare de Arte Frumoase din Budapesta (1913-1915), una dintre cele mai prestigioase instituții de profil din Europa Centrală. Această perioadă de formare și educație artistică, marcată de îndrumarea lui Ferenczy Károly, unul dintre cei mai importanți pictori ai mo-

dernismului maghiar, a fost esențială pentru dezvoltarea sa ca artist, oferindu-i nu doar cunoștințele tehnice necesare, ci și expunerea la diversele curente inovatoare specifice epocii.

Din păcate, cariera academică a lui Nagy Oszkár a fost întreruptă brusc din cauza izbucnirii Primului Război Mondial, când a fost mobilizat pe front, experiență care a avut un impact profund asupra vieții și artei sale. Între 1917 și 1919, pictorul a fost luat prizonier de război în Italia și, ca o ironie a sortii, revine în capitala Italiei ca bursier (1924-1926), însă această provocare de formare artistică nu a lăsat urme stilistice semnificative în creația sa, semn că artistul și-a păstrat independența față de influențele directe ale artei italiene.

Prima ședere a lui Nagy Oszkár în colonia artistică de la Baia Mare este consemnată în 1912, însă abia în 1920 se stabilește definitiv în urbea pictorilor și a lucrat ca pictor independent la Baia Sprie, alături de artiști precum Popp Aurel, Aba-Novák Vilmos, Patkó Károly sau Litteczky Endre. Această perioadă a fost una de maturizare artistică, în care pictorul a continuat să experimenteze în virtutea căutării stilului personal. Între timp, a fost activ în diferite perioade în cadrul coloniilor artistice de la Szolnok și Kecskemét, locuri care l-au ajutat să își dezvolte tehnicile și să își cristalizeze maniera personală.

Începând cu mijlocul anilor 1920, stilul lui Nagy Oszkár începe să se cristalizeze luând o direcție distinctă. Astfel, suprafețele de culoare devin mai extinse și, pe alocuri, capătă o independență/autonomie față de formă. Deși nu abandonează figurativul, prin noua abordare stilistică, pictorul atinge limita recunoașterii realității, explorând timid spațiul abstractizat. Aceste elemente de abstractizare marchează o tranziție importantă în arta sa, distanțându-l radical de naturalismul practicat de contemporanii săi, precum Börtsök Samu sau Krizsán János.

După cel de-al Doilea Război Mondial, creația lui Nagy Oszkár a suferit în continuare același traseu al transformărilor semnificative, consolidându-se odată cu adoptarea unei noi recuzite estetice. Prin urmare, culorile sale au devenit mai luminoase, mai transparente și mai estomplate, reflectând o schimbare în ceea ce privește perspectiva sa asupra raporturilor cromatice, a construcției și a relației formă-culoare. Deși temele și compozițiile sale au rămas în mare parte legate de peisaje și de figuri umane cu trăsături recognoscibile, paleta de culori și tratarea suprafeței au evoluat către un stil mai aerisit și mai luminos.

De-a lungul carierei artistice, Nagy Oszkár a participat la numeroase expoziții colective în diverse orașe din România, precum Baia Mare, Cluj-Napoca, Timișoara, Oradea, Satu Mare, Dej și Zalău, expuneri care i-au consolidat reputația de artist de valoare și i-au permis să interacționeze cu exigențele criticii de artă și ale publicului, contribuind la dezvoltarea unei comunități artistice dinamice în regiune.

O expoziție retrospectivă importantă a avut loc în 1993 la Miskolc (Ungaria), la aproape trei decenii după moartea artistului intervenită în anul 1965. De asemenea, o recunoaștere postumă a contribuțiilor sale artistice a fost expoziția retrospectivă din 2019, organizată la Colonia Pictorilor din Baia Mare, eveniment expozițional care a relevat complexitatea și diversitatea operei sale. Astfel, publicul a avut ocazia să exploreze parcursul său artistic, de la primele lucrări tratate în maniera exacerbată a cromatismului și până la creațiile mai mature, caracterizate de o explorare profundă a compozițiilor figurative.

O perspectivă analitică asupra poeziei vizuale

Intrată în patrimoniul Muzeului Județean de Artă «Centrul Artistic Baia Mare» printr-un schimb de bunuri culturale întreprins în parteneriat cu Muzeul Județean de Artă Satu Mare (1969), lucrarea *Peisaj (La odihna)* realizată de Nagy Oszkár este o operă de artă care reflectă maturitatea artistică a autorului și demonstrează evoluția sa stilistică prin intermediul unei abordări introspective.

Această lucrare, care surprinde în spațiul plastic două personaje amplasate într-un cadru natural și fixate în imagine într-un moment de repaus, dezvăluie o combinație subtilă între realism și abstractizare, în timp ce evidențiază profunzimea psihologică a personajelor și măiestria tehnică a artistului. Deși scena pare simplă la prima vedere, Nagy Oszkár reușește să imprime o profunzime psihologică personajelor prin modul în care le reprezintă în relație cu spațiul lumii organice. Astfel, personajele nu sunt doar elemente ale peisajului, ci devin parte integrantă a acestuia, contopindu-se cu natura într-o simbioză perfectă.

Din punct de vedere tehnic, unul dintre aspectele remarcabile ale lucrării este modul în care contururile formelor sunt dizolvate, permițând o tranziție fluidă între figură și fundal. Această dizolvare a conturului nu doar că amplifică senzația de unitate între personaje și peisaj, dar contribuie și la crearea unei atmosfere de liniște și contemplare. În acest sens, pictorul atinge o limită a realității recognoscibile, fără a depăși pragul abstractizării totale, sugerând mai degrabă, decât descriind în mod narativ.

Cromatică picturii este moderată, în conformitate cu perioada de maturitate artistică a lui Nagy Oszkár. Tonurile pământii și verzi, respectiv nuanțele delicate sunt dominate de o paletă subtilă, care reflectă lumina într-un mod natural și discret. Reflexele de lumină, surprinse cu o deosebită finețe pe suprafețele diferitelor elemente compoziționale, adaugă o dimensiune suplimentară de picturalitate și accentuează textura vizuală a lucrării.

La un alt nivel interpretativ, una dintre trăsăturile esențiale ale tehnicii utilizate în vederea construcției o reprezintă modularea obținută prin suprapunerile transparente, divizarea tușei de culoare și reprezentarea tonalităților cromatice. Prin urmare, juxtapunerea pensulației prin fluidizare și transparențizare duc la abstractizare prin intermediul modulării, manieră care conferă lucrării o profunzime spațială subtilă și creează o percepție de tridimensionalitate, respectiv dinamism într-o scenă dominată de repaus și liniște.

Modularea prin divizarea tușei de culoare este obținută prin crearea unor vibrații coloristice derivate din suprapunerea tușelor de culoare ce produc anumite senzații vizuale de percepere a volumului și a spațialității. Se observă că lipsesc contururile clar definite, suprafața pânzei fiind acoperită cu tușe cromatice alăturate și ușor suprapuse. Efectele de umbră și lumină sunt obținute prin alăturarea culorilor reci și a celor calde, în tușe divizate.

Lucrarea emană o notă de lirism, ca rezultat al modului în care Nagy Oszkár tratează subiectul și mediul înconjurător. Acest lirism este strâns legat de modul în care artistul interiorizează și transmite starea de spirit a personajelor, integrându-le armonios în peisajul natural. Astfel, natura nu este doar un fundal/suport al acțiunii umane, ci devine un partener în exprimarea emoțiilor și stărilor de spirit.

Lirismul subtil al lucrării este susținut și de reduționismul cromatic, prin care autorul evită contrastele puternice în favoarea unor tranziții line și armonioase. Această abordare reflectă influența maturității artistice asupra lui Nagy Oszkár, care își coordonează ductul gesturilor și își rafinează expresia pentru a transmite o stare de contemplare și echilibru interior.

În general, peisajele semnate de Nagy Oszkár poartă cu ele efigia unui antropomorfism care devine particular prin asocierea cu elementele vegetale. Grafismul aparte al tușelor și geometria formelor intră în contrast cu fragilitatea și moliciunea vegetației ce marchează deseori spațiul pictural.

Peisaj (La odihna) de Nagy Oszkár reprezintă o capodoperă care reflectă complexitatea interioară a personajelor sale și relația lor profundă cu natura. Prin intermediul unei tehnici rafinate, care îmbină realismul cu elemente de abstractizare, Nagy reușește să creeze o lucrare de o profundă încărcătură emoțională și psihologică. Cromatică moderată, tratarea delicată a luminii și pensulația liberă, dar controlată, sunt toate elemente care contribuie la succesul acestei lucrări, evidențiind în același timp maturitatea artistică a autorului.

Această pictură nu este doar o simplă reprezentare a unei scene de repaus, ci și o meditație vizuală asupra relației dintre om și natură, o introspecție asupra stării de liniște interioară și a conexiunii subtile cu lumea din jur. Nagy Oszkár, prin această lucrare, își confirmă statutul de maestru al artei moderne, capabil să surprindă complexitatea existenței umane prin mijloace plastice de o finețe și profunzime rar întâlnite.

Nagy Oszkár rămâne un nume de referință în arta plastică din România, artist care și-a dezvoltat propria cale în contextul unui secol marcat de schimbări dramatice. Moștenirea sa artistică este una vastă și variată, reflectând atât influențele internaționale cât și contextul cultural al regiunii în care a activat.

Prin lucrările sale, pictorul Nagy Oszkár a reușit să capteze esența peisajului transilvănean și a vieții oamenilor din regiune, oferind în același timp o perspectivă unică, influențată de marile tradiții ale modernismului artistic european. Expozițiile sale, atât cele de-a lungul vieții, cât și cele postume, continuă să inspire noi generații de artiști și iubitori de artă, păstrând vie amintirea unui mare maestru al picturii.

Bibliografie:

1. Alexa, Tiberiu; Moldovan, Traian; Muscă, Mihai, *Centrul Artistic Baia Mare. 1896-1996. The Baia Mare Artistic Center*, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, Decembrie 1996 – August 1997, p. 253.
2. Kishonthy Zsolt, Murádin Jenő, *Nagy Oszkár*, Nagybánya könyvek 2., MissionArt Galéria, Budapest/Miskolc, 1993.
3. Szabó Ákos András, *Magyar festők és grafikusok életrajzi lexikona*, NBA Kiadó, Nyiregyháza, 2002, vol. IV, p. 167.

Studiu de caz: „Un mod specific de a fi poet”

Ion DINVALE
Buhuși

Metodologia cercetării științifice definește „cazul” prin unicitate, exemplaritate, relevanță, identitate inconfundabilă, ireductibilă, prin spectaculozitate, imposibilitate de prindere în clișee și canoane, putere de contagiune, de iradiere etc., adică prin ceea ce îndeobște se caracterizează fenomenalitatea. În această privință, Nichita Stănescu întrunește toate condițiile inerente unui fenomen. Unicitatea se reflectă îndeosebi în opiniile critice de-a dreptul prăpăstioase. Nu există poet român care să fi suscitât opinii critice atât de excesive: de la cele extatice, imnice, idolatre, de un patetism care se revarsă peste margini, la contestările cele mai violente, demolatoare, iconoclaste. Astfel, pentru Christian Crăciun „întreaga poezie a lui Nichita Stănescu este de tip apofatic”, veritabilă „epopee gnostică”, adevărată „eschatologie lirică”, în timp ce pentru Alexandru George „Nichita Stănescu este, fără voia lui, produsul unei fraude istorice”. Pentru Paul Cernat, Nichita Stănescu a acționat asupra cuvântului și reprezentării ca „un accelerator de particule”, în timp ce, după Gheorghe Grigurcu, lirismul stănescian a alunecat de la un volum la altul într-un „apocalips poeticește calp”.

Nu lăudați, nu blamați, încercați să înțelegeți, ne îndemna Spinoza la începuturile epocii moderne. Marele filosof viza idealul neutralității exegetice, al distanțării (și apropierii) potrivite unei autentice reflexivități, unei fericite comprehensiuni: prudență în distribuirea verdictelor, ponderație, informare, discernământ, respect, civilitate, onestitate, bună-credință. O totală lepădare de toate și de sine, printr-un efort de voință în stare să smulgă și să lepede edicte, clișee, pravili, mărimi, brandenburguri. Totul sub soarele narcotizant al chinuitoarei interrogații: cum s-ar putea edifica (și identifica) o autentică grilă axiologică în condițiile diversității năucitoare a grilelor de receptare, mai ales într-un domeniu al capriciului, fluidității și gratuității, cum este cel al poeziei.

Parafrazându-l pe Eminescu, eu rămân ce-am fost: didactic. Prin urmare, e de înțeles slăbiciunea mea pentru Sainte-Beuve: „Criticul nu este decât un om care știe să citească și care învață și pe alții să citească”. Câți oare vor fi în stare să-și asume această amară umilință?!... Când, de fapt, e vorba de o experiență originară, revelatoare, experiență care însoțește, cu sfințenie, miracolul înfloririi. De netrecut, principiul manolescian: „Opera literară poate fi ambiguă, critica trebuie să fie întotdeauna clară”, iar aprecierile critice, se înțelege, trebuie, ele însele, să poată face obiectul unor interpretări și aprecieri limpezi, precise. Cât de mult s-a străduit G. Călinescu să apropie înțelegerii noastre celebrele versuri din arta poetică a lui Ion Barbu: *Joc secund*!...

Altfel spus, având o funcție didactică, dimensiunea etică, deontologică ar trebui să rămână precumpănitoare. Critica nu trebuie să fie suficientă sieși, să nu inhibe, irite, contrarieze, să nu descumpănească și să nu înstrăineze prin agresivitatea erudiției, prin scurtcircuitarea opțiunilor valorice în funcție de aprehensiuni și subiectivități excesiv de sofisticat exprimate, printr-un abuz, inuman, de insertii și trimiteri livrești, care mai mult ocultează opera decât o dezvăluie. În funcția ei esențială de pedagogie a lecturii, ar trebui să-și calibreze discursul, prometeic, cu gândul la bieții pământeni, iar nu la nemuritorii din Olimpul criticii literare: apostolat, misionarism, prozelitism, solidarizare „ecumenică”, amenitate, generoasă convivialitate.

Țintuit (și înmărmurit) între uimirea extaziată a superlativelor constrângătoare, pedante și emfaticе, cu care ne-a obișnuit tradiția critică, și imperativul receptării „cuminți”, așezate, cum se cade – rezultat al unui travaliu perseverent și răbdător –, crucificat, ca întotdeauna, între intuiție și rigoare, ultima reușind să-și impună hegemonia, având în permanență în minte chipul neîndurător al zeiței Nemesis, cea care urmărește și pedepsește fărădelegile săvârșite, îndeosebi excesele, la egală distanță între adversitate și afinitate, nici inamic, nici complice, nici procuror urmărind condamnarea și execuția, nici avocat urmărind achitarea (și plata cheltuielilor de judecată), și care, prin rechizitoriu, respectiv prin pledoarie, dezechilibrează balanța dreptei judecăți. Membru (anonim) al unui juriu constituit ad-hoc, m-am străduit să identific „probe” în favoarea unei sentințe fără dubii și fără căi de atac. Și, iată...

Dincolo, și mai presus de poezie, e Omul, existența lui poetică: fascinantă, mirifică, fremătătoare. Starea de grație perpetuă, aerul de ingenuitate, aproape serafică pe fondul cenușiu al timpului ce ne-a fost

dat, lirismul evanescent, limbajul sibilinic, straniețea raportării la lume, toate au alimentat o veritabilă hagiografie. Poetul?... A doua efigie după cea eminesciană. Fiind un om „alcătuit din luminiscent” (Constantin Călin), Nichita Stănescu a generat un extaz al contopirii, al identificării entuziaste, iar confiscarea lui de către armia de ciraci, adulatori – caz unic, de-a dreptul patologic, prin intensitatea participării și aprehendării –, i-a fost fatală prin alunecarea în manifestări spectaculare, în dexterități gratuite, modalitate facilă de autoevidențiere, extrem de riscantă de vreme ce nu avea ușurința versificației lui Nicolae Labiș sau Adrian Păunescu.

Exemplul lui e paradigmatic... Carisma, iubirea necondiționată, familiaritatea (singurul din literatura română apelat cu numele mic, Nichita), absolvirea oricărui examen cu *magna cum laude*, extazul de-a dreptul mistic în fața oricărui truism, a oricărei gratuități, toate l-au pus la pământ, dovedind că prea multă dragoste dăunează grav sănătății... literare. Să te sacrifici stupidității lor (Pessoa), să cochetezi cu superficialitatea, frivolitatea, banalitatea pentru a produce emergența unui model al exemplarității cu totul și cu totul îndoielnic, iată calea sinuciderii (nici din disperare, nici din raționament, nici din curiozitate). Am fi nedrepti, însă, dacă am face abstracție de faptul că poetul era de-a dreptul terorizat de spectrul singurătății, al însingurării, expresie a unei nemărturisite vulnerabilități elegiace. Născând mai potrivite cuvintele lui Blaise Pascal: „Toată nefericirea oamenilor vine dintr-un singur lucru: acela că nu știu să rămână singuri într-o odaie”. Cu o pană și o coală de hârtie, am adăuga noi.

Pe de altă parte, ar merita să reflectăm dacă a fost vorba de dragoste sau de interes. Pentru că inte-grarea, considera Roland Barthes, e alimentată de speranța că, aparținând unui grup, valoarea individualității crește (prin contagiune, coparticipare, stimulare, efervescență), trăind și respirând în aceeași atmosferă. E valabil, fără îndoială, marilor cercuri literare de la noi („Sburătorul”, „Viața Românească” „Literatorul”, „Cercul Literar de la Sibiu”, „Echinoc”, „Echinoc”), cu programe, orientări, cu un *credo* comun, înalt însuflețitor... Toate atât de străine acestui... studiu de caz, pletorei de anonimi dornici să câștige notorietate prin afiliere, precum bigoții care năzuiesc spre cele sfinte prin simpla atingere a raclelor marilor mucenici.

În ceea ce privește voturile, ar trebui cântărite nu numărate, în artă, știință, filozofie votul nefiind „egal, direct și secret”, precum cel al alegerilor democratice. Nu aplauzele mulțimii ignorante și gregare, ci opinia criticului cuibărit discret, anonim, într-un colț al sălii de spectacole ar trebui să prevaleze. Dar ce te faci când critica, aservită cultului, legendei, venind cu clișee, permanent reiterate, a substituit orice interes pentru lectură, reflecție și discernământ? Poezia lui Nichita Stănescu, a cărei frumusețe stranie, inefabilă, era mai mult intuită decât raționalizată, a rămas apanajul „distribuitorilor de verdicte”, cum s-ar exprima Lucian Raicu, distribuitori care n-au ezitat să se angajeze într-o ciudată competiție a superlativelor, în timp ce puținii – rezervați, reticenți – au făcut obiectul epurărilor, al excomunicărilor. Paradoxal, puținele rezerve, oricât de convingătoare, n-au făcut decât să întârșească, să întărească validarea, în loc să o descumpănească. Sistemul de norme și valori odată constituit (în acest caz axiomatic) devine capabil de autoimunizare împotriva oricăror încercări de contestare, de respingere. Excepția nu-și are locul, oricât ar fi de onestă, de riguroasă argumentarea-i.

Să luăm aminte (pace tuturor!): „Un sentiment poetic de o intensitate și o profunzime necunoscute literaturii moderne, comparabilă cu cea a marilor mistici ai luminii” (Alexandru Condeescu). Sau: „Întreaga poezie a lui Nichita Stănescu este de tip apofatic... A căuta să-l înțelegi rațional-discursiv, copernican, este pierdere de vreme; el trebuie citit extatic, ptolemaic” (Christian Crăciun)... Vai de bieții cititori care nu știu cum se citește „ptolemaic” și rămân captivi stilului „copernican”!... Dar mai vai de cei care nu manifestă modestie, smerenie, pioșenie, așa cum ne obligă cunoașterea apofatică, atât de scumpă Răsăritului Ortodox, adică prin negație: nu ce este și cum este poetul ar fi important, ci cum nu este. Am ajunge prin negație, indirect și implicit, la afirmarea tuturor calităților. Rămâne acest exercițiu, dragi copii, ca temă... pentru acasă.

Cei pomeniți nu sunt singurii care s-au străduit să acrediteze ideea unor adâncimi nebănuite, ideea unui ermetism de-a dreptul barbian, rămas inefabil, insesizabil, incomunicabil. Poeticitatea stănesciană, e de părere Paul Cernat, „se lasă mai bine explicată de instrumentele matematicilor superioare și ale fizicii cuantice” (Nichita Stănescu fiind, după expresia criticului, veritabil „accelerator de particule”). Asta pentru că poezia lui are o „structură disipativă” (Solomon Marcus), respectiv, „hermeneutic-iconologică” (Marin Tarangul). „Disipativă”, într-adevăr, pentru că degajă multă energie (critică) și multă căldură (afectiv-emoțională), certitudini apologetice ridicate la demnitatea validității necondiționate, ignorând umila interogație moromețiană: „Pe ce te bazezi?”. Yankeul W. James, „călare” pe situație și cu „Colțul” pragmatismului „la purtător”, ar arunca, din goana calului, doar două cuvinte: „intellectualism vicios”... Dinspre noi, o întrebare tot așteaptă să-i dăm curs: Ce-i mână pe ei în luptă, și ce vor cu-acest discurs?...

Foarte rare sunt momentele de dezmeticire în această mișcare... browniană... De pildă, Nichita Stănescu, „întocmai ca împăratul din basmul lui Andersen, umblă adesea gol printre noi și ne decidem cu greu să rostim adevărul” (Gheorghe Grigurcu). Cei mai mulți (lucru cu totul laudabil) sar să-l „îmbrace”, cu ce se

află la îndemână, și apoi cad în extaz la cât de minunate sunt... hainele împăratului. Mai conciliant: „Elegiile produc celui nevizat cele mai diverse reacții, de la stupeoare, la respingere totală sau acceptare necondiționată” (Alexandru Condeescu). Foarte grave sunt incoerențele dezamăgitoare ale unor oameni de mare cultură, cum ar fi cele ale lui Ștefan Augustin Doinaș, la care e imposibil de acceptat în același timp „lirismul maximei reflexivității” cu adevăratele „exorcisme menite să ne elibereze de blestemul intelectualității”. A-l mai citi exclusiv textual, singuri în marea poveste, cu urletul arghezian de triumf „Este!” rămâne un deziderat pur utopic, pentru că lectura e însoțită, fatalmente, de o muzică... ambientală cu caracter imnic, liturgic.

Extazul, real sau mimat, în fața oricărei rostiri („Și-am zis pasăre de pește”) i-a fost fatal: cenzura interioară slăbește, începe beția cuvintelor. Mai mult decât în cazul lui Marin Sorescu, s-ar potrivea cuvintele lui Cornel Regman: „poemele se înmulțesc prin sciziparitate”. O dovedește cadența ameteitoare a aparițiilor editoriale – trei în 1967: *Roșu vertical*, *Oul și sfera*, *Antologia Alfa*. Sciziparitate, ca diviziune în două părți, e puțin spus; mai nimerit ar fi să vorbim de înmulțire prin... spori. Cultivând cu obstinație iluzia unei verve inepuizabile, a unui nestăvilit fluid al senzațiilor, experimenta, precipitat, varii formule de exprimare poetică, prin transgresiuni ale genurilor (*11 Elegii*) și reconfigurări identitare. Dezamăgitoare e verbalizarea substantivelor și a adjectivelor: „N-ai să vii și n-ai să morți,/ N-ai să șapte între sorți,/ N-ai să vară, primăvară,/ N-ai să doamnă, domnișoară”, amintindu-ne de o veche snoavă populară, de un umor nebun, în care eroul „s-a ferestruit pe-o uitată” și a văzut cum într-un bordei trei fete „plăcinteau făcute”... În sfârșit, după ce „a plăcintit o furată”, a suferit o „pălită” de i-au „dințit dărdăitele”...

Așadar, capricii, dezinvoltură, efuziuni, improvizații, care nu arareori dezamăgesc și întristează, alimentând veritabila hemoragie a verbiajului incontinent, predilecția irepresibilă pentru jubilația ușor adolescentină cu insolite libertăți ludice („Și-am zis pară de un

măr”), încât toate fac ca lirismul autentic să fie permanent dinamitat de truisme, gratuități, extravagante. De pildă, teroarea exercitată de tirania frumuseții („Mă doare un cal albastru”) ne duce cu gândul la „Balada păsării măiastră” a lui Radu Gyr... Ce prăpastie!... Spre edificare, o strofă de la începutul baladei: „Ușor și zvelt la pânde îndrăznețe,/ Se depărta de ceata de curteni/ Și ochii lui păreau nepământenii,/ Scânteietori de zări și tinerețe”, și două versuri care exprimă ruina unui vis, a unei himere: „El le vorbea de tainice păduri/ Și de năluci cu aripi de rubine”...

Oricum, perioada fastă a anilor '60 (*Sensul iubirii*, *O viziune a sentimentelor*, *Roșu vertical*, *Oul și sfera*, *Necuvintele*), intră în crepuscul, nu neapărat datorită secătuirii inspirației, cât începutului de cult al personalității. Anevoie e a mai identifica reușitele în cele 7-8 volume ale anilor '70. Am menționa *Tablou cu orbi*, *Papirus cu lacune*, *Lección despre cerv*, *Într-o după amiază de toamnă*, *Învățăturile cuiva către fiul său...* În rest, o risipă dureroasă, păgubitoare. O poezie precum „Pușca” („alcătuită din trei părți”) poate, cel mult, să amuze un răcan care persiflează suficiența căprarului la începutul perioadei de instrucție. Altele sunt de o banalitate de-a dreptul stânenitoare, amintindu-ne de tentativele timide de versificație din clasele de gimnaziu: „Și-atunci mă apropiu de pietre și tac/ Iau cuvintele și le înec în mare/ Șuier luna și o răsar și o prefac/ Într-o dragoste mare”.

Singurătatea lectorului cu textul este îngrijorătoare... Nu este exclus, totuși, ca oralitatea, dicteul, caracterul colocvial al limbajului (completamente spontan și impur) să fi făcut posibilă ingerința diferiților diletanți care-și făceau veacul în umbra poetului și care înregistrau pe șervețele de hârtie (cum puteau, cei care știau să scrie) efuziunile bahice ale magistrului. În scris, discursul liric își pierde din inedit, inefabil, imponderabil. De prefirăm muntele de minereu al „Elegiilor”, vom fi foarte dezamăgiți când vom rămâne în palmă cu puține firicele de aur (nicidecum pepite). Nu mai luăm în calcul subțirimea culturii filosofice. Am lua ca exemplu „Elegia” a doua („Getica”), dedicată tocmai lui Vasile Pârvan, cel care considera religia geților monoteistă, cel mult henoteistă (o singură divinitate în ipostaze diferite). Dar, cum glăsuiește poetul: „În fiecare scorbură era așezat un zeu,/ Dacă se crăpa o piatră, repede era adus un zeu și pus acolo”.

Dacă în cazul altor autori, criticii își reprimă cu greu tentația de a reproduce la nesfârșit texte în sprijinul propriilor aserțiuni (în extremis, Nietzsche, cu dorința reproducerii integrale a „Demonilor” lui Dostoievski), în cazul particular al lui Nichita Stănescu criticii se află în mare impas atunci când sunt nevoiți să apeleze la operaționalizări referențiale, să afle acoperire pentru discursul critic hiperbolic în precaritatea performanțelor literar-artistice. Ne pretind să-i credem pe... cuvânt de onoare, precum bietul Laplace în fața

Împăratului Napoleon, mare geniu militar, dar profund ignorant în probleme științifice. Lectorului i se impune cu sfătoșenie (blândă, în aparență), printr-o colocvialitate înșelătoare, un statut al cumințeniei prudent-temătoare, altminteri, precum Domnul Vucea (cel care habar n-avea de termenul modern conexiune inversă, sau feed-back), i se aplică „tătarului”, la palmă, „cinci cum o fi, și cinci pe dungă”...

Impresia furnizată de camera de luat vederi aflată la mare înălțime este irepresibilă: peisajul (liric) este mai mult bănuț, „ghizii” făcând tot posibilul să convingă „turiștii” că ar avea de-a face cu un sejur plin de promisiuni. Că ispitesc sau dezamăgesc, în aceeași măsură, e altă poveste. De vreme ce criticul e „un impresar al geniului” (Pompiliu Constantinescu), atunci e de înțeles că va face tot posibilul să maximizeze cota ce-i revine din „drepturile de autor”, și nu va face rabat de la legile dure ale... „economiei de piață”. De pildă, Mircea Martin consideră că lirismul stănescian e „vibrație pură, așteptare a cuvântului, amânarea lui”, adică ar fi vorba de o prezență a... absenței, nici mai mult, nici mai puțin... Dar, fie vorba între noi, numai de așteptare și amânare a cuvântului nu poate fi vorba. De vibrație, da!... „Pe un fir de campanulă, / Pururea-n vibrație, / Și-a oprit o libelulă / Zboru-i plin de grație”, ca să utilizăm, spre aducere-aminte, versurile unui mare poet „minor”... Încât ridicăm glas înalt: Vai vouă, „distribuitorilor de verdicte”, la judecata de pe urmă a cuvintelor sacre!... Dar vine, din partea mulțului „protecții a consumatorului”, Barbu Cioculescu și ne avertizează că am avea de-a face cu simple „baloane de săpun colorate pastel”, evident într-un decor spectaculos, cu foarte multă recuzită și cu un scenarist, regizor, interpret și spectator al propriilor performanțe actoricești.

De altfel, poetul nu face excepție de la fatalitatea veacului: permanenta pendulare între poetizare și depoetizare, între revelare și ocultare, între anarhie și noul fundamentalism prin care rigoarea, coerența, limpezimea sunt sistematic sabotate, subminate. De aceea, orizontul de așteptare rămâne încețoșat și anevoie e să descoperim cripticul, realitatea secundă (și profundă) sub derutanta epidermă *fanică* (folclor, anecdotică, evenimential) păstrată în arhiva mentalului colectiv, încât suntem constrânși la cuvenite precauțiuni. Contemplarea „rece”, „muzeală”, a „exponatelor”, a „artefactelor” rămâne dezamăgitoare, ele nefiind însuflețite de căldura „vibrației pure” (de stări, predispoziții, abilități, de latura inefabilă a fizionomiei identitare), adică de ceea ce Eugen Simion considera „un mod specific de a fi poet”.

Unii consideră că mitul lui Nichita Stănescu întrunește toate elementele constitutive ale conspirației: înțelegere (tacită, nu secretă, nu conspirativă), intenționalitate ocultă, mijloace ilicite, finalitate obscură etc. Dacă în privința altora s-a manifestat conspirația tăcerii, în cazul poetului „Necuvintelor” toate ale praznicului, cum se obișnuiește la marile sărbători. Puțini (și nesuferiți) sunt cei ce tulbură „festinul”, tihna, somnul de după amiază, de noapte, și de dimineață. Între ei i-am menționat deja pe Alexandru George („Nichita Stănescu este, fără voia lui, produsul unei fraude istorice”), Gheorghe Grigurcu („apocalips poeticește calp”), la care se adaugă Cristian Tudor Popescu („Cel mai grav caz de fabricare a unei false valori din literatura română”). Deși raportul e dezzechilibrat (numericește), tabăra contestatarilor, prin radicalitate și vehemență (reactive la schemele ipostaziate), alcătuită din insurgenți ce practică „atacul la baionetă” și mizând, îndeosebi, pe intimidare, derută, buimăceală, se dovedește extrem de redutabilă. Incitați mai mult de lipsa climatului polemic, ei caută să întrerupă, să acopere, să ridiculizeze corul „robilor” devoțiunii oarbe și înalte-lor extaze.

Fiind tari, brutale, intempestive, atacurile, uneori *ad hominem*, împinse răutăcios spre caricatură („în-ger obez” – Cristian Tudor Popescu), sunt percepute ca străine, stranii și ostile, de-a dreptul im-pertinente. În consecință, efectele rămân pur afective, de blocaj psihologic, provocând reacții de respingere *ab initio* și, ca atare, e compromisă trecerea din registrul afectiv în cel reflexiv. Există, opinează în buna tradiție creștin-ortodoxă Nikolai Berdiaev, „adevărul iubit”, rezultat al „iubirii cunoscătoare” ce nu necesită demonstrație... Așadar, vai de adversarii „adevărului iubit”!... Dar la fel de vai și pentru fanaticii lui partizani, la fel de vino-vați pentru că nu-și asumă riscurile care derivă din năstrușnicile lor postulate. Ultimii ignoră rănilor, sau le minimalizează gravitatea, iar cei dintâi procedează la amputarea membrilor, fără a mai aplica tratamentul „medicamentos” care s-ar impune.

Oricum, pozițiile sunt strașnic consolidate și se întrevide un război de uzură, negocierile, compromisurile, mlădierile, convențele fiind excluse. Incompatibilitățile violente, disjunctiile exclusive, asimetriile frapante, paralelele fără vreo secantă care să le întretaie, absența oricăror eforturi de contraargumentare, de seducție, de persuasiune vor însoți multe decenii postumitatea poetului. Lipsesc îndoielile, nuanțele, rezervele, mai mult sau mai discret exprimate, precauțiile elementare, elementele de bază ale argumentării și contra-argumentării... Dimpotrivă, aprecierile critice au toate ingredientele monologului suficient sieși, narcisist, autoreferențial.

În ceea ce privește „frauda” de care pomenea Alexandru George, e de făcut, grabnic, unele precizări: Nichita Stănescu („fără să știe” de „fraudă”) nu poate fi suspectat că a făcut parte din „grupul infracțional

organizat” care i-a adus „foloase necuvenite”; cel mult le-a acceptat fără a-și pune problema originii surselor și intenționalităților. Pe de altă parte, fraudă se asociază de fiecare dată cu prejudiciul adus unei părți, pentru că așa stau lucrurile în jocurile cu sumă nulă: câștigul unuia se asociază, fatalmente, cu pierderea celuilalt. Superlativele sunt de-a dreptul ofensatoare, dacă nu insultătoare și, prin urmare, din oficiu, și fără cele mai elementare pretenții pecuniare, mă ofer să apăr în instanță și să recuperez prejudiciul adus marilor poeți contemporani, îndreptățiti să solicite „despăgubiri” pentru discriminare, marginalizare, pentru încălcarea drepturilor poeticești la un loc sub soare. Cei mai mulți fiind dispăruți dintre noi (Nicolae Labiș, Mihai Ursachi, Petre Stoica, Cezar Ivănescu, Adrian Păunescu ș.a.), nu mai pot beneficia de reparațiile cuvenite. Mircea Cărtărescu însă, aflat în sală, poate aduce ca probă zdrobitoare *Levantul*, pentru a influența, decisiv, hotărârea instanței.

De neignorată rămâne dimensiunea resurecțională, Nichita Stănescu fiind perceput ca un simbol al tentativei de recuperare a lirismului (atât de dramatic resimțit și atât de brutal sufocat în cazul lui Nicolae Labiș), de reabilitare a autonomiei esteticului, de dislocare a zidului realismului socialist de care s-au sfârșat atâtea capete mistuite de cântecul de sirenă al libertății și frumuseții. Dimensiunea resurecțională, mai mult intuită, mai mult dezirabilă, ar fi de neînțeles fără precedente, fără context (relativa relaxare a micului dezgheț) și fără marea perfidie ideologică ce accepta (și chiar încuraja) micile rebeliuni (cu voie de la stăpânire și bine ținute în frâu), din considerente propagandiste, naționaliste etc. În cazul lui Nichita Stănescu, un rol foarte important l-a avut contrastul dintre predilecția lui pentru ludic și strașnica silnicie a încruntării așa-zisului realism. Cu aerul ei primăvărat – suavă, aeriană, eterică –, poezia lui Nichita Stănescu reușea să înmoaie cerbicia glacială de sfînx, străjuind marile piramide care adăposteau sarcofagele iluziilor noastre de libertate și fericire. Oricum, foarte multă poză, menită să asigure o formă de consacrare în răspăr cu modelele impuse de condiționările social-istorice. O investiție profitabilă și discutabilă, în aceeași măsură.

Pe măsura umilelor potențe (și latențe), în urma unui exercițiu trudnic, egoist-benefic, de uz propriu, în primul rând, sau, cum ar zice Hegel, „prin sine și pentru sine”, animat de o însuflețire naiv-încrăzătoare și de imperativul unei înstăpâniri reflexive, coerente și consistente, avidă de profunzime și acuratețe, am pornit în acest studiu de caz de la valorile istoricește instituite și validate de trecerea anilor și, de ce nu, de la instinctual sănătos al simțului comun, cu realismul lui spontan, neperversit de varii structuri ale subiectivității, liber, pe cât posibil, de constrângătoarele și împovărătoarele silniciei livrești, speculative, adică de acea gândire care, după expresia lui Gonsseth, zboară din simbol în simbol fără să atingă vreodată pământul.

Răsfrângerile critice, conștientizarea propriilor limite (de informare, înțelegere și interpretare), n-au exclus o clipă perspectiva unui eșec – ah, liniștitoare: omenesc, prea omenesc, *errare humanum est* și, mai ales, *de gustibus non disputandum* – și, ca atare, sunt gata să abdic – rușinat, spășit, obidit – de teama perspectivei neliniștitoare, generatoare de anxietate: *perseverare diabolicum*. Anevoioasă e instalarea (firească, omenească, realistă) pe un teren prielnic (cu soare, apă la îndemână, adăpostit de vânt), dar cotropitoare e speranța că experiența dobândită prin acest exercițiu va constitui un îndemn, o provocare pentru pușinii lectori care vor lua act de aceste modeste considerațiuni, că nimeni nu-și poate aroga privilegiul exclusivității, mai ales când e vorba de un domeniu atât de nesigur, de eteric, cum este cel al poeziei.

De un lucru sunt absolut sigur: luând act de acest „Babel” al limbilor amestecate de către Dumnezeu, de avalanșa opiniilor atât de derutante, de deconcertate, de cele două maladii ale spiritului (coerența monolitică, reificată și, respectiv, dizolvarea sterilă în antagonisme căutate cu lumânarea, la fel de păguboase, la fel de pustiitoare), într-o liniște, într-o lehamite, într-o indiferență obosită, poetul ar rosti (mai mult pentru sine) cele două versuri din „Argotice” (printre cele mai izbutite): „Foicica macului,/ Să ne ducem dracului!”

Din darurile muzicale ale Sibiului

Dr. Anca SÎRGHIE
Sibiu

„Cele 10 soprane tinere au primit nota 10!”

În zile de august canicular, s-a desfășurat în Sala oglinzilor a Forumului German din Sibiu cea de-a 22-a ediție a Cursului de măiestrie semnificativ intitulat „Spre o Academie de Muzică la Sibiu”. Conceput și organizat de Liga Culturală Sibiu, acest eveniment cultural intrat în viața orașului nostru, în ultimii zece ani a înlocuit instrumentele muzicale – vioară, pian, violoncel, flaut, trompetă – sau dirijorul coral cu care a început acest proiect, cu pregătirea vocală a unor tinere talente, orientate spre muzica clasică. Cursul de măiestrie vocală din acest an consemnează, încurajând, începutul de drum artistic pe care 10 tinere frumoase și talentate, având vârste între 14 și 19 ani, au ales să-l facă la Sibiu, cetate a muzicii cu o bogată tradiție și istorie în domeniu. Se umple în felul acesta un gol pe care îl recunosc chiar și organizatorii Concursului Internațional „George Enescu”, care și în noua ediție au omis acest gen de manifestare artistică. Dar noi avem încrederea că viitorul va aduce în Concursul „George Enescu” și această mult-dorită și necesară specialitate, care este concursul vocal al tinerilor.

Ca de obicei, în calitate de președintă a Ligii culturale Sibiu, am invitat pentru cursul de canto, de la Universitatea Națională de Muzică din București, două eminente profesoare, conferențiare universitare, pe mezzosoprana Claudia Codreanu, și pe pianista Inna Oncescu, bine cunoscute din concertele ținute în țară și peste hotare, dar, înainte de toate, renumite prin pasiunea cu care îndrumă studenții claselor de canto de la prestigioasa instituție din capitală.

Din 26 august 2024 până în 1 septembrie 2024, cele 10 tinere soprane, liceene și studente de Conservator, venite din toată țara, au fost instruite, ele pregătind cele două concerte care s-au desfășurat sâmbătă, 31 august 2024, cu începere de la ora 17.00 la Biserica Ursuline, str. G-ral Magheru nr. 36 din Sibiu, intitulat *Laudate Dominum* și duminică, 1 septembrie 2024, de la ora 18.00 în eleganta Sală a Oglinzilor la Forumul German din Sibiu, str. General Magheru nr. 1-3, concertul intitulat *Gala tinerilor interpreți*. Diferite ca atmosferă, cele două concerte au emoționat auditoriul, pentru că interpretarea pieselor de muzică clasică a fost îngrijită și de un înalt nivel, chiar neașteptat la niște tinere aflate la început de drum artistic într-o specialitate atât de pretențioasă ca rafinament interpretativ.

În acest an, concertele Masterclass-ului de canto clasic s-au suprapus la Sibiu cu Festivalul „I love Șopa”, cu vedete ale muzicii ușoare care au atras timp de 3 zile un public numeros în pădurea Șelimbăruului. Am putut constata că la Sibiu muzica clasică își are un public fidel, prezent atât în ambianța sacră a Bisericii Ursulinelor, cât și la Gala din Sala oglinzilor, ocupată integral de iubitorii muzicii clasice.

Ca organizator al cursului, am mărturisit în cuvântul final că, la sosire, profesoarele Claudia Codreanu și Inna Oncescu au apreciat că, mai mult ca oricând în deceniul cursului de canto, în această ediție vor fi „numai muguri de talent vocal”, dar la Gala finală am constatat cu uimire că „mugurii au dat în

La finalul concertului de la Biserica Ursulinelor,
cu mezzosoprana Claudia Codreanu în centru.

floare”. Este adevărat că, timp de o săptămână, în Sala Oglinzilor, exercițiile de îndrumare și șlefuire artistică ale profesoarelor s-au desfășurat de la ora 10.00 până la ora 22.00, cu minuția detaliului în interpretarea partiturilor. Concluzia mea a fost că „pentru magia pe care au creat-o, cu vocile lor și eleganța vestimentară care a încântat privirile spectatorilor, cele 10 soprane tinere au primit nota 10! Nu se știe dacă dintre ele nu se va ridica o nouă Virginia Zeani”.

Conform tradiției, la final, cursantelor li s-au oferit diplome de participare și câte un cadou livresc din partea Ligii Culturale, astfel încât evenimentul muzical de la Sibiu să le rămână în amintire. Până când? Cel puțin până peste un an, când experiența artistică benefică dobândită va putea să fie sporită.

Profesoarelor care au dovedit o măiestrie dublată de pasiunea îndrumării tinerelor talente, Liga Culturală Sibiu le-a conferit diplome de excelență cu ocazia aniversării unui deceniu de activitate artistică în Masterclass-ul nostru, unde competența în tehnica muzicală și dăruirea sufletească

Premierea cursanților Masterclass-ului, la final de ediție.

dovedită în felul cum au muncit a rodit an după an. Florile pe care cursantele le-au oferit din abundență la finele Galei au fost un semn de bun augur pentru succesul pe care l-a reperat această ediție aflată sub semnul miracolului înfloririi artistice. Nu mică ne-a fost uimirea să constatăm că în sală s-au aflat adolescente, care și-au manifestat dorința să participe și ele la edițiile viitoare ale Masterclass-ului nostru vocal.

O noutate în ediția din acest an este faptul că între cele 10 cursante s-au numărat trei sibience, pe care ne-am bucura să le regăsim în viitor evoluând pe marile scene de teatru liric ale țării. Cele două concerte sunt un dar pe care Liga Culturală Sibiu, ca organizatoare, și profesoarele împreună cu cursantele înțeleg să-l facă Sibiului și turiștilor lui, iubitori ai muzicii clasice.

Se cuvine să dăm cuvântul final maestrei cursului, profesoara Claudia Codreanu, care a cuprins într-o panoramă concludentă ultimul deceniu al Masterclass-ului de canto pe care tocmai îl sărbătorim: „S-a încheiat, cu bucuria reușitei, și cea de-a X-a ediție a cursurilor de măiestrie – canto, de la Sibiu. Privind retrospectiv, nu pot să nu observ numărul mare de participanți de-a lungul anilor, peste 100 de tineri de vârste variate, din diferite colțuri ale țării – din licee, universități sau medii artistice, aflați la porțile măiestriei. Unii dintre aceștia s-au remarcat pe scenele din țară și străinătate în calitate de soliști, cum ar fi Alexandra Tărniceru și Monica Scurtu, sau coriști în cadrul filarmonicilor și operelor din țară. Alții s-au dedicat cu dăruire unei cariere pedagogice, iar cei mai mici își continuă drumul spre desăvârșirea artistică. Colaborator de nădejde mi-a fost pianista Inna Oncescu, conferențiar universitar la Universitatea Națională de Muzică din București, care cu pricepere și răbdare i-a îndrumat și i-a acompaniat pe cursanți. Tot ceea ce s-a realizat în acești ani se datorează distinsei universitare și scriitoare Anca Sîrghie, om de înaltă cultură, iubitor de muzică, cu o inimă larg orientată spre generațiile de tineri dornici să își deschidă aripile și să zboare spre înalte culmi artistice. Sper ca visul dumneaei, de a se înființa o Academie de Muzică la Sibiu, să prindă contur cât mai curând în această capitală culturală europeană”.

Speranța noastră este că, după încheierea activității artistice, domnișoarele sosite din alte părți ale țării și familiile care le însoțesc vor lua contact cu frumusețile orașului-cetate și ale împrejurimilor lui. Se poate relua astfel mai vechea tradiție a excursiei pe care Liga Culturală Sibiu o oferă cursanților în Mărginimea Sibiului, cu frumusețea mirifică a peisajelor și cu ospitalitatea gospodinelor care ne întâmpină totdeauna cu scoverzi gustoase. Pitorescul și valoarea istorică a orașului-cetate sunt roadele de care oaspeții Sibiului merită să se bucure.

Căminul nostru – o publicație maramureșeano-bacăuană

Dr. Ioan DĂNILĂ

Bacău

Ecou al Marii Uniri

Dacă luăm în seamă anul nașterii revistei, nu ne putem depărta de cel al făuririi României Mari, în urma căreia am avut parte de un puternic reviriment cultural. *Căminul nostru*, revistă literară, s-a tipărit la Sighetu Marmăției (15 martie 1924 – 15 mai 1927) și apoi la Bacău (iunie 1927 – mai-iunie 1928), fiind legată în prima parte de eforturile a doi literați: C. Ionescu-Olt și G. Șt. Cazacu-Delarast. Am cercetat (prin stăruința lui Gabriel Stan) din colecția pe anul 1924 al unor periodice similare aflate la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare. Am reținut din „Cuvânt-înainte” la chiar primul număr din *Căminul nostru* următoarele: „În cel mai îndepărtat ungher al vieții românești, aici[,] pe malurile Tisei, pe plaiurile legendarilor gonaci de fiare sălbatice, năzuim a reclădi «Căminul nostru», dărâmat de cotropitori și pustuit veacuri de-a rândul de stăpânirea vitregă, în osânda unei soarte maștere”. Inițiatorii sunt conștienți de dificultatea demersului, de vreme ce „pe ogorul secătuit, înțelenit de nelucrare, o temelie trainică nu se poate așeza decât cu uriașe eforturi”. Paradoxal, dar „izbânda cu atât mai temeinică va fi, cu cât împrejurările vor fi mai potrivnice”. Calea de întoarcere lipsește: „Nu deznădăjduim. Ne cunoaștem și pe noi; cunoaștem și simțământele celor chemați să ne sprijine. Nu făgăduim, dar vom da totul. Cruce[-]ajută!”

Date preliminare

Le preluăm din cartea lui Gheorghe Pătrar *Publicațiile periodice băcăuane (1867-1967)* (Biblioteca Municipală Bacău, 1969, pp. 133-135) și din medalionul realizat de Florinela Floria în *Istoria jurnalismului în date* (Iași, Editura Polirom, 2012).

Căminul nostru (cu subtitlul „Revistă literară” și apoi „Revistă culturală”) apare sub conducerea lui C. Ionescu-Olt și a lui G. Șt. Cazacu-Delarast, din redacție mai făcând parte V.I. Berghianu, în 1925. Sediul era în Sighetu Marmăției pe str. Iosif Man, nr. 3, iar în Bacău pe Treacătoarea Gareii/Gării, nr. 6 bis (din iun. 1927) și la Cercul Militar de pe str. Bacău-Ocna, nr. 50 (din mart.-apr. 1928). La Sighetu Marmăției, revista era tipărită la Tipografia „Gutenberg”, unde se afla și administrația.

Lider literar – G. Șt. Cazacu-Delarast

Este înregistrat de istoriile literare uneori în forma nesudată a anexei onomastice („de la Rast”), iar alteori prin contaminare patronimică (*Delafrast, în tabelul cronologic la volumul *Plumb*, de George Bacovia, din 1981, p. XXIII, prin reflex de la numele Editurii „Cuzetarea – Georgescu Delafraș”). G. Șt. Cazacu-Delarast (10 iul. 1896, satul/comuna Rast, județul Dolj – ? 1944, București) a fost ofițer de carieră în administrație, voiajând prin nord de țară sau în Moldova de mijloc (între anii 1927 și 1929, la Bacău). (Încă nu am reușit să aflu de la Primăria comunei Rast data exactă a decesului.) A cochetat cu literatura, fiind un admirator al lui George Bacovia. A publicat poezie în *Ateneu* („Icoane sătești” și „Început de toamnă”, în 1925), iar în 1929 resuscitează împreună cu G.

Bacovia revista *Orizonturi noi* (monografiată de Ioan Neacșu). Este „cel mai reprezentativ produs, în epocă, al bacovianismului”, „transferând toposul original bacovian în alte spații naționale (Craiova, București)” (Eugen Budău, *Bacăul literar*, Iași, Editura Universitas XXI, 2004). O spusese în *Istoria... sa din 1940* G. Călinescu, găsim-l pe G. Șt. Cazacu-Delarast „bacovian și verlainian: cavouri, catafalc, port, naufragiu, hohot sec, fizici, îngheț milenar, toamna pe drumuri, zări de cărbune, corbi, ploi grele (*Draperii negre*, 1932)” (*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982, cap. „Alte orientări – momentul 1932”, p. 938). Spre final, istoricul literar reproduce, la pagina 1029, titlurile volumelor de versuri și anii de apariție: *Simfonii de seară* (1926), *Calea sângelui* (1929), *Acorduri* (1930) și de epigrame: *Ad memoriam* (1931). Pusesem la cale cu profesorul Gheorghe Boaghe din orașul-port la Dunăre Bechet o cercetare per pedes a localității Rast (port mai mic). I-am trezit interesul scriitorului prin legătura Olteniei cu Bacăul lui Bacovia. Probabil vom deschide un triunghi cu Urzicuța...

Publicații omonime

La București, în 12 noiembrie 1910, apărea la București prima revistă cu acest titlu (coordonator, I. Boteni) – un săptămânal de literatură slujind sămănătorismul –, până în 3 octombrie 1911. Printre altele, redacția își propune a „avea casă deschisă pentru talentele tinere”. Istoricul literar Mircea Popa ne mai informează cu privire la interesul revistei pentru actualitatea culturală (aflăm astfel despre incendiul în care au dispărut manuscrisele lui Dimitrie Anghel și arhiva Societății Scriitorilor Români) și pentru publicarea unor poezii inedite ale Văcăreștilor.

Opt ani mai târziu, la Dorohoi, în decembrie, este semnalată prima revistă școlară din județ cu acest titlu. Directorul D. Furtună echivalează căminul cu ideea de internat, pe care dorește a-l construi pentru elevi, împreună cu alte trei proiecte: fondarea unei reviste dedicate internilor, preschimbarea sălii de sport într-un spațiu pentru teatru și cinema și, în final, acordarea statutului de liceu actualului gimnaziu. De la 1 septembrie 1919 până la 15 iunie 1923, toate proiectele au fost încheiate, spre admirația oficialităților locale și centrale. Gheorghe Asmarandei, din Botoșani (colaborator al *Istoriei jurnalismului din România în date*), ne informează că „din cauza greutăților materiale[,] [revista] își încetează apariția”.

Din 1934 (mart.-oct.) până în 1940 (ian.-febr.), la Bazargic, revista cu acest titlu se dorește un „cămin pedagogic și cultural”, publicând nu doar literatură (de pildă, Nichifor Crainic semnează o *Rugăciune pentru rege*, alături de Aron Cotruș și Vasile Militaru), ci și folclor, epigrame, anecdote. Este girată de Asociația Învățătorilor din județul Caliacra, prin grija lui Al. C. Aldea.

Dreptate pentru *Căminul nostru maramureșeano-bacăuan*

Lucrările informative tratează inegal momentul maramureșeano-bacăuan (1924-1928) al revistei de care ne ocupăm. *Dicționarul cronologic* din 1979 (coordonatori, I.C. Chițimia și Al. Dima), *Presa literară românească* (București, Editura pentru Literatură, 1968) și cele patru volume din *Presa românească de la începuturi până în prezent* de Ion Hangiu (București, Editura comunicare.ro, 2008) nu o înregistrează, ca și *Enciclopedia României* din 1940 a lui Lucian Predescu (Editura „Cugetarea – Georgescu Delafras”, 1940, s.v.), care o omite dintr-o succesiune de 24 de publicații la care a colaborat G. Șt. Cazacu-Delarast. I. Hangiu consemnase, totuși, revista din 1924 în *Dicționar al presei literare românești* (București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987) și apoi în *Dicționarul presei literare românești (1790-2000)* (București, Editura Institutului Cultural Român, 2004).

Inexplicabilă rămâne absența din *Dicționarul general al literaturii române, C-D* (București, Editura Univers Enciclopedic, 2004), care prezintă doar *Căminul nostru* din 1910 și 1934.

O amplă descriere a revistei maramureșeano-bacăuane îi aparține lui Marin Cosmescu-Delasabar (1916-2010), istoricul literar premiat de Societatea de Științe Filologice din România pentru vastul studiu asupra începuturilor presei băcăuane. Face parte din grupajul paginii „Arhiva *Atenei*” (numărul din decembrie 1969 al revistei apărute, în serie nouă, în urmă cu trei ani), alături de articolele semnate de Nicolae Ciobanu și Corneliu Dima-Drăgan, despre avatarurile celebrității lui Ionel Teodoreanu, respectiv despre cărțile din biblioteca lui Ion Creangă.

Prezentarea în context local o realizează Ioan Ardeleanu-Pruncu, din Sighetu Marmației, într-un amplu istoric al presei maramureșene¹.

¹ Ioan Ardeleanu-Pruncu, *Maramureșul: zăire și zăiriști de la începuturi până la 1945*, Editura Valea Verde, Sighetu Marmației, 2018, pp. 135-140.

Căminul nostru privilegiază poezia

Cu precădere în 1927-1928, adică în etapa băcăuană, revista „acordă un spațiu întins poeziei” (I. Hangiu). Acum își încep colaborarea George Bacovia (cu „Undeva”, poem în proză, „Toamnă” și „Cântec târziu”) și Agatha Grigorescu (cu „Cântec” și „Clipe care au fost”). Alte semnături ale unor scriitori din faza sigheteană sunt a lui Gh. Brăescu (cu „Pricopsitul” și „Tocmeala”) și a lui N. Davidescu (cu „Titani” și „Noapte de iarnă”). Lui Alexandru Macedonski îi sunt dedicate, postum, ediții băcăuane ale revistei, promovând încercările literare ale fiului acestuia, Pavel („Palatul fermecat”, „Castelul de zăpadă”, „Palatul dragostei”). Au mai semnat Liviu Rebreanu, Gala Galaction, dar și Ioan Alecu, Alfred Moșoiu, Nicolae Anghel, Liberalle Netto ș.a.

Un punct notabil în biografia bacoviană...

„Are dreptate Nicolae Manolescu când discută «antisimbolismul» lui Bacovia, reflectat în poemele în proză. Unul dintre acestea, *Undeva*, a apărut în *Căminul nostru*. Recitește prefața la volumul *Plumb*, din BPT, care a apărut în anul centenarului – 1981”. Cuvintele îi aparțin poetului Ovidiu Genaru, fost muzeograf la Casa Bacovia, autorul volumului de poezii *Patimile după Bacovia*. (L-am felicitat duminică, 10 noiembrie 2024, la cei 90 de ani împliniți. M-a întrebat ce fac și m-am ales cu remarcă și sfatul de mai sus.) „Poezia a fost împinsă pe nesimțite spre polii ei: unul este proza, banalul limbii comune; altul este poza, emfaza limbii prețioase. Între proză și poză se consumă însă la Bacovia nu numai aventura antisimbolismului, ci și a antipoeziei. Bacovia este întâiul nostru «antipoet», în sensul modern” (Nicolae Manolescu, *Prefață* la G. Bacovia, *Plumb*, București, Editura Minerva, 1981, p. VI).

E posibil ca alegerea Bacăului ca rezidență de garnizoană pentru G. Șt. Cazacu-Delarast – care „aduce cu sine revista literară *Căminul nostru*” (Eugen Budău) de la Sighetu Marmăției – să fie în legătură cu șansa de a-l avea pe George Bacovia în structura publicației. Poetul va (re)tipări aici poeziile enunțate, dar și „Cântec târziu” (două fragmente din romanul, neterminat, cu acest titlu, apărute în *Ateneul literar/Ateneul cultural* din 1925/1926).

De revista *Căminul nostru* este legată calitatea de cronicar literar a lui George Bacovia. Va recenza în paginile ei volumele de versuri semnate de G. Șt. Cazacu-Delarast (*Armonii de seară*), C. Ionescu-Olt (*Pro gloria Bacchi*) și Agatha Grigorescu (*Muguri cenușii*). La primii doi autori se referă, fără îndoială, Constantin Călin când notează că „numele acestea nu sunt reprezentative pentru epocă” (*Dosarul Bacovia*, I, Bacău, Editura Agora, 1999, p. 115). La rândul lui, George Bacovia este recenzat în aceeași revistă de G. Craiovida (*Dicționarul de pseudonime* al lui Mihail Straje nu-l înregistrează; poate fi o creație nominală a scriitorului oltean G. Șt. Cazacu-Delarast), pentru „Scânteii galbene”, cu această apreciere: „Bacovia rămâne cel mai mare poet modern al nostru”, și de Paul Donici, pentru „Bucăți de noapte” („Bacovia rămâne pentru noi un R. Maria Rilke”).

...și o completare de istorie literară

Arhicunoscuta „epigramă” (de fapt, un catren-dedicație datat 1916, anul apariției volumului *Plumb*; ar fi de preferat să evităm etichetarea ca epigramă, pentru a ne detașa de produsul macedonskian mult regretat adresat lui Mihai Eminescu) e posibil să fi fost tipărită prima oară în revista *Căminul nostru* (în ediția băcăuană din mart./apr. 1928), măcar pentru specificarea din titlu ca *inedită*:

„Epigramă (inedită)

Lui G. Bacovia

Poet scump, pe frunte

Porți mândre flori de laur,

Căci singur, până astăzi,

Din *plumb* făcut-ai aur.

1916 Alex. Macedonski”

Concluzie unică

Am făcut-o publică în luna când *Căminul nostru* rotunjea centenarul: „Revista merită o monografie” (*Ateneu*, Bacău, serie nouă, anul 61, nr. 655, mart. 2024, p. 5).

Noi orizonturi și viziuni intelectuale prin lectură

Alina CURAC

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Lectura contribuie la lărgirea orizontului cititorilor și la nașterea unei viziuni noi, pe parcursul vieții, prin acumularea de cunoștințe noi, căci le influențează viața sufletească și îi ajută în procesul de instruire, să asimileze cât mai multe noutăți. Prin studiu individual, vor călători, vor descifra mistere, iar utilizatorii dornici de aventură își vor educa voința de a descoperi locuri și lucruri noi, care le vor modela caracterul, vor putea studia geografia diferitelor zone, vor descoperi: arta, cultura, tradiția și istoria multor țări din epoci diferite. *Oamenii călătoresc mult, se cunosc unii cu alții, își împărtășesc impresiile, fac schimb de informații culturale și științifice. Cartea oferă o varietate nebănuită de idei și de probleme din domenii și epoci foarte diferite*¹.

Persoanele care ne vor solicita anumite subiecte vor avea la dispoziție un bogat material de documentare, pe care îl vor putea împrumuta pentru studiu, din fondul de carte al bibliotecii. Descrierile de călătorii, romanele de aventuri, precum și cele istorice și sociale ale scriitorilor români sau ale unora dintre scriitorii mari din alte țări ajută la completarea, consolidarea și adâncirea cunoștințelor dobândite la școală. Lecturile lărgesc orizontul de percepere a subiectului studiat și îi ajută să aprofundeze și să înțeleagă mai bine domeniul studiat. Astfel, operele scriitorilor mari îi poartă cu mintea de-a lungul secolelor, peste mări și oceane, în locurile cele mai puțin accesibile, în medii sociale și geografice diferite, contribuind la formarea unei priviri de ansamblu asupra lumii și vieții, la formarea unei păreri sau a unei viziuni personale despre subiectul aprofundat, fără a se lăsa influențat de părerea sau ficțiunea autorului. Odată formată deprinderea de a citi, vor descoperi un prieten, un tovarăș care îi va însoți și îndruma pe calea cunoașterii, formându-le gustul și opinia despre adevăratele valori. Astfel, lectura se transformă într-o adevărată pasiune, iar cititorii, îndrăgostindu-se de carte, vor avea mereu dorința de a citi următoarea carte interesantă. *Cartea bine aleasă este un bun tovarăș într-o călătorie, într-o zi de odihnă la munte sau la mare, într-o excursie, la club sau acasă în orele de destindere și de răgaz. Ea nici nu obosește, nici nu plictisește, nici nu cere anumite condiții speciale pentru a fi citită. Important este să se formeze deprinderea de a citi și de a prefera o carte bună altor distracții mai puțin inofensive*².

Operele studiate îi ajută să retrăiască epoca descrisă de autor, devenind o perioadă contemporanii personajelor descrise de el, le oferă ocazia să călătorească în toate țările lumii, unde vor descoperi momente mărețe din istoria popoarelor din diferite epoci, vor face o călătorie de-a lungul anilor, contribuind la formarea culturii lor generale și la îmbogățirea orizontului cultural. *Cartea este cel mai frumos dar pe care ni l-au făcut generațiile trecute. În paginile cărților vedem ca într-o oglindă întreaga istorie a omenirii, strădania ei spre mai bine, drumurile străbătute de strămoși în lupta pentru supunerea forțelor naturii*³. În urma unor incursiuni, prin lectură, în: istorie, geografie, filosofie, religie, mitologie, gastronomie, biologie, botanică, medicină, artă, estetică, muzică, teatru, desen, sport, informatică, matematica, chimie, fizică, inginerie, economie, contabilitate, sociologie, astronomie, arheologie, astrologie, jurnalism, pedagogie, psihologie etc., personalitatea utilizatorilor se dezvoltă multilateral și armonios. Ei vor reuși, cu ajutorul studiului aprofundat, să își dezvolte vocabularul, având o exprimare mai aleasă, clară și precisă a gândurilor, ideilor, sentimentelor; să perceapă frumosul și binele: din opere, natură și societate. Vor putea să formuleze păreri personale asupra cărților citite și să deosebească o carte bună de una slabă. Astfel, cărțile trebuie selecționate în vederea formării unui om integru, util societății și demn de stima tuturor, pentru a exercita asupra cititorilor o influență pozitivă. Prin cultivarea, stârnirea interesului pentru lectură și formarea gustului

¹ *Lectura elevilor*, Ion Popescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963, p. 7.

² *Ibidem*, p. 66.

³ *Manualul bibliotecarului Căminului cultural*, Mircea Tomescu, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1957, p. 3.

pentru citit, cu răbdare și stăruință, se produce descifrarea, cu ușurință, a ideilor ascunse din spatele semnelor grafice și operele marilor artiști ai scrisului, descoperind idei noi, frumoase și interesante.

În calitate de bibliotecar care muncesc pe tărâmul culturii, încerc să contribuie la însușirea unor noțiuni noi de cei care ne trec pragul bibliotecii, prin recomandarea unor lecturi bogate și variate din toate domeniile, cu scopul de a le dezvolta și forma: cultura generală, gândirea și limbajul. Astfel, din cărțile citite în orele libere, utilizatorii pot asimila un volum mare de cunoștințe, care le largesc orizontul intelectual și le adâncesc capacitatea de a înțelege lucrurile. Din paleta largă de documente, cititorii pot alege cărți de popularizare a științei; cu subiect antrenant; cu acțiune încordată și dinamică; opere în care se descrie activitatea unor eroi îndrăzneți, a unor oameni cu o voință dâră, neînfricată, în lupta cu greutățile; scrieri în care abundă acțiunea, lupta; lucrări cu descrieri de călătorii, de aventuri și cu conținut științifico-fantastice; cu întâmplări pline de mister; istorice sau despre viața unor mari personalități istorice; de beletristică; de literatură fantastică; cu povestiri realiste sau științifice; schițe; nuvele; romane de aventuri și istorice; biografii ale unor oameni celebri etc. Temele variate ale cărților contribuie la dezvoltarea gândirii și a activității creatoare a omului.

Cu ajutorul lecturii zilnice, am reușit să îmi îmbogățesc sfera cunoștințelor din domenii diferite, să mă dezvolt intelectual, pentru a dobândi capacitatea și puterea de a înțelege textul. Prin studiu individual, în copilărie am conceput compuneri și referate, în studenție lucrări științifice – licența și disertația

–, iar la locul de muncă prezentări de vitrine, recenzii și articole, reușind, astfel, să creez lucrări la un nivel intelectual ridicat. Dragostea mea pentru lectură a fost formată din primii ani de școală, la biblioteca școlară, unde mi-am descoperit pasiunea de a citi și a călători pe tărâmul basmelor, cu prinți și prințese, pe cel al fabulelor, al poeziei, al nuvelei și al teatrului. Apoi, în perioada liceului, biblioteca liceului și cea județeană m-au ajutat să mă pregătesc pentru examene importante: bacalaureatul și admiterea la facultate și să îmi descopăr profesia potrivită caracterului meu, deschizându-mi astfel orizontul spre a mă pregăti constant pentru domeniul mult

visat, biblioteconomia. Mereu, cartea a fost lângă mine cu sfaturi înțelepte și m-a ajutat să îmi formez o viziune mai largă asupra profesiei, îmbogățită cu informații noi din domeniul preferat de mine, prin studiu aprofundat, și m-a învățat cum să devin un bibliotecar competent, care să își iubească meseria.

Nu știu ce domeniu te pasionează, cititorule, însă te invit pe tărâmul cunoașterii, să descoperi deslușirea multor taine, pe care poți să le decodifici, prin lecturarea cu pasiune a domeniului care te fascinează.

Bibliografie:

1. Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Minerva, București, 1988.
2. Popescu, Ion, *Lectura elevilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1963.
3. Tomescu, Mircea, *Manualul bibliotecarului Căminului cultural*, Editura de Stat Didactică și Pedagogică, București, 1957.
4. Vlad, Ion, *Convergențe: (concepte și alternative ale lecturii)*, Dacia, Cluj, 1972.

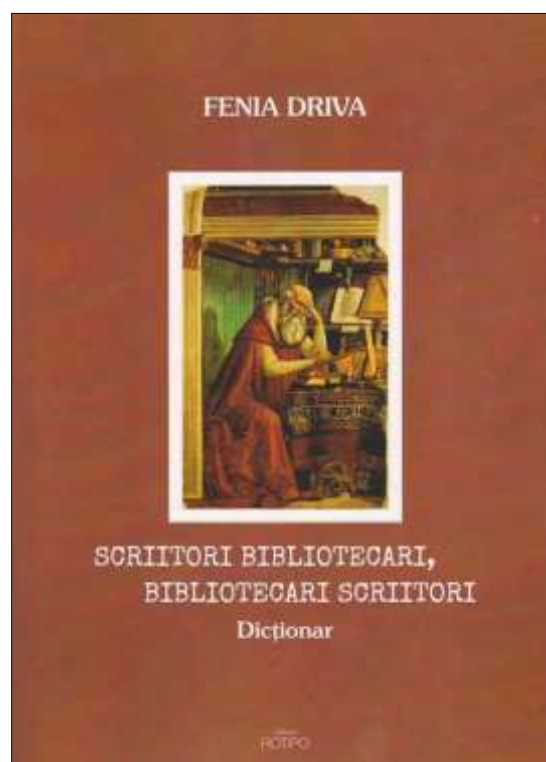
Un dicționar monumental

Dr. Florian ROATIȘ

Baia Mare

Trăită din copilărie în spațiul resimțit sacru, paradisiac, al bibliotecii – modeste, pe atunci – din zona Călimănești, Fenia Driva ne oferă astăzi, după îndelungi cercetări, ediția a doua, revăzută și, poate prea mult, adăugită a cărții *Scriitori bibliotecari, bibliotecari scriitori* (Editura Rotipo, Iași, 2022).

În cele aproape 700 de pagini (format mare), ne sunt prezentate, într-o concepție proprie, circa o mie de personalități care au avut tangență cu biblioteca și cu scrisul cărților, de la bibliotecari profesioniști sau trecuți, mai mult sau mai puțin fugitiv, prin profesia de bibliotecar, la muzeografi, arhiviști, documentariști etc., și de la fondatori de biblioteci la donatori de carte, care au îmbogățit, într-un fel sau altul, zestrea acestor instituții. Selecția acestora este, desigur, subiectivă și, ca atare, poate fi discutată: de ce, spre exemplu, se acordă aproape o pagină lui Traian Brăileanu, fost aproximativ un an bibliotecar la Universitatea din Cernăuți? Sau cum se justifică prezența lui Petre Dulfu, fost „bibliotecar” în clasa a șasea la Societatea de lectură de la Gimnaziul din Baia Mare? Sau alții, care, ca studenți, au prestat muncă în bibliotecile universităților urmate? Cu atât mai mult, cu cât aceștia au devenit personalități cunoscute ale culturii române (sociologi, filosofi, critici literari etc.) cu o operă substanțială în cele mai multe cazuri, cuprinsă în dicționare de specialitate și în enciclopedii. Necesare și salutare la bibliotecarii profesioniști, referințele bibliografice devin redundante la aceștia, ca și la donatori și încarcă excesiv spațiul tipografic. Puteau, deci, lipsi fără a afecta valoarea cărții. Generozitatea autoarei merge până la a o include pe Veronica

Turcuș, pe motiv că a făcut stagii de documentare științifică la Biblioteca Apostolică Vatican și la biblioteci din Florența și Paris! De ce nu și Nicolae Iorga sau Cristian Bădiliță? Sau era cazul să fie prezentat istoricul Toth I. Zoltan, coordonator al unei bibliografii (pp. 339-340), Ion Heliade Rădulescu pentru proiectul său de „bibliotecă universală” sau Emil Vasilescu pentru că a publicat, cu consecvență, în paginile revistei *Biblioteca?* Conceptul de bibliotecar utilizat de Fenia Driva este, totuși, prea larg.

Este de apreciat uriașa energie cheltuită cu pasul ne și pricepere pentru a circumscrie acest univers al cărții aflat în continuă devenire. În același timp, având în vedere multitudinea domeniilor abordate, ca și bogăția informațiilor existente, este firesc ca dicționarul de față să aibă omisiuni și erori. Acestea din urmă se datorează, de regulă, preluării necritice, superficiale a informațiilor din sursele bibliografice, ele însele perpetuând, din păcate, erori.

Astfel, autoarea preia cu entuziasm și încredere informațiile, fără a-și pune în funcție spiritul critic, mai ales când este vorba de Wikipedia, sursă de informații neverificate, cu autori anonimi. O să încercăm să devalăm câteva dintre erorile, mai mult sau mai puțin semnificative – rămâne la aprecierea cititorilor – care nu afectează, până la urmă, valoarea monumentalei lucrări elaborate de Fenia Driva.

În primul rând, titluri și datări greșite. Astfel, antologia de texte din anul 1974 aparținând uitatului C. Dimitrescu-Iași se intitulează *Studii de estetică*, iar nu *de critică*! Cartea lui Al. Zub are titlul *De la istoria critică la criticism* și nu *la clasicism*! Titlul cărții lui Petru Ursache apărută la Junimea în anul 2001, *Cazul*

Mărie sau Despre frumos în cultura orală este redat *Cazul Mărie. Sau despre frumos în cultura teologică*, generând o confuzie de domenii.

Din opera lui Blaga rămasă în sertar, s-a publicat în 1977 *Încercări filosofice*, iar nu *Imnuri filosofice!* (p. 44). La poetul-filosof apar și alte erori. Astfel, prima sa plachetă de versuri, *Poemele luminii*, publicată la Sibiu în aprilie 1919 (urmată în luna mai de culegerea de aforisme *Pietre pentru templul meu*), este datată 1916 și apoi 1924! Cele două volume au fost reeditate la Cartea românească din București – în 1919, primul, și în 1920 al doilea – și au fost premiate de Academia Română în iunie 1921. Volumul *Ferestre colorate* publicat de Blaga în 1926 nu cuprinde aforisme, ci „însemnări și fragmente”. Apoi, prima ediție a *Isvoade-lor* a apărut în 1972 și nu 1977, iar traducerea lui *Faust* de Goethe este antumă, a apărut în 1955 cu prefața lui Tudor Vianu, urmată de alte trei reeditări în deceniul următor (1962, 1965, 1968). Nu știm de unde a luat autoarea informația că Blaga a fost subsecretar de stat în Ministerul de Externe timp de doi ani, 1936-1938 (pe Wikipedia apar anii 1937-1938). În realitate, Blaga a făcut parte din guvernul Goga-Cuza, care a avut o existență extrem de scurtă: 28 decembrie 1937-10 februarie 1938!

Erori regăsim și în textul dedicat lui Constantin Noica. Titlul complet al cărții apărute la Paris în anul 1962 este *Fenomenologia spiritului de G.W.F. Hegel istorisită de Constantin Noica* și nu *Fenomenologia spiritului lui Hegel* (p. 235). Reluată și extinsă a fost publicată de Noica la Editura Cartea Românească, în 1980, cu titlul *Povestiri despre om. După o carte a lui Hegel* și nu *Povestire despre om!* Și, în sfârșit, *Jurnal de idei* nu a apărut în 1977, ci în 1990! La Noica, Fenia Driva repetă o confuzie regășibilă și la alți autori, și anume între o traducere și o lucrare originală. În anul 1969, la Editura pentru Literatură Universală a apărut, în traducerea lui Constantin Noica, cu un „Cuvânt înainte” al acestuia și cu o interpretare intitulată „Eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri”, dialogul lui Platon, *Lysis*. Fenia Driva include dialogul printre scrierile și nu, cum ar trebui, printre traducerile lui Noica (p. 235).

La prezentarea lui Emil Cioran, inclus în rândul donatorilor de carte, deși era suficient fratele său, Aurel Cioran, imaginația autoarei se dovedește extrem de prolifică, întrucât afirmă hazardat că acesta a urmat Universitatea Humboldt din Berlin și Școala Națională de Arte Frumoase din Paris! (p. 417). Cioran a beneficiat de o bursă Humboldt, în 1933, la Universitatea din Berlin, prelungită de două ori. Și cum nu era suficientă această născocire, dintr-o beție de cuvinte *sui-generis* rezultă că Emil Cioran a primit în anul 1934 două premii: Premiul Comisiei pentru premiarea scriitorilor tineri needitați și Premiul Tinerilor Scriitori Români! În realitate, Cioran a primit, alături de Noica, Eugen Ionescu și alți câțiva, Premiul scriitorilor tineri needitați, instituit la propunerea lui Al. Rosetti și decis de un Comitet din care făceau parte Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Petru Comarnescu, Ion Cantacuzino și Romulus Dianu (Comitetul celor șapte). Iar *Amurgul gândurilor*, carte scrisă la Paris în anii 1938-1939 a fost publicată în 1940, la Sibiu, și nu în 1950, când Cioran era la Paris.

Dar, așa cum ne-am obișnuit în ultimii ani, cel mai puțin cunoscut îi este și Feniei Driva autorul minunatei cărți *Jurnalul fericii*, N. Steinhardt! Deși despre monahul Nicolae de la Rohia s-a scris mult în ultimul sfert de secol și i-a fost publicată Opera integrală (22 de volume) la prestigioasa editură Polirom din Iași, în perioada 2008-2022, erorile din biografia sa se mențin cvasi-constant în dicționare și în cărțile care îi sunt dedicate. Nici Fenia Driva nu face excepție, oferindu-ne aceleași erori, ba și câteva în plus. Astfel, prenumele său nu este Nicolae Aurelian, ci Nicu-Aureliu, iar datele care-i jalonează viața sunt 29 iulie 1912-30 martie 1989 și nu 12 iulie 1912-29 martie 1989. Steinhardt a urmat Liceul „Spiru Haret” și nu Facultatea „Spiru Haret”, inexistentă pe atunci! Licența și-a luat-o în 1932 și nu în 1934, la Facultatea de Drept, iar nu la inexistenta Școală de Drept și Literatură a Universității bucureștene!

Apoi, N. Steinhardt a participat, într-adevăr, la ședințele cenaclului „Sburătorul” condus de către E. Lovinescu, din admirație pentru acesta, însă nu și-a dovedit prin nimic talentul literar, căci n-a citit nimic scris de el, deci talentul literar nu i-a fost remarcat aici! Volumul său de debut, semnat Antisthius, din 1934, nu s-a intitulat *În genul lui Cioran, Noica, Eliade...*, ci *În genul tinerilor*, chiar dacă acești tineri erau Eliade, Cioran, Noica, Ionescu, Comarnescu și alții. Steinhardt nu a fost redactor, ci doar colaborator la *Revista Fundațiilor Regale*, îndeosebi în perioada 1944-1947.

Steinhardt a fost botezat creștin ortodox în celula 18 de la Jilava, de către părintele Mina Dobzeu, de față fiind și doi preoți greco-catolici – nu și „doi preoți romano-catolici și unul protestant”. Botezul a fost realizat rapid, la întoarcerea în celulă, spre a nu fi surprinși de gardieni, de față fiind doar câțiva colegi de detenție. Steinhardt l-a ales naș pe Emanoil Vidrașcu, care a deținut într-adevăr funcția de șef de cabinet, dar nu la mareșalul Ion Antonescu, ci la Mihai (Ică) Antonescu, fost ministru al Afa-

cerilor Străine și vicepreședinte al Consiliului de Miniștri în perioada 1941-1944. Este frumos, desigur, dar inadecvat să afirmi că Steinhardt a avut „o activitate de succes și notabilă ca traducător și editor” după 1964. Editor n-a fost, iar cele șapte cărți traduse au parvenit și au constituit un ajutor material de la prietenii săi, și în special de la Mihai Șora. Iar titlul din Robert Graves dat de Fenia Driva *Eu, Claudius Zenl...* nu există și nici anul semnalat nu este corect. Silvian Iosifescu a publicat în 1969 *Eu, Claudius împărat: din autobiografia lui Tiberius Claudius, împărat al romanilor*, iar Steinhardt, cinci ani mai târziu, *Claudius Zenl*.

Tunderea în monahism a lui Steinhardt a avut loc tot în condiții de clandestinitate, precum boțezul, în 16 august 1980, seara târziu, de data aceasta pentru a evita implicarea Securității care îl supraveghea. Ierarhii de la Cluj, amintiți de Fenia Driva, vor afla ulterior de actul săvârșit de starețul Serafim Man și, într-adevăr, îl vor ocroti, în special Episcopul Justinian. Și, în sfârșit, Steinhardt nu a fost ales, ci numit membru post-mortem al Academiei Române.

Puțin cunoscut și, deci, insuficient prezentat este și remarcabilul istoric al artei Virgil Vătășianu (scris Vătășan). Acesta a făcut, în perioada 1924-1927, studii de istoria artei la Cluj, Praga și la Viena, unde și-a luat doctoratul, nu în filosofie, ci în istoria artei, cu o temă despre arhitectura medievală românească. Revenit în țară, a predat timp de câteva decenii istoria artelor la Universitatea din Cluj, fiind distins cu Premiul Herder în 1972 și primit membru titular al Academiei Române în 1974. A publicat un mare număr de lucrări științifice, dintre care Fenia Driva le reține doar pe cele de tinerețe, scrise până în anul 1933. Or, opera sa principală a apărut începând cu anul 1959: *Istoria artei feudale în țările române*, urmând *Pictura murală românească în veacurile XIV-XVI* (1965), *Istoria artei europene* (1972), *Pictura murală din Nordul Moldovei* (1974), *Metodica cercetării în istoria artei* (1974) etc.

Există, desigur, și alte erori punctuale, care dovedesc până la urmă cât de dificil este să sistematizezi un volum atât de extins de informații. Astfel, Nae Antonescu a colaborat la ziarul *Dreptatea*, organ al Partidului Național Țărănesc și nu la „Dreptatea Țăranilor” (p. 379). Volumul lui David Hume, *Cercetare asupra intelectului omenesc* a fost tradus din engleză de S. Căteanu, în 1936, Nicolae Bagdasar semnând doar Introducerea (p. 28).

Lucrarea lui Petre Dulfu, *Isprăvile lui Păcală*, a fost premiată de Academia Română în 1894 și nu în 1902 (p. 130). Teza sa de doctorat a fost tradusă în limba română de Ana-Maria Brezovszki în anul 2006, cu titlul *Activitatea lui Vasile Alecsandri pe tărâmul literaturii române*. Autoarea dicționarului nu menționează acest lucru nici în articolul despre Petre Dulfu, nici în cel dedicat Anei-Maria Brezovszki!

Revista *Dacia Rediviva*, care a apărut în perioada 1941-1944, nu a fost suplimentul cunoscutei reviste *Vremea*. Aceasta din urmă a avut doar în anul 1930 un supliment gratuit numit „Furnica”.

Apoi, C. Rădulescu-Motru nu a fost exclus de la Universitate în 1940, ci s-a pensionat, căci era la limită de vârstă (72 de ani). Iar cartea sa, *F.W. Nietzsche: viața și filosofia sa*, prima exegeză la noi despre filosoful german, a fost publicată în 1897, iar în 1916 apare ediția a doua (p. 280). Nu este singura dată când autoarea nu consemnează ediția întâi, cum ar trebui, ci recurge la alte ediții, fără a preciza despre care este vorba. La unii, precum Andrei Pleșu, Constantin Severin etc. este prezentată o biobibliografie exhaustivă, cu alții însă autoarea este extrem de parcimonioasă. La C. Rădulescu-Motru, ca și la V. Vătășianu și la alții, Fenia Driva omite tocmai lucrările reprezentative: *Personalismul energetic* (1927), *Vocația. Factor hotărâtor în cultura popoarelor* (1932), *Timp și destin* (1940), *Etnicul Românesc. Comunitate de origine, limbă și destin* (1942) etc. Iar „La conscience transcendente. Critique de la philosophie kantienne” a apărut în *Revue de Métaphysique et de Morale* la Paris în 1913, fiind o traducere a unui capitol din recenta sa (atunci) carte *Elemente de metafizică* (1912).

Și, mai aproape de noi: Lucian Chișu nu este director al Muzeului Literaturii Române din 2013, ci a condus muzeul respectiv între 2009 și 2013, din 2014 director fiind Ioan Cristescu.

Dacă aceste erori decurg dintr-o insuficientă documentare, întâlnim și unele provenite din neatenție. Spre exemplu, fotografia lui Aurel Ardelean apare și la Gavril Ardelean! Sau la pagina 462, unde este prezentat Francisc Hossu-Longin, ginerele lui George Pop de Băsești, pentru că a donat cartea sa de memorii Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj, este reprodusă coperta cărții *Amintiri: viața mea înainte și după perestroika* a lui Mihail Gorbaciiov!

Este, desigur, reconfortant să afli ce activitate bogată a avut ca pictor Constantin Severin, bibliotecar vreme de un deceniu la Biblioteca Județeană „I.C. Sbierea” Suceava, dar este, totuși, un pic fasti-

dios pentru cititor înșiruirea zecilor de expoziții și de premii (pp. 303-304) – și asta în comparație cu spațiul rezervat lui Pompiliu Teodor sau Doru Radosav.

Apreciem introducerea unor nume de donatori de cărți, cu atât mai mult cu cât se știe că bugetul alocat bibliotecilor pentru achiziții este – și nu de puțin timp – extrem de mic. Dar se impunea o selecție a acestora în funcție de calitatea și importanța donației. Este o mare diferență, spre exemplu, între fondul de cărți și manuscrise oferit de către Dan Berindei, Dinu C. Giurescu, Basarab Nicolescu sau Horia Vintilă Bibliotecii Județene „Alexandru și Aristia Aman” din Craiova, sau cele 10.000 oferite de Adrian Marino Bibliotecii Centrale Universitare din Cluj-Napoca și, să zicem, cele 273 de volume oferite de Dorel Cherecheș Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” sau de cele 325 donate de Aurel Ardelean aceleiași bibliotecii. Iar în multe cazuri afirmația este generală, fiind amintiți ca donatori fără nicio indicație privind cantitatea și calitatea donației, motivația includerii acestora în dicționar fiind făcută vag („o donație de carte a făcut...”, „se numără printre donatorii de carte...”, „o donație importantă a făcut...”). Este vorba, printre alții, de Ilie Călian, Bazil Gruia, Mircea Muthu, Marcel Mureșeanu, Ilie Sălceanu, George Vulturescu etc., amplificându-se astfel textul cu datele biobibliografice ale acestora! Lipsa de rigurozitate merge până acolo, uneori, că nu se specifică perioada în care unele personalități recenzate au activat în bibliotecă. Este vorba de Bedros Horasangian, Mihail Harea, Basil Munteanu, Doina Ivănel Spineanu, Dumitru Stancu, Sorin Vidan și alții. Ar mai fi de adăugat disproporția dintre spațiile dedicate unor personalități. Astfel, unii beneficiază de o pagină (Vasilica Grigoraș!), sau chiar două (Constantin Severin), alții puțin mai mult de un sfert de pagină (Doru Radosav, Pompiliu Teodor) și s-ar putea continua.

Într-un capitol final, intitulat „Și ei au fost bibliotecari...”, autoarea prezintă o suită de personalități ale culturii universale (circa 130), de la Apollonius din Rodos la Zenodotos din Efes. Alături de cunoscuții Jorge Luis Borges și Alberto Manguel – foști directori ai Bibliotecii Naționale a Argentinei și mari admiratori ai cărții și bibliotecii –, cititorii vor afla că bibliotecari au fost și renumiți scriitori și filosofi precum Denis Diderot, Benjamin Franklin, Giacomo Casanova, Leibniz, Lessing, Goethe, Kant, A. France, Lewis Carroll etc., iar mai aproape de noi Boris Pasternak și Aleksander Soljenițin, dar și Laura Bush! Nu sunt uitați nici reprezentanții de seamă ai acestei profesii din Moldova noastră de suflet: Pavel Balmuș, Dumitru Crudu, Lidia Kulikovski, Vlad Pohilă și alții.

Dincolo de aceste succinte observații, cartea Feniei Driva își dovedește o indiscutabilă utilitate, fiind o consistentă sursă de informații. Ea este, în același timp, și un elogiu adus bibliotecii, acea casă fermecată, cum o numea Ralph Emerson, în care „se află, înlănțuite prin vrajă, cele mai de seamă spirite ale umanității care așteaptă să le adresăm un cuvânt spre a renunța la tăcerea în care sunt cufundate”. Iar suita cvasi-inepuizabilă a operelor care defilează prin fața și mintea cititorului este și o invitație la lectură, care pentru unii continuă să fie, așa cum o considera Borges, „o formă de fericire”!

Amintiri cu biblioteci și bibliotecari (2)

Angela Monica Jucan

Maria GÂRBE

Baia Mare

Profesoară, bibliotecară, scriitoare, publicistă, eseistă – iată câteva dintre preocupările Angelei Monica Jucan.

Absolventă a Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, Angela Monica Jucan a făcut parte din categoria celor care, din varii motive, au lucrat în biblioteci din județe diferite: la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” Cluj-Napoca între anii 1990 și 2002 și la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare între anii 2002 și 2018 (anul pensionării). Rândurile de față sunt scrise acum când viața Angelei o raportăm la cele două paranteze rotunde (n. 2 decembrie 1952 – d. 27 iulie 2023).

Îmi vin în minte exemplele altor bibliotecare cu experiență profesională în două municipii de județ: Ecaterina Coș, Baia Mare și Satu Mare, Maria Căpâlnean, Satu Mare și Baia Mare, și subsemnata, tot în ordinea SM-BM. Iar de la biblioteca băimăreană la Biblioteca Județeană „Octavian Goga” din Cluj-Napoca au plecat Florentina Năprădean (Ghișa, prin căsătorie) și Anca Maria Pop.

O parte din acest articol a apărut în august 2023 în revista online a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare la următoarea adresă: <https://ebibliothecaseptentrionalis.wordpress.com/2023/08/17/angela-monica-jucan/>. Dintr-o regretabilă eroare, acolo apare numele Margareta Căpâlnean. Numele corect al fostei bibliotecare este Maria Căpâlnean.

Cu Angela Jucan am fost colegă la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, dar activam la secții diferite. Ea a lucrat sau a fost atașată Compartimentului de informare bibliografică și documentară. Voi folosi în continuare formularea/asocierea bibliotecar-bibliograf pentru că (în mare parte) posturile din statutul de funcții al bibliotecilor prevăd doar funcția de bibliotecar. În realitate, în instituție doar obiectul muncii este comun – cartea –,

Delia Florea, Angela Monica Jucan și Maria Gârbe

frumusețea muncii fiind diferită în funcție de secție sau compartiment. Deducem asta dacă urmăm traseul cărților de la intrarea în clădire: achiziție, înregistrare, clasificare, catalogare, drumul până la raft, relații cu publicul, bibliografic și altele. Vin apoi împrumutul de carte la domiciliu, studiul la Sala de lectură, expozițiile și lansările de cărți, conferințele, simpoziioanele, expozițiile la Salonul artelor, cercurile de lectură ori activitățile organizate în colaborare cu alte instituții și încă multe altele.

Știu puține lucruri despre viața Angelei. La ea era aplicabil

îndemnul că dacă vrei să cunoști un om să-i urmărești faptele, nu neapărat vorbele. Foarte bine îi surprinde caracterul o altă colegă, Angelica Simionca: *Ne va lipsi discreția ei, demnitatea, calitatea umană și profesională, întotdeauna bine documentată.* Sau fiecare ne raportăm la colegul, vecinul, prietenul din apropiere

prin eul personal. Portretul ei poate fi completat cu descrierea făcută de un alt coleg bibliotecar, inginerul Gabriel Stan, prin articolul „In memoriam Angela Monica Jucan” apărut în numărul 2 (61)/2023 al revistei *Bibliotheca septentrionalis*.

În orice situație se afla – de profesor, bibliotecar-bibliograf, scriitor, publicist, eseist – acribia era caracteristica activității ei.

Începe colaborarea la revista bibliotecii băimărene din primul ei an ca băimăreancă, 2002, numărul 19, sub semnătura Angela Monica Jucan, iar mai târziu și sub cea de Angela Spiridon. Până la plecarea din instituție (prin pensionare) a publicat peste 75 de articole, unele adevărate studii de specialitate sau eseuri, cu o substanțială contribuție la literatura de specialitate – tocmai ce-și propusese buletinul *Bibliotheca septentrionalis* la prima sa apariție, din 1993. În numărul 20 din 2003 publică „Materia ideii”, unde introduce un neologism creat de ea, după cum precizează în nota de subsol: *A ataleriza = a lua contact cu „talerul” (tabla) – termen confecționat de circumstanță, după modelul: a ateriza, a aseleniza, a ameriza. Neologismul apare în următorul context: Simbolismului i se poate asimila prima metaforă din lume – semnul sacru al curcubeului (semn convențional între Dumnezeu și Noe, semn care nu reprezintă concret o pecete). Tăblițele lui Moise vor fi conținut semne iconice (simbolizând deslușit noțiunile) cu destinație emoțională și, prin caracterul lor de „construcție” (structură), vor fi premers structuralismul. Textul Legilor era tridimensional și plana deasupra tăblițelor de piatră pregătite să atalerizeze [n.n. neologismul creat]. Fragmentele acelor tăblițe au fost păstrate – se spune – în Arca Alianței făcută din lemn de salcâm placat cu aur (veșnică aspirație conservatoare a omului). Răceala moartă a pietrei a fost înlocuită de căldura vie a lemnului, dar rămânea, în scop de consolidare, indiferența metalului. Obiceiul s-a păstrat până târziu în ferecătura cărților.*

Momentele de bună conversație, înțelegerea dintre noi o pune pe seama compatibilității zodiacale. Când stăteam de vorbă cu ea abordam subiecte din biblioteconomie sau literatură. Nu se antrena la o discuție sterilă, doar de dragul conversației. Participa rar la lansări de carte sau la alte întâlniri culturale. Cu toate acestea, clujeancă fiind, știa foarte multe despre Baia Mare, despre băimăreni și maramureșeni, în general. Mă refer la informații pe care se cade să le știe o bibliotecară-bibliograf, așa cum a fost ea. *Întotdeauna bine documentată*, cum scrie Angelica Simionca, Angela Jucan mergea pe firul apei în sus, adică pe firul informației până la rădăcina ei. Consulta dicționare, enciclopedii, mediile virtuale, întreba specialiști, cunoscuți, scria scrisori, dădea telefoane prin țară dacă era cazul. La *vrafurile de cărți (și periodice) pe care le aduna pe masa ei de biron, pe jos lângă ea, pe monitor... uneori chiar și pe tastatură* se referă și colegul Gabriel Stan. De altfel, pentru ceea ce făcea ea era un lucru firesc. Putea să stea pe scaunul de lucru ceasuri întregi, se ridica doar pentru a cere un volum spre consultare sau încă o enciclopedie. Tot biroul ei de lucru era acoperit. În jurul calculatorului erau volume tangențiale cu tema sau personalitatea despre care scria atunci.

Rezultatele documentărilor ei s-au materializat în mai multe volume biobibliografice ale unor personalități maramureșene ca de exemplu: Înaltpreasfințitul Justinian Chira, Arhiepiscopul Maramureșului și Sătmarului (la împlinirea vârstei de 90 de ani), prof. dr. Teodor Ardelean (la împlinirea vârstei de 60 de ani), poetul și directorul de editură Aurel Pop, poeta Rodica Brad Păuna, preotul militar Petru Pop, pr. Viorel Thira (la 75 de ani), poetul Echim Vancea, pr. lect. univ. dr. Vasile Borca, epigramistul Lucian Perța, pr. Gheorghe Pop (la 70 de ani). Atunci când cel aniversat trăiește, truda întocmirii unui documentar biobibliografic este mai ușoară, altfel căutările sunt anevoioase.

În alcătuirea documentarelor adăuga elemente ajutătoare utile cititorului. Din volumul *Aurel Pop – 60 : Caiet biobibliografic aniversar* am preluat următorul exemplu: *În mod deliberat, la ordonarea alfabetică, articolele (indiferent de limbă) au fost considerate ca fiind cuvânt de sine stătător. Alt documentar, alt exemplu: Indiferent de forma în care apar în documentul primar, toate titlurile au fost redactate în ortografia actuală. La datele luate din internet s-au pus, dacă nu erau, semnele diacritice. Ordonarea alfabetică s-a făcut în sistemul „cuvânt cu cuvânt” (nu „literă cu literă”); articolul parte de vorbire (inclusiv cel proclitic) a fost luat în considerare și tratat ca un cuvânt de sine stătător.*

A apreciat modul meu de lucru din următoarele două exemple: 1) într-o bibliografie ordonată alfabetic la o descriere cu doi autori fac posibilă scoaterea în evidență a fiecărui nume la litera lui, în cazul de față prima descriere la literele M și a doua descriere la litera B:

Marinescu, Otilia ; Brezovszki Ana-Maria, Autori – Bibliotecarii, interviu cu Pamfil Bilțiu și Maria Bilțiu, nr. 2 (19), 2002, pp. 57-62.

Marinescu, Otilia ; **Brezovszki Ana-Maria**, *Autori – Bibliotecarii*, interviu cu Pamfil Bîlțiu și Maria Bîlțiu, nr. 2 (19), 2002, pp. 57-62.

2) Al doilea exemplu se referă la indicarea numărului unei pagini din totalul articolului. Dacă acest articol se întinde de la p. 72 până la p. 76 (de exemplu), dar informația indicată pentru cititor (atunci când este o exemplificare scurtă) se află la p. 75. Exemplu: pp. 72-76 [75]:

Gârbe, Maria, *Publicații periodice maramureșene apărute după decembrie 1989*, nr. 1 (18), 2002, pp. 72-76 [75].

De-a lungul anilor, a luat atitudine și a pledat pentru o tehnică unitară în redactarea fișelor, pentru uniformizarea regulilor în domeniul bibliografiilor și pentru respectarea acestora dacă ar fi să exemplificăm doar cu materialul publicat în anul 2008 în revista bibliotecii. Pentru că bibliografiile se întocmesc nu doar în biblioteci și nu doar de către bibliotecari.

Prin articole publicate în revista de specialitate, Angela Jucan a contribuit și la adaptarea descrierilor bibliografice din forma clasică în programele din mediul virtual. Iată cum vedea lucrurile în 2014: *Drept care, am pornit să includ în bibliografii și titluri care au ca „loc” de publicare... un link. Nu aveam, totuși, încă de atunci certitudinea utilității indiscutabile a acestui gest, bibliografiile mele fiind destinate tiparului; or, linkurile la articole fiind de obicei lungi și foarte lungi, mi se părea cam utopic să existe mulți dispuși să reproducă semn cu semn în internet kilometricele adrese care, pe deasupra, în caz de imprimare tipografică neclară, ar fi devenit absolut inutilizabile.*

La un moment dat, căuta date despre profesorul, poetul și pictorul Gheorghe Chivu, născut în 1912 în județul Constanța, cu armata făcută în altă parte, un traseu profesional prin țară și, în final, stabilit în 1948 la Sighetu Marmației, unde a trăit (*cu o sincopă băimăreană*, zice Angela) până la decesul din 1986. Aduna date pentru întocmirea catalogului expoziției documentare și de pictură dedicată artistului la 20 de ani de la moarte, deci în 2006. Atunci, dar nu numai atunci, a desfășurat o adevărată muncă de detectiv. Anii trecuseră și nu găsea persoane care să-l fi cunoscut și de la care să adune informații. Știa că acesta a participat în anul 1982 la cenaclul „Vasile Lucaciu” de la Cicârlău și m-a întrebat dacă cunosc ce poezie a citit acolo, ori alte amănunte. Așa se face că mi-a povestit câte ceva din culisele acelei căutări. Documentarul biografic al lui Gheorghe Chivu apare sub semnătura ei și în volumul alcătuit și editat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare în anul 2018, anul centenar al Marii Uniri: *100 de personalități maramureșene care au făcut istorie. 100 de ani de la Marea Unire*, volum coordonat de directorul instituției, prof. dr. Teodor Ardelean. Din acest volum am preluat citatul următor pentru a vă convinge până unde s-au întins căutările colegei noastre: *Gheorghe Chivu a ajuns, astfel, în toamna anului 1933, la Seminarul «Sfântul Apostol Andrei» din Galați, lucru real, fiindcă armata îl are înregistrat ca seminarist la Galați, din anul încorporării (1934), până la absolvirea școlii (1937); de altfel, arhiva militară istorică ne oferă și numărul diplomei de absolvire.*

O parte dintre datele adunate despre el le-a publicat în câteva numere din revista bibliotecii băimărene, *Bibliotheca septentrionalis*. Pentru adunarea datelor a provocat și antrenat conducerea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și câțiva bibliotecari, pe dr. Mihai Dăncuș de la Muzeul din Sighetu Marmației, Inspectoratul Școlar Maramureș, personalul de la Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” din Constanța etc. Cu precizarea *Încercare de reconstituire a unei biografii – Gheorghe Chivu*, o preconizată monografie, în numărul 27 al revistei din anul 2006 aduce mulțumiri arhivelor militare și Unității Militare pentru ajutorul și informațiile trimise. Tatăl lui Gheorghe Chivu a murit în luptele de la Turtucaia, iar mama lui, despre care Angela află din volumul lui Octav Șuluțiu – *Jurnal* (Cluj-Napoca, 1975) că „a stăruit în gesturi nedelicate” *cel puțin față de viitorul poet și pictor... explică repetata (în versuri și în interviuri) afirmație a lui Gheorghe Chivu că adevărata sa mamă ar fi pământul. Desigur, referirea la pământ are conotații simbolice creștin-patriotice, dar punerea la punct a mamei (pe care totuși o iubește și tânjește nesfârșit după ea) este foarte transparentă. Din această suferință ar putea deriva spiritul avangardist, de frondă al artistului...*

Din anul 2004 Angela a făcut parte din colectivul redacțional al revistei de specialitate *Bibliotheca septentrionalis*, iar în perioada 2010-2014 a fost coordonatorul ei.

Ca cititor de *Bibliotheca septentrionalis* nu se putea să nu observi că odată cu venirea ei la cârma redactării revistei au apărut titluri noi de rubrici, denumiri altfel decât până atunci, unele la care parcă nu te așteptai sau pe care le-ai fi definit altfel. În 2014 s-au împlinit 100 de ani de la nașterea poetului-erou Ion Șugariu, mort pe câmpul de luptă în Al Doilea Război Mondial. Rubrica care adună trei articole scrise despre el a numit-o „Buzele mi le-am cuminecat cu gustul gliei”. Și exemple ar mai fi. La o pro-

vocare colegială recentă inițiată de mine, Simona Dumuța propune mai multă stabilitate la rubricile revistelor.

În cadrul Conferinței ANBPR care s-a desfășurat la Târgu-Mureș, în aprilie 2012 s-au acordat și Premiile ANBPR (Asociația Națională a Bibliotecarilor și Bibliotecilor Publice din România) pentru anul 2011. La secțiunea „Cea mai bună publicație serială de specialitate – Publicație cu o vechime mai mare de 3 ani” premiul a fost obținut de revista *Bibliotheca septentrionalis* de la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare – coordonator Angela Monica Jucan. Cred că i-ar plăcea să vadă evoluția frumoasă a revistei, valul nou de bibliotecari-condeieri care știu să scrie și să povestească despre activitatea cu cartea în noua tehnologie sau la ce ne este de folos IA (inteligența artificială), de exemplu.

În anul 2011 a înființat revista-blog cu apariție cotidiană „e-Bibliotheca septentrionalis”, pe care a condus-o până la pensionare, adică timp de 7 ani. La 17 august 2011, ora 13:11 a fost publicat primul articol pe „e-Bibliotheca septentrionalis”, cu titlul *Voluntariatul și schimbarea în bine a lumii*, autor dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” (<https://ebibliothecaseptentrionalis.wordpress.com/2011/08/17/voluntariatul-si-schimbarea-in-bine-a-lumii/#more-34>).

În ton cu vremea și cu vremurile, nu pentru modă, ci ca necesitate, această revistă-blog se alătură celorlalte forme de transmitere a informațiilor spre beneficiari de către instituție – forme edite sau virtuale – care fac cunoscută activitatea bibliotecii băimărene și a colaboratorilor ei.

Numărul colaboratorilor este de ordinul sutelor, fiind greu de precizat cu exactitate, fiindcă nu există un instrument care să faciliteze numărarea lor automată (sau extragerea lor ca listă nominală). Dar aducem mulțumirile cuvenite kolegi Angelica Simionca, redactor „e-Bibliotheca septentrionalis”, pentru tabelul pus la dispoziție și apărut în revista-blog în 17 august 2023, după cum aminteam mai sus. Ea a publicat primul articol în data de 18 iulie 2016, iar din 27 august 2018, după pensionarea Angelei Jucan, a preluat în totalitate responsabilitatea revistei-blog. De la înființarea ei în urmă cu peste 13 ani, conținutul și diversitatea materialelor publicate s-au amplificat, revista online fiind condusă cu multă competență și responsabilitate, iată, de peste 6 ani, de bibliotecara Angelica Simionca. Între timp a crescut și numărul colaboratorilor și al consultărilor (accesărilor) revistei. Angelica poate să-i ajute pe doriți la îmbunătățirea subiectului propus spre publicare cu o idee, o fotografie recuperată din arhiva bibliotecii sau de pe Internet, ori cu sugestii pentru continuarea temei.

Poveștile noastre s-au mai intersectat la apariția postumă a volumului de poezii scrise de Ioan Bran – *Revelație și calvar*, ediție îngrijită de subsemnata în anul 2009. Angela Jucan a fost impresionată de viața acestui poet care a trăit mai puțin de 46 de ani (1 iulie 1942 – 27 mai 1988). La 23 de ani, Ioan Bran a suferit un accident care l-a imobilizat la pat pentru următorii 23. Cărțile și vizitele scriitorilor sătmăreni și maramureșeni, precum și ale consătenilor, dacă ar fi să-i pomenim doar pe poeții Ștefan Drăgan și Leontin Drăgan sau pe prof. Augustin Jurje, i-au susținut moralul acelor ani. Eu îi duceam cărți să citească, iar el îmi dădea manuscrise să i le dactilografiez. Într-o zi mi-a dat mai multe – 60 de poeme, culese la mașina de scris, ordonate, paginate, având și cuprinsul alcătuit de el. Erau pregătite pentru editură. Manuscrisul a stat la mine în bibliotecă mai mult de 30 de ani, uitasem de el, până când au venit anii de pensie. Apoi am cules textul pe calculator și l-am pregătit pentru tipar. Angelei i-au plăcut poeziile, profunzimea lor și, drept urmare, în numărul 39 din 2012 al revistei *Bibliotheca septentrionalis*, a publicat articolul „Poetul sătmărean-maramureșean cu «depunere de chiciură pe vise» – Ioan Bran”. Interesant a fost momentul în care i-am dat cartea. Era într-o după amiază la bibliotecă. De altfel, nu ne-am întâlnit niciodată în alte spații. A luat volumul, l-a răsfoit, a trecut în diagonală oprindu-se ici-colo și la o poezie pe care a citit-o toată. Dintr-o dată și-a ridicat capul, s-a uitat la mine și a zis: *te-a cerut în*

căsătorie și l-ai refuzat, așa-i? Apoi a fost o tăcere... A continuat tot ea: *nu trebuie să-mi răspunzi, știu că așa s-a întâmplat*. Nici nu intenționam să-i răspund, amușisem de-a binelea. A mai continuat comentând ca pentru sine: *în versul acesta Bran se resemnează și înțelege situația*. Iar eu mă gândeam în acel moment la biblioteca imaginară din poezia „Corbul” de Edgar Allan Poe. Mi-am amintit de vorbele Angelei, de acel moment, în mai 2024, când Gabriela Adameșteanu, într-un interviu la o emisiune culturală, a formulat astfel: *literatura are nevoie de ambiguitate*.

Angela Jucan a debutat publicistic după vârsta de 40 de ani și editorial câțiva ani mai târziu, cu volumul *Optimismul bacovian* (Cluj-Napoca, 1999). Următoarele volume au fost: „*Patologia*” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății* (2006) și *Înstelatul Finteuș* (volum dedicat Corului Bărbătesc din Finteușu Mare, 2018), ambele editate de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare. La un moment dat, mi-a spus că i-a propus unui medic să scrie o carte despre Păcală, *însă el a refuzat, nici n-a prea înțeles ce vreau*, povestea ea mai târziu, *mie mi-a părut rău și așa am hotărât să o fac eu*. Eu cred că activitatea desfășurată la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” i-a favorizat apropierea de popularul personaj din volumul *Isprăvile lui Păcală*, pe care l-a pus sub lupa criticului. Așa s-a născut în anul 2006 volumul „*Patologia*” lui Păcală sau *Simptomatologia sănătății*: „Personajul lui Petre Dulfu e partizan al decubitului pacient-dulceag-balcanic [...]. Păcală nu e clinofil, nici clinoman și nu ajunge la clinostatism”, zice Angela în primul capitol al cărții. Iar la sfârșitul volumului concluzionează: „În mod sigur n-a murit, pentru că Păcală învinge timpul, împerejurările, oamenii, răul din lume..., ceea ce înseamnă tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”.

Volumul a apărut sub egida Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” în cadrul Programului cultural „Maramureșul perpetuu”, Seria „Un univers de excepție”, coordonator: Teodor Ardelean. La realizarea acestui volum au participat și alți colegi din cadrul bibliotecii, astfel: prefața: Ioana Dragotă, ilustrația:

Mara Pop, lector: Ana Grigor, tehnoredactare: Alexandru Ioan Roman, coperta: Firuța Șomcutean. De altfel, cele mai multe dintre volumele care poartă semnătura ei au apărut sub egida Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare sau au fost editate chiar de instituția la care cu drag venea, biblioteca baimăreană.

A fost membru fondator al Ligii Scriitorilor Români, înființată în anul 2006. Alte date și amănunte din viața ei se regăsesc în paginile virtuale ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare sau pe diverse alte pagini de pe Internet, iar volumele care-i poartă semnătura se află în biblioteci publice sau personale. De asemenea, datele ei biografice fac parte din dicționarul *Scriitori bibliotecari, bibliotecari scriitori* (Editura Rotipo, Iași, 2022, pp. 187-188), volum alcătuit tot de o bibliotecară, Fenia Driva.

Trista veste a plecării Angelei Monicăi Jucan pe drumul fără întoarcere am aflat-o printr-o rețea de socializare. Textul informației era, bineînțeles, însoțit de 3-4 emoji supărate și ele. Nu am nimic cu bietele figuri, dar una singură mi se pare de ajuns, indiferent pe care stare o exprimă, următoarelor (identice cu prima) nu le văd rostul. Mi-am amintit că nici Angela nu era prietenă cu ele. Îmi venea, deci, să strig în fața calculatorului: cââte emoji ar trebui să adaug ca să-mi exprim regretul și amărăciunea la plecarea Angelei? A fost ca și atunci când a murit tata și o octogenară care prinsese vremea bocitoarelor tocmita la înmormântări m-a întrebat: *Chemați și bocitoarele?* Mă știa o persoană cu respect pentru conservarea și păstrarea obiceiurilor și tradițiilor, deci se aștepta la un răspuns afirmativ. Dar răspunsul meu atunci a fost aproximativ așa: *Ce știu ele despre durerea mea?*

Acum zic și eu precum colectivul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare în necrologul de adio: *Un om frumos, funciar bun, inteligent, integru, demn, discret. Așa a trăit, mai ales discret. Discret a și plecat. Am aflat și am rămas tăcuți. Tăcuți și implacabili.*

Augustin Cozmuța, ca un înger care ține în mână o carte (mărturii)

Dorin ȘTEF

Baia Mare

Augustin Cozmuța (1944-2015) a fost jurnalist și critic literar. S-a născut în data de 14 noiembrie 1944, în comuna Cernești, județul Maramureș. A absolvit Liceul din Târgu Lăpuș (în 1962) și Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (în 1967, cu lucrarea de licență „E. Lovinescu și modernismul”), respectiv Facultatea de Filosofie din cadrul aceleiași universități (lucrarea de licență având tema: „Politicul în publicistica lui Eminescu”). A urmat cursuri postuniversitare de sociologia culturii (la Brașov) și a presei (la București).

Din 1968 a fost jurnalist, fiind angajat în redacția ziarului local din Baia Mare. A colaborat la revistele de cultură *Tribuna*, *Steaua*, *Familia*, *Astra*, *Ateneu*, *Archeus*, *Nord Literar* etc. Din anul 1989 (de la Revoluție) și până în 2009 (la pensionare) a fost redactor-șef și redactor-șef adjunct al cotidianului *Graul Maramureșului*.

A debutat, în anii studenției, în revista *Tribuna* (1966), iar debutul editorial s-a produs în 1995, cu volumul *Punct de trecere. Interviuuri*, apărut la Editura Gutinul din Baia Mare, lucrarea fiind premiată la Salonul de carte de la Oradea.

Au urmat volumele: *Punct de vedere. Editoriale* (2000), *Coasta Pacifică. Jurnal californian* (2002), *Punct critic. Comentarii literare* (2004), *Pagini de critică literară* (2010), *Momente și schițe pe scena criticii* (2013), *Alte pagini de critică literară* (2014), *Punct de trecere. Volumul II: Interviuuri literare* (2015), *Incursiuni în arta plastică* (2016/postum), *Anul 70 al vieții mele. Jurnal* (2017/postum), *De la Nord statornic la Nord Literar* (2018/postum).

A fost redactor de carte, autor de prefețe și postfețe la antologii, volume de poezie și proză ale unor autori maramureșeni; membru fon-

dator al revistei *Nord Literar*.

A inițiat manifestarea *Cărțile Anului*, în anul 1993. A vernisat numeroase expoziții de artă și a moderat lansări de carte. A fost membru al juriului la festivaluri de literatură (Cicârlău, Vișeu de Sus). A fost declarat cetățean de onoare al comunei natale, Cernești, iar biblioteca publică din această localitate îi poartă numele. În anul 2015 i s-a decernat titlul de Scriitorul Anului de către Primăria Băii Mari, la propunerea Asociației Scriitorilor Baia Mare.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România, filiala Cluj, și membru

al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România.

În documentarul biobibliografic întocmit de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, în anul 2014, la aniversarea a 70 de ani de viață, Augustin Cozmuța a găsit de cuviință că cel mai potrivit mod de a marca evenimentul este de a vorbi despre alții, nu despre el, redactând un impresionant manifest numit *Laudă creatorilor*. Credința lui era că, pentru toți oamenii, creația este o dimensiune a existenței pe care și-o manifestă în cele mai diverse forme și modalități. Ba, mai mult, „nu există om dotat cu spirit care să fie steril și parazit, oricât de modeste i-ar fi capacitățile creative. Prin creație personală fiecare individ își depășește condiția standard, tiparul după care e zămislit spre a fi asemănător cu ceilalți și, totuși, diferențiat prin note originale, distinctive, în mulțimea de semeni”.

Subscriu la acest punct de vedere și mărturisesc că mă regăsesc pe alocuri în tipologia creatorilor formulată de Augustin Cozmuța, cu atât mai mult cu cât destinele noastre s-au intersectat pe anumite paliere, esențiale pentru devenirea mea profesională.

În anul 1984, elev fiind la unul dintre liceele băimărene, am trimis prin poștă redacției locale a singurului ziar în limba română din urbe un ciclu de articole cu tema *Pintea Viteazul, adevăr istoric și legendă*, rod al unor cercetări în colaborare cu Arhivele Statului, filiala Baia Mare, și sub îndrumarea profesorului de istorie Aurel Feștilă, lucrare susținută la Sesiunea națională de referate și comunicări științifice pentru elevi. Scrisoarea a fost repartizată, în mod firesc, la secția Cultură din cadrul redacției. Articolele au apărut sub oblăduirea lui Augustin Cozmuța, în pagina săptămânală de cultură a ziarului, pe parcursul a patru numere consecutive. Practic, acesta a fost debutul meu jurnalistic, fapt care mi-a marcat întreg parcursul profesional postdecembrist.

Cinci ani mai târziu. Băimărenii, la fel ca majoritatea românilor, au ieșit în stradă, manifestând împotriva regimului comunist; unii, în fața Palatului Administrativ, alții, pe Platoul București, în fața sediului Centralei Minelor sau pe strada Scânteii, în curtea Securității. Eu am ales Tipografia de pe Bd. București, unde își avea redacția ziarul local, care și-a schimbat numele peste noapte, din *Pentru socialism* în *Graiul Maramureșului*, continuând tradiția unui prestigios ziar din perioada interbelică. Așa cum bine a menționat jurnalistul Nicolae Goja, într-un articol publicat în noiembrie 2016, „Augustin Cozmuța a fost primul redactor-șef al cotidianului *Graiul Maramureșului*. Erau vremuri de început de drum, iar tactul său a făcut diferența între libertatea de expresie și haosul contestărilor. N-a ezitat să intre în arenă, provocându-și preopinienții la dialog și replică. Avea tăria convingerilor democratice, știa să spună lucrurilor pe nume, fără să recurgă la cuvinte din aria insultei și calomniei”.

Primele numere din *Graiul Maramureșului* s-au făcut cu ajutorul unor colaboratori, printre care m-am numărat și eu. Editorialul din 23 decembrie 1989 (intitulat *Să trăim adevărul clipei*) a fost semnat de Augustin Cozmuța. În acele zile tulburi, de mare angajament și determinare, Augustin Cozmuța mi-a dat credit și m-a trimis în centrul orașului, să relatez despre evenimentele care aveau loc. Am fost, am văzut, m-am întors în redacție și am scris mai multe articole despre istoria primelor zile ale Revoluției. Câteva luni mai târziu, la propunerea lui Augustin Cozmuța, mi s-a oferit oportunitatea să devin membru al redacției, la departamentul Corectură.

În anii 1992-1993, țineam o rubrică în *Graiul Maramureșului*, împreună cu Dumitru Mariș (mai târziu, redactor-șef adjunct la *Glasul Maramureșului* și fondator al primului ziar electronic din județ, *eMaramureș.ro*) și Stelian Blagoslov (autorul desenelor care ilustrau materialele; azi, un apreciat artist plastic), intitulată *Erezi săptămânale*. Subiectele abordate au fost destul de îndrăznețe pentru acele vremuri, motiv pentru care s-au găsit numeroși contestatari, care au solicitat suspendarea rubricii. Augustin Cozmuța a fost singurul care ne-a susținut, militând pentru dialog și opinii cât mai diversificate. Însă, cum *Graiul Maramureșului* deținea atunci monopolul în materie de presă locală, presiunea grupurilor de interese a fost foarte mare și, în cele din urmă, rubrica a fost sistată.

În fine, după debutul editorial din 2005 (*Miorița*, premiată la Cărțile Anului de un juriu din care făcea parte și Augustin Cozmuța), un an mai târziu, la lansarea lucrării *Istoria folcloristicii maramureșene* (Editura Ethnologica), am fost onorat să îl am în prezidiu pe Augustin Cozmuța, care a avut amabilitatea și abilitatea să „traducă” publicului din sală mesajul subsidiar al lucrării.

Așadar, pot să afirm că spiritul creator al lui Augustin Cozmuța m-a însoțit pe parcursul a peste două decenii, luminându-mă precum lampa din biroul redactorului-șef de la *Graiul Maramureșului*, care plutește deasupra mea ca un înger care ține în mână o carte.

Augustin Cozmuța, Ibrăileanu al Maramureșului

Dr. Dan GRĂDINARU

București

Dețin mai multe cărți dăruite, câteva cu autograf, de cel căruia i-am zis cu alt prilej „un Ibrăileanu al Maramureșului”, între care cea de maturitate, din 2004, intitulată *Punct critic*. Spre deosebire de Ion M. Mihai în *Scriitori din Maramureș. Analize și interpretări*, 2003, o abordare de tip tradițional a „literaturii maramureșene din deceniul 1992-2002” (Gheorghe Glodeanu), la Augustin Cozmuța întâlnim o perspectivă mult mai largă. Volumul conține trei părți, una dedicată unui număr de circa patruzeci de poeți, maramureșeni în sens restrictiv, dar și transilvăneni, moldoveni (de la noi și din Basarabia) și munteni, precum și o secțiune cu 11 prozatori (Breban, Buzura, subsemnatul, Groșan, Marian Ilea, Ivasiuc, Ștefan Jurcă, Mircea Marian, Adrian Oțoiu, Simion Pop, Marin Preda) și una cu 8 critici și istorici literari (Călinescu, Ciopraga, Glodeanu, Lovinescu, Mihai, Simuș, Ulici, Ungureanu).

Cozmuța lucrează ca un istoric literar temeinic, cum ai face o casă. Temelia e lectura unui volum, atentă, metodică, corelativă. Vin apoi conspectările apropo de volumul recenzatului, cum e cazul lui Constantin Ciopraga, „critic și istoric literar de factură tradițională” în „Amfiteatru cu poeți”, 1995. Sunt trecuți în revistă Ion Rotaru, Ov. S. Crohmălniceanu, Dumitru Micu și înaintea acestora E. Lovinescu, indicat ca model „pe care îl urmează [Ciopraga] în aprecieri și clasificări”, cu adaosul că „criteriile sincronizării cu mișcarea europeană și cele ale diferențierii în plan individual și național sunt menite a reliefa nu atât curente și grupări, cât identități personale” și se enumeră portrete critice juste, consistente, realizate

de criticul ieșean. La Argezei, Blaga, Barbu, Ion Pillat, Voiculescu, Adrian Maniu și Philippide, la Ion Vinea, Fundoianu, Tristan Tzara și Ilarie Voronca, la Nichifor Crainic, Aron Cotruș, mulți alții încă, într-o „lucrare de sinteză, cu incontestabile virtuți didactice”.

Pomenitul E. Lovinescu și-a luat doctoratul la Émile Faguet la Paris (1906-1909, pregătire și susținere), fiind interesat între altele de poezia simbolistă și post simbolistă franțuzească, de relația dintre poezie și limbaj, subconștient, mai târziu, odată cu acumularea anilor, de sincronism prin imitație și mutația valorilor estetice, valoarea estetică reprezentând piatra unghiulară a concepțiilor estetice.

Cozmuța reconstituie exclusiv gândirea marelui critic ca fundament teoretic al modernismului promovat în interbelic la *Sburătorul*, revistă și cenaclu. Nu intră în detaliile criticilor lui I. Negoïtescu la adresa lui Eugen Simion; Negoïtescu a tipărit în *Familia* în 1967 studiul „E. Lovinescu, critic simbolist” discutat în vol. *Engrame*, din 1975, acolo unde Eugen Simion, opac la descrierea lui E. Lovinescu drept critic simbolist, este răsfățat cu „m-a citit neatent”, „n-a înțeles”, „ca să nu mai vorbesc de ineptia afirmației... sau de neadevărul...” (studiul nu-i de neglijat, dimpotrivă). Nu face caz de eminentul Remy de Gourmont.

Examinând opera lovinesciană, criticul băimărean punctează în marginea *Istoriei literaturii române contemporane* (1926-1929) și a sintezei din 1937, rezumă, trage concluzii („Lovinescu va fi silit să constate că estetica poeziei noi neagă concepția maioresciană despre poezie”; „Concepția lovinesciană despre poezie se oprește la stadiul de sugestie și muzicalitate”; „Lovinescu va fixa prin mișcarea simbolistă

prima revoluție estetică în spirit modernist”; „Atitudinea echilibrată și comprehensibilă este aceeași în cazul poeziei tradiționaliste, pe care, departe de a o respinge, o receptează ca o manifestare sincronizată”, citate pp. 195-203), ia distanțe („Criticul constată just, dar e nedrept”, p. 199).

Concluzia care-l orientează ca un crez o exprimă în final: „Critica așteaptă sau caută talente. Venind de la sine, uneori rar, critica le cultivă, iar cu delicatețe și tact le poate stimula și îndruma. Numai unei critici competente îi sunt permise teoretizări, oferind totodată și garanția judiciozității. Critica lui Lovinescu a fost una dintre acestea” (p. 204).

Primul și alfabetic din seria celor opt critici luați în seamă este G. Călinescu. Cozmuța își ia clăpării, schiurile și rucsacul și urcă pe platoul Pamir al *Istoriei literaturii române* (1941, 1982), unde contemplă la fața locului catedrala cu un singur zidar.

Observațiile nu răstoarnă observații vechi ale antecesorilor, nu sunt neapărat originale, nici n-au cum să fie, sunt însă selectate și formulate precis și clar, din perspectiva mândriei naționale și a propriei mândrii cumpănite. Spune Cozmuța, citându-l pe editorul cărții Alexandru Rosetti: „Magnific”, „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent* se cuvine a fi privită ca rezultat al unei sublime efortări, adevărind pentru poporul său puțința de a înfăptui monumental și pentru eternitate”. Având deja tipărite studiile despre Creangă și Eminescu, *Principiile de estetică*, G. Călinescu se înhamă la treabă fără complexe în raport cu istoricii literari occidentali, conștient că literatura română suportă comparația cu marile literaturi din apus: „Se cade să dovedim că avem o literatură superioară” (G. Călinescu). Avem o scară de valori, o istorie ce coboară până la geți și romani, o limbă „de o bogăție sonică extraordinară, care explică treapta nebănuită la care s-a ridicat poezia română, vrednică de orice mare literatură”. Cozmuța constată empatic și emfatizează: „Complex dotat pentru a scrie o istorie literară de proporții, G. Călinescu o va realiza într-o viziune unitară și integrală, unitară prin consecvența aplicării criteriului estetic în evaluarea materialului și integrală prin acoperirea în totalitate a spațiului istoric” (p. 182):

Sau, citând din „criticul nepereche”: „Deși se distinge prin evidente note de originalitate care îi fac opera inconfundabilă și irepetabilă, G. Călinescu a sublimat în chip ingenios simțul istoric al lui N. Iorga cu gustul critic al lui E. Lovinescu, instituind un spirit metodic care îi depășește pe amândoi prin mai buna adecvare a mijloacelor la scopul propus, în sensul de a privi critica și istoria literară ca «două momente din același proces. Nu poți fi critic fără perspectivă istorică, nu poți face istorie literară fără criteriu estetic, deci fără a fi critic»” (p. 183).

Descriindu-le cărțile cu competență și fără inhibiții, Augustin Cozmuța se află neîndoielnic prin lucrările sale în compania distinsă a criticilor de rangul de sus, recuperând estetic pentru spațiul natal și zona criticii și a istoriei literare.

Eminescu și Nietzsche, sihaștrii din noi*

Ion FERCU
Buhuși

Academia Română mi-a premiat, acum doi ani, volumul *Prin subteranele dostoevskiene* (Iași, Editura Junimea, 2018), cel din care referințele despre Eminescu nu lipsesc. Anul acesta, Editura Academiei Române mi-a acordat un fel de premiu editându-mi volumul *Nietzsche, sihaștrul din noi*, care mă trimite des către universul eminescian. Contemporani, Eminescu și Nietzsche nu s-au întâlnit decât în idei, deși poetul-filosof român a studiat și la Berlin. Nu și-au cunoscut unul altuia operele, din pricină că contextul istoric nu le-a fost favorabil. Literatura română încă nu trecea lesne peste *granițe*, într-o vreme în care Nietzsche își publica unele cărți, precum *Așa grăit-a Zarathustra*, în abia patruzeci de exemplare și nu găsea nici măcar atâția prieteni cărora să le dăruiască. Ștefan Augustin Doinaș argumentează că la Nietzsche „demersul filosofic propriu-zis se îmbină inextricabil cu cel poetic. Mai mult: Nietzsche vede în acest tip de scriitură modalitatea plină de promisiuni a epocilor ce vor veni după el, întrucât genul de filosof pe care-l anunță el este *filosoful artist*”. Multe dintre cele inserate în acest portret sumar al filosofului-poet german fac parte și din portretul poetului nostru filosof, Mihai Eminescu. A vorbi, așadar, (și) despre Nietzsche la un Congres Mondial al Eminescologilor este, cred, cât se poate de potrivit.

Ion Fercu

„Avem la dispoziție arta pentru a nu muri din cauza adevărului”

Participanții la acest Congres au argumentat profund/cuceritor despre aplecarea eminesciană asupra *universului artei*. Nietzsche, ne amintim, spunea că „avem la dispoziție arta pentru a nu muri din cauza adevărului”. Arta ca vector al supraviețuirii, așadar. Privită în *Nașterea tragediei* ca joc și voință de putere, arta este singurul factor care justifică viața. Pentru Nietzsche, jocul artei devine metafora vieții, în vreme ce figura artistului este percepută ca model al întregii umanități. Imaginea lumii – „ca o operă de artă ce se zămislește singură” (*Voința de putere. Încercare de transmutare a tuturor valorilor*, § 796) – se întemeiază, desigur, pe zisa lui Heraclit („Timpul este un copil care se joacă”), dar și pe discursul din *Nașterea tragediei*, unde lumea apare ca efemeră creație a unui copil jucându-se în nisip, construind pentru a dărâma.

Îndrăznim a crede că-l putem regăsi cugetând profund pe Eminescu în miezul unor teme în care autorul *Științei voioase* a investit speranța că va reuși să ofere viață miracolului numit de noi „prăbușiri și iviri” de lumi. Aflat, ca și Nietzsche, mereu cu sufletul în mari apropieri, dar și în despărțiri de Schopenhauer, Eminescu avea credința autorului opului *Lumea ca voință și reprezentare* – „Nu numai filosofia, ci și artele frumoase contribuie, în cele din urmă, la dezlegarea problemei existenței” (Artur Schopenhauer, *Studii de estetică*, București, Editura Științifică, 1974, p. 31) –, dar nu era străin nici de argumentul lui Lucrețiu, cel care, în *Poemul naturii* (cartea a V-a), ne spunea că maica *artelor utile* este *nevoia*, în vreme ce *prisosița* joacă același rol pentru *artele frumoase*. Eminescu și Nietzsche au fost pentru esteticieni repere

* Fragment din discursul rostit la Congresul Mondial al Eminescologilor, Academia de Științe a Moldovei, Chișinău, 30 august-1 septembrie 2024.

bibliografice care au ajutat la nuanțarea orizonturilor categoriilor *frumosului*: *frumosul natural*, *frumosul artistic*, *frumosul util*.

„Adevărul este în inimă”

Într-un alt orizont al cugetării, i-am putea găsi, de pildă, pe cei doi mari prieteni ai lui Dionysos reflectând în același registru filosofic asupra problematicii *adevărului*. Eminescu scria: „Adevăr. Orice definițiune ți-aș da, trece ca norii în nestabilitatea ideii” (mss. nr. 2.262); „În sfârșit, adevărul e stăpânul nostru, nu noi stăpânii adevărului” (mss. nr. 2.287); „Adevărul este în inimă, creierul nu e decât lacheul inimei” (mss. nr. 2.257); „Sucul înviorător al gândirii e patima. E vorba numai ca această patimă să aibă un obiect nobil și desigur că cel mai nobil e adevărul” (mss. nr. 2.292); „În fiecare om Universul s-opinteste. Omul e o-ntrebare? Fiecare om e-o-ntrebare pusă din nou spiritului Universului” (mss. nr. 2.258)... Să ne amintim ce „portret” realizează Nietzsche pentru adevăr: „Așadar, ce este adevărul? O armată de metafore, metonimii, antropomorfisme în mișcare; pe scurt, o sumă de relații umane care, prin poezie și retorică, au fost exacerbate, transpuse, împopoțonate și, după o lungă întrebuintare, par definitive, canonice și obligatorii: adevărurile sunt iluzii de care am uitat ce sunt, niște metafore tocite și lipsite de forță concretă, niște monede care și-au pierdut efigia, iar acum sunt considerate metal, nu monede” („Despre adevăr și minciună în sens extramoral”, *Opere complete*, vol. 2, Timișoara, Editura Hestia, 1998, p. 560). Eminescu, ne amintim, spunea: „Stoluri, stoluri trec prin minte/ Dulci iluzii” („Singurătate”). Nietzsche îi ținea isonul: „Uneori, oamenii nu vor să audă adevărul, deoarece nu vor să le fie distruse iluziile”. Comparând acele viziuni despre *adevăr*, realizăm că Eminescu respiră profund și original în ritmurile filosofiei germane. Nietzsche și Eminescu ne sugerează că, deoarece filosofarea nu e posesia adevărului, ci căutarea acestuia, cugetarea bazată pe contradicții pare a fi metoda adecvată a criticii.

Alte orizonturi ideatice comune

Cu *supraomul*, *eterna reîntoarcere*, *voința de putere*, *nihilismul și dreptatea*, Nietzsche zguduie temelii metafizicii, care încă se odihnea în comodul *magister dixit*. Între cei doi protagoniști ai poemului dramatic „Decebal”, la care se adaugă Iaromir, un principe iazig, dialogul se înfiripă, într-o seducătoare metafizică, și în jurul *eternei reîntoarceri*, a *supraomului*, *voinței de putere* și *dreptății*.

Revitalizând *eterna reîntoarcere*, cea cu rădăcini mesopotamiene – „Nemurirea costă scump: pentru ea se moare de mai multe ori în timpul vieții. Există ceva pe care eu îl numesc ranchiuna măreției; tot ceea ce este măreț, o operă, o faptă, odată desăvârșită, se întoarce neîntârziat celui care a înfăptuit-o. Tocmai fiindcă a înfăptuit-o, el este acum slab, nu-și mai suportă fapta, n-o mai privește în față” („Ecce homo. Cum devii ceea ce ești”, București, Editura Centaurus SRL, București, 1991, p. 37) – Nietzsche ne invită, parcă, să privim către M. Eminescu: „Tu ai găsit-o... vorba ce ne-nseamnă/ Furtuna da! Oceanul! Vijelia.../ Astăzi o lume-n fundul ei visează/ Și stele poartă pe oglinda-i creață,/ Dar mâini ea falnică cumplit turbează/ Și mișcă lumea ei negru măreață/ Pe-ale ei mii și mii de nalte brațe/ Ducând pieirea țări înmormântează... / Azi duc diluviu... mâne, nemurire/ O armonie care capăt n-are/ Astfel e-a ei întunecată fire/ Astfel e sufletu-n antica mare/ Ce-i pasă ce simțiri o să vă-nspire/ Indiferentă... solitară... mare!/ Astfel sunt dacii – luptă... ș-apoi pieire!” („Decebal”, în *Opere*, IV, *Teatru*, București, Editura Minerva, 1978, p. 140). Și tot despre *eterna reîntoarcere*, prin glasul aceluiași Decebal: „Ce zici cu moartea! Moartea? Nu... Cum poți/ Să zici că moartea m-a pute atinge/ Pe mine ce-am o sută de viețe” (*ibidem*, p. 138).

La Nietzsche, „cuvântul *supraom*” este folosit „pentru desemnarea tipului celei mai înalte izbânzi, în contrast cu oamenii moderni, cu oamenii buni, cu creștinii și alți nihiliști – cuvânt care în gura lui Zarathustra, distrugătorul moralei, dă mult de gândit – a fost înțeles aproape peste tot cu deplină canoană în sensul acelor valori a căror antiteză apare în figura lui Zarathustra, vreau să spun că a fost înțeles drept tipul idealist al unui tip superior de om, jumătate sfânt și jumătate geniu...” (*Ecce homo. Cum devii ceea ce ești*, ed. cit., p. 31). Eminescu nuanțează: „Acei ce domnesc lumea... sclavi ei înșii/ Ai unuia... ai celui ce-i mai rău,/ Mai crunt, mai diabolic, mai tiran!/ Astfel îi vezi urmând unul la altul/ Umbre sinistre și rușinea lumii/ Tiberius, Caligula nebunul,/ Claudiu acea jucărie de muieri –/ Și Nero... Și-n

fiecare din romani/ Este sâmburele acestor pasiuni,/ În apăsare el e un Catilina,/ Apăsător e fiecare un Nero” (*op. cit.*, p. 142).

Cu *voința de putere*, amplificată de un patriotism sănătos prezent în toate alcătuirile sale, Eminescu se află din nou în preajma lui Nietzsche: „Pe cai, pe cai! Războiul este gata,/ Puneți pe Dunăre un jug de lemn/ Ca să mugească ca și taurii noștri/ Acea bătrână și-ndrăzneală mare/ Ce curge între noi și-ntre romani” (*ibidem*, p. 147). În 36 de contexte apare conceptul de *putere* în poemul dramatic „Decebal”. Nietzsche, mereu împrietenit cu discursul metaforic, spunea: „Dorința de a stăpâni e cutremurul de pământ ce rupe și desparte tot ce-i șubred și găunos, e zdrobitorul mânios al tuturor mormintelor vărute, care mugește și pedepsește; punctul de întrebare fășnind alături de răspunsurile premature” (*Așa grăit-a Zarathustra*, București, Editura Librăriei Casa Școalelor, 1916, p. 160).

Și discursul despre conceptul de *dreptate* îi apropie pe cei doi. Un gând din *Genealogia moralei* (București, Editura Contemporanul, 2016, p. 106, paragraful 8) – „Pe această primă treaptă, dreptatea este bunăvoința între oameni aproape la fel de puternici de a se acomoda unii cu alții, de a se «înțelege» din nou printr-o învoială – iar în privința celor mai puțin puternici, de a-i constrânge să ajungă la o învoială între ei” – este și mai generos. Dacă privim problematica doar din perspectiva *dreptății retributive* (dreptatea bazată pe principiul că vinovatul trebuie să primească pedeapsa cuvenită), putem invoca un alt aforism din aceeași disertație (aforismul 13; ed. cit., pp. 115-118), în care pedeapsa este înțeleasă ca „mijloc de a face ca ceva să fie nedăunător, de a preveni alte daune”, dar și ca: pagubă pentru dauna plătită păgubitului; îngrădire a unei tulburări de echilibru, pentru prevenirea extinderii tulburării; insufflare a fricii față de cei care hotărăsc pedeapsa și o execută; soi de compensație pentru avantajele de care până atunci s-a bucurat infractorul; mijloc de eliminare a unui element degenerat; sărbătoare, siluire și batjocorire a dușmanului în sfârșit înfrânt; compromis cu starea de răzbumare primitivă; mijloc de amintire pentru cel care o îndură și pentru martorii la execuție; declarație de război și ca măsură de război împotriva unui dușman al păcii, al legii, al autorității etc. Eminescu scria: „Dreptatea noastră e puterea noastră/ cu ea deodată vom cădea și noi” („Decebal”, în *Opere*, vol. VIII, București, Editura Academiei R.S.R., 1988, p. 53).

Doi mari sihaștri ai spiritelor noastre

M-a cucerit Benjamin Fondane cu portretul pe care i l-a zămislit lui Nietzsche: „Iată un bolnav care predica sănătatea, un biet nenorocit care ne învăța despre supraom, un individ extrem de delicat și de nervos care scria: «Fiți duri!», un nordic care propovăduia sudul, un ateu continuu încăierat cu Dumnezeu, un neputincios care nu avea cuvinte de laudă decât pentru putere, un individ slab care nu-i accepta decât pe cei puternici, un solitar care nu propovăduia decât societatea, un nebun care ajungea până la a gândi că numai omul normal are dreptul la adevăr” (*Conștiința nefericită*, București, Editura Humanitas, 1993, p. 74). M-a cucerit, dar, încercând să iau distanță față de el, cred că autorul lui *Ecce Homo* este, așa cum spuneam în *Nietzsche, sihastrul din noi* (București, Editura Academiei Române, 2024, p. 9), cel care „face naveta între prăpăstii și piscuri, lăsând în urma sa incendii ideatice oblojitoare, pârjolește totul ca un zeu răzvrătit, beat de chemarea inocenței unei noi *Faceri*, stă cu ochii la beregata Lumii, șoptindu-i, ca un Don Juan al Cunoașterii, o seducătoare declarație de dragoste. Întorcându-ne sufletele pe dos, pășeste peste ruinele idolilor istoriei aidoma unui Gulliver al îndrăznelilor care crede că, renunțând la ispititoarea/dulcea otravă a nostalgiei aceluia *Et in Arcadia ego*, am putea croi orizonturi în care viul din noi să divorțeze de vestejirile sale. Pârjolitor fără sfetnici, doar c-un Zarathustra inventat ca prevestitor, Nietzsche vrea să-l înstăpânească pe Om într-un imperiu în care el singur va fi sarea pământului, fără nicio consiliere din ceruri sau din subteranele altor idoli. Nu roagă, nu poruncește. Tună și fulgeră doar pentru a fi auzit. E un Poseidon care stârnește talazuri cotropit de bucuria trezirii umanului moleșit din adâncurile inocenței noastre”.

Am scris cândva despre Eminescu faptul că este sihastrul sufletelor noastre, cel care, în tăcere, cu smerenie, trudește în marile noastre singurătași istorice cu speranța înțeleptirii ființării de neam. Este roua dimineților noastre de toate zilele, ne călăuzește singurătașile, ne caută în abisuri și în înalturi, ne oblojește rănile sufletului, este solidar cu toate prăpăstiile și piscurile care locuiesc în noi. Este norocul românesc al supraviețuirii cu licență de geniu. Când vorbim despre noi, trăitori lângă malurile unui Prut care suspină, ar trebui să începem mărturisirea cu o lacrimă plină de speranță a lui Eminescu. Atunci

când sihastrul Euthanasius îi scrie lui Ieronim („Cezara”, § III) – „Umblu la școală. Știi la cine: la albinele mele. Am părerea cum că toate ideile care plutesc pe suprafața vieții oamenilor sunt creații ce aruncă o manta pe un corp care se mișcă. Ele sunt altceva decât mișcarea corpului însuși, deși atârnă de la ea. Mai întâi statul albinelor. Ce ordine, măiestrie, armonie în lucrare. De ar avea cărți, jurnale, universități, ai vedea pe literați făcând combinații geniale asupra acestei ordine și-ai gândi că-i făptura inteligenței, pe când vezi că nu inteligența, ci ceva mai adânc aranjează totul cu o simțire sigură, fără greș [...]. Iată ce învăț eu de la dascălii mei, de la albine – în școală la ele văd că suntem umbre fără voință, automați care facem ceea ce trebuie să facem și că, pentru ca jucăria să nu ne dezgusteze, avem această mână de creieri care ar vrea să ne dovedească că într-adevăr facem ce voim, că putem face un lucru sau nu” – am certitudinea că Eminescu își realizează autoportretul. Eminescu... sihastru? În 1882, el îi scria prietenului Zamfir Constantin Arbore, redactor la ziarul *Românul*, despre dorința de a se călugări: „Știi ce, dragul meu, hai să demisionăm, tu de la *Românul*, eu de la *Timpul*, și hai să ne călugărim, căci nu suntem făcuți să trăim între lupi. La mănăstire, în chiliile solitare, să scriem letopisețe în cari să înșirăm tot ce îndură nenorocitul neam românesc, pentru ca să se știe cât amar a suferit românul cât a trăit pe acest pământ” (apud Cosmin Pătrașcu Zamfirache, <https://adevarul.ro/cat-de-credincios-era-mibai-eminescu-poetul-a-1776578.html>). Leitmotivul acestui Congres este *arta*. Eminescu, sihastrul din noi, justificându-și dezamăgirile sale, ne trimite mereu către... *artă*: „Arta de a governa în România e sinonimă cu arta de a amăgi poporul, de a-l cloroformiza cu utopii demagogice”...

Dar Nietzsche, acest dionisiac pur-sânge, poate fi un sihastru? Da, răspund eu... Știi însă că dacă Nietzsche este sihastrul din noi, aceasta înseamnă că fiecare suntem, măcar din când în când, *și o sibăstrie*, un loc al marilor pustietăți. Pustietăți care pot și vindeca. Dacă Nietzsche este un locatar al spiritului nostru, înseamnă că acest sihastru al marilor îndrăzneli ne influențează, chiar dacă sufletul ne este croit din porniri împotriva sa. Acest chiriaș de lux, știut/neștiut/incomod al sufletului meu, al dumnea-voastră, nu-i așa că v-a influențat să credeți, măcar din când în când, atunci când supraviețuirea v-a fost în mare cumpănă, că Dumnezeu s-a stins tragic în unele dintre inimile unora dintre noi? Nu-i așa că v-a făcut să credeți câteodată că fiecare cuvânt este o prejudecată și că ar fi minunat să putem trăi, aidoma lui, dincolo de limită, de orice limită? Nu-i așa că ați fost tentați uneori să urmați modul de viață al celui care ne spune că a învățat să ființeze acolo unde nimeni nu poate supraviețui? „Clădiți-vă casele pe Vezuviu!”, ne-a îndemnat el.

Un rar arheolog al spiritului

Eminescu și Nietzsche, o eternă provocare pentru hermeneuți. Vă invit să cugetăm critic asupra celor „cinci cuvinte” nietzscheene sugerate de Heidegger – *supra-omul*, *eterna reîntoarcere*, *voința de putere*, *nihilismul* și *dreptatea* –, cu speranța că apropierea și distanțările dintre cei doi sihaștri care ne locuiesc ar putea aduce limpeziri cuceritoare. Mai mult, dacă răzgul reflexiv ne va fi prieten, v-aș propune să cugetăm și din perspectiva altor provocări în care îi găsim truditore de excepție pe Eminescu și Nietzsche: *amor fati*, *apollinien*, *lumea din spate*, *decadența*, *ultimul om*, *genealogia valorilor*, *sănătatea*

excelentă, *imoralismul*, *inocența devenirii*, *morală*, *moraline* (das „Moralin”), *resentimentul*, „*Dumnezeu a murit*”, *inversarea valorilor*, *simțul pământului*... E o lume de explorat; cea în care Eminescu îmi apare ca fiind un rar arheolog al spiritului.

Nichifor Crainic despre Mihai Eminescu Un reper critic inedit

Drd. Vlad BILEVSKY

Biblioteca Academiei Române, București

În volumul al II-lea al florilegiului de publicistică ce poartă titlul *Renașterea română*, publicat la Editura Junimea din Iași, se regăsește un text inedit – am spune chiar: un mic studiu – al lui Nichifor Crainic despre Mihai Eminescu, scris în ianuarie 1963, după cum îl datează autorul însuși. Înainte de a expune câteva idei desfășurate de Nichifor Crainic în această lucrare, să-mi fie îngăduit să dau câteva detalii biografice esențiale ale autorului din acea perioadă, precum și o posibilă justificare pentru care studiul amintit a rămas inedit.

După cum se știe, îndată cu Armistițiul din 23 august 1944, numele lui Nichifor Crainic a fost interzis în publicațiile și editurile autohtone, iar scriitorul a fost dat în urmărire de autorități. Aflând acestea – spune el, în *Memoriile sale*: de la Petru Groza, cu care era în bune relații –, s-a retras într-o „pribegie ardeleană” prin diferite sate din Munții Apuseni, unde a poposit la foști studenți care l-au ascuns timp de doi ani și jumătate, până în mai 1947, când s-a predat autorităților. În acest răstimp, Nichifor Crainic a fost condamnat în contumacie în procesul ziaristilor naționaliști, în iunie 1945, la închisoare pe viață și degradare civică timp de 10 ani, fiind totodată, ca fost ministru în cabinetul Mareșalului Antonescu, „deținut cu consemn special”. Îndată cu arestarea sa și cu executarea sentinței din 1945, reconfirmată de noul act de acuzare din 1947, Nichifor Crainic a fost închis la Văcărești, în mai 1947, iar apoi transferat,

după scurt timp, la închisoarea din Aiud, unde a pățimit 15 ani de temniță grea, până în 1962. A fost unul dintre puținii care – spre deosebire de prietenii săi Pamfil Șeicaru, directorul *Curentului*, și Stelian Popescu, directorul *Universului*, condamnați în același proces – nu au fugit din țară, atunci când a avut șansa, și a așteptat clipa providențială când, spera el, va fi reintegrat în noua societate românească și reabilitat ca scriitor.

Însă biografia și opera lui Crainic nu au luat sfârșit odată cu închisoarea, cum prea adesea pare că vedem în monografiile închinatе asupră-i. El avea să mai trăiască un deceniu întreg după ieșirea din închisoare, în 1962, deceniu în care și-a reluat activitatea scriitoricească și a activat ca publicist – la fel ca înainte de război – la ziarul *Glasul Patriei*, organ al Comitetului Român pentru Repatriere.

Nichifor Crainic a fost grațiat de președintele Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej, în aprilie 1962, iar planul celui din urmă – după cum reiese din textul grațierii și din atitudinea ulterioară față de el – era să-l reabiliteze ca scriitor pe Nichifor Crainic în socialism și să-l convingă, în schimb, să își pună condeii în slujba propagandei românești pe care o făcea în acea vreme, în scopul desatelizării României de la U.R.S.S., intenție care s-a materializat odată cu celebra declarație P.M.R. din aprilie 1964. În cazul lui Crainic în particular, Gheorghiu-Dej l-a dat în grija ministrului Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, care l-a asigurat pe scriitor că „va putea scrie și publica precum orice alt scriitor din România”. Având această promisiune din partea oficialităților, îndată cu grațierea și încadrarea sa în redacția *Glasului Patriei*, în mai 1962, Nichifor Crainic a lucrat neconținut, cu ardoare, visând să-și vadă năzuințele culturale împlinite. Pe lângă „norma” de la *Glasul Patriei*, care nu se difuza în țară, ci doar în străinătate, scriitorul a întreprins trei mari proiecte pe care le-a pregătit pentru publicare: o culegere de poezii scrise în pușcărie, o ediție de *Memorii* și florilegiul de publicistică amintit, în cuprinsul cărui a inclus

și câteva studii inedite, trimise totuși de el la diverse publicații periodice culturale din țară, dar, din nefericire, apărute abia acum, la peste o jumătate de veac de la moartea sa.

Pe lângă geniul de condeier cu care suntem obișnuiți deja din scrierile lui, studiul lui Nichifor Crainic asupra lui Eminescu, din vol. II al *Renașterii române*, intitulat de el *Efemeride peste veac*, conține și o interpretare proprie a postumelor sale, atât cât erau cunoscute în clipa aceea. Scriitorul numește versurile postume ale lui Eminescu „o grămadă de minereu aurifer juxtapus cu metal nobil, turnat în forme pure”. Și justifică această apreciere: „Genialitatea lui Eminescu constă în receptivitatea vulcanică a unui fond ancestral sau individual și în forța excepțională de a-i da expresie maximă. Poetul e conștient de acest adevăr când aplică ideea în ordinea iubirii:

*Căci te iubesc cu ochi păgâni
Și plini de suferinți
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți”.*

Și, totuși, spune Crainic, „e aproape imposibil să demonstrezi care e cel mai frumos dintre versurile lui. Se află în poeziile de dragoste sau în poemele epice? Dacă punem alături pasajul luptei lui Mircea cu Baiazid și pasajul din poema *Călin* cu viziunea fetei de împărat dormind, sunt două tablouri contrare, care te uluiesc cu aceeași putere covârșitoare. Primul e o dezlănțuire vijelioasă a bărbăției, într-o mare și grandioasă onomatopee a războiului, al doilea e o contemplație statică a feminității absolute, întrevăzută printr-un vâl aerian:

Prin ușoar-nvinețire a subțirelor mătăsurii

Acest *t* repetat, acest *i* multiplicat, acest infinitiv deschis *învinețire*, toate sunt sunete chemate de lucrul pe care îl imaginează pentru a ne sensibiliza ideea de străveziu, de aerian”.

Onomatopeea liricii eminesciene se justifică, așadar, prin faptul că „el nu copiază lucrurile din afară, ci le transpune în cuvânt, trăind în însuși miezul lor. Din miezul lor, le transpune în cuvinte. Între sunetele verbale și esența lucrurilor există afinități electivă. De aceea, toată poezia lui e onomatopeică și, prin urmare, inimitabilă. Puterea genială a lui Eminescu stă în fuziunea interioară a cuvintelor cu lucrurile create a doua oară prin ele. De aceea, e greu a decide dacă versul epic e mai frumos, sau cel liric. În toate, e aceeași magie onomatopeică”.

A doua interpretare a liricii eminesciene o oferă Crainic în același studiu pentru lirica de dragoste: „Iubirea eminesciană, spune el, e o sublimare a instinctului vital. În asta stă farmecul ei molipsitor. Iar acest lirism erotic constă, îndeosebi, în sincronismul inextricabil dintre gândire și sentiment, pe care el ni-l comunică de preferință printr-o figură pe care am putea-o numi *paralelismul contrastelor*:

*În toată neagra veșnicie
O clipă-n brațe te-am ținut”.*

În continuare, Crainic dezvoltă: „E contrastul gândit iremediabil dintre ceea ce e veșnic și ceea ce este vremelnic, dintre ceea ce am vrea să dureze permanent, dar știm că va dispărea în curând:

*A noastre inimi își jurau
Credință pe toți vecii
Când pe cărări se scuturau
De floare liliacii”.*

Și încheie: „Prin fuziunea muzicală a cuvântului cu realitatea cântată, poezia lui Eminescu e o magnifică onomatopee. Am putea zice o eminescianizare a lumii”.

Personal, neavând pregătire literară, nu pot aprecia valoarea științifică pe care le au cele două chei de lectură ale poeziei eminesciene prezente în acest reper critic, însă pot spune că ocultarea prezenței sale, ca și a întregii opere a lui Nichifor Crainic din ultimul său deceniu de viață, este o greșeală care trebuia imperativ îndreptată, chiar și la peste jumătate de veac de la săvârșirea din viață a autorului.

Mihail Turcan, *Heidegger și pariul nimicului. Întrebarea fundamentală a metafizicii în prelegerea „Ce este metafizica?”*

(Editura Eikon, București, 2023, 106 p.)

Drd. Radu MICU
Baia Mare

Apărută în colecția Universitas din seria Filosofie a Editurii Eikon, cartea lui Mihail Turcan cu titlul de mai sus constituie o analiză a binecunoscutului text heideggerian și urmărește explorarea problematicii *Nimicului* și a raportului său cu *ființa* și cu *ființarea*.

De la început, autorul menționează întrebarea fundamentală a metafizicii formulată în prelegere: „De ce este de fapt ființare și nu, mai curând, Nimic?” (p. 9). Plecând de la această interogație, sunt decantate elementele constitutive ale acesteia, observând că, în ciuda aparențelor produse de o parcurgere superficială a textului, avem de-a face cu trei concepte: 1) ființare 2) Nimic! 3) ființă. Dacă conceptul de „ființă” nu apare explicit în text, prezența sa implicită este dedusă din *este-le* din formularea întrebării (pp. 9-10).

Următorul pas în ordinea expunerii e dat de trasarea preliminară a obiectivelor urmărite pe parcursul desfășurării lucrării. Acestea sunt: a) clarificarea conceptului de *Nimic* și b) ilustrarea modului în care ia naștere întrebarea fundamentală a metafizicii (pp. 12-13). Una dintre motivațiile precizate de autor pentru explorarea textului este cea a sesizării insuficiențelor înțelegerii conceptului de *Nimic* în exegezele realizate până în prezent (pp. 14-15). Scopul său este elucidarea acestui concept, a sensurilor sale și, în special, a raportului său cu *ființa* și *ființarea*, așa cum se desprind de la nivelul textului prelegerii.

Lucrarea este structurată în trei părți. Cea dintâi intitulată *Analiza prelegerii* este dedicată unei analize a textului heideggerian în ansamblul său în vederea extragerii conceptelor și a ideilor semnificative pentru problema abordată (p. 15). Cea de-a doua, intitulată *Conceptul de Nimic*, reprezintă partea esențială a lucrării. Scopul ei e cel de „a face inteligibile elementele extrase în capitoul anterior”, evidențiind paradoxul definiției *Nimicului* prin înaintarea în conceptul acestuia, înaintare mijlocită de „o analiză ontologică a angoasei” (p. 16). În cea de-a treia parte numită *Geneza întrebării fundamentale a metafizicii* vor fi valorificate rezultatele obținute anterior în vederea ilustrării modului original de survenire a întrebării fundamentale a metafizicii, întrebare pe care *Nimicul* ne determină să o punem (p. 18). Cele trei părți de analiză sunt succedate de un capitol special în care autorul problematizează caracterul nihilist al textului heideggerian. Acest din urmă capitol reprezintă expunerea tezei personale a autorului, pe care acesta o lansează cu temeritate, fiind însă bine articulată și susținută argumentativ.

În primul capitol, expunerea este inițiată cu o distincție fundamentală care poate să scape unei lecturi pripite a textului prelegerii: distincția între întrebarea prelegerii „Despre ce este vorba în cazul *Nimicului*?” și întrebarea fundamentală a metafizicii „De ce este de fapt ființare și nu, mai curând Nimic?” (pp. 22-23). Ele sunt legate, însă nu sunt identice. Aspectul lor comun, așa cum reiese, constă în faptul că ambele implică problema *Nimicului*, însă în timp ce întrebarea fundamentală a metafizicii ridică problema privitoare

¹ În textul de față am redat termenul „Nimic” cu majusculă, deoarece atât în lucrarea pe care o analizăm, cât și în traducerea românească a textului lui Heidegger el apare scris astfel. Dat fiind faptul că în limba germană, așa cum se știe, toate substantivele sunt scrise cu majusculă, este dificil de înțeles motivul pentru care traducătorii au optat pentru redarea termenului „Nimic” cu majusculă, pe când în cazul termenilor „ființă” și „ființare” nu au aplicat același principiu. Cu toate acestea, autorul lucrării a fost consecvent față de aceste particularități ale traducerii, iar, în consecință, acestea sunt menținute și în textul prezentei recenzii.

la ființare tocmai în virtutea *Nimicului* deja prezent și dezvăluit, întrebarea prelegerii vizează explorarea conținutului conceptului de *Nimic* și a modului în care el survine la nivelul conștiinței *Dasein*-ului uman.

Într-un prim moment al expunerii pe care autorul o realizează sunt specificate caracteristicile întrebării metafizice, așa cum ele se regăsesc în textul lui Heidegger. O primă caracteristică rezidă în faptul că, spre deosebire de o întrebare particulară care aparține unei discipline științifice, întrebarea metafizică implică întreaga problematică metafizică (p. 24). Un alt aspect este că întrebarea metafizică îl implică pe cel care o formulează, astfel că „acela care pune o întrebare metafizică este el însuși prins în întrebare” (p. 25). Aceste trăsături disting întrebarea metafizică de orice alt tip de întrebare cum ar fi, de pildă cele științifice. Acestea din urmă, spre deosebire de întrebarea metafizică, nu includ întreg domeniul lor, ci se mărginesc la un aspect particular. De asemenea, cel care întreabă nu este prins în întrebarea de tip științific, ci se menține într-o exterioritate față de ea și de problema vizată prin ea.

Pe baza textului prelegerii, este evidențiată tema preocupării științifice și a elementelor ei definitorii. Preocuparea științifică este definită de trei elemente: 1. relația cu lumea (întrucât știința se preocupă cu ființarea însăși), 2. atitudinea științifică (ea e determinată de faptul că nu doar omul de știință se interesează de ființare, ci ființarea însăși îi vorbește despre sine cercetătorului) și 3. irumperea omului în ființarea care erupe, adică se dezvăluie în „ce este și cum este ea” (pp. 25-26). Cu precizarea acestui din urmă element constitutiv al științei este realizată distincția între *irumpere* (Einbruch), care este aleasă liber de către omul de știință și *eruperea* (Aufbruch), care aparține ființării și este determinată de irumpere (*ibidem*). Eruperea ființării reprezintă dezvăluirea acesteia în fața omului, însă în condițiile în care acesta deja are atitudinea irumperii care o face posibilă pe cea dintâi.

Următorul pas analitic pleacă de la asumția lui Heidegger potrivit căreia „de cercetat nu e decât ființarea, și altceva – nimic; ființarea doar, și în plus – nimic; ființarea singură, și dincolo de ea – nimic” (p. 27). În această afirmație, *Nimicul* apare pe de o parte ca fiind lăsat în urmă, delimitat de ființare, iar pe de altă parte ca fiind ceva de care știința are nevoie să se definească. Ea se definește tocmai prin această raportare negativă la *Nimic*, din moment ce nu se ocupă decât cu ființarea, însă are nevoie de el pentru a se defini. Rămâne, însă, un aspect omis în această caracterizare, anume că *Nimicul* pare a avea un rol nu doar în definirea științei, ci și în constituirea ei. În această privință, autorul constată că „Heidegger a afirmat deschis că știința are nevoie de *Nimic* pentru a se defini, dar a trecut deocamdată sub tăcere o idee mai profundă, și anume că ea are nevoie de *Nimic* pentru a exista” (p. 29).

În urma acestor considerații introductive, se trece la tratarea propriu-zisă a problemei. Tratarea constă în surprinderea modului în care se dezvăluie omului *Nimicul*. *Nimicul* pare a fi dincolo de întreaga ființare, însă noi nu avem acces la această totalitate pentru a-l sesiza. În aceste condiții, ne putem întreba cum ajungem la sesizarea acestuia. Neîntâlnind întregul ființării în sens absolut, îl percepem într-un fel în anumite dispoziții afective, precum plictisul, însă nu într-un plictis provocat de o anumită ființare, ci în „plictisul autentic” care „are ca obiect al indiferenței ființarea în întregul ei, pe care, ca atare, o revelează.” (p. 34). Acesta este un plictis general, fără un obiect definit, însă din moment ce el se manifestă față de totalitatea ființării, prin el omul se găsește pus față în față cu această totalitate care îi este indiferentă. Din moment ce această dispoziție ne dezvăluie ființarea în întregul ei, o dispoziția afectivă care, însă ne dezvăluie pe lângă ființarea în întregul ei, „în plus, *Nimicul*” este *angoasa* (*ibidem*). La fel ca plictisul, aceasta nu este o frică de ceva determinat, ci obiectul ei „este în mod esențial nedeterminabil”. Ca teamă de *Nimic*, ea dezvăluie vidul care se interpune între noi și ființarea în întregul ei și, implicit, între noi și noi înșine (p. 35).

Următorul pas în explorarea analitică a problemei este sesizarea coexistenței *Nimicului* cu ființarea în starea de angoasă. În angoasă se dezvăluie acest raport în modul în care *Nimicul* nu mai apare ca ceva de sine stătător alături de ființare, ci el „se manifestă anume odată cu ființarea și pe seama ființării ca una care ne scapă alunecând în întregul ei” (pp. 39-40). Dacă în angoasă avem experiența *Nimicului* prin indiferența față de întregul ființării, așa cum s-a văzut anterior, rezultă că *Nimicul* și totalitatea ființării se dau simultan. *Nimicul* dezvăluie totalitatea ființării, iar aceasta dezvăluie la rândul ei *Nimicul*, astfel că fiecare se dă prin celălalt, iar de aici rezultă o anumită „coexistență” a lor.

Prima observație rezultată din aceste aspecte ale raportului este că „*Nimicul* nu nimicește ființarea și nici nu e rezultatul unei asemenea nimiciri, pe care, de altfel, nu o întâlnim în nici o situație” (p. 40). Din ea rezultă o a doua observație, anume că aici *Nimicul* primește o nouă definiție care este diferită de definiția anterioară de la începutul prelegerii conform căreia *Nimicul* este „negarea totalității ființării” (p. 41). În prima definiție, *Nimicul* avea sensul unei privații totale, unei absențe a ființării. Din moment ce el nu nimicește ființarea, rezultă că nu este negarea totalității acesteia. Odată cu descoperirea faptului că *Nimicul* nu nimicește ființarea, reiese că el nu mai are același caracter privativ care se reflecta la început. Dacă inițial el era derivat prin negarea ființării, acum el nu mai este obținut în același mod, căci în angoasă el „nu mai este derivat din

ființare, ci este prezent de la bun început” (*ibidem*). Prezența sa de la început indică nu doar că el nu se opune ființării, ci chiar că îi este inerent acesteia. Acțiunea *Nimicului* asupra ființării nu este nimicire sau negare, ci *nimicnicire* (pp. 41-42).

În continuarea analizei textului heideggerian, autorul desprinde câteva idei privitoare la relația *Nimic-ființare*. Dacă *nimicnicirea* este acțiunea caracteristică a *Nimicului*, ea determină ca ființarea să apară drept alteritate radicală a *Nimicului* și, în mod reciproc, pe acesta să fie „alteritatea radicală a ființării” (p. 44). Astfel, a fost obținută cea de-a doua definiție a *Nimicului* de pe parcursul prelegerii.

Un alt aspect care rezultă este că ființarea apare ca fiind stranie. Dar această stranietate nu se dezvoltă decât în urma revelării caracterului alteritar pur al acesteia față de *Nimic* (p. 43). Stranietatea ființării „ține de ființarea însăși, nu de impresia tranzientă a *Dasein-ului*” și ea nu „poate fi înțeleasă ca ființare decât pornind de la *Nimic*” (p. 45). Dacă lucrurile stau astfel, atunci se impune concluzia lui Heidegger potrivit căreia doar *Nimicul* „aduce *Dasein-ul* în fața ființării ca ființare”, căci „numai pe temeiul originarei stări-de-revelare a *Nimicului* poate *Dasein-ul* omului să se îndrepte către o ființare sau alta și să se aplece asupra ei” (pp. 45-46).

Dacă *Dasein-ul* se raportează la ființare, el „se menține într-un fel sau altul, mereu în *Nimic*”, adică este „dincolo de ființarea în întregul ei” (p. 46). Menținerea acestuia în *Nimic* ca situându-se dincolo de ființare implică faptul că *Nimicul* face posibilă revelarea „ființării ca ființare” pentru el (p. 47). În acest mod a fost obținută o a treia definiție a *Nimicului* care, conform lui Heidegger, „nu este nici obiect, nici în genere ceva de ordinul ființării”, „nu survine nici în sine, nici alături de ființarea căreia i s-ar adăuga în vreun fel” (*ibidem*). Această a treia definiție afirmă că „*Nimicul* este ceea ce face cu putință starea-de-revelare a ființării ca ființare pentru *Dasein-ul* uman”, fiind răspunsul esențial la întrebarea privitoare la *Nimic* (p. 48) care, așa cum s-a precizat anterior, este întrebarea prelegerii.

Odată ce este oferit răspunsul la întrebarea privitoare la *Nimic*, survine în orizontul tematic problema *ființei* și a raportului acesteia cu ființarea și cu *Nimicul*. *Ființa* reiese plecând de la structura „ființarea ca ființare”, în sensul în care „a înțelege ființarea ca ființare înseamnă a înțelege că ea este ființare, deci că ea este” (*ibidem*). Acel este reprezintă semnul clar al prezenței ființei către care face trimitere ființarea, astfel încât ea e obținută printr-o desfășurare a unei structuri în care e dată deja ca implicită.

Așa cum s-a arătat, *nimicnicirea* aduce *Dasein-ul* în fața *ființării ca ființare*, iar această *nimicnicire* are loc numai ca acțiune a *Nimicului* (*ibidem*). În aceste condiții, se impune concluzia lui Heidegger conform căreia „din *Nimic* se naște orice ființare ca ființare” (p. 49), căci dacă *nimicnicirea* proprie *Nimicului* aduce *Dasein-ul* uman în fața *ființării ca ființare*, rezultă că pentru acesta ființarea este dezvăluită tocmai prin acțiunea de *nimicnicire* a *Nimicului*. Corolarul următor este redat limpede în textul prelegerii. Acesta este că „ființa și *Nimicul* constituie un tot, dar nu din cauză că ele coincid în indeterminarea și în nemijlocirea lor (...), ci deoarece ființa însăși este în esență finită și se revelează numai în transcendența *Dasein-ului* menținut în sfera *Nimicului*” (*ibidem*). Cu alte cuvinte, din moment ce *Nimicul* revelează *ființarea ca ființare* pentru *Dasein-ul* uman, iar aceasta implică în mod inevitabil *ființa*, înseamnă că ființa însăși se dezvoltă tot prin mijlocirea *Nimicului*. Dacă, însă, *Nimicul* dezvăluie ființa prin faptul că aduce *ființarea ca ființare* în fața *Dasein-ului*, din moment ce această dezvăluire e mijlocită de *Nimic*, acest lucru este posibil tocmai în virtutea unei solidarități esențiale a ființei pure cu *Nimicul*.

Relația ființă-*Nimic* și modul în care a fost ea determinată se prelungește în sfera raportului *Nimic-știință* (p. 50). Știința pleacă de la interogația asupra ființării, însă această interogație apare tocmai în condițiile în care *Dasein-ul* uman este uimit de caracterul straniu al acesteia. Din moment ce ființarea este „contaminată” de *Nimic*, așa cum s-a putut constata, *Dasein-ul* este copleșit de stranietatea ei deplină, iar din conștiința acestei stranietăți se nasc întrebările despre temeuri, întrebări care determină condițiile științei (*ibidem*). Reiese de aici că *Nimicul* are rol decisiv și în determinarea condițiilor exercitării științei și chiar în constituirea acesteia, căci după Heidegger, „numai întrucât *Nimicul* este manifest știința poate face din ființarea însăși obiectul cercetării” (*ibidem*).

Concluziile autorului în legătură cu cele analizate sunt bine sintetizate în ultimul subcapitol al primei părți. *Nimicul* se întâlnește în angoasă, creând între noi și ființare o distanță și contaminându-i acesteia ființa, însă într-un mod încă nelămurit (p. 55). Ființarea ne apare stranie când o remarcăm în calitatea ei de ființare, însă această revelare a ființării ca ființare este esența *Nimicului* a cărui acțiune este *nimicnicirea* (pp. 50-51). Știința ca manieră specifică de raportare a *Dasein-ului* la ființare este posibilă în baza *Nimicului*, dat fiind faptul că dincolo de ființare, adică în *Nimic*, *Dasein-ul* „vede ființarea ca ființare și se poate raporta la ea” (p. 50). Prin urmare, *Nimicul* se poate defini drept „condiția de posibilitate a înțelegerii ființării ca ființare”, astfel că „datorită lui poate *Dasein-ul* să își pună problema ființei” (*ibidem*).

Următorul capitol al lucrării este dedicat clarificării „conceptului de *Nimic*” plecând de la analiza ontologică a angoasei. Dacă angoasa este starea în care *Nimicul* este resimțit de către *Dasein*, elucidarea concep-

tului acestuia este dependentă de scrutarea profundă a angoasei și a implicațiilor sale. La începutul capitolului, autorul, într-un mod minuțios, disociază valențele semantice ale termenului *sens*, cuvânt care, „deși elocvent, poate tocmai pentru că e prea elocvent, este întotdeauna înconjurat de o aură misterioasă” (p. 59). Acest cuvânt poate semnifica *înțeles*, *orientare* sau *valoare*.

În efortul de elucidare a problemei *Nimicului*, expunerea continuă cu o lapidară analiză a angoasei care, așa cum s-a observat, este starea în care acesta se revelează. Această analiză pune în vedere faptul că natura angoasei implică pretenția acestei stări de a depăși perspectiva subiectivă a individului și de a-i procura luciditate, astfel că ea pare că ar ascunde în esența sa o idee și că spune „ceva *universal, esențial și ultim*” (pp. 60-61). Angoasa proclamă lipsa sensului ființării în întregul ei, însă prin aceasta este vizată însăși ființa care în angosă apare, de asemenea, ca lipsită de sens (pp. 62-63).

Lipsa sensului ființei (sensul fiind preluat aici simultan în toate cele trei accepțiuni) care se revelează în angosă este, de fapt, lipsa unui sens absolut pe care sensul ființei în genere îl reclamă (p. 66). Sensul absolut este cel spre care indică toate sensurile (*ibidem*), fiind „sensul sensului ființei”, adică „înțelesul absolut spre care indică înțelesul ei relativ, valoarea absolută spre care indică valoarea ei relativă și scopul absolut spre care indică orientarea ei” (p. 67). Acest sens sau, mai degrabă, lipsa lui reiese din incompletitudinea funciară a ființei, „care nu își găsește sensul în sine însăși”, incompletitudine rezultată din finitudinea sa (*ibidem*). Ceea ce este finit este incomplet ontologic, iar completitudinea ontologică a sensului „este infinitate a Ființei, adică lipsă a oricărei lipse” (*ibidem*). *Nimicul* nu reprezintă o absență oarecare. În virtutea lipsei sensului ființei, lipsă pe care acesta o dezvăluie odată cu revelarea sa de sine în angosă, concluzia autorului, în conformitate cu textul heideggerian, e aceea că *Nimicul* este „absența sensului ființei în genere” (p. 68).

Dacă *Nimicul* prezent în angosă este cel care dezvăluie ființa pentru Dasein-ul uman, întâlnirea lor are loc într-o stare neplăcută, astfel că ființa se înfățișează în momentul acestei întâlniri în non-sensul ei (pp. 69-70). Acest non-sens este implicat în modul în care ființa se dezvăluie. *Nimicul*, ca cel care aduce Dasein-ul în fața „ființării ca ființare”, „era văzut la început drept rezultatul negării sau al nimicirii ființării, nu ca absența sensului ființei” (p. 71). Se distinge, acum, în modul cel mai limpede, sensurile *Nimicului* pe de o parte ca *absență a ființării*, iar pe de altă parte ca *lipsă a sensului* (sesizat în angosă) (p. 72).

Autorul remarcă faptul că ar fi fost consecvent ca ultima să fie însoțită de prima, adică lipsa sensului să fie legată de lipsa ființării, însă nu se întâmplă astfel. Ființarea nu este absentă, ci e stranie, deoarece „absența sensului ființei cere absența ființării”, însă, contrar lipsei sensului, ființarea este prezentă, așadar ea *este* (*ibidem*). Tensiunea din inconsecvența sensurilor *Nimicului* în care unul îl cere pe celălalt, iar acesta nu este prezent conduce la o determinare a conceptului de Nimic oarecum imprevizibilă. Problema *Nimicului* este elucidată în sensul în care, așa cum afirmă Heidegger, el „nu este cel care oferă termenul opus ființării, ci ține în mod originar de esența însăși”, astfel încât la nivelul „ființei ființării survine nimicnicirea proprie *Nimicului*” (p. 73). Așadar, *Nimicul* nu *nimicește*, ci *nimicnicește*, iar *nimicnicirea* sa este sesizată în lipsa sensului ființei dezvăluit în angosă.

Odată constatate aceste aspecte, devine transparent sensul întrebării fundamentale a metafizicii „De ce este mai degrabă ceva decât Nimic?” sau „cum se face că, în ciuda acestei absențe (a sensului), *este, totuși, ființare?*” (p. 75). Această interogație se legitimează tocmai în temeiul lipsei sensului ființei, căci lipsa sensului determină straniețatea ființării și, implicit, chestionarea „ontologică” a acesteia.

Cel de-al treilea capitol se deschide printr-o constatare a implicației sesizării în angosă a lipsei sensului ființei, astfel că ființa „plutește într-o absență a sensului”, căci „spunem „a fi” și nu spunem, *în ultimă instanță, nimic*” (p. 77). Accepțiunea heideggeriană a ființei este *simplul fapt de a fi*, lipsit de orice determinare. Lipsa sensului aduce după sine echivalența ființei cu neființa, căci din moment ce, conform angoasei, ființa nu are niciun sens, „între *a fi* și *a nu fi* nu există, de fapt, nicio diferență” (p. 79). Autorul constată că ideea echivalenței ființei cu neființa „are, în acele rare momente, caracterul năucitor al unei minciuni flagrante care poartă masca unui adevăr constrângător” (p. 80). Ființa are un caracter absurd revelat prin absența sensului său, iar „absurdul ființei se reflectă la nivelul ființării ca *deplină straniețate a ființării*: *Nimicul nimicnicește în loc să nimicească*” (p. 82).

Revenind la întrebarea fundamentală a metafizicii pe care *Nimicul* ne constrânge să o punem, se constată că lipsa sensului ființei determină uimirea în fața straniețății ființării, căci sesizând *Nimicul* prezent laolaltă cu ființarea pe care o nimicnicește, Dasein-ul uman chestionează temeiul acesteia. *Nimicul* ar fi trebuit să nimicească ființa, însă el are doar efectul nimicnicirii. Așadar, problema poate fi reformulată în modul „Cum este posibilă nimicnicirea fără nimicire?” (p. 83). Analizând în lumina rezultatelor obținute, autorul conchide că „*Întrebarea fundamentală a metafizicii este formularea interogativă a deplinei straniețăți a ființării?*” (*ibidem*). Cu toate acestea, se întrezărește un alt aspect. *Nimicul* se înfățișează ca având două sensuri pe care Heidegger pare că le-a suprapus în momentul în care a formulat întrebarea fundamentală a metafizicii. Mai întâi, avem *nimicul*

din angoasă care nimicnicește, iar pe urmă avem „Nimicul clandestin” care nimicicește, acesta din urmă fiind absența ființării (p. 84).

Aceste distincții sunt menite să elucideze problema, anulând ambiguitatea conceptului de *Nimic* de care se pare că însuși Heidegger s-a folosit atunci când a dezvoltat tema prelegerii. În această privință, autorul face o observație bine ținută, afirmând că dacă „în întrebarea din finalul prelegerii ar fi fost vorba despre *Nimicul* care nimicnicește dar nu nimicicește și care, deci, se întâlnește „laolaltă cu ființarea”, „odată cu ființarea și pe seama ființării”, atunci *Nimicul* nu ar putea înlocui ființarea și nici ființarea *Nimicul*, iar întrebarea fundamentală a metafizicii ar fi lipsită de sens” (*ibidem*). Aici lucrurile încep să se limpezească. Întrebarea fundamentală a metafizicii vizează conceptul de *Nimic* ca absență a ființării, căci dacă ființarea pare stranie datorită faptului că ea *este* acolo unde ne-am fi așteptat să fie *Nimic*, înseamnă că, în conformitate cu așteptarea noastră față de care ființarea pare stranie, ar fi trebuit să fie *Nimic*, adică *absență a ființării*, nu *absență a sensului ființei*.

Cu toate acestea, sensurile *Nimicului* au un nivel al unității care justifică distincția lor în interiorul acestei omonimii a conceptului. Un sens se revelează prin celălalt, astfel încât „Nimicul înțeles ca absența sensului ființei, adică drept absurd al ființei sau drept echivalență a ființei cu neființa, se reflectă la nivelul ființării ca deplină stranietate a ființării” (p. 85). Stranietatea aceasta „constă în faptul că, în ciuda echivalenței ființei cu neființa, ființarea nu e absentă, ci, de față, înlocuiește Nimicul înțeles ca absența ființării” (*ibidem*).

În finalul capitolului, autorul conchide că modul în care *Nimicul* ne constrânge să punem întrebarea fundamentală a metafizicii este echivalența *ființei* cu *neființa* în starea de angoasă, echivalență care reflectă caracterul absurd al ființei (p. 87). Lipsa sensului ființei și echivalența sa cu neființa ne determină să ne întrebăm de ce anume este ființare, astfel că o reformulare mai limpede a întrebării fundamentale a metafizicii care ar putea fi făcută în virtutea acestor clarificări ar fi: „Cum se face că este ființare, având în vedere absența sensului ființei?” (*ibidem*). Absurdul ființei în care ea este echivalentă cu neființa determină consecința absenței ființării, consecință care nu survine din moment ce ființarea este. Dar nimicnicirea *Nimicului* observată în angoasă ne face să ne întrebăm de ce nu se întâmplă și nimicirea asupra ființării de către *Nimicul* prezent. În acest sens, autorul observă că „primul Nimic ne constrânge să întrebăm cum se face că celui de-al doilea i-a luat locul ființarea” (*ibidem*).

Expunerea se încheie cu un scurt capitol intitulat „Corolar: Este prelegerea lui Heidegger un text nihilist?”, în care autorul își exprimă cu acribie și temeritate propriile considerații critice asupra textului heideggerian. Prima observație de la care pleacă autorul este aceea că *absența sensului ființei* cere *absența ființării*, însă *Nimicul* din angoasă doar nimicnicește fără să nimicicească, echivalând ființa cu neființa (pp. 88-89). Această echivalare, însă, nu are loc decât în conștiința omului, astfel că ea nu este una reală. Ea are loc „în ciuda realității și, tocmai de aceea, ea nu are drept rezultat nimicirea” (p. 89). Rezultă de aici că „Nimicul din angoasă nu ține de realitatea obiectivă, ci doar se recomandă astfel” (*ibidem*). Caracterul său doar aparent rezultă din lipsa sa de forță nimicitoare pe care ar avea-o în cazul în care ar aparține de realitatea obiectivă. De asemenea, dacă nimicnicirea ca echivalare a ființei cu neființa ar fi obiectivă, „ființarea ar fi absentă” (*ibidem*). Prin urmare, autorul deduce că *Nimicul* din angoasă nu trece proba de foc a obiectivității, căci „Nimicul ce nimicnicește își caută imposibila «împlinire» în Nimicul ce nimicicește” (p. 90).

Odată disociat sensul obiectiv de sensul subiectiv al *Nimicului*, autorul observă că această suprapunere a sensurilor este determinată de faptul că Heidegger însuși numește identic două concepte diferite, ascunzând în această confuzie năzuința menționată a *Nimicului* din angoasă de a deveni cel de-al doilea Nimic (p. 91). Primul care este cel subiectiv tinde spre propria sa obiectivare, de aici rezultând motivul pentru care lipsa sensului cere lipsa ființării. De aici autorul conchide caracterul nihilist al prelegerii (*ibidem*). *Nimicul* dezvăluit în angoasă își cere propria sa obiectivitate, anume nimicirea. El nu are un caracter pozitiv, ci e „un Nimic care și-ar fi găsit împlinirea numai în distrugerea a toate” (p. 92). Presupusa sa obiectivitate pretinde obiectivitatea nimicirii, care însă nu are loc, dar care e cerută de însăși natura *Nimicului*. Lipsa de forță a *Nimicului* nu este ceva de natură să îi diminueze acestuia negativitatea funciară. Absența eficacității sale ca nimicire a ființării nu implică un caracter anodin, ci este doar semnul subiectivității sale. El nu are putere de a nimici ființarea, ci doar de a înfățișa ființa ca lipsită de sens în fața *Dasein*-ului uman.

Lucrarea se încheie cu distincția între *a paria pe Nimic* sau *a paria împotriva acestuia*. Această distincție oferă instrumentul de depășire a nihilismului prelegerii pe care autorul l-a pus în lumină. În acest sens, *a paria pe Nimicul* din angoasă înseamnă a-l privi ca suveran, „adică a pași în paradigma în care întrebarea fundamentală a metafizicii este o întrebare legitimă: paradigma absurdului ființei” (p. 103). Perspectiva care adoptă absurdul ființei revelat în angoasă acceptă că pretențiile de obiectivitate ale angoasei sunt reale, că impresia pe care ea o produce despre ființă asupra *Dasein*-ului uman este adevărată. *A paria împotriva Nimicului*, însă,

înseamnă „a-l vedea drept ceea ce este: pretenția unei stări care, pur subiectivă, îl copleșește pe om cu forța obiectivității la care aspiră” (*ibidem*).

Odată parcurs textul, rigoarea analitică a autorului se poate sesiza printr-un efort de reconstrucție a desfășurării discursului. În textul heideggerian, *Nimicul* apare ca fiind constitutiv atât științei, cât și ființei. *Dasein*-ul uman devine conștient de el în starea de angoasă, căci doar aceasta îl pune în fața ființării ca ființare. Acest fapt se datorează unui efect special de izolare a *Dasein*-ului de totalitatea ființării, efect pe care însuși *Nimicul* îl produce în această stare. Izolarea determină în *Dasein* conștiința lipsei de sens a ființei în totalitatea ei, astfel că se iscă întrebarea fundamentală a metafizicii: „De ce este de fapt ființare și nu, mai curând, Nimic?”.

Lipsa de sens a ființei cere absența ființării, iar din moment ce ființarea nu este absentă, ea pare stranie. Stranietatea sa rezultă din aceea că ea *este*, deși *ar trebui să nu fie*. Absența sensului ființei revelat în angoasă determină impresia echivalenței ființei cu neființa, căci ceea ce este fără a avea un sens, nu este cu adevărat, deci nu are ființă în sens ultim. Este de neînțeles că *Nimicul* manifestat ca lipsă de sens al ființei nu nimicește ființarea, ci doar nimicnicește, adică menține ființa în starea în care sensul este absent. Cu toate acestea, autorul, disociind sensurile *Nimicului*, elucidează problema, anulând tensiunea iscată dintre faptul că *ființarea este și lipsa de sens a ființei*. *Nimicul* din angoasă este cel care doar nimicnicește și este altceva decât cel care nimicește. Cel dintâi îl cere pe cel din urmă, însă acesta nu survine. Autorul conchide în final lipsa obiectivității *Nimicului* și, implicit, a lipsei sensului ființei. Presupunul caracterul obiectiv al *Nimicului* dezvăluit în angoasă ar presupune tocmai nimicirea ființării de către acesta. Din moment ce nimicirea nu survine, *Nimicul* nu are obiectivitate, ci aparține doar impresiei *Dasein*-ului în starea de angoasă. Putem presupune că, odată cu anularea obiectivității *Nimicului*, dispăre și consecința pe care acesta o produce, adică lipsa sensului ființei.

Așa cum s-a putut observa, lucrarea constituie o analiză temeinică a textului lui Heidegger, însă ea înfățișează totodată și o perspectivă critică bine articulată. Pătrunderea autorului în universul ideatic heideggerian pare a fi făcută tocmai cu intenția expresă de a găsi soluția, de a salva *Dasein*-ul uman din pesimismul pe care i-l dă angoasa prin pretențiile de supremație ale *Nimicului* pe care aceasta îl dezvăluie. Salvarea este realizată prin depășirea falsei obiectivități specifică impresiei produsă de angoasă. Înlăturarea acestei iluzii este dată prin sesizarea caracterului aparent și iluzoriu al pretensei hegemonii a *Nimicului* plecând tocmai de la analiza esenței acestuia. Dacă în primul moment nimicnicirea pare că ar pretinde nimicire, într-un al doilea moment în care nimicirea așteptată nu survine, nimicnicirea în virtutea căreia cea din urmă trebuia să survină pare să-și piardă veracitatea. Lipsa de sens care cere lipsa ființării se dovedește ca nefiind autentică, căci ceea ce ea pretindea la nivelul ființării nu se produce. În acest fel, sesizând *Nimicul* din angoasă în exclusivă sa subiectivitate, este depășită impresia produsă de acesta, căci dacă este subiectiv, el ține de accidentalitatea tranzientă a *Dasein*-ului, iar nu de permanența obiectivă a realității.

Ca o concluzie generală, putem afirma că temeritatea cu care autorul atacă o temă de asemenea amplitudine, precum și modul în care reușește să o ducă la bun sfârșit merită toată considerația. Maniera sa de lucru este sistematică și, de asemenea, caracterizată de precizie analitică. Lucrarea sa nu doar familiarizează cititorul cu problemele deschise în textul lui Heidegger, ci are și meritul de a contura interpretări și posibile soluții, constituind totodată atât o bună introducere la acest text, cât și o abordare pătrunzătoare și critică a tematicii lui.

Martin Heidegger (1889-1976)

Diogenes „Cinicul”

Dr. Grigore SPERMEZAN

Urziceni

În peisajul amplu și complex al filosofiei antice grecești, Diogenes constituie o figură aparte, el fiind personajul poate cel mai pitoresc al timpului său și, de aceea, al unei bogate și savuroase anecdotică. Originar din Sinope, colonie a Miletului (azi Sinop este un oraș din Turcia, cu o populație de circa 37.000 de locuitori, aflat pe insula Ince Burun, lângă Capul Sinope, situat pe marginea cea mai nordică a părții turce a țarmului Mării Negre), Diogenes s-a născut în anul 400 î.Hr., a trăit 77 de ani cu precădere la Atena (unde s-a refugiat pentru că se pare că a falsificat bani), decedând în vechiul Corint din peninsula Peloponez a Greciei în anul 323 î.Hr. Nu ne-au rămas scrieri de-ale lui Diogenes din Sinope, botezat „Cinicul”, dar ne-a parvenit o imagine însuflețită a sa și a ideilor sale din partea celor care au scris despre el. În cazul său, porecla vine de la termenul grec *kynikos* (tradus prin „câinește” sau „câinesc”), întrucât s-a considerat că a trăit ca un câine. Atunci când a murit (iar scrierile lui Diogenes Laertios susțin că acesta a trecut în veșnicie în aceeași zi în care Alexandru cel Mare murea la Babilon), cetățenii orașului Corint i-au înălțat o statuie din marmură de Paros, în care el ține o lampă în mână, la picioarele lui stând culcat un câine.

Pictură de Nicolas-Antoine Monsiau

Încă din timpul vieții, Diogenes devine – ca niciun alt filosof antic – personaj de legendă. Se spune că Alexandru cel Mare (grecii nu-l numesc Alexandru Macedon) ar fi rostit: „Dacă nu eram Alexandru, aș fi vrut să fiu Diogenes”. Se cunoaște povestea conform căreia, pe când se încălzea la soare, Alexandru cel Mare, stând în fața lui, îi spuse: „Cere-mi orice favoare vrei”, la care Diogenes răspunse: „Nu-mi lua lumina soarelui”. Cele mai multe informații despre el le avem de la Diogenes Laertios, autorul vastei opere de compilație *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, în 10 cărți, integral păstrate, care constituie cel mai prețios document pentru istoria filosofiei grecești. Originar din Laertia (Cilicia, denumirea antică a unei regiuni din sudul Anatoliei), Diogenes Laertios a trăit în secolul II și prima jumătate a secolului III d.Hr. (deci la circa 600 de

ani după Diogenes „Cinicul”), iar cartea sa constituie un adevărat tezaur de informații, care prezintă școlile filosofice și ideile filosofilor greci până la Epicur. Acest culegător de anecdote despre filosofii antici a fost ulterior acuzat de absența unui profund spirit filosofic, Friedrich Nietzsche socotindu-l un plagiat ordinar, iar un elenist german numindu-l „un adevărat măgar”, ceea ce nu-i poate răpi meritul de a fi oferit o carte considerată esențială pentru doritorii de cunoaștere de ieri și de azi despre epoca în discuție. Critica învățaților moderni îi reproșează lui Diogenes Laertios că pune accentul pe anumite aspecte triviale și nu pe detalierea ideilor și conceptelor pronunțate de filosofii greci.

Faptul că destule cetăți grecești s-au constituit nu doar pe teritoriul de azi al Greciei nu trebuie să surprindă. Miletul, locul de baștină al celebrului Thales, și Efesusul, unde a trăit nu mai puțin cunoscutul Heraclit, sunt situate în Turcia, așa cum Crotona, unde s-a remarcat Pythagora, se află astăzi în Italia, iar exemplele ar putea fi înmulțite. O frumoasă explicație a acestui fapt ne este oferită de Platon, care spune că grecii s-au așezat în jurul Mediteranei „precum broaștele în jurul unui lac”. Regretatul universi-

tar Valentin Mureșan de la Facultatea de Filosofie din București îmi spunea cândva că, deși devenise deja student în anul I, nu știa că cetățile grecești Milet și Efes aparțin azi Turciei, informație pe care a dobândit-o mult mai târziu. Întâmplarea a făcut ca, vizitând acum câțiva ani Efesul, considerat a fi cel mai mare sit arheologic din Turcia, să aud pe ghidul unui alt grup de turiști decât la nostru, probabil grec, care explica în engleză că toate aceste minunății antice nu sunt rodul înaintașilor comunităților turcești, care doar obțin venituri însemnate, dar nemeritate, din turism, pe seama realizărilor vechilor greci. Ca de atâtea ori, și aici istoria se ține de farse...

Reputatul psiholog elvețian Jean Piaget susținea cândva cu argumente concludente că acela care nu a trecut în perioada formării personalității sale prin filosofie, este un om iremediabil incomplet. Aceasta nu înseamnă că toți oamenii s-au simțit datori să studieze mai temeinic filosofia, dar chiar și aceștia este puțin probabil să nu cunoască povestea lui Diogenes din Sinope, cel care umbla uneori ziua în amiaza mare prin Atena cu o lampă aprinsă (unii zic lumânare) și că și-a găsit culcuș într-un butoi. Fără îndoială că aceste amănunte picante sunt atractive pentru cineva prea puțin obișnuit cu subtilitățile filosofice, dar pot constitui o modalitate oarecum simplă de a înțelege ce înseamnă filosofia cinică, ceea ce nu este de neglijat.

Putem aborda filosofia și într-o altă manieră decât cea tradițională, având în vedere nu doar discursul filosofic, ci și modul în care au trăit efectiv filosofi de-a lungul timpului. Este modalitatea propusă de universitarul german contemporan Wilhelm Weischedel, care arăta că ne putem apropia de această disciplină și de autorii ei „pe scara din dos a filosofiei”, unde putem să-i întâlnim pe filosofi fără pompă sărbătorească și fără aere nobile. Scara din dos nu este calea obișnuită de acces în locuință, aceasta nefiind luminoasă, curată și solemnă precum scara din față, ci umilă și sărăcăcioasă, ba chiar neglijată. Totuși, pe scara din dos se ajunge în același loc ca și pe scara din față, existând avantajul că pe scara secundară „vii așa cum ești și te înfățișezi așa cum ești”, reușind astfel să intri în camera de lucru a filosofilor surprinși „fără haine de gală”. Lucru pe deplin valabil și în cazul înțeleptului din Sinope.

Rămas la un moment dat fără casă, Diogenes își improvizează o locuință într-un vas, dar nu într-un butoi în sensul obișnuit al cuvântului, ci într-o amforă mare, de dimensiuni umane, folosită pe scară largă de către greci pentru a stoca vin, ulei de măsline, cereale și pește sărat. El și-a ales ca loc de reședință piața mare a Atenei (agora), devenind un fel de reper al orașului. Când un tânăr zurbagiu a găsit de cuviință să se distreze spărgându-i butoiul, el a primit o pedeapsă corporală de la cetățenii atenieni, care îl iubeau pe acest filosof original, dăruindu-i un alt butoi. Discipol al lui Antistene, atras pe de o parte de stilul său de viață austeră și pe cealaltă de ideile sale referitoare la viața trăită în virtute, Diogenes a încercat să exemplifice prin modul său de trai ascetic principiile *cinismului*, curent filosofic postsocratic al cărui fondator este considerat, și anume o existență la limita necesarului supraviețuirii și un dispreț suveran față de convențiile și principiile societății.

Oamenii trăiesc artificial, sub influența represivă a civilizației, ne spune Diogenes. În schimb, un câine are un comportament foarte natural: mănâncă atunci când îi este foame și își satisface nevoile corporale în public, într-un mod lipsit de pudoare. Filosoful a explicat că un câine este mereu în contact cu natura, nu îi pasă de vreun statut social și de lucruri materiale, nu este sclavul dorințelor superficiale, își trăiește viața în prezent, deci un câine cunoaște mai bine decât un om adevărata fericire. La întrebarea ce fel de comportament îi atrage denumirea de câine, dădu această lămurire: „Mă gudur pe lângă aceia care îmi dau ceva, latru la cei ce nu-mi dau și-mi înfig colții în ticăloși”. Cineva îl muștră că se duce în locuri murdare, iar el dădu răspunsul că și soarele vizitează latrinele fără să se mânjească. Spunea că

Pictură de Jean-Léon Gérôme

slugile ascultă de stăpâni, iar vicioșii de poftele lor. Considera că înțeleptul nu este fără patimi, ci moderat în pasiuni.

Diogenes a devenit faimos pentru modul său excentric de viață, care presupune o indiferență de câine la maniere și decență, în încercarea sa de a ironiza convențiile sociale. Deși filosofia sa cinică pretindea că derivă din filosofia socratică, nu e de mirare că Platon l-a numit pe Diogenes „un Socrate care a înnebunit”. Acesta purta, atât vara, cât și iarna, haine aspre, mergea cu picioarele goale prin zăpadă (în privința aceasta urmându-l pe Socrate), se hrănea cu mâncare simplă pe care o cerșea și respingea orice formă de lux, batjocorindu-l laolaltă cu vanitatea și ipocrizia vieții civilizate a celor care trăiau în jurul său. De la Diogenes Laertios aflăm că, pentru călire, vara se tăvălea pe nisipul fierbinte, iar iarna îmbrățișa statuile acoperite de zăpadă. Odată, fiind întrebat de ce cere de pomană de la o statuie, răspunse: „Ca să mă exercit în a fi refuzat”. Locuind în butoiul său pentru că o persoană care trebuia să-i facă rost de o casă întârzia s-o facă, Diogenes și-a simplificat viața la extrem: văzând un băiat bând apă din căușul palmelor, și-a aruncat ulcica, apoi și blidul de lemn pentru mâncare din desaga pe care o purta, considerându-le un lux inutil, punându-și lintea în scobitura unei bucăți de pâine.

Potrivit legendei, Diogenes umbla uneori prin agora Atenei, în plină zi, cu o lampă aprinsă în mână, „în căutarea unui om”. E cea mai bună dovadă că reproșa cetățenilor Atenei felul lor de a respecta niște cutume pe care el le disprețuia. Într-o zi, aflat în piață, strigă: „Veniți, oameni!” Cum mulțimea nerăbdătoare a început să se foiască cerându-i să-i spună pentru ce i-a chemat, iar acesta tăcea, până la urmă a aruncat spre oameni cu toiagul pe care-l purta în mână strigând: „Am chemat oameni, nu lepădături!” Pe când se înapoia din Sparta la Atena, fiind întrebat: „De unde vii și încotro?”, răspunse: „De la locuințele bărbaților spre cele ale femeilor”. După întoarcerea de la Olympia, a fost întrebat dacă era acolo lume multă. „Da – a răspuns el – multă lume, dar puțini oameni!” Ne dăm seama că, pentru Diogenes, nu toate ființele umane merită statutul de om. Când i s-a pus întrebarea care-i lucrul cel mai frumos din lume, a răspuns: „Vorbirea sinceră”.

Își bătea joc de noblețea nașterii și glorie, ca și de toate celelalte asemenea distincții, numindu-le „podoabe de fațadă ale viciului”. Avea un dispreț profund în special pentru bărbații efeminați. A refuzat să-i răspundă unuia până când acesta nu i-a clarificat dacă este într-adevăr bărbat sau femeie, datorită numeroaselor podoabe pe care le purta. Altuia i-a spus să-i fie rușine pentru că, deși natura l-a făcut bărbat, el se comportă ca o femeie. Ne putem închipui ce fel de critici ar fi putut primi în zile noastre de la cei care susțin că n-ar trebui făcute distincții între oameni pe motive de sex, cu fireștile consecințe ce decurg de aici.

Adevărata orânduire de stat, spunea el, este aceea care cuprinde tot universul, el simțindu-se „cetățean al lumii” (*cosmopolites*), nu al unei cetăți. Pentru o vreme în care identitatea unui om era inseparabil legată de locul nașterii sale, Diogenes a făcut o cu totul altă afirmație, cu totul incredibilă pentru acele timpuri, atunci când se declara un cetățean nu al unui oraș, ci al lumii. Oricum, Diogenes nu deținea titlul de cetățean al Atenei, el fiind un metec, adică făcea parte din categoria socială a Greciei antice lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate. Firește, el se deosebește aici total de Socrate, cel care se simțea solidar cu cetatea în care trăia și era gata să-i respecte legile până la ultimele consecințe, chiar și atunci când era convins că aceasta nu are dreptate, condamându-l la moarte prin a sorbi cupa cu otravă.

„O dimensiune caracteristică a spiritului grec era optimismul, civismul, individul considerându-se înainte de toate cetățean, cetatea conferindu-i acestuia încredere și siguranță. Cu elenismul însă, acestea încep să dispară, destrămând unitatea cetății pentru că cetatea însăși începe să se dizolve încet, dar sigur. Perioada elenistică, destrămând unitatea cetății, face din indivizi niște ființe care nu mai au încredere nici

în cetate și nici în ei înșiși. De aceea, locul optimismului clasic îl ia pesimismul și renunțarea”, ne spune Gheorghe Vlăduțescu. Evaziunea devine o stare de spirit, aceasta fiind îmbinată cu individualismul și pesimismul, expresie a imposibilității de a restructura viața socială. Dacă cetatea se afla ea însăși într-o fază de amurg, salvarea putea fi doar individuală, după dictonul „scapă cine poate”. Iar cinicul Diogenes este un reprezentant de seamă al acestei perioade.

Diogenes nu vedea nimic nepotrivit în a fura un lucru din templu sau de a mânca din carnea oricărui animal sau chiar din carne de om. Se spune chiar că ar fi încercat, asemenea câinilor, să mănânce din carnea unor cadavre, dar nu a putut s-o mistuie. A stârnit stupefactivitatea atenienilor prin faptul că obișnuia să mănânce în piață, lucru văzut în acea vreme ca fiind foarte rușinos, argumentând că i se pare firesc să ia masa în piață, deoarece tot aici i s-a făcut foame. De altfel, a fost un om care nu cunoștea jena, istorisirile legate de obscenitățile sale fiind numeroase. Grecii, cu precădere atenienii, erau foarte preocupați de puritatea rituală. Când mănâncă din fructele smochinului în care fusese spânzurat un om, el își bate joc de superstițiile care arătau că acela care vine în contact cu un cadavru devine impur. Se pare că ar fi cerut cu limbă de moarte ca trupul să-i fie aruncat fără a fi înmormântat, ca orice animal sălbatic să se poată hrăni din el, sau să fie abandonat într-un șanț și aruncată puțină țărână peste el.

Trebuie precizat că Diogenes nu e un filosof original, ci eclectic, el punând la oală teorii luate din diverse părți, câteodată contradictorii și greu de conciliat între ele. Când cineva îl întreabă ce a câștigat din studiul filosofiei, a răspuns: „Dacă nu altceva, cel puțin să fiu pregătit pentru orice soartă”. O frumoasă mostră de cinism o constituie răspunsul dat la întrebarea ce vin îi place cel mai mult să bea: „Acela plătit de altul”. Ca și aceea când, la o serbare, unde câțiva îi aruncară oasele, ca la un câine, iar la plecarea Diogene urină pe ei tot ca un câine. Atitudinile lui șocau și provocau pe atenianul simplu, ele ilustrând întotdeauna o idee adevărată, lucru care îi aduce admirația și renumele. Până în zilele noastre, numeroși filosofi au avut în Diogene un model absolut de sinceritate și adecvare între idei și viață.

În general, cinicii găesc de cuviință să elimine din filosofie studiul logicii și fizicii și să se concentreze cu totul asupra eticii. Suprimă din educație geometria și muzica, ca și toate obiectele de studiu de acest fel. Chiar dacă G.W. Hegel contestă „sistemul” cinismului, considerând că poziția cinicilor a fost abia mai târziu dezvoltată într-o disciplină filosofică de către stoici, școala derivată din gândirea lui Antistene și Diogenes nu este lipsită de un anume sistem. Cinicii susțin că scopul de urmărit este viața în conformitate cu virtutea, întocmai ca și stoicienii, de aceea s-a spus că cinismul este drumul scurt spre virtute (stoicul Zenon indică drept scop „viața în acord cu natura”, iar a trăi în acord cu virtutea este deopotrivă a trăi în acord cu experiența mersului naturii). Afirmă că trebuie să trăim frugal, mâncând strictul necesar pentru a trăi și purtând o singură haină. Disprețuiesc bogăția, gloria și noblețea. Unii sunt vegetarieni, beau numai apă rece și se mulțumesc cu orice adăpost se întâmplă să găsească, sau cu butoaie, asemenea lui Diogenes, care obișnuia să spună că privilegiul zeilor era să nu aibă nevoie de nimic, iar al oamenilor, care au asemănare cu zeii, să aibă nevoie de puțin. Cinicii, precum Antistene, dascălul lui Diogenes, cred că virtutea poate fi învățată și, odată dobândită, nu poate fi pierdută. Omul înțelept merită să fie iubit, el fiind fără greșală și este prieten al aproapelui său. Nu trebuie să ne lăsăm în voia sorții, cinicii socotind ca indiferent ceea ce este intermediar între virtute și viciu. Indiferența la confort a lui Diogenes i-a influențat pe filosofii ulteriori, inclusiv pe stoici. Convingerea cinicilor era aceea că filosofia trebuie să aibă o anumită utilitate, fie doar și în sens moral. Cel mai cunoscut discipol al lui Diogenes, Crates din Theba, deși ascultând de sfatul dascălului său își împarte averea săracilor, nu crede că filosoful nu trebuie să dețină nimic trăind din mila altora, ci are nevoie să dețină un minimum de condiții materiale pentru a trăi decent.

„Făcându-și ideal de viață din austeritate și judecându-și aspru contemporanii pentru a se fi făcut sclavi ai vanității și plăcerii, pentru a fi făcut până și din filosofie, din muzică, din geometrie, din astronomie mijloace prin care să-și întrețină și mulțumească orgoliile și poftele nemăsurate, Diogenes ne apare ca una dintre conștiințele cele mai lucide ale vremii lui”, apreciază Gheorghe Vlăduțescu. Din acest punct de vedere, este un fel de Socrate, un Socrate încă mai sever cu semenii, dar fără lărgimea de spirit a marelui înțelept. Filosofia ne aduce înțelepciunea și cu aceasta eliberarea și autenticitatea ființei noastre. Batjocorește pe „gramatici”, care cercetează nenorocirile lui Ulise, dar ignoră propriile lor nenorociri, pe muzicanți, care își acordează strunele lirei, lăsând dezacordate simțămintele sufletelor lor, pe astronomii care privesc către soare și lună, dar nu văd lucrurile de sub nasul lor, pe oratori, care în discursurile lor fac mult caz de dreptate, dar n-o practică niciodată. De aici, Diogenes ajunge la conclu-

zia paradoxală că trebuie să neglijăm muzica, geometria, astronomia și alte asemenea studii, ca nefolositoare și nenecesare, spre deosebire de Socrate, care considera știința ca folositoare, oamenii comițând răul doar din neștiință. Etica lui Diogenes este nu numai una a autosuficienței, ci – mai mult – una a autostăpânirii, generată de un dispreț sănătos pentru propriile plăceri și dureri, și mai ales de opoziția față de convențiile și ierarhiile unei societăți considerate corupte.

Numea lecțiile lui Platon pierdere de vreme. Invitat de acesta acasă alături de alți prieteni, a călcat pe covoare spunând: „Calc pe trufia lui Platon”, iar acesta a replicat: „Da, Diogenes, cu o trufie la fel”. Își folosea agerimea mintală și inteligența pentru a ironiza sofisme la modă ale altor filosofi. Auzind definiția omului a lui Platon ca ființă bipedă fără pene, Diogenes a jumultit un cocoș, l-a ascuns sub pulpana hainei și l-a aruncat în mijlocul prelegerilor ținute la Academie de autorul teoriei Ideilor: „Acesta este omul definit de Platon”. Drept urmare, Platon a adăugat ulterior definiției omului, alături de calitatea de biped, și aceea de „cu unghii late”. Oricum, din punct de vedere logic, nici această nouă definiție nu corespunde criteriilor de corectitudine.

Se spune că Diogene ar fi fost capturat de pirați, în timpul unei călătorii pe mare și vândut ca sclav în Corint. Întrebat fiind la târgul de sclavi, care erau abilitățile sale, el răspunse „conducerea oamenilor” și ceru să fie vândut cuiva care avea nevoie de un stăpân. Până la urmă, a fost cumpărat de filosoful din Corint aparținând școlii sceptice Xenias, pentru a se ocupa de îngrijirea și educația copiilor săi.

Chiar dacă nu toți erau de acord cu principiile după care se conducea (nu a fost privit cu ochi buni și nu scăpa fără a fi ocărât), Diogene a fost totuși apreciat în timpul vieții datorită consecvenței cu care își urma propriile concepte. El vedea într-un trai simplu cheia către o viață împlinită, trăind pe străzi și în sărăcie, cerșind celor din jur. Așa cum am evidențiat, renega datina, cutuma sau sistemul de valori admis de societatea vremii sale și le considera artificiale, neconforme cu natura. El sesiza aici și principalul motiv al suferinței lumesti, datorită unor concepte plăsmuite de colectivitate, care nu au nicio relevanță în lumea naturală. Desconsidera din aceste motive bogăția sau faima și privea cu admirație autosuficiența, austeritatea și lipsa rușinii.

Ne putem întreba dacă azi lecțiile lui Diogenes din Sinope mai au vreo aderență la oamenii contemporani, așa cum au avut în Antichitate pentru concetățenii săi. Se cunoaște impactul pe care l-au avut în epocă pildele sale asupra unei școli fundamentale de filosofie a Antichității, stoicismul, a cărei maximă fundamentală era *Abstine et sustine* („Abține-te și stăpânește-te”). Într-o vreme în care azi se clamează ieșirea din „epoca risipei”, apelul anticului cinic la austeritate rămâne valabil, la fel cum sinceritatea rămâne prețuită în relațiile dintre oameni. Dar lipsa rușinii în manifestarea unor aspecte omenești sub motivul că sunt naturale rămâne discutabilă. Trebuie apreciată ideea respingerii ferme a tuturor concesiilor, a calculului meschin în domeniul moralei, a jumătăților de măsură, dar acest ideal este prea sus pentru puterile omului obișnuit, pentru că în viață se poate întâmpla să fim nevoiți să facem și compromisuri. Nu este de mirare că cinicii, ca și stoicii, au avut, în veacurile care au urmat, mai mulți admiratori decât adepți.

Orologiul cu arătătoarele înțepenite

David ILINA
Pitești

Valorificând ideea de „cronotop” (M. Bahtin), în articolul „Despre timp ca vector narativ” (v. *Bibliotheca septentrionalis*, nr. 1 (62), iunie 2024, pp. 60-62) am încercat să arăt că, în literatura epică, spațiul și timpul sunt (sau pot fi) și altceva decât repere ori „coordonate” abstracte, elemente formale ale construcției narative, de care autorul se servește pentru a situa și derula evenimentele narate. Dacă ne referim la personaje, la dinamica lor existențială, neîndoielnic acestea există și acționează în spațiu și timp, dar – lucru esențial – coordonatele spațio-temporale nu au pentru ele doar o determinare cantitativă, măsurabilă, nu constituie un simplu *background* „scenic”. Pe scurt, acestea nu sunt doar *loc* și *moment*, nu sunt reductibile la *aici* și *acum*. Spațiul și timpul capătă valențe noi prin latura lor *calitativă*, prin felul în care sunt valorizate, încărcate cu semnificație.

Prin invocarea explicită sau numai sugerată (de către autor), spațiul și timpul capătă funcție expresivă, devin mijloace ale plămădirii conținutului narativ ca atare. Conștiința temporalității, a „scurgerii” inexorabile a timpului, căutarea unui sens al existenței în timp, proprii ființei umane, sunt detectabile de cele mai multe ori în straturile de adâncime ale textului narativ, dar pot fi identificate și în prim-planul construcției. Referindu-mă, în continuare, la personaje (tipologie, profil), ele se definesc nu doar prin trăsături fizice ori prin acte de natură morală (dimensiunea etică), ci și prin modul particular în care se raportează – subiectiv, simbolic și practic – la resursa spațio-temporală. Exuberanța, frenezia, precipitarea, optimismul, pofta de viață, dar și nostalgia, însingurarea, deznădejdea, pesimismul etc., ca stări de spirit, au neîndoielnic legătură cu percepția și trăirea timpului; a timpului trăit ca dar ori ca blestem, ca libertate sau ca soartă. Ca și în viața reală, la modul fundamental, personajele investesc mai totul în contul lui „acum”; sunt absorbite de prezent și, în egală măsură, „trag” după ele prezentul. Nu de puține ori ele pun la cale incursiuni imaginative în viitor, ori încearcă să reînvie timpul „pierdut”. Prin raportare la scopurile sau țelurile asumate (de unde ideea de sens al vieții), timpul poate fi „câștigat” sau „pierdut”. În ultimă instanță, împăcarea omului cu timpul e tema dominantă, dacă nu unica, a literaturii, a artei în general.

Timpul (mai ales el) are funcție de vector narativ. Aceasta era teza pe care am susținut-o în articolul menționat, unde am luat în considerare nuvela *Proștii* a lui Liviu Rebreanu. De această dată, am să mă opresc asupra unei opere dramatice: comedia lirică *Steaua fără nume* scrisă de Mihail Sebastian. Piesa a fost pusă în scenă la teatrul „Alhambra” din București în 1944 (anul în care s-a stins din viață Liviu Rebreanu; în anul următor, a murit – la numai 38 de ani – Mihail Sebastian).

Piesa lui Sebastian s-a bucurat de la prima reprezentație de un succes enorm, explicat de mulți critici prin aura romantică a subiectului, prin amestecul subtil între lirism și umor, între poezie și comedie, totul fiind exprimat într-un limbaj simplu, direct, accesibil spectatorului inteligent. Autorul ne vorbește despre nevoia de a visa cu ochii deschiși ca mijloc de apărare în fața urâteniei lumii reale, despre eternul conflict dintre real și ideal, despre tensiunea dintre subiectiv și obiectiv, dintre aspirație și facticitatea vieții. În timp, comedia lui Sebastian a beneficiat de numeroase montări, în țară și în străinătate, a fost transpusă cinematografic, ba a fost jucată chiar și în formulă de musical. Și în prezent ea e pe gustul publicului, reușind să umple sălile de spectacol.

În desfășurarea considerațiilor de mai jos presupun cunoscută intriga piesei, așa încât mă voi concentra asupra aspectelor de conținut relevante pentru analiza în discuție. Voi aminti, totuși, că acțiunea se desfășoară într-o localitate mărunță situată undeva de-a lungul căii ferate ce leagă Sinaia de București. Precizarea mi se pare semnificativă întrucât (rezultă din text) așezarea cu pricina are un statut administrativ *incert*: e oraș de provincie, comună urbană, târg? Oricum, e emblematică pentru „mediul provincial cu bovarismul și cu derizoriul moral și social” (Nicolae Manolescu). Oraș de provincie în care viața e banală, lipsită de nerv, de miză existențială, e parazitată de indiscreție, de bârfă, de vorba dusă de colo-colo. Fleacurile iau proporții colosale. Acolo unde nu se întâmplă nimic, cel mai banal eveniment

(o gâscă e călcată de tren!) capătă dimensiuni *colosale*.

S-a spus că *Steaua fără nume* este „cea mai caragialeană” dintre piesele de teatru ale lui Sebastian. Poate cea mai elocventă ilustrare a acestui fapt o găsim în debutul piesei, în primele scene ale actului I. Un comic straniu, de tipul „râsu-plânsu”, care contrariază, întrucât e izvorât din eșecul comunicării, din scoaterea lucrurilor (evenimentelor) din făgașul și rostul lor obișnuit, firesc. Cam în nota umorului absurd din schița „Căldură mare” a lui Caragiale. Absurdul instaurează un fel de vraște spațio-temporală, de demolare a reperelor, a ordinii cosmice.

Să reconstituim schematic dialogul dintre Ispas, șeful gării, cu profesorul Miroiu în legătură cu ora „exactă”; nerăbdător să intre în posesia atlasului de astronomie pe care un mesager de ocazie i-l aduce din capitală, Miroiu își consultă propriul ceas de mână. Pentru mai multă siguranță, îl confruntă cu ceasul gării. Constată neliniștit că ceasul de perete din biroul lui Ispas arată o cu totul altă oră. Află un lucru uluitor: ceasul acesta „merge” alandala, ba o ia înainte, ba rămâne în urmă. Propriu-zis, nu funcționează: e un simplu obiect de decor, de recuzită feroviară, o carcasă. E ceas doar cu numele, ceea ce înseamnă că, într-un fel (pragmatic-instituțional), pseudo-ceasul gării nu e atât în afara timpului, cât mai cu seamă contra-timp. Pentru a-i păstra aparența utilității, ceasul e „ajutat” să mimeze indicarea orei: șeful gării îi mută minutarele cu mâna. Ceasul e „potrivit” din când în când după repere nesigure, mai mult sau mai puțin arbitrare: în funcție de trenurile care opresc sau trec prin gară ori după apariția pe peron a domnișoarei Cucu, venită să „vâneze” eleve. Iată farsa timpului – timp măsluit, trucat, anomic!

Contrariat, Miroiu observă: „dar atunci dumneata nu știi niciodată cât e ceasul!”. „Cum știi dumneata când întârzie trenul?”, întreabă profesorul. I se răspunde: „Dar ce zor am să știu? Pe mine mă găsește totdeauna aici, la datorie”. Timpul nu are consistență, tensiune, miză, caracter evenimentțial, nu presează asupra vieții. E un timp vâscos, leneș, trândav, ostenit, care se pune de-a curmezișul, care trebuie înghiontit, împins de la spate, umplut cu ceva. În lipsa altor preocupări decât cele impuse de traiul cotidian, oamenii locului au timp, au chiar prea mult. Nu știu ce înseamnă „a nu avea timp”.

Profesorul Miroiu are „patima cititului”, e mereu „cu nasul în cărți”, retras, nu iese în „lume”, la grădină, la cafenea, la bodegă, „la o țuiculiță, la un pokeraș” cu judecătorul, cu farmacistul, cu.... „Nu prea am timp”, zice Miroiu. „Dar noi cum avem?”, glăsuiește șeful gării. Replică genială, care – îndrăznesc să spun – are o semnificație metafizică, existențială, dincolo de caracterul ei empiric, circumstanțial. Mai târziu, Marin Miroiu află cu uimire și tristețe că nici Mona, „arătarea albă” a cărei frumusețe și eleganță țin de condiția femeii din „lumea bună”, nu obișnuiește să contemple cerul: e prea ocupată cu plăcerile efemere și nimicurile lumii de aici, cât de convenționale și plictisitoare ar fi ele. Simte că, dincolo de bani, bijuterii, rochii, îi lipsește ceva, dar între confort și răceala depărtărilor celeste în cele din urmă alege bunăstarea și confortul.

În fine, trebuie avut în vedere și dialogul comic, de tip caragialean dintre șeful gării și țăranul care cere bilet pentru o anumită destinație („un belet până la Jirovăț”), mânat de un interes concret (vrea să vândă niște opinci unui cumătru cu prăvălie). Presat de propriul interes bănesc, șeful gării îl convinge pe călătorul ageamiu să cumpere un bilet mai scump, pentru o destinație mai îndepărtată (Imasa), pe motiv că ar avea și acolo un cumătru cunoscut. Să nu pierdem din vedere: șeful gării se pricepe să mute nu doar minutarele pe cadranul orologiului, ci și locurile de destinație ale călătorilor!

Mihail Sebastian știe că lumea nu e uniformă, nu are pentru toți același chip, știe sau simte că uneori trebuie să închizi ochii pentru a putea trăi. El stăpânește cu măiestrie instrumentul cronotopului, ne plimbă prin lumi ce nu par să se întâlnească vreodată, nu pot comunica. Cheia (eminamente romantică) în care trebuie citită piesa *Steaua fără nume* se află în explicația pe care Miroiu i-o oferă domnișoarei Cucu în legătură cu atracția pe care gara o exercită asupra elevilor de liceu: „Într-un târg de provincie ca al nostru... gara este... marea. Este portul, necunoscutul, depărtarea... Este dorul de a pleca, de a fugi în altă parte, în altă lume...”.

Mihail Sebastian

Noi contribuții la fenomenologia des-prinderii

Ion DINVALE
Buhuși

Adevărurile sunt totdeauna simple – Adrian Marino

Numai că simplu, pur și simplu cum este, brutal, direct, exploziv, Adevărul n-are nicio șansă în fața minciunii înzorzonate cu tot felul de brizbizuri, dantelării, paiete, în fața minciunii îmbrăcate în haina-i fre-mătătoare de mituri, vise, speranțe și himere. O fi el simplu, concis, dar ocultarea lui (din varii motive: poli-tice, sociale, morale, religioase) e cumplit de laborioasă, de complexă, de stăruitoare. O trădează analiza aten-tă a determinărilor și finalităților, dosite cu grijă, ascunse de ochii iscoditori, hulpavi și prepuicnici, atât de nesuferiți, atât de condamabili. Un oportunism pervers, ticălos, ascund marile sisteme de iluzii care iau în stăpânire nevoia de consolare metafizică, transformând-o în activitate lucrativă, aducătoare de profit: putere, prestigiu, bani.

Fiind simplu și încrezător în victorie, mizând pe strălucirea lui ce exercită fascinație, o atracție căreia nu i se poate rezista, aidoma pietrelor prețioase, Adevărul neglijează apărarea, disprețuiește disputa conside-rând bătălia cu succesul asigurat dinainte. Cu atât mai mult cu cât avocaților lui li s-a inoculat convingerea că „adevărurile rezistă mai bine destrămării, aidoma vietăților din erele primare prezervate în chihlimbar” (Mi-hai Botez-Stîncaru). Minciuna, în schimb – prin excelență grațioasă, sprinteră, fragilă – apelează la trucuri, cosmetizări, odicoane și la ajutorul marilor ei aliați: dialectică, retorică, hermeneutică și, nu în ultimul rând, la sofistică, aceasta având un rol de „cinste” între inferențe. Veacuri întregi de cultivare a iscusinței de a ar-gumenta și interpreta le-au transformat în arte, cu trivium-ul „artelor liberale” ale scolasticii: dialectică, retori-că, gramatică. O excesivă pedanterie, o mare risipă de inteligență (solicitantă, epuizantă), un prisos de cuvîn-te, de argumente, în vederea concilierii celor mai ireconciliabile divergențe. Nu întâmplător, marea problemă teoretică a scolasticii a fost asimilarea, „creștinizarea” marilor genii ala Antichității: a lui Aristotel, în primul rând, și a lui Platon. Un proces extrem de anevoios, dar odată încununat de succes, a fost apărut cu strășni-cie, cu „sfințenie”. Anevoios, dar nu imposibil de vreme ce principiul călăuzitor devine: „Când întâlnești o contradicție, operează o distincție”. Astfel, marile autorități (*Biblia* și Aristotel) puteau fi puse de acord prin faptul că termenii-cheie erau utilizați cu sensuri diferite, cu denominări diferite: de pildă, Dumnezeu și, res-pectiv, „primul motor imobil”...

Excesul de logică și rafinament, arabescurile reflecțiilor, cunoașterea mijlocită de-a pururi de către marile autorități (autori, texte, dogme), îndreptățesc opinia lui Comte: unul dintre viciile fundamentale ale metafizicii dintotdeauna a fost tendința de a argumenta, de a interpreta, iar nu de a observa. Opinie împărță-șită și de Francis Bacon: intelectul strică, răstălmăcește, desfigurează aidoma unei oglinzi, rațiunea pură fiind cea mai cumplită boală a sufletului omenesc. Și atât e de anevoioasă smulgerea din chingile diverselor clișee, a diverselor tiranii, constrângătoare și prohibitive, cu pretențiile lor de instanțe absolute, infailibile, definitive!... Fatale se dovedesc rețelele conceptuale, cu ochiuri mai mari sau mai mici, în care pier marile exemplare marine, plevușca reușind să se mai strecoare, să mai supraviețuiască.

Nu trebuie ignorată componenta psihologică: dorința de a avea dreptate. Acestui aspect îi va acorda o importanță deosebită Schopenhauer în studiul „Arta de a avea întotdeauna dreptate”. Eristica, spune el, urmărește victoria asupra adversarului prin orice mijloace, ignorându-se scopul fundamental al cunoașterii obiective: Adevărul. Având germenii în disputele sofistilor de altădată (acrobații și jonglerii verbale, artificii ale dialecticii și retoricii), e probată cu asupra de măsură de disputele teologice, de practica judiciară și de controversile politice, în care numai Adevărul nu constituie preocuparea avocaților sau partizanilor diferite-lor partide. După Schopenhauer, principala caracteristică a eristicii e agresivitatea. În fond, nu e decât o ma-nifestare mai subtilă a instinctului abisal al dominației propriu întregii lumi. De unde întrebarea firească: con-flictul, controversa de idei, reprezintă o modalitate autentică de cunoaștere, sau mai degrabă o tentativă de anihilare (cândva fizică) a preopinentului perceput ca inamic, străin, ostil etc.? Sunt domenii (excepții fericite ar fi știința, arta, filosofia, se înțelege nu de școală), în care straniețea alterității opiniilor e de neacceptat și se lasă cu... vărsare de sânge.

Am adăuga lipsa de onestitate intelectuală fără de care e de neconceput orice demers epistemologic autentic. Lipsa de onestitate și suspiciunea vor însoți ca un blestem toate tentativele de identificare a adevărului, pentru că nu se cunosc, cu certitudine, intențiile celui ce-l caută și-l vehiculează. Un polemist versat, lipsit de scrupule, înarmat cu o mulțime de strategii argumentative și însuflețit de dorința de afirmare cu orice preț, obține izbânda într-o confruntare de idei, împotriva celui ce piere cu dreptatea și cu adevărul în gât. E cazul avocatului „bun”, capabil să facă din alb, negru și viceversa. Extrem de dramatic e faptul că forța unei argumentări nu depinde precumpănitor de valoarea ei epistemică, ci de capacitatea de adaptare (și flexibilizare) la context, circumstanțe, oportunități, interese, la ocheadele complice etc. Fiind simplu (și naiv), Adevărul mizează pe unica-i armă, e drept, redutabilă: valabilitatea obiectivă, fie empirică, fie rațională, ignorând faptul că rămâne pururi descoperit atacurilor învăluitoare de pe flancuri și din spate, mai ales.

Fiind simplu (și naiv), Adevărul are de partea lui sinceritatea și onestitatea care, paradoxal, în loc să constituie mari virtuți, devin mari vulnerabilități, adeverind spusa populară: „fiecare pasăre, pe limba ei piere”, chiar dacă cântecu-i e atât de minunat, de fermecător. Pentru că irepresibilă e seducția captivității (liber asumate), cu nevoia de certitudini odihnitoare, de confort epistemologic și existențial, de reguli și principii ordonatoare, și nesuferită e fibrilația neliniștitoarelor interogații, îndoieli, incertitudini!... Or fi ele, interogațiile, fertile reflecției filosofice, dar, omeneste vorbind, pentru logica elementară impregnată de subiectivitate (așteptare, consolare, speranță), se dovedesc generatoare arareori de iluminări, cel mai adesea de prăbușiri. Noutatea, cu cât este mai izbitoare, cu atât e mai generatoare de angoasă; să simți cum îți fuge pământul de sub picioare și se învârte în jurul soarelui nu-i de ici, de colo. E nevoie de timp îndelungat pentru a trece senzația de vertij, spaima de abis, căutarea de noi puncte de sprijin.

În atari împrejurări, se pune problema opțiunii între cele două strategii fundamentale ale des-prinderii: ruptura violentă sau concilierea îngăduitoare?!... Fiecare cu virtuțile și vulnerabilitățile ei. Prima, caracterizată prin precipitare, e dramatică, sângeroasă, îndeosebi prin componenta ei psihologică: neîndurată e lumina care se aprinde brusc în noaptea de batal a ignoranței comode și liniștitoare, când se dezvăluie ochilor neobișnuiți cu lumina marilor adevăruri. Niciodată oamenii n-au fost pregătiți pentru marile revelații, pentru marile iluminări. Întotdeauna au fost luați prin surprindere pentru că o caracteristică a întregii noastre vieți psihice e continuitatea fluxului memoriei, a reflexelor, obișnuințelor, convingerilor, sentimentelor etc.

Cea mai mare ostilitate, cea mai mare vrăjmășie, cea mai stăruitoare dorință de reprimare le stârnesc cei ce subminează dinlăuntru, cei ce dinamitează edificiul mineralizat, încărcat de iederă al marilor sisteme speculative. O dovedesc marii reformatori: Iisus, Giordano Bruno, Martin Luther, Baruch Spinoza. Pentru că infinit mai convingător e duhul iluminării care vine dinlăuntru, decât cel ce vine dinafară perceput ca străin, ostil, tendențios (Voltaire, Nietzsche, Marx), îndeosebi când e însoțit de umor, satiră, sarcasm. Ultimii scapă cu acuzații de blasfemie, de sacrilegiu, cu diabolizări și afurisenii; ceilalți, acuzați de hulă, de erezie, nu vor scăpa de martiraj sau, în cel mai bun caz, de excomunicare.

Prin raritatea, exemplaritatea și eroismul lor, rămân momente memorabile în istoria umanității, mai mult aclamate decât urmate de biata posteritate. Fascinant, dar minimalizat, rămâne jocul subtil al dezvoltării (discrete și prudente) și cel al disimulării, de emancipare (timidă, cuviincioasă) și resemnare, jocul de-a v-ați ascunselea în care unii se mai prefac că închid ochii, iar alții deconspirându-se, confirmând cu voce tare că, da, s-au ascuns. Umilă, temătoare, lipsită de mijloacele de forță (instituții, resurse), cu detașamente insignifiante de combatanți, filosofia a recurs la subterfugii, compromisuri, alianțe conjuncturale, la menajamente, politețuri, la un veritabil „cod al manierelor elegante” pentru a îmblânzi chipul neîndurător, pentru a atenua cumplita cerbicie a Autorității. De înțeles servitutea, travestirea filosofilor (și a oamenilor de știință) în indivizi profund spiritualizați și devotați pentru ca relațiile delicate dintre credință și rațiune să nu devină antagonice, măsuri de precauție nicicând suficiente.

Reproșul celebru al lui Luther adresat lui Erasmus: „Tu vrei să calci pe ouă, fără se le strivești, ori pe sticle, fără să le spargi” poate servi ca generic pentru toate tentativele de des-prindere, timidă, discretă, a liberei cugetări de diversele forme ale tiraniei spirituale, de dobândire a minimalei autonomii. Pentru început, merită amintită teoria dublului adevăr a lui Ibn-Rushd de la Cordoba, latinizat Averroes, conform căreia există un adevăr al religiei, ce ni se dezvăluie prin revelație, și altul al științei, al rațiunii, la care avem acces prin observație și experiment. Dogmele religioase fiind revelate, nu pot fi susținute prin argumente raționale, va fi de părere Duns Scott. Așadar, s-ar impune un pact de neagresiune, de neamestec în treburile interne, o delimitare clară, prin granițe „naturale” a celor două domenii, în vederea „conviețuirii pașnice și a respectului reciproc”, ca să utilizăm niște exigențe „sacre”, dar nicicând respectate.

Asta pentru că pactul de neagresiune, în mod paradoxal, a fost cel mai adesea încălcat de către teologi, care abandonând, vremelnic, crisparea, rigiditatea, încrâncenarea inchizitorială, s-au hazardat pe tărâmul cunoașterii raționale, o tentativă de uzurpare a filosofiei de privilegiul (singurul, de altfel) al liberei cugetări.

Uzурpare, deposedare, spoliere și aducerea la starea de sclavie. Și o rară inconsecvență: își arogă atribute pe care le contestă celor ce ar cuteza să supună cercetării raționale domeniul rezervat exclusiv credinței. În plus, o mare imprudență: călcând pe un teren „minat”, teologia își dezvăluie, cu candoare, vulnerabilitățile expunându-se atacurilor necruțătoare ale scepticismului. Un exemplu edificator este cel al lui Toma d’Aquino, cu cele cinci argumente în favoarea existenței lui Dumnezeu, ignorându-se faptul că argumentul cel mai „convingător” este cel al autorității. Lucrările celor care au ieșit din rând vor fi trecute pe „lista neagră” (*Index librorum prohibitorum*), în totalitate sau expurgate de elementele nocive, periculoase, listă pe care apare „toată floarea cea vestită a întregului Apus”: Diderot, Descartes, Rousseau, Voltaire, Helvetius, Locke, Hume, Hobbes, Copernic, Erasm, Spinoza, Mill și mulți alții, cu tot tacâmul: arderi de cărți, excomunicări, afurisenii.

Nu putem trece cu vederea faptul că marea dificultate pe care o implică teoria dublului adevăr este cea referitoare la natura adevărului: adevărul este unic sau multiplu, integral sau parțial, univoc sau poli-morf?!... Întrezărim aici măreția, dar și marea ei vulnerabilitate. Pentru mistici, adevărul fiind unic („integral în Cărți”), revelat, infailibil, e de neconceput tentativa de fluidizare, de ambiguizare a discursului, de a impune eterogenitatea acestuia după noi și inedite criterii și exigențe... Interesante filiații pot fi sesizate, peste veacuri, între teoria dublului adevăr și translația dinspre obiectivitate, spre subiectivitate, dar mai ales prin trecerea subită (și suspectă) de la domeniul epistemic, la cel moral, la cel pragmatic sau afectiv-emoțional, cu modificarea gravă a relației epistemice Subiec-Obiect, care face ca termenul straniu „post-adevăr” să dobândească nu numai „cetățenie”, dar și un loc nemeritat în înalta societate, uzurpând „monarhia” de veacuri a Adevărului, regele dezmoștenit devenind umil, sărac, irelevant.

Și așa mai încolo, și așa mai departe... Deismul (Locke, Toland, Diderot, Voltaire, Leibniz) ca și panteismul (Bruno, Spinoza), exprimă aspirația către o religie „naturală”, „rațională”, aspirația către o religiozitate cosmică, menită să pună capăt controverselor, sterile și absurde, generate de prejudecăți, mentalități, dogme, de cumplitul fundamentalism – narcisist, egocentric, exclusivist – propriu tuturor religiilor de pe fața pământului. *Deus otiosus*, Dumnezeu care se odihnește, care se retrage după cele șase zile ale Genezei și contemplă, mulțumit, măreția creației sale („E bine!”), este imaginat de către deiști ca un „ceasornicar” ce a pus în mișcare lumea, stabilindu-i pe vecie legile, fără a se mai amesteca în evoluția ei ulterioară. Dumnezeu e deposedat tocmai de atributele cele mai de preț în ochii teologilor: prezență ocrotitoare și liniștitoare, instanță morală supremă ce răsplătește sau sancționează, după caz, etc. El apare doar ca forță creatoare, doar ca primă cauză – impersonală, obiectivă, indiferentă. Ca dovadă, nu intervine prompt, evident și întotdeauna, să-i sancționeze pe cei păcătoși sau să-i răsplătească pe cei buni. Nu întâmplător, între deiști apar mari incompatibilități: Leibniz consideră că ordinea instituită de către Monada Supremă (Dumnezeu) nu putea avea ca rezultat decât „cea mai bună dintre lumile posibile”, în timp ce, după Voltaire, „lumea e un imens câmp de măcel și de boală”.

Idealul unei religii „naturale” a fost extrem de scump insularilor britanici (Duns Scott, William Occam, Francis Bacon, Isaac Newton), conform cărora observația, experimentul, inducția sunt călăuze sigure în cunoașterea și înțelegerea voinței divine. Pentru Newton, matematica, cu desăvârșita ei certitudine, asigură cunoașterea legilor instituite de Dumnezeu, permite anticiparea efectelor și utilizarea lor pentru că, nu-i așa, „știința înseamnă putere” (Francis Bacon). E foarte greu de apreciat ce importanță au avut, pentru insularii britanici (insulari, nu neapărat în sens geografic), înlesnirile aduse de Magna Carta, de marea carte a libertăților și drepturilor omului, cu limitarea abuzurilor regale, feudale, clericale, carte ce a însemnat începutul (timid) al marilor schimbări sociale.

Panteismul, pe de altă parte, având ca rude îndepărtate animismul, hilozoismul, panpsihismul, instituie exaltarea mistică în fața frumuseții și armoniei universale. Într-o privință, această orientare filosofică, identificând pe Dumnezeu cu natura (prin celebra formulă spinozistă „Deus sive Natura”), face ca divinitatea să devină imanentă, să-și piardă atributul de forță supranaturală, transcendentă și, mai ales, antropomorfizată. Nu întâmplător, panteismul a fost considerat o formă subtilă, voalată, a ateismului, și nu întâmplător se vor abate arderea pe rug (asupra lui Giordano Bruno) sau excomunicarea și anatema cu „toate blestemele ce stau în Cartea Legii” (asupra lui Spinoza). Oricum, să te apropii de Dumnezeu prin iubire intelectuală, iar nu prin credință oarbă (de frica unui Dumnezeu gelos), să consideri că ignoranța nu este un argument, să susții că Substanța își are propriile cauze, e prea mult pentru „adunarea sfinților evrei din Amsterdam”.

Infidelitățile, insinuările, oricât de voalate, nu vor fi tolerate, ci aspru sancționate. Ca strategie mântuitoare, urmând pilda marelui Aristotel (pentru ca atenienii să nu greșească a doua oară împotriva filosofiei), s-a impus Fuga. Occam fiind chemat la Avignon și avertizat să ia cu sine și „briciul”, pentru a fi proaspăt „bărbierit” înaintea marelui „spectacol”, a fugit la München. Hobbes, care, aidoma lui Hume, și-a permis să fie ironic a fugit în Franța. Luther și-a aflat scăparea la curtea principilor din Saxonia, nu pentru că aceștia s-ar

fi dat în vânt după ideile lui, ci pentru a se sustrage autorității papale. Numai Diderot, având încredere totală în justiția franceză, a rămas pe loc, efectuând cinci luni de închisoare, pentru unele sugestii nu prea creștine. Hume, „fiind prea leneș, prea bogat și prea gras”, după propria-i mărturisire, precaut ca și Descartes (care de teama Inchiziției nu-și va publica tratatul „Le Monde”), nu-și va publica tratatul său de teologie naturală. Copernic își va prezenta teoria heliocentrică doar ca simplă ipoteză care ușurează calculele astronomice. De înțeles, s-a recurs la utilizarea de nume de autori și tipografii fictive, adică la lucrul sub acoperire. În sfârșit, o formă aparte de evadare era abdicarea formală, artificială, convențională, impusă de impresia „artistică” provocată de „vizita” prilejuită la atelierul de lucru a Inchiziției, cu retragerea în sine (Galilei) și rostirea în șoaptă, mai mult pentru sine (sau pentru cei ce vor veni): „*E pur si muove*”.

Începuturile și amploarea acestei prigoane pot fi întrezărite și anticipate la moartea Hypatiei (360-415) – astronom, filosof, matematician – ucisă într-o biserică de către „creștinii” fanatizați, în marea cetate a civilizației elenistice. Dar, mai ales, în 553, la sinodul al V-lea, când Origene nu va scăpa (nici mort, de trei veacuri) de-a fi declarat oficial eretic pentru „învățătura lui absurdă și nocivă, ca veninul ucigător al șarpe-lui”. Marele întemeietor al hermeneuticii biblice și, practic, al teologiei sistematice, înclinat spre speculație intelectuală, a încercat să împace cele ce nu pot fi împăcate: religia creștină cu marea filosofie greacă a elenismului alexandrin. Ulterior, s-a dovedit că acest lucru e posibil, doar dacă interesele dogmatice o cer.

Revenind... Așadar, o constantă a începuturilor modernității o reprezintă conviețuirea „pașnică” (în declarații, mai ales) a rațiunii cu credința: nu libertate, ci toleranță, nu libertate, ci relativă autonomie (sub „control judiciar”, cum se spune astăzi), nu excludere, ci separare relativă a domeniilor, a metodelor de cunoaștere, a conceptelor, a finalităților. Poate sfârșitul acestor timide tendințe de emancipare, înainte de marile rupturi ale veacului al XIX-lea (Feuerbach, Marx, Nietzsche), îl putem identifica în compromisul kantian din: *Religia în limitele rațiunii*. Cum adică în limitele rațiunii?!... Ca atare, i s-a contestat competența în problemele religioase și i s-a interzis orice critică la adresa acestora; să contemple, la nesfârșit, „cerul înstelat și legea morală”, fără a le mai căuta determinările și finalitățile.

Ulterior, o formă aparte de refuz a opțiunilor tranșante a reprezentat-o ambiguitatea discursului filosofic, ocultarea opțiunilor categorice printr-un limbaj obscur, printr-o virtuozitate a conceptelor, a coerenței abstracțiilor, prin totala dezobiectualizare ca rezultat al ipostazierii gândirii pure, a gândirii secundare, cu aristocrația rece a categoriilor logico-spirituale (sau printr-un limbaj poetic, metaforic, neoromantic), încât nu se mai înțelege dacă Dumnezeu este Spiritul Absolut, Ideea Absolută (Hegel), Monada Absolută (Leibniz), Marele Anonim sau Misterul Absolut (Blașa). Dumnezeu, va perora în stilul obișnuit Hegel, este „gândirea care se găsește pe sine în chip absolut”. Încât, ne întrebăm: cultivarea și amplificarea obscurității sunt rezultatul perpetuării inerțiale a unei tradiții, prin excelență nordice, ori sunt artificial întreținute, menite să inhibe, să complexeze orice tentativă de examinare critică. Oricum, avem de-a face cu o „lipsă de onestitate intelectuală” (Nietzsche), cu o „ciudățenie psihologică” (Kierkegaard).

Înainte „marilor rupturi”, merită evidențiat activismul subversiv al scepticismului și agnosticismului, care, deși par a fi programatic defensive, apatice, rezervate, sunt percepute, pe bună dreptate, potențial ostile, potențial periculoase, prin suspendarea judecării, detașare, indiferență. Cine nu e cu noi, e împotriva noastră, nu-i așa?... Vrajmașe marilor exaltări, vrajmașe marilor incandescențe, n-au scăpat cenzurii ubicui, omniprezente, chiar și atunci când au evitat disprețul, ironia, cinismul, atât de ofensatoare, deopotrivă pentru psihologia colectivă, cât și pentru înaltele instanțe, care în solemnitatea lor, în exercitarea veritabilului sacerdoțiu, se dovedesc atât de reticente, atât de inclemente chiar și față de rezerve, nuanțe, insinuări.

Exemplară pentru scepticismul modern este opinia lui David Hume, conform căreia certitudinea nu ne este accesibilă, opinie împărtășită mai târziu de Karl Popper, după care criteriul fundamental rămâne cel al falsificabilității, și de Ludwig Wittgenstein, care recomandă tăcerea în privința celor inaccesibile. Reprezentantul cel mai strălucit al agnosticismului este Immanuel Kant, filosoful care neagă posibilitatea cunoașterii obiective a esențelor, a lucrului în sine; accesibilă rămâne doar fenomenalitatea. Cu atât mai mult, se înțelege, natura lui Dumnezeu va rămâne inaccesibilă („în limitele rațiunii”). Dintre contemporani, am aminti pe Thomas Huxley, Bertrand Russell și, nu în ultimul rând, pe Richard Dawkins, ultimul și pentru doza inerență de umor: „Pe scara credinței eu sunt la nivelul 6, deci sunt agnostic, pentru că la nivelul 7 este ateul convins, iar la nivelul 1 este credinciosul fanatic”. O scară răsturnată, care ar fi fost mult mai interesantă dacă nu i-ar fi lipsit celelalte trepte. Ne îngăduim libertatea de a le adăuga. Deci: 1, credinciosul fanatic; 2, credinciosul; 3, bigotul; 4, (g)lumețul; 5, scepticul; 6, agnosticul; 7, ateul...

E lesne de sesizat că predominantă e perspectiva gnoseologică: pe primele trei trepte precumpănitoare e componenta afectiv-emoțională și funcțională, adică logica inimii, iar pe ultimele trei cea gnostică, cu legile glaciare ale rațiunii. Pe treapta intermediară se află oamenii compromisului, având ca precursor pe Ștefan al Petrei de la Humulești: Dumnezeu e în inima omului. Ca atare, e o prezență caldă, înduioșătoare și,

mai ales, înțelegătoare. Cei mai mulți ne regăsim aici, deși, la sondajele de opinie, ne declarăm credincioși practicanți/devotați/inveterați. În sfârșit, primii și ultimii alcătuiesc detașamentele de asalt, într-un nou război de o sută de ani, fără puțința de a-i întrezări sfârșitul, cu atât mai puțin, tratativele de pace.

Pentru că, începând cu Feuerbach, care marchează „sfârșitul filozofiei clasice germane”, după expresia lui Karl Marx, cu precursorii materialismului dialectic, cu Friedrich Nietzsche, are loc radicalizarea discursului: cuvântul devine insurgent, incendiar, dinamitar („eu nu sunt om, sunt dinamită” – va declara orgoliosul autor al culegerii de aforisme *Așa grăit-a Zarathustra*). Să fi fost rezultatul acțiunii legii hegeliene a acumulărilor cantitative și calitative, să fi fost slăbirea cerbicii cumplite intoleranțe, să fi fost meritul precumpănitor al cutezanței unor personalități excepționale, e foarte greu de spus. Dacă luăm în considerație „contrareforma” ultimului veac, cu amestecul straniu al celei mai înalte inteligențe cu anticultura cea mai grosieră și mai agresivă, amestecul întreținut de un bizar sentiment de nostalgie pentru Evul Mediu, vom înțelege reacția îndreptată nu numai împotriva marilor corifei ai ateismului, ci împotriva întregii gândiri premoderne și moderne, și vom concede că meritul este exclusiv al individualităților amintite. Nu vom mai întâlni, în noile condiții, o mai uzată și mai redundantă sintagmă decât prăbușirea simbolicului, decât dramatica disoluție a spiritualității, care, chipurile, ar fi proprii unui spațiu și timp terne, anemice, care necesită o grabnică transfuzie de sânge.

Dar ce reprezintă, în fond, patrimoniul simbolic atât de aclamat, de regretat, de revendicat?!... Termen prin excelență ambiguu, simbolicul poate sugera: realitatea non-corporală, subtilă, hieratică (și eterică), înălțarea în ordine morală, adică exemplaritate morală, modele și coduri de acces la ceea ce este supraordonat, universal, absolut, aflat în raport de transcendență cu lumea fizică, patrimoniu de valori purtătoare ale înaltelor semnificații, structuri ale idealizării, sublimării, propensiunii către absolut, „moștenire de îndemnuri” (Blaga), structuri ale sacralității, adică tot ce ține de „har, inefabil și taină” (Steinhardt) etc... Bizarul sentiment de nostalgie pentru Evul Mediu face abstracție de faptul că puținele și firavele licăriri ale spiritualității erau posibile în limitele extreme ale unor stricte specializări și tehnicități, deliberat și prudent asumate: logică, dialectică (eristică, adică victorie cu orice preț), retorică, gramatică, lingvistică, hermeneutică, geometrie, aritmetică, refugiu temător, plin de umilitate, în studiul unor discipline care nu aduceau atingere problemelor religioase. Iar dacă acest lucru se întâmpla, cum a fost în cazul astronomiei, noile viziuni sau perspective erau prezentate ca simple... ipoteze.

Tentativa de respiritualizare a lumii, cu totul și cu totul lăudabilă, ar fi demnă de tot respectul dacă s-ar fi mers cu circa 800 de ani înainte de desființarea Academiei din Atena, dacă s-ar revendica de la lumea inteligibilului, a *eidōs*-ului platonician, iar nu exclusiv de la „recuperarea experienței religioase” care, în opinia lui Horia-Roman Patapievic, ar fi „cheia ieșirii din modernitate” și „redescoperirii invizibilului”. La Platon aveam de-a face cu o excelență etică, cu o moralitate eternă, cu un cult al virtuților (Dreptatea, Înțelepciunea, Adevărul, Binele, Frumosul), o lume a Formelor, a Ideilor perfecte, absolute, transcendente, în contrast cu existențele contingente, efemere, imperfecte. Ele erau aprehendate nemijlocit de gândire și separate, nu printr-o cenzură mistică, ci printr-una ontologică și epistemologică și, foarte important, cultivate pentru interesul lor intrinsec, ca modele, standarde, idealuri spre care tindem și nădăjduim în nimicnicia noastră. În acest caz simbolicul avea funcții propulsive, ascensionale, iar nu drept finalitate să strivească, să înspăimânte, să umilească, precum bestiarul Evului Mediu, cu perspectiva atât de „realistă” și de convingătoare a infernului, a înfricoșatei judecăți, care au torturat imaginărilor colectiv veacuri de-a rândul și a căror raționalitate ne scapă.

Tentativa de respiritualizare, cu totul lăudabilă, ar fi demnă de tot respectul dacă n-ar fi suspectată de servilism și oportunism, de dorința de a ieși în evidență cu orice preț și, mai ales, dacă n-ar ignora teroarea exigențelor impuse până la insuportabil și exasperare pentru oamenii obișnuiți, care, pentru a putea supraviețui, bieții de ei, le aclamă, dar mai ales le mimează printr-o atitudine de evlavie pioasă și ipocrită, urmată de funcția expiatoare a mărturisirii numeroaselor abdicări, slăbiciuni, prăbușiri. Urăsc, scria Montaigne, a mi se porunci să avem duhul în slăvi, în timp ce trupul ne este la masă. Ca atare, mult mai frecventă e cealaltă strategie (a supraviețuirii): coborârea „pe pământ” a înaltelor exigențe, prin transformarea transcendentului în accesibil, familiar, pentru că dorința de transcendere, de sublimare, de înălțare, nu se descotorosește niciodată de stringențele vieții pământene. De pildă, la români, comemorarea marilor mucenici se face mândând „sfințitori” și bând patruzeci de pahare de vin. Spiritul plebeian opune rezistență; neputând să se înalțe, coboară – lucru infinit mai lesnicios – strivitoarele imperative. Avea dreptate Erasmus: „Ce oameni grijulii!... Se gândesc de pe acum la cele ale pântecului în viața viitoare”.

Va fi fost altădată altfel?!... Considerăm că nu!... Doar spaima era mai mare. Frica va fi întotdeauna mai puternică decât adevărată liberă, decât admirația, decât consimțământul. Stranie, de neînțeles rămâne stigmatizarea liberei cugetări într-un veac al expansiunii cunoașterii umane în general, stigmatizare alimentată

de frisonul nedefinit generat de interpretările desacralizatoare: „Înverșunarea contra inteligenței științifice, speranța deșănțată de a compromite cugetarea, raționamentul, sunt nerozii ridicole și totdeodată un simptom semnificativ de istovire cerebrală”, consemna la începutul veacului trecut, în limbajul-i franc, Paul Zari-fopol... Treceam la gratuități: „Progresul e o pată de neșters pe conștiința modernă” (Cioran)... „Epocii destrămărilor actuale i-a pus bazele Revoluția Franceză. De atunci, sălbăticia a făcut un enorm și monstruos progres” (Horia Stamatou)... Modernitatea ar fi o „temporalitate proastă” caracterizată printr-o „logică a destrămării” (Horia-Roman Patapievi).... La toate astea, Gabriel Liiceanu agață, și el, tînchelele-i de rigoare: „La coada ei se află tehnica și regimurile totalitare”. Ca și cum celelalte veacuri ar fi fost paradisul libertății, democrației și prosperității...

Biata modernitate!... De câte epitete „măgulitoare” n-a avut parte!... Și toate dintr-o nostalgie fără leac (și fără noimă) pentru Evul Mediu, dintr-o extaziere de neînțeles în fața iraționalității, dintr-o fascinație a obscurității, dacă nu a întunericii în care puținele lumini licăre, departe, tainic și himeric. Să-i regretăm marea spiritualitate care considera pisica, ce ar fi putut stârpi șobolanii (care mișunau prin orașele mizere ale Europei, îndeosebi prin cele de coastă), purtători ai bacteriei ciumei, o ființă malefică, și care, alături de bufnița Minervei (simbolul înțelepciunii altădată), și un craniu alcătuiau tripticul tuturor îndeletnicirilor vrăjito-rești!...

A se slăbi, ar zice nenea Iancu... „Sălbăticia” adusă de modernitate, ar veni după veacuri de „liniște”, „pace” și „armonie”: Noaptea Sfântului Bartolomeu, cu zeci de mii de protestanți (hughenoți) masacrați... „Cruciada” împotriva albigenzilor din sudul Franței cu 20.000 de morți numai la cucerirea orașului Beziers... „Cruciada” a IV-a soldată cu jefuirea și nimicirea populației Constantinopolului, cu jaful și măcelul „ostașilor lui Hristos împotriva creștinilor”, încât „nu putem împărți nici după 800 de ani durerea și dezgustul” – Papa Ioan-Paul al II-lea, „cruciada” copiilor, animată de feroarea religioasă, Războiul de o Sută de Ani, Războiul de Treizeci de Ani, pogromuri, arderi pe rug, exterminarea unor populații întregi, îndeosebi din Africa și din America, de către omul alb, Marele Exterminator, jafuri, nedreptăți, silnicii strigătoare la cer și, nu în ultimul rând, cumplitele metode și mijloace de tortură, care numai pe seama inspirației divine nu pot fi puse... Cele mai abominabile atrocități dobândeau o poleială de sacralitate; era suficientă o cruce mare cusută pe piept și crima cea mai odioasă devenea suprema virtute... Istoria însă consemnează o (ne)fericită coincidență: în 1431, la Rouen, era arsă pe rug, pentru erezie (!), Ioana d'Arc, iar la Paris se năștea François Villon, care, prin spiritul de aventură și răzvrătire, prevestea zorii unei noi spiritualități.

Se pare că noi suntem martorii amurgului acelei spiritualități... Curajul de a lua de gât vechile, dar mai ales noile tabuuri sociale rămâne un deziderat și pentru „omul recent”. Un exemplu edificator ne scutește de aventura hazardării în hugeagul des unde nu mai sunt de folos nici maceta, nici securea: corectitudinea politică (și psihică, și morală, și juridică). Cine crede că „vânătoarea de vrăjitoare” și „Sfântul Oficiu” au trecut în vinovată și nepașnică uitare se înșală amarnic. A început, dacă vă închipuiți așa ceva, prigoana împotriva limbajului tradițional și, prin interpretări abuzive, s-a ajuns la o culpabilizare cvasigenerală, la o agresivitate diabolică, la un veritabil terorism care frizează absurdul, încât și primele cuvinte rostite de copil (mamă și tată) devin suspecte, tendențioase, vinovate. Culorile, gusturile, mirosurile, formele, toate calitățile primare și secundare ale lui Locke dobândesc conotații îngrijorătoare, neliniștitoare.

O nouă odisee (cu ciclopi, meduze, centauri și sirene), o nouă risipire; noi îndoieli și noi incertitudini. Singura atitudine înțeleaptă devine din nou Tăcerea – forma cea mai subtilă a comunicării, produsul reflecției adânci, stăruitoare – atitudine probată/verificată/confirmată la începuturile epocii noastre de către Mântuitorul Iisus, în fața lui Caiafa și a lui Pilat din Pont. Nu ne rămâne decât să-i urmăm exemplul, deși ni se pare proba cea mai grea, suprema încercare la care am putea fi supuși.

Avram Iancu, „eroul românilor”.

O evocare a crăișorului munților la bicentenarul nașterii sale

Dr. Mircea-Gheorghe ABRUDAN¹
Cluj-Napoca

Introducere

Avram Iancu, *craiul* sau *crăișorul munților*, cum a fost supranumit încă din timpul vieții, face parte din Panteonul național românesc. Numele lui Avram Iancu „a ajuns la poporul român de a fi legendar” încă din timpul vieții, după cum menționa primul său biograf în anul 1897². Figura sa a fost, este și rămâne una eroică și tragică. Eroică pentru că în anii „zgomotoși” și „viscolosi” – numiți astfel de episcopul Nicolae Popea (1826-1908)³, trăitor al acelor vremuri dificile – a condus rezistența armată a românilor din Munții Apuseni împotriva armatelor revoluționare maghiare, care n-au reușit să cucerească citadela moșilor în dorința impunerii cu forța a „uniunii necondiționate” a Transilvaniei cu Ungaria, decisă de dieta de la Cluj, la 29 mai 1848. Pentru jumătate de an, arealul Apusenilor sau cetatea munților devenise sub comanda lui Avram Iancu o „țară românească”, nu doar sub raport demografic, ci și politic, militar și al justiției.

La douăzeci și cinci de ani, tânărul avocat din Vidra de Sus devenise celebru în toată Transilvania, în Ungaria și în ținuturile românești extracarpatiche, contemporanii lui supranumindu-l „Mult onorate Domnule Găneral și prea iubit Domn Patron” (pr. Ioan Ungur, Mărgău, 6 decembrie 1848)⁴, „Măria ta domnule general al nostru, preamilostiv ocârmuitoriu și apărătoriu” (pr. Nicolae Raica, Cetea, 17 iunie 1849)⁵, „excelentul conducătoriu Iancu” (episcopul Andrei Șaguna, Viena, 3 iulie 1849)⁶ sau, simplu și limpede, „Eroul Românilor”, cum a notat preotul Vasile Gomboș în registrul morților parohiei ortodoxe Vidra de Sus la 13 septembrie 1872, ziua înmormântării lui Avram Iancu la Țebea⁷. Tragică, deoarece după 1852, acesta devine o umbră a figurii emblematice a liderului anilor precedenți, suferind o depresie adâncă și căzând într-o dependență cronică de alcool, în care și-a înăbușit durerea, amărăciunea și dezamăgirea în urma deziluziilor naționale, politice și sociale trăite în anii neoabsolutismului austriac, când împăratul de la Viena, pentru care românii transilvăneni își dăduseră și își riscaseră viețile, le-a înșelat așteptările și nu și-a ținut promisiunile. Pentru contemporani și posteritate, Avram Iancu este, așadar, atât un simbol al eroismului, cât și al tristeților, personalitatea sa intrând în creația populară ardeleană „ca un cântec de dor și jale”⁸.

Obârșia și familia

Eroul românilor s-a născut în Vidra de Sus, astăzi comuna Avram Iancu, județul Alba, în inima Munților Apuseni. Situată de-a lungul văii înguste a Arieșului Mic, în vremea lui Avram Iancu localitatea era compusă din case răsfirate pe malul apei, pe micile terase ori la poalele dealurilor stâncoase. Peisajul pitoresc, dar mai ales climatul material și spiritual al munților și-au pus amprenta asupra caracterului, sufletului și personalității lui Avram Iancu. Cu alte cuvinte, mediul înconjurător în care eroul a văzut lumina zilei în vara anului 1824 a impregnat puternic și invariabil sufletul acestuia. Totodată, contactul nemijlocit cu plaiul, condițiile aspre ale vieții și muncii de zi cu zi din Apuseni i-au influențat spiritul, gândirea, conștiința și temperamentul. De aceea, „moțul între moți” a avut un caracter neșovăielnic, dârz, de-a dreptul intransigent, nefiind dispus spre compromis nici cu semenii, nici cu reprezentanții autorităților imperiale austriece în frunte

¹ Cercetător științific II Dr. Dr. la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române.

² Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș, *Biografia lui Avram Iancu (1897)*, ediție facsimil necenzurată, Editura Ecou Transilvan, Cluj-Napoca, 2023, p. 6.

³ Nicolae Popea, *Archiepiscopul și metropolitul Andrei baron de Șaguna*, Tipariul tipografiei archidieceșane, Sibiu, 1879, pp. 42, 256.

⁴ Gelu Neamțu, *Avram Iancu – mit, realitate, simbol*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, pp. 67-68.

⁵ *Ibidem*, p. 72.

⁶ Nicolae Popea, *op. cit.*, p. 253.

⁷ Ion Alexandru Mizgan, *Avram Iancu – 150. Oglinda sinceră a vieții noastre naționale*, Editura Theosis, Oradea, 2022, p. 62.

⁸ Gelu Neamțu, *op. cit.*, p. 113.

cu împăratul Franz Joseph, pe care nu s-a eschivat în a-l cataloga drept „mincinos” în momentul în care va constata că lupta sau rezistența militară a moșilor din anii 1848-1849 nu va fi recompensată cu împlinirea promisiunilor făcute de imperiali în vremea „rebeliei”⁹, adică a revoluției secesioniste maghiare, de fapt cu rezolvarea favorabilă pentru locuitorii munților a chestiunilor sociale, fiscale și funciare arzătoare, de care depindea în mare măsură soarta lor viitoare.

Să ne reamintim că moșii trăiau o viață aspră, de munte, supusă atât preceptelor pastorale, datinilor religioase și obiceiurilor tradiționale, cât și poverii social-economice a iobăgiei, exploatați și asupriți de puterea politică seculară, pe ai cărei reprezentanți i-au considerat străini de neam și de lege. Deloc întâmplător, moșii, în particular, și românii ardeleni, în general, și-au definit și numit datina, legea și neamul drept „românești” și „străbune”, lăsându-se îndrumați de juzi, gornici și preoți de „legea românească”, alergând mai degrabă la aceștia după sfat, povață și îndrumare decât la „domni” și la „tisturi”, adică la reprezentanții autori-

Avram Iancu, cromolitografie de Ion Costandea (1850)

tăților civile și militare habsburgice, așa cum o vor face și în anii „furtunoși” sau „viscolosi” din vremea revoluției. În anul 1888, Teofil Frâncu (1844-1903), un bun cunoscător al Apusenilor și al locuitorilor din munți, îi descria pe moși în felul următor: „Temperamentul lor e sangvinic și seriozitatea e caracteristica lor principală. Se însuflețesc iute și au o tărie de caracter atât de mare, încât dacă și-au propus ceva nu se lasă odată cu capul, chiar de ar trece prin sabie și foc, până ce nu-și ajung scopul, oricât de convinși ar fi de mai înainte despre relele urmări ce ar rezulta pentru ei în caz de neizbândă. Fățarnicia nu o cunosc acești copii ai munților și sinceritatea lor e de admirat. Cu străinii sunt mai rezervați; cred că toate relele de la ei vin pe capul lor, fără ca împăratul, în care moșii au cea mai mare încredere, să știe de nedreptățile pe care le fac străinii în țară. Traiul lor e foarte simplu; ei se mulțumesc cu puțin, sunt sânguincioși, lucrători, cumpătați și foarte religioși. Crimele în aceste ținuturi sunt aproape necunoscute, iar despre sinucideri numai prin basme se vorbește”¹⁰.

Într-o asemenea familie de moși și în această atmosferă s-a născut Avram Iancu „la vremea cireșelor” anului 1824, deci într-una din zilele lunilor iunie-iulie-august ale anului 1824. Preoții satului, Ioan și Vasile Gomboș, nu l-au înregistrat pe pruncul Avram în registrul botezaților parohiei ortodoxe Vidra de Sus,

deși fratele său mai mare, Ioan Iancu, este menționat în respectivul catastif cu data de încreștinare la 22 februarie 1822. Specialiștii care au studiat acest detaliu biografic referitor la data nașterii lui Avram Iancu și a neconsemnării exacte a acesteia în registrul parohial din Vidra de Sus s-au străduit să deslușească enigma, oferind mai multe explicații plauzibile, cea mai credibilă fiind următoarea: omiterea datei nașterii și a botezului lui Avram Iancu se datorează nu atât unei erori sau neglijențe a preotului paroh, ci tocmai părinților lui, care n-au dorit ca preotul Vasile Gomboș, căruia mama lui Iancu îi era nașă de botez, să-l înregistreze pe mezinul lor în matricola satului, adică în registrul parohial de stare civilă, pentru a-l „scăpa de îndelungatul serviciu militar în slujba armatei austriece”, legea civilă din epocă stipulând că unul dintre feciorii fiecărei familii era sortit slujirii în oștile cezaro-crăiești ale habsburgilor¹¹.

Părinții eroului, Alexandru Iancu (1787-1855) și Maria, născută Gligor (1805-1868), erau iobagi pe domeniul fiscal al Câmpeniului, ambii cu origini în perimetrul geografic al celor trei localități cu numele de Vidra (de Sus, de Mijloc și de Jos) de pe cursul Râului Mic, astăzi Arieșul Mic. Pe linie paternă ne este cunoscut nominal și bunicul lui Avram Iancu, și anume Gheorghe Iancu, preot ortodox în Vidra de Sus, care în anul 1784 a participat la Răscoala lui Horea, după unele mărturii fiind chiar rudă cu acesta, de unde și explicația mai târzie a lui Avram Iancu că este „nepotul lui Horea”, interpretată de unii mai degrabă ca o meta-

⁹ „Duceți-vă și spuneți lui Francisc Iosif că un bolund cu un mincinos nu se pot înțelege niciodată”, în Romulus Felea, *Avram Iancu în tradiția orală a moșilor – la 120 de ani de la moartea eroului*, volum publicat de Ioan Felea și Virgiliu Florea, prefațat de acad. Ștefan Pascu, Imprimeriile Ardealul, Cluj-Napoca, 1992, p. 39.

¹⁰ Teofil Frâncu, George Candrea, *Românii din Munții Apuseni (moșii)*, îngrijire ediție și note de dr. Marius Mureșan, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2019, p. 96.

¹¹ Florian Dudaș, *Neamul lui Avram Iancu. Scurt excurs genealogic*, ediția a doua, Editura Lumina, Oradea, 2002.

foră, nu ca o legătură de sânge. Preotul Gheorghe și preoteasa Gheorgheasa, cum e pomenită ca nașă și moașă în registrele bisericești din Vidra de Sus, au avut șapte copii: patru fete, botezate Sântioana, Maria, Zamfira și Ana, și trei feciori, botezați Alisandru (Alexandru), Avram și Ioan¹².

Toți cei trei băieți au urmat școala confesională din satul natal și câteva clase la Câmpeni, apoi au ajuns gornici și juzi, adică pădurari și primari, în Vidra de Jos, de Mijloc și de Sus. Alexandru a rămas lângă părinții săi, moștenind vatra familiei și căsătorindu-se de tânăr cu o fată din partea locului, Maria Gligor. Respectați de săteni, Alexandru și Maria Iancu botează și cunună în calitate de nași numeroși copii și tineri din Vidra de Sus, după cum ne dezvăluie filele registrelor parohiale de stare civilă ale localității lor de baștină. În primăvara anului 1848, Alisandru Iancu și-a vizitat fiul la Târgu Mureș, iar Isaia Moldovan, un contemporan care-l cunoscuse cu acel prilej, avea să-l descrie astfel: „un om frumos, înalt, îmbrăcat în port românesc: cioareci de habă, pieptar cusut cu fir de aur, un șerpar țintuit asemenea ici-colea cu aur, om ca de 50-51 ani”¹³. Conform mărturiilor celor ce l-au cunoscut nemijlocit, în ultimii ani de viață Alexandru ar fi fost bolnav și ar fi murit paralizat, fiind înmormântat în ziua de 25 septembrie 1855, conform informațiilor notate de preotul paroh în registrul răposaților parohiei ortodoxe din Vidra de Sus, corespunzătoare calendarului iulian sau vechi, folosit pe atunci de români.

Un document civil, numit „Conscrierea casului de morte”, întocmit în limba germană, la 25 februarie 1856, menționează data decesului lui Alexandru Iancu pe 2 octombrie, ceea ce corespunde calendarului gregorian sau pe stil nou, uzitat de autoritățile civile. În acest document aflăm detalii importante despre „averea lăsată de răposat” constând în „bani peșin, obligațiuni private, vite, mai mulți boi de jug, lână, câmpii, terenuri arabile, vin, fân, paie”, de unde observăm că familia Iancu din Vidra de Sus era una „fruntașă” ori înstărită. Cu trei luni înainte de a muri, Alexandru Iancu și-a întocmit testamentul – redactat la Vidra de Sus, în 26 iunie 1855, în limba română cu grafie chirilică, păstrat astăzi în colecțiile speciale ale Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca –, prin care își detalia averea, deținută în bani și proprietăți, lăsând-o moștenire soției Maria și fiilor Ioan și Avram, dar afierosind diferite sume de bani „pe seama sfintelor biserici” din Vidra de Sus, Vidra de Mijloc, Vidra de Jos, Deasupra Pietrei și din Cioara. Aceleași document ne dezvăluie că Alexandru Iancu împrumutase sume importante de bani unor locuitori din Vidra de Sus, Bulzești, Lunșoara și Sohodol, suma totală pe care moștenitorii trebuiau să o recupereze ridicându-se la 2.855 florini, ceea ce ar corespunde în puterea de cumpărare de astăzi, conform unui algoritm financiar al Băncii Naționale a Austriei, sumei de 49.733 euro¹⁴.

Mama eroului, Maria, a fost o femeie mică de statură, dar frumoasă, harnică și înțeleaptă, după cum o descriu contemporanii. I-a supraviețuit soțului treisprezece ani, trecând la cele veșnice în 31 martie 1868, la vârsta de 63 de ani. Fiii ei, Ioan și Avram, au înmormântat-o lângă tatăl lor, la intrarea în cimitirul satului Vidra de Sus, în stânga aleii care duce spre biserică, așezându-le la căpătâi o cruce de piatră, păstrată până în ziua de astăzi.

Educația și studiile

Conștienți de importanța școlii și a educației copiilor lor, Alexandru și Maria și-au îndrumat cei doi feciori spre școlile vremii. Avera pe care o aveau le-a permis să-i întrețină nu numai în arealul munților la Vidra de Sus, Câmpeni și Zlatna, ci și mai departe de casă la Sibiu și la Cluj, veniturile obținute de pe urma exploatarea pământurilor, precum lotul arător de opt jugăre și câmpurile de fânate, dar și a creșterii animalelor, însumând vaci cu lapte, boi de jug, câțiva cai, porci și oi numeroase, ridicându-i vizibil în comparație cu sărăcia și lipsurile care copleșeau majoritatea populației din Munții Apuseni. Aceleași venituri le-au permis să-și construiască în curtea casei părintești o casă nouă cu două încăperi, așezată pe temelie de piatră și acoperită cu șindrilă, dar și să-l poarte pe Ioan la Seminarul teologic din Sibiu¹⁵, iar pe Avram la liceul liber regesc din Cluj, spre a-l face pe primul preot, iar pe al doilea funcționar, avocat ori notar.

Ioan Iancu a încheiat cursurile teologice de la Sibiu în vara anului 1841, iar în 12 octombrie 1841 s-a căsătorit cu Ana Gomboș a lui Vasile la biserică din Vidra de Sus și a fost hirotonit preot de episcopul Vasile Moga pentru parohia din satul natal. Sătenii l-au poreclit „Popa Lepedeu” pentru că avea o statură înaltă, firea sa fiind diferită de a fratelui său mai mic, Avrămuț, alături de care participă la luptele de apărare a mun-

¹² Silviu Dragomir, *Avram Iancu. O viață de erou*, ediție îngrijită, studiu introductiv și notă asupra ediției de Ioan Bolovan și Sorin Șipoș, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, p. 85-105.

¹³ Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 10.

¹⁴ Ela Cosma, Varga Attila (coord.), *Avram Iancu – 150 de ani de la moarte. Studii și comunicări*, Editura Argonaut/Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023, pp. 100-117.

¹⁵ Mircea Păcurariu, *230 de ani de învățământ teologic la Sibiu 1786-2016*, ediție întregită și adăugită, Editura Andreiana, Sibiu, 2016.

șilor în vremea revoluției. Neînțelegerile cu Avram au apărut și s-au accentuat după 1850, preotul Ioan luând partea tatălui Alexandru Iancu. Cauza neînțelegerilor, după cum ne-o arată cei care le-au studiat în amănunțime viețile, este una recurentă în lumea tradițională sătească, și anume moștenirea averii părintești, popa Ioan pretinzând mai mult decât i se cuvenea și urmărind să-și însușească și casa părintească, deși nu avea copii, trăind doar alături de soția sa Maria și, până la moartea părinților, de tatăl și mama sa. Aflat mai mult pe drumuri, fratele mai mic Avram e trimis nu o dată să-și ia moștenire de la armatele sale, ușa casei părintești fiindu-i închisă. Cu toate acestea, Avramuț nu și-a urât fratele, nici nu l-a clevetit, iar când a închis ochii pentru totdeauna, în 20 august 1871, a avut tăria să-l ierte și să participe la prohodirea sa în ziua de 22 august 1871, conducându-l pe ultimul drum spre țințirul din spatele bisericii parohiei Vidra de Sus, unde i-a fixat o Cruce de piatră pe care s-a dăltuit: „Ioan Iancu, Paroch Grec(o) Res(ăritean). La anul 1871 aug(ust) 22 de zile, își dete sufletul în mâna Creatorului seu, în etate de 52 ani”¹⁶.

Avram Iancu și-a început învățătura la școala din Neagra, trecând apoi la Câmpeni și la gimnaziul inferior din Zlatna (1837-1841), pe care l-a absolvit ca „eminent”. Între 1841 și 1845 a urmat „științele filosofice și juridice” la vestitul liceu catolic al călugărilor piariști și la facultatea de drept din Cluj, unde a învățat în limbile maghiară și latină. A locuit în gazdă pe strada care-i poartă astăzi numele, iar mărturiile contemporanilor ne spun că era un băiat generos, inteligent și prietenos, interesat de mica mișcare literară românească dezvoltată în societatea studențească „Aurora”, din care făceau parte Nicolae Popea, Ioan Pușcariu, Alexandru Papiu Ilarian, Aron Pumnul și alți viitori revoluționari, juriști, preoți și intelectuali implicați în mișcarea națională a românilor transilvăneni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea¹⁷.

Deși a studiat în limbile latină și maghiară, însușindu-și totodată și limba germană, e greșit să credem că nu vorbea și scria fluent în românește, precum și că nu ar fi fost preocupat de tradiția juridică românească, laică și bisericească. Argumente irefutabile în acest sens sunt corespondența și proclamațiile sale din vremea revoluției, cunoscutul său testament din 20 decembrie 1850 („Ultima mea Voință”)¹⁸ și biblioteca sa. Cu toate că mare parte a bibliotecii eroului s-a risipit, un exemplar deosebit se păstrează în patrimoniul Muzeului Civilizației Dacice și Romane din Deva. Este vorba despre un exemplar din *Îndreptarea legii*, imprimată în Tipografia Mitropoliei din Târgoviște în anul 1652, cunoscută și ca *Pravila mare*, care a reprezentat celebrul cod legislativ laic și ecleziastic al românilor din Țara Românească, Moldova și Transilvania între Evul Mediu și epoca modernă. Tipărită cu alfabet chirilic în limba română, cartea a cunoscut o largă circulație în întreaga arie geografică locuită de români, contribuind la unificarea gândirii juridice românești și ajungând și în Munții Apuseni în proprietatea unor preoți din Sohodol și Albac, apoi a lui Avram Iancu. Pe una dintre filele cărții acesta s-a iscălit în românește cu litere latine și cerneală neagră: „Avram Iancu m.p. Prefectul Legiunii Auraria Gemina și Advocat”¹⁹.

Colegii săi din vremea studiilor clujene își aminteau că Iancu, deși avea o fire aprigă, se putea stăpâni în toate împrejurările, dar când auzea din gura profesorilor săi cuvinte de batjocură la adresa poporului român, cu greu izbutea să se controleze. Colegul și prietenul său Iosif Sterca Șuluțiu evocă un asemenea moment petrecut în urma unei ședințe a Dietei Transilvaniei de la Cluj, în iarna anilor 1846-1847, dietă la care Iancu și Șuluțiu au asistat din balcon (astăzi clădirea Muzeului Etnografic al Transilvaniei din Cluj-Napoca, pe strada Memorandumului), urmărind dezbaterile referitoare la soarta iobagilor din Ardeal, subiect care pricinuisese discuții furtunoase, majoritatea nobililor unguri respingând proiectele liberale de ușurare a condiției iobagilor și aruncând „vorbe grele” la adresa țărănimii. Șuluțiu precizează că după ce au ieșit scârbiți și nervoși de la ședința dietei, Avram Iancu a rostit faimoasa sentință, reiterată în biografiile sale: „Nu cu argumente filosofice și humanitare vei putea convinge pe acei tirani, ci cu lancea, ca Horia”²⁰.

Se observă că tânărul jurist cunoștea literatura filosofică și juridică iluministă în spiritul căreia va afirma, în martie 1848 la Târgu Mureș, că „dreptul istoric are să se spulbere înaintea dreptului omului”, românii urmând să se scuture de „robia îndelungată”, descrisă drept „rușinea secolului al XIX-lea”, și să se afirme într-o „egalitate perfectă” prin „ștergerea sclaviei” cu celelalte națiuni recunoscute ale Transilvaniei (ungurii, sașii și secuii), altfel neavând altă opțiune de urmat decât „lancea lui Horea” sau „moartea”²¹. După

¹⁶ Florian Dudaș, *op. cit.*, p. 16.

¹⁷ Silviu Dragomir, *op. cit.*, pp. 85-105.

¹⁸ Vezi mai ales: Ela Cosma, *Avram Iancu, avocatul moșilor și al națiunii române. Documente necunoscute din colecția Rațiu de la BCU Cluj-Napoca (1850-1877)*, Editura Argonaut/Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023, 515 p.

¹⁹ *Îndreptarea Legii*, Târgoviște, 1652, p. 159. Carte aflată în patrimoniul de carte veche al Muzeului Județean Hunedoara din Deva și expusă în cadrul expoziției „Omăgiu Avram Iancu: 200 de ani de la naștere”, organizată la Deva și vernisată în 25 aprilie 2024.

²⁰ Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș, *op. cit.*, p. 5.

²¹ *Ibidem*, p. 5-6.

absolvirea studiilor juridice și filosofice de la Cluj, Avram Iancu a încercat să ocupe o funcție în aparatul administrativ-financiar central al Principatului Transilvaniei de la Sibiu, dar a fost respins tocmai datorită originii sale sociale iobăgești, la tezurariatul ardelean fiind angajați aproape exclusiv aristocrați maghiari și patricieni sași. De aceea a plecat la Târgu Mureș pentru a urma stagiul de cancelist la „Tabla regească”, adică la Curtea supremă de justiție a Transilvaniei, la sfârșitul stagiaturii urmând să primească dreptul de a practica avocatura. Aici l-a prins „primăvara popoarelor”, cum a fost numită revoluția pașoptistă declanșată la Paris și extinsă apoi în spațiul central-european, mișcarea ajungând și în Transilvania la sfârșitul lunii martie 1848. Contextul revoluționar îl va împinge în prim-planul vieții sociale, politice și militare a Transilvaniei anilor 1848-1850.

Faptele de arme și angajarea în lupta națională

Revenit de la Târgu Mureș acasă în munți, Iancu îi agită pe români în spiritul ideilor de libertate socială, națională și politică, și se afirmă rapid drept o forță catalizatoare a maselor populare, care-l ascultă și-l urmează orbește, cum o spun martorii epocii. Citind mărturiile vremii, Silviu Dragomir îi schițează lui Avram Iancu un portret antologic, fixându-i astfel rolul emblematic în istoria națiunii române din Transilvania: „Întregă ființa lui e împletită din însușiri care-l fac popular. Vorba scurtă, dar hotărâtă izvorăște din sângele său de moț. Graiul presărat uneori cu glume și înflorit cu metafore nu-l îndepărtează câtuși de puțin de sufletul țărănesc. Oamenii bătrâni îl laudă pentru sfatul cuminte cu care măsoară posibilitățile reușitei, iar tineretul îl admiră pentru curajul său și pentru avântul nădejdlor închinat poporului. Voinicii moți sunt pe deplin mulțumiți că soarta le-a rezervat prilejul unic de a plăti scadența unor obide seculare. «Cine nu se bucur de zorile mărețe ale libertății trebuie socotit fricos, nevrednic de a le privi», spune Iancu. (...) Iancu e acum hotărât să se dăruiască poporului, căruia îi aduce instinctiv mijlocul cel mai prețios pentru a storce biruința: voința de a lupta fără șovăire și energia de a urmări, dincolo de orice sacrificiu, eliberarea și progresul națiunii sale”²². (...) „E limpede că adevăratul căpitan al oastei românești, strânsă din toate părțile Ardealului, era Avram Iancu. Popularitatea lui depășise de mult limitele Munților Apuseni. Poporul, care îl iubea, îl consideră de acum drept conducător chemat a dezlega lanțurile robiei. De aceea îl investește cu titlul romantic de Crai al Munților”²³.

În cursul lunii aprilie, românii din Apuseni se emancipează singuri din starea de iobăgie și refuză să mai presteze slujbele îndătinate. Adunați la biserica din Vidra de Sus pentru slujba duminicală, în 5 mai 1848 Avram Iancu rostește în fața comunității următoarele cuvinte: „Românii nu vor cerși libertatea de la unguri, ei sunt destul de tari ca să și-o stoarcă prin luptă”²⁴. Câteva zile mai târziu, la Marea Adunare Națională de la Blaj din 3/15 mai 1848, Avram Iancu a participat în fruntea a 10.000 de moți, organizați militarmente, aceștia asigurând în principal paza și ordinea adunării. Aici Iancu se remarcă între cei care resping uniunea cu Ungaria și pretind ca românii să fie recunoscuți ca națiune, abia apoi urmând a se discuta despre celelalte probleme ale principatului. Alecu Russo, martor ocular, reține cuvintele simple, clare, pe înțelesul mulțimii, rostite atunci de Iancu: „Uitați-vă pe câmp, românilor, suntem mulți, ca cucuruzul brazilor, suntem mulți și tari, că Dumnezeu e cu noi”²⁵. După cum se știe, adunarea a decis trimiterea a două delegații la Cluj, condusă de episcopul greco-catolic Ioan Lemeni, și la Viena, condusă de episcopul ortodox Andrei Șaguna, pentru a prezenta dietei și împăratului textul petițiunii naționale adoptate la Blaj. Între timp, locuitorii Apusenilor s-au întors în munți hotărâți să rupă lanțurile iobăgiei fie pe cale legală, fie prin forță. Întrunită la Cluj în 29 mai 1848, dieta Transilvaniei a decis „uniunea fără condițiuni” a Ardealului cu Ungaria, fără a ține cont de petițiunea națională românească, însuși episcopul Lemeni semnând actul uniunii. Din această cauză va fi apoi depus de autoritățile civile și militare austriece, iar în 1850 va lua calea exilului vienez, unde a și murit uitat de toți. La rândul său, guvernul revoluționar de la Pesta a dispus, la 6 iunie 1848, arestarea lui Avram Iancu și dizolvarea Comitetului Național Român de la Sibiu, amenințându-i cu pedepse aspre pe cei care vor mai îndrăzni să convoace adunări populare. În 5 mai 1848, în urma masacrului săvârșit de trupele secuiești împotriva populației românești din Mihălț, Alba, la 2 iunie 1848, Avram Iancu se întoarce de la Sibiu în Munții Apuseni hotărât să organizeze rezistența armată a moșilor. În târgul de la Câmpeni apelul său este scurt și direct: „Să vă faceți lănci și să vă îndreptați coasele”. Tribunalul Ciurileanu mărturisește că, la finalul intervenției lui Iancu, mulțimea l-a aplaudat, strigând: „Vivat, vivat Iancu! Vivat națiunea română! Să ne înarmăm!”²⁶.

²² Silviu Dragomir, *op. cit.*, pp. 151-152, 154.

²³ *Ibidem*, p. 187.

²⁴ *Ibidem*, p. 126.

²⁵ *Ibidem*, p. 127.

²⁶ *Ibidem*, pp. 143-144.

Câteva zile mai târziu, la 18 iunie 1848, comisia guvernamentală maghiară descinsă la Câmpeni pentru a vesti desființarea iobăgiei constată prin secretarul ei că „Avram Iancu stăpânește deplin poporul din acest ținut, care i se supune orbește”²⁷.

Mișcarea de eliberare socială s-a împletit de aici înainte cu lupta de emancipare națională, românii optând, în octombrie 1848, pentru tabăra imperială austriacă și intrând în conflict cu guvernul revoluționar secesionist ungar de la Pesta. La 18 octombrie, comandantul militar și civil austriac din Sibiu, generalul Anton Puchner, face apel la Comitetul Național Român pentru a ridica poporul român împotriva guvernului lui Kossuth Lajos, pe care-l acuză de „terorism”. O zi mai târziu, Comitetul Național Român, al cărui membru Iancu era încă din 17 mai 1848, le adresează românilor un apel aducându-le la cunoștință că „împărăția este în primejdie; toată națiunea română este în primejdie, drepturile tronului sunt încălcate; legea noastră cea sfântă e batjocorită de păgâni. La arme dară fraților, la arme!”²⁸. Românii se organizează din punct de vedere militar după modelul armatei romane pe legiuni, trupele fiind conduse de centurioni, tribuni și prefecți. Teritoriul Munților Apuseni se împarte în patru prefecturi, comandantul suprem fiind Avram Iancu, căruia contemporanii i se adresează cu titlul „domnule ghegeneral”.

Un ofițer maghiar din oastea baronului Kemény Farkas îi zugrăvește lui Iancu următorul portret: „Moșii considerau ordinele sale sfinte, inviolabile și strâns obligatorii. El știa să provoace, să stimuleze și să întrețină neconținut simțămintele legăturii puternice și ale iubirii prin fapte pure noi. Poporul său, pătruns de zel religios, îl socotea trimis de la Dumnezeu. De aceea se temeau de el, îl respectau și îl iubeau”²⁹. Vreme de zece luni, regiunea rezistă eroic asalturilor repetate ale diverselor regimente de honvezi, Apusenii dovedindu-se o veritabilă cetate inexpugnabilă, deși situația românilor este extrem de grea: slab echipați și prost aprovizionați cu muniții și hrană, moșii rezistă eroic, românii din Apuseni fiind singurii care nu sunt cucerți de armatele maghiare. Istoricul Silviu Dragomir surprinde emblematic rolul de lider al crăișorului: „Iancu primea rapoartele în cartierul de la Câmpeni, de unde conducea ca un general cu experiență bătălia moșilor. Încrederea maselor în acest tânăr tribun al poporului, care s-a încins cu sabie, e acum nemărginită. Priceperea sa în diriguirea manevrelor tactice pare fără greș, energia și avântul său inspiră tuturor încredere și curaj”³⁰. În deznodământul revoluției, românii lui Iancu își declară neutralitatea și nu se angajează ofensiv alături de trupele habsburgice și ruse în înfrângerea armatelor maghiare, care au capitulat la Șiria în 13 august 1849. În toamna aceluiași an, Avram Iancu și prefecții săi îi înaintează împăratului Franz Joseph de la Viena rapoartele lor despre desfășurarea revoluției și a confruntărilor militare cu trupele maghiare, arătând pe larg jertfele și sacrificiile românilor din Transilvania în beneficiul tronului³¹.

Speranțele și așteptările românilor au fost însă prea mari, Curtea de la Viena decorându-i pe liderii lor, dar nedând curs doleanțelor majore ale petițiunii naționale de la Blaj. De aici și refuzul dârzului moț Avram Iancu de a primi decorația împăratului la Viena în martie 1850, expulzarea acestuia din capitală în 21 februarie 1851 și refuzul său de a-l întâlni față către față pe Franz Joseph în timpul călătoriei suveranului în Transilvania în vara anului 1852. La începutul anului 1851, Iancu însuși s-a prezentat înaintea organelor poliției austriece de la Viena, solicitând să se noteze motivul refuzului darului onorific al împăratului: „Să se decoreze mai întâi națiunea cu împlinirea promisiunilor”³². Aceste clipe tensionate au intrat în mentalitatea colectivă a românilor din Apuseni, Avram Iancu fiind reținut drept moțul dârz și încăpățânat care a refuzat colaborarea și compromisul cu „împăratul-mincinos”, deoarece acesta din urmă nu și-a „ținut cuvântul”, sau, printr-o descrie mai plastică, cum a fost reținută scena în tradiția orală a moșilor, „un nebun și un mincinos n-are ce vorbi”³³.

Drama și amintirea eroului

Silviu Dragomir, unul dintre cei mai buni cunoscători ai biografiei eroului, menționează în monografia dedicată Iancului că după 1852 „povestea lui Iancu se isprăvește aici (...), nu mult după aceste evenimente se produce o criză care întunecă restul zilelor ce-i mai rămân eroului”³⁴. Din acesta rămâne doar o umbră,

²⁷ *Ibidem*, p. 146.

²⁸ Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș, *op. cit.*, p. 5.

²⁹ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 338.

³⁰ *Ibidem*, p. 284.

³¹ *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849 reflectată în rapoartele prefecților Avram Iancu, Ioan Axente Sever și Simion Balint*, studiu introductiv, ediție, note și bibliografie de Ioachim Lazăr, Editura Călăuza/Editura Argonaut, Deva, 2014.

³² Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 421.

³³ Romulus Felea, *Avram Iancu în tradiția orală a moșilor*, p. 141.

³⁴ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 437.

drama sa fiind însă privită de poporul simplu și de confracții săi de arme drept un martiriu pe altarul fericirii națiunii³⁵.

De altfel, în ciuda mărturiilor scrise, orale și fotografice păstrate de la unii membri ai familiei și de la diverși contemporani din ultimele două decenii de viață ale lui Avram Iancu, „poporul n-a voit să creadă niciodată, cum n-am crezut nici eu, că Iancu ar fi nebun. Cine ar fi cutezat să spună așa ceva despre el ar fi plătit-o cu viața. El a rămas un suflet nobil până la moarte”, după cum îi mărturisea în 1922, sub anonim, un fruntaș din Munții Apuseni, înrudit cu Avram Iancu, lui Alexandru Ciura³⁶. Se observă că poporul simplu l-a iubit din toată inima și l-a compătimit, acoperindu-i scăderile și slăbiciunile omenești cu dragostea lui. Însă nu numai moșii l-au glorificat încă din timpul vieții, ci și diferiți reprezentanți ai elitei românești din Transilvania și Ungaria și-au declarat admirația necondiționată față de Avram Iancu. Unul dintre ei a fost publicistul și animatorul cultural orădean Iosif Vulcan, care i-a dedicat crăișorului în anul 1867 o scurtă biografie hagiografică, publicată în paginile revistei *Familia* și apoi în lucrarea *Panteonul român*, apărută în 1869. Vulcan surprinde emblematic portretul istoric, eroic și dramatic al lui Iancu, scriind: „Am pus în fruntea acestui diurnal pe eroul din 1848, pe regele munților, pe cel mai curat patriot, pe cel mai curat român, pe Avram Iancu. Vedeți fruntea lui atât de senină odinioară, cum stă apăsată și zdrobită de dureri; vedeți inima lui frântă, nu de suferințele proprii, ci de suferințele națiunii sale. Ah! el n-a iubit alta pe pământ, decât pe națiunea sa!”³⁷.

Ideea despre devotamentul lui Iancu pentru cauza națiunii române este reluată de Iosif Vulcan în finalul panegiricului crăișorului din septembrie 1872, unde afirmă: „Ne-a învățat cum să ne iubim națiunea, fără interes material, fără a aspira la distincții, și neavând altă dorință decât a o vedea fericită”. Numerele din septembrie 1872 ale revistei *Familia* reiterau ideea adorării memoriei „acestui mare martir între martirii noștri”, intuind că sub numele lui „se vor aduna totdeauna cu adevărat zel de sacrificiu toți românii adevărați”, în jurul crăișorului născându-se „un cult național la care se vor închina cu stimă toate generațiile viitoare”³⁸.

Biografia și faptele sale de vitejie din anii 1848-1849 au fost povestite și scrise de nenumărate ori de la trecerea sa în eternitate și până în ziua de astăzi. Au făcut-o contemporanii și confracții săi pașoptiști, memorialiștii și apoi istoricii și scriitorii români și străini în articole de popularizare, studii și volume de specialitate, monografii istorice și literare, volume de documente, opere dramatice, culegeri de folclor și poezie, care-l prezintă în ipostaza de erou, simbol, mit și legendă intrat în Panteonul național, nelipsiți fiind și detractorii sau calomniatorii săi, precum se întâmplă în cazul oricărei mari personalități din istoria lumii³⁹.

Dintre toate aceste lucrări, specialiștii sunt unanim de acord că până astăzi cea mai complexă și cuprinzătoare biografie istorică a crăișorului rămâne lucrarea monografică a marelui istoric Silviu Dragomir (1888-1962)⁴⁰, reeditată la Cluj-Napoca de istoricii Ioan Bolovan și Sorin Șipoș în septembrie 2022⁴¹ și în aprilie 2024, cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Hunedoara, în 10.000 de exemplare⁴². Lucrarea a fost publicată într-o primă formă în anul 1924⁴³, la centenarul nașterii lui Avram Iancu, când mai mulți istorici, literați și oameni de cultură români au marcat centenarul eroului revoluției române din Transilvania, redactând o serie întreagă de articole de popularizare, studii de specialitate și volume monografice, de întinderi și valori științifice diferite. Dintre toți, istoricul Silviu Dragomir a manifestat un interes continuu față de biografia lui Avram Iancu, de a altor tribuni ai legiunilor românești și față de istoria revoluției române din Transilvania, în general⁴⁴. Refăcută după ieșirea autorului din pușcăria de la Sighet (1955), monografia a fost pu-

³⁵ Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpiniș, *op. cit.*, p. 34.

³⁶ „Amintiri despre Avram Iancu”, în Lucian Giura, *Avram Iancu. Mărturii istorico-literare*, Editura Techno Media, Sibiu, 2022, p. 174.

³⁷ *Familia*, III, nr. 6, Pesta, 5/17 faur 1867, pp. 61-62.

³⁸ Floarea Pop, Ioan Bolovan, „La originile «eroizării» culte a lui Avram Iancu: Iosif Vulcan și revista *Familia* (1867-1872)”, în Ela Cosma, Varga Attila (coord.), *Avram Iancu – 150 de ani de la moarte. Studii și comunicări*, Editura Argonaut/Editura Mega, Cluj-Napoca, 2023, pp. 38-39.

³⁹ M. Badea, Gh. I. Bodea, *Avram Iancu în conștiința poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976; Mircea Popa, *Avram Iancu făuritor de istorie națională*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022.

⁴⁰ Sorin Șipoș, *Silviu Dragomir – istoric*, ediția a 3-a adăugită, Editura Episcopiei Devei și Hunedoarei, Deva, 2015.

⁴¹ Silviu Dragomir, *Avram Iancu, o viață de erou*, ediție îngrijită, studiu introductiv și notă asupra ediției de Ioan Bolovan și Sorin Șipoș. Cuvânt de prețuire de Ioan-Aurel Pop. Prefață de Liviu Maior, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, 465 p.

⁴² Silviu Dragomir, *Avram Iancu, o viață de erou*, ediția a II-a, pentru Anul „Avram Iancu” (2024), studiu introductiv și notă asupra ediției de Ioan Bolovan și Sorin Șipoș, Cuvânt de prețuire de Ioan-Aurel Pop, Președintele Academiei Române, Prefață de Liviu Maior, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2024, 465 p.

⁴³ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, București, 1924, 135 p., reeditată în Silviu Dragomir, *Scrieri istorice*, ediție îngrijită de Nicolae Edroiu, Editura Academiei Române, București, 2015, pp. 358-414.

⁴⁴ Liviu Maior, *1848-1849. Români și unguri în revoluție*, Editura Enciclopedică, București, 1998.

blicată postum, abia după destinderea regimului, în anul 1965⁴⁵, apoi în 1968⁴⁶ și în 1988⁴⁷. Monografia este structurată în zece capitole, autorul focalizându-se în mod deosebit asupra activității lui Avram Iancu în anii 1848-1852, dar neocolind nici aspectele de viață privată (prieteni, iubite, boli), nici momentele și etapele mai puțin faste sau de-a dreptul tragice ale biografiei acestuia. Astfel, capitolele II-IX pot fi citite și ca o istorie a revoluției, a războiului civil (austro-româno-maghiar) și a mișcării naționale românești din Transilvania între anii 1848 și 1852, acestea fiind precedate de un prim capitol în care este zugrăvită obârșia, adolescența și studiile eroului, iar la final sunt urmate de capitolul zece, dedicat tristului asfințit și sfârșitului acestuia. În fond și la urma urmei, miezul monografiei lui Dragomir reflectă modul și felul în care a fost percepută și reținută figura Crăișorului Munților în memoria colectivă a națiunii române și în principalele lucrări istorice și literare care i-au fost dedicate, dar fără a prelua necritic diverse informații și narațiuni istorice, pe care nu se eschivează a le amenda direct și uneori destul de tăios și caustic. Silviu Dragomir își permite să procedeze în acest fel, deoarece, spre deosebire de alți biografi ai lui Avram Iancu, a întreprins un studiu critic fundamentat în primul rând pe un imens material documentar, cules din arhivele românești, maghiare și austriece, și completat prin sintetizarea critică a unei vaste bibliografii de specialitate, bazată pe lucrările istoricilor români, maghiari, austrieci și ruși, dar și pe tradiția orală, ceea ce-i oferă acestei monografii o rezistență vădită în timp și-l înfățișează pe autorul ei drept o autoritate științifică de neocolit în chestiunea biografiei lui Avram Iancu și în problematica revoluției pașoptiste din Transilvania.

Epilog

Acum, la împlinirea a două secole de la nașterea lui Avram Iancu, nu putem decât binecuvânta memoria eroului, ale cărui oseminte zac în mormântul din Panteonul Moșilor de lângă biserica ortodoxă din Țebea, județul Hunedoara, laudându-i pe românii de pretutindenea care-i păstrează trează amintirea și rostind împreună versurile poemului popular cules de Traian Mager din Hălmagiu: „Colo'n munții Țebei,/ Unde Horea-odată/ Și-adună oștirea/ Sub falnic gorun,/ Este o movilă/ Și-o cruce uitată/ A lui Avram Iancu,/ Eroul tribun./ Pe acea movilă/ Românii voiră/ Să ridice-un templu,/ Măreț monument./ Ca să nu se uite/ Falnica figură/ A lui Avram Iancu,/ Eroul Tribun./ Dormi etern în pace/ Eroule mare/ Că și de-a ta umbră/ Dușmanii se tem./ Că veni-va vremea,/ Ziua sfântă-n care/ O Dacie nouă/ Să-ntemeiem”⁴⁸.

Evaluându-i măsura faptelor în contextul epocii, consider că preotul Vasile Gomboș din Vidra de Sus i-a fixat lui Avram Iancu cel mai bine rolul în istoria românilor ardeleni scriind în „Protocolul morților parohiei ortodoxe române Vidra de Sus”, la rubrica intitulată „meseria celui mort”, următoarea sintagmă: „**Avram Iancu, Eroul Românilor**”.

⁴⁵ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, prefață de Vasile Maciu, colecția „Pagini din istoria patriei”, Editura Științifică, București, 1965, 304 p.

⁴⁶ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ediția a II-a, Editura Științifică, București, 1968, 368 p.

⁴⁷ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, prefață și tabele cronologice de Francisc Păcurariu, „Biblioteca pentru toți”, Editura Minerva, București, 1988, 376 p.

⁴⁸ Lucian Giura, *Avram Iancu. Mărturie istorico-literare*, p. 56-57.

Un erou interbelic: aviatorul Mihail Pantazi

Dr. Ștefan GRIGORESCU

Urziceni

În ziua de 7 noiembrie 1936, la Michalowice, în apropiere de Varșovia, un groaznic accident de aviație a provocat moartea a patru aviatori, doi polonezi și doi români. Avionul de construcție poloneză PZL 30¹ avea o viteză medie de 400 km/h, multiloc de luptă, cu două motoare. Aviatorii polonezi efectuaseră cu respectivul aparat 87 ore de zbor, cu 300 de decolări și aterizări, iar zborul respectiv era ultimul, înainte ca avionul să fie trimis la Salonul aeronautic din Paris. Avionul zbura la 300 m înălțime, pilotat de inginerul aviator Jerzy Rzewnicki, în echipaj cu observatorul tehnic Jerzy Szrajcer², comandorul Mihail Pantazi și căpitanul inginer Popescu-Roman³. Conform anchetei desfășurate de autoritățile poloneze, motorul din stânga avionului s-a detașat în zbor și, căzând, a provocat ruperea aripii stângi, determinând prăbușirea bruscă a avionului. Cei patru aviatori au murit la impactul cu solul, trupurile lor fiind găsite mutilate⁴. Nu s-a putut stabili precis dacă motorul avea defect din fabricație sau a făcut explozie în aer⁵. Comandorul Pantazi și căpitanul inginer Popescu-Roman fuseseră trimiși în Polonia de către Secretariatul de Stat al Aerului, pentru a experimenta și a recepționa avionul PZL 30, comandat pentru aviația română⁶.

Căpitanul inginer Popescu-Roman avea 36 de ani și era unul dintre specialiștii tehnici ai Aeronauticii Române. Fusesse șef de promoție la Școala de Marină și trecuse la Aeronautică, absolvind printre primii Școala de ingineri aeronautici din Paris. Participase la numeroase misiuni speciale în Italia, Franța și Polonia, fiind specializat în avioane PZL⁷.

Pe celălalt aviator dispărut, comandorul⁸ Mihail Pantazi, îl cunoștea o țară întreagă și presa l-a menționat drept „asul la care îndrăzneala se întrecea cu virtuozitatea, sburătorul care a uluit atâția spectatori la meetingurile Aeronautice; nu era numai un mare pilot, ci și un desăvârșit tehnician și prețuit intelectual”⁹. S-a născut la 4 mai 1897 în București și a urmat cursurile primare și liceale în capitală. A urmat Școala militară de artilerie și geniu, pentru ca în 1917, în timpul războiului, să treacă la Aeronautică, devenind observator aerian. La începutul anului 1918 a plecat în Franța, unde a obținut brevetul de pilot. Revenit în țară, a participat la campania din 1919, în Transilvania și Ungaria. În anul 1923, având gradul de locotenent aviator, a fost din nou trimis în Franța, unde a absolvit Școala tehnică din Bordeaux și Școala Specială de ofițeri aviatori de la Versailles. Întors în țară în 1924, a devenit profesor de motoare la Școala de ofițeri aviatori, până în anul 1936. A fost autorul primului tratat despre motoare în România¹⁰ și coautor al primului curs de navigație aeriană realizat în România, în colaborare cu căpitanul aviator Gh. Iacobescu¹¹. Ca pilot,

Mihail Pantazi

¹ William Green, Gordon Swanborough, *Chasseurs bombardiers*. Edition Celiv, [s.l.], 1993, pp. 34-35.

² <https://www.baaa-acro.com/crash/crash-lws-6-zubr-michalowice-4-killed>.

³ *S-au stabilit cauzele accidentului de la Varșovia*, în *Dimineața*, Anul 32, No. 10737, joi 12 noiembrie 1936, p. 3.

⁴ *Cauzele catastrofei aviatice de la Varșovia*, în *Universul*, Anul al 53-lea, Nr. 313, joi 12 noiembrie 1936, p. 9.

⁵ *O delegație de camarazi va aduce în Capitală pe aviatorii români morți la Varșovia*, în *Curentul*, joi 12 noiembrie 1936, p. 9.

⁶ A. Pomescu, *Groaznicul accident de aviație de lângă Varșovia*, în *Curentul*, marți 10 noiembrie 1936, p. 4.

⁷ O.C., *Tragița moarte a doi aviatori români în Polonia*, în *Adevărul*, Anul 50, No. 16195, marți 10 noiembrie 1936, p. 7-a.

⁸ Unele surse ale vremii îl menționează cu gradul de maior, dar trecuse examenele pentru gradul de locotenent-comandor și, după cutumele militare, era menționat drept comandor.

⁹ O.C., *Tragița moarte a doi aviatori români în Polonia*, în *Adevărul*, marți 10 noiembrie 1936, p. 7-a.

¹⁰ Căpitan aviator Mihail Pantazi, *Tratat elementar de motoare cu explozie*. București, Tipografia Școalelor Militare Aeronautice Cotroceni, 1928. Vezi și Căpitan aviator Mihail Pantazi, *Motoare cu explozie, pentru automobile și avioane*. București, Tipografia Școalelor Militare Aeronautice Cotroceni, 1928.

Mihail Pantazi a zburat pe toate tipurile de avioane din dotarea Aeronauticii României. Din 1930 până în 1936, a organizat în țară peste 300 de mitinguri aviatice, comandând personal celebra *Escadrila roșie*, fală aviației române¹². La 2 octombrie 1932, căpitanul Pantazi a doborât recordul mondial la durată de zbor cu hidroavionul, zburând 12 ore și 2 minute, până la lăsarea întinericului, la bordul unui Messerschmidt construit în România de către I.C.A.R. și înzestrat cu un motor de 100 HP¹³.

Două dintre marile realizări ale aviației românești interbelice, la care Mihail Pantazi și-a adus contribuția, au fost raidurile din Africa. Având ca destinație Cape Town, primul raid, organizat în 1933, s-a oprit la jumătatea drumului, din motive tehnice, fiind totuși o realizare excepțională a aviatorilor români. Al doilea raid a fost realizat de trei avioane, având echipaje formate din căpitan-comandor Gheorghe Jienescu – comandantul escadrilei, locotenent-comandor Gheorghe Davidescu, locotenent-

Întoarcerea din raidul african

comandor Alexandru Cernescu, căpitan Gheorghe Olteanu, căpitan Mihail Pantazi și mecanic Anton Stenger. Escadrila a decolat din București în 14 aprilie 1935 și a aterizat în 24 aprilie 1935 la Cape Town, de unde a pornit înapoi după cinci zile. După o oprire de șase zile la Nairobi, în Kenya, mecanicul Stenger fiind bolnav de malarie, avioanele s-au întors în București, realizând un total de 24.000 km și 150 ore de zbor, pe avioane Messerschmidt construite în România, sub licență germană¹⁴. Desigur, la întoarcerea în țară au fost omagiați¹⁵ și decorați de suveran, la 25 mai 1935¹⁶. Pentru meritele sale excepționale în slujba Aeronauticii românești, Mihail Pantazi a primit numeroase distincții, precum *Virtutea Aeronautică* în grad de cavaler, *Steaua României* în grad de ofițer, Crucea de aur a *Virtuții Aeronautice* cu două barete, *Coroana României* în grad de cavaler, *Medalia Aeronauticii* ș.a.¹⁷. În anul 1936, era comandantul escadrilei de experiență de la Pipera și comandantul escadrilei de asalt, care avea la conducerea onorifică pe principele Nicolae, fostul regent¹⁸.

Corpurile celor doi aviatori români au fost aduse cu un vagon special, pornit din Varșovia în ziua de 10 noiembrie 1936 și care a ajuns pe teritoriul României în 11 noiembrie, ora 3:15, intrând prin gara de frontieră Grigore Ghica-Vodă din Bucovina de Nord, astăzi anexată la Ucraina. Vagonul funerar, însoțit de o gardă de onoare poloneză constituită din colonelul Chramic, căpitanul Ratajczak și căpitanul Szul, a

fost întâmpinat la graniță cu onoruri militare și slujbă religioasă, fiind prezenți George Vântu, prefect de Cernăuți, căpitanul Ciceiu, comandantul Aeroportului Cernăuți, maiorii de grăniceri E. Radu și Constantinescu, căpitanul de grăniceri Sturza, precum și o delegație a aviatorilor români, constituită din comandorul Manolescu, locotenent-comandorul Zambra, căpitanul Luchian, locotenentii Vizanti și Ștefănescu și adjutantul Maiorescu, precum și inginerul Popescu și avocatul Basiliade, frații aviatorului Popescu-Roman. Trenul a ajuns în gara Cernăuți la ora 7:00, cei doi aviatori români căzuți la datorie fiind așteptați de o mulțime imensă, în frunte cu D. Marmeliuc, primarul Cernăuților, Arpați, prefect de Storojineț, colonelul Cozma, șeful de stat-major al Diviziei 8, coloneii Petruc, Nedelea și Cantemir ș.a., onorurile militare fiind date de Regimentul 5 grăniceri. S-a ținut și acolo o slujbă religioasă și s-au depus coroane de flori, după o jumătate de oră trenul pornind spre București. La ora 16:00, trenul cu vagonul mortuar a oprit în Gara de Sud din Ploiești, unde un imens public și autoritățile au depus flori pe sicriile celor doi aviatori. Trei avioane ale Aeroclubului Prahova și unul al A.R.P.A. Câmpina au survolat zo-

¹¹ O.C., *Tragica moarte a doi aviatori români în Polonia*, în *Adevărul*, marți 10 noiembrie 1936, p. 7-a.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Cum a bătut căpitanul Pantazi recordul mondial cu hidroavionul*, în *Gazeta Sporturilor*, Anul X, No. 1118, vineri 7 octombrie 1932, p. 1.

¹⁴ *Un nou raid românesc în Africa*, în *Dimineața*, Anul 31, No. 10149, marți 16 aprilie 1935, p. 11-a. Vezi și *Escadrila din Africa s-a întors în capitală*, în *Dimineața*, Anul 31, No. 10207, p. 1.

¹⁵ *Banchetul în onoarea escadrilei militare care a făcut raidul african*, în *Universul*, Anul al 52-lea, Nr. 146, joi 3 mai 1935, p. 7.

¹⁶ *Universul*, Anul al 52-lea, Nr. 144, marți 28 mai 1935, p. 7.

¹⁷ *Dimineața*, Anul 32, No. 10739, sâmbătă 14 noiembrie 1936, p. 2.

¹⁸ O.C., *op. cit.*

na, însoțind apoi trenul până la intrarea în București. Ajuns în Gara de Nord la ora 17:00, trenul a fost întâmpinat de o gardă a Școlii de ofițeri de aviație, comandată de locotenentul Cosâmbescu, care a dat onorul. La coborârea sicriilor au fost prezenți generalul Stoicescu, comandantul Aeronauticii române, generalul Hențescu, inginerul Bastachi, directorul general al I.A.R., aviatorul Constantin (Bâzu) Cantacuzino, comandorii Negescu, Rătescu, Diculescu, Rang, Scarlat Rădulescu, Preoțescu, Șerbănescu ș.a. A fost prezent colonelul Kowalewski, atașatul militar al Poloniei la București. Slujba religioasă a fost ținută de preotul Lahovary, confesorul Aviației, apoi cortegiul s-a deplasat la capela Cimitirului Bellu, unde corpurile lui Mihail Pantazi și Popescu-Roman au fost depuse pentru a primi omagiile zecilor de mii de bucureșteni¹⁹.

Înmormântarea comandorului Pantazi și a camaradului său a avut loc în ziua de joi, 12 noiembrie 1936, la ora 15:00. Slujba a fost ținută în fața capelei de la Bellu, în prezența unei mulțimi imense. Garda de onoare a fost constituită din militari ai Regimentului 1 apărare antiaeriană, sub comanda colonelului Sion și a căpitanului Levisky. La ceremonie a participat principele Nicolae al României, fost regent și comandant onorific al Aeronauticii române, Nicolae Caranfil, ministrul Aviației, Alexandru Donescu, primarul general al Capitalei, Arcizewski, ministrul Poloniei în România, Gheorghe Valentin Bibescu, președintele F.A.I., Grigore Trancu-Iași, fost ministru, col. Delmar, atașatul militar al Franței în România, col. Jan Kowalewski, atașat militar al Poloniei în România, col. Pika, atașatul militar al Cehoslovaciei în România, gen. Stoicescu, comandantul Aeronauticii române, generalii Beroniade, Telemac, Gh. Rujinsky, Bărbulescu, inginerul Bastachi, comandorii Mincu, Negrescu, Giossan, Jienescu, Emanoil Ionescu etc., numeroși ofițeri și subofițeri de aviație. Au participat, de asemenea, delegația poloneză care a însoțit vagonul mortuar, o delegație a cavalerilor Ordinului „Virtutea Aeronautică”, delegații ale unităților militare din capitală etc. Slujba religioasă a fost ținută de preotul Inocențiu Ștefănescu, confesorul Garnizoanei București și preotul Lahovary, confesorul Aviației. Au survolat cimitirul escadrila Fleet, pe care comandorul Pantazi o dirijase în manevrele regale, escadrila de vânătoare PZL comandată de căpitanul Puiu Pârvulescu, escadrila Școlii pregătitoare de aviație „Mircea Cantacuzino”, avionul pilotat de Max Manolescu, ultimul supraviețuitor al „Escadrilei roșii”. Au ținut cuvântări Nicolae Caranfil, comandorul Gheorghe Jienescu, colonelul Jan Kowalewski, maiorul inginer Linteș, Marinescu-Nour și profesorul inginer Ghermani²⁰.

Nicolae Caranfil, subsecretarul de stat al Aerului, a cuvântat primul, menționând, între altele, că „încă doi zburători sunt la pământ. Aeronautica pierde două elemente de onoare. Durerea camarazilor și a mea este nețărmurită de mare, mai ales că unul dintre ei era colaboratorul meu cel mai apropiat. [...] Omenirea face jertfe, dar va învinge și zborul sigur al păsărilor cerului va fi dat să-l poată utiliza urmașii noștri. Pantazi și Popescu Roman au căzut la datorie, pentru omenire și pentru țară. Onoare lor!”²¹. A vorbit apoi comandorul Gheorghe Jienescu, comandantul Flotei de la Pipera și fost camarad al lui Pantazi, alături de care a participat la raidurile din Africa. Cel care avea să fie comandantul Aviației Române în Al Doilea Război Mondial a spus, între altele: „Golul ce lasă în rândurile noastre dispariția acestei comori de virtuți ostășești este nemăsurat; am impresiunea că nu va mai putea fi împlinit niciodată. Calitățile lui sufletești și intelectuale, înfăptuirile lui pe tărâmul Aeronauticii sunt luminoase, încât niciodată nu vom putea găsi cuvântul care să exprime marea înfăptuirilor lui. În *Cartea de aur* a Aeronauticii românești, Pantazi are paginile lui de cele mai glorioase realizări. [...] Ca sburător, unanime aprecieri elogiază calitățile lui de neîntrecut; abil sburător, seriozitate, prudență, disciplină, foarte entuziast, accentuat spirit de decizie, curaj – calitate esențială a unui pilot, unui bun antrenor. Desăvârșit pedagog, metodic și clar în expunere, obține rezultate remarcabile în predarea cursurilor de motoare tehnologice și de navigație aeriană [...]”²². În numele Armatei Poloniei a vorbit colonelul Jan Kowalewski, atașatul militar la București, apoi maiorul inginer Linteș, observatorul tehnic al Aeronauticii, apoi Marinescu-Nour, care a prezentat omagiile A.R.P.A., și profesorul Ghermani, în numele Cercului Aeronautic, remarcând contribuția lui Mihail Pantazi la dezvoltarea aviației românești. Au urmat ultimele onoruri și înmormântarea în Cimitirul Bellu.

¹⁹ Aducerea rămășițelor pământești ale aviatorilor Pantazi și Popescu-Roman, în *Adevărul*, sâmbătă 14 noiembrie 1936, p. 4-a.

²⁰ A. Pomescu, *Înmormântarea aviatorilor M. Pantazi și Popescu-Roman*, în *Curentul*, duminică 15 noiembrie 1936, p. 6.

²¹ O.C., *Înmormântarea aviatorilor comandor Pantazi și căpitan Popescu Roman*, în *Dimineața*, Anul 32, No. 10740, duminică 15 noiembrie 1936, p. 9-a.

²² *Ibidem*.

Sfântul Voievod Neagoe Basarab

Elena ȘTREANG

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Păzește-ți sufletul tău în toată clipa ca nimic să nu dorească mai mult decât pe Domnul.
(Neagoe Basarab)

Fără îndoială, principele Țării Românești, Neagoe Basarab, se numără printre cei mai de seamă voievozi români, lăsând neșterse în amprenta istoriei unele dintre cele mai de seamă bogății culturale, ctitorii și învățături care dau mărturie despre personalitatea sa remarcabilă și despre importanța operelor sale la dezvoltarea culturii românești.

S-a născut în ultimul sfert al secolului al XV-lea, în anul 1482 la Curtea de Argeș în familia Craioveștilor (proprietari ai târgului Craiova, de unde și denumirea), boieri înstăriți și influenți care ocupau demnități importante. Cu privire la originea sa, opiniile istoricilor sunt împărțite: unii susțin că Neagoe ar fi fiul legitim al vornicului Pârvu Craiovescu și al soției sale Neagăi cu Basarab cel Tânăr zis Țepeluș. Crescând într-o familie boierească puternică, a primit o educație aleasă de la dascălii iscusiți ai vremii, precum și de la călugărul Macarie de la Bistrița – Vâlcea, Patriarhul Nifon (refugiat la curtea Craioveștilor) și Maxim Brancovici (fost despot al sârbilor care se călugărise și ajunsese mitropolit). A cunoscut pe marii gânditori de atunci și scrierile lor, a învățat mai multe limbi străine, printre care și pe cele de circulație europeană: latina, greaca și slavona, făcând pregătirea educațională necesară în școala vestitei Mănăstiri Bistrița – Vâlcea, important centru de cultură al vremii, unde l-a avut ca profesor, duhovnic și sfătuitor pe Sfântul Nifon al II-lea al Constantinopolului. Sfântul Nifon – fostul Patriarh al Constantinopolului – a fost exilat de sultanul Baiazid al II-lea la Adrianopole și adus cu mare fast în Țara Românească în anul 1503 de Radu cel Mare (domn al Țării Românești între 1495 și 1508), pentru a pune în rânduială biserica aflată la acea vreme în mare suferință. Neagoe Basarab găsisse în Patriarh atât un interlocutor pe măsura aspirațiilor sale, cât și un model duhovnicesc. Înțeleptul Neagoe a participat alături de învățatul Macarie la tipărirea *Liturghierului* (1508) – prima carte în limba slavonă tipărită pe teritoriul românesc (limba cancelariei și a bisericii în acea vreme, iar tipografia cu litere chirilice din Țara Românească una din primele tipografii de acest fel), a *Octoiubului* (1510) și a *Tetraevangheliarului* (1512), cele trei cărți de bază din rânduiala slujbelor bisericesti.

Într-o Europă aflată în plină perioadă renașcentistă, curent care a dus la adevărate reforme sociale, a urmat o serie de călătorii în Austria, Ungaria, Constantinopol, care au avut scopul de a-și împlini educația și a-și forma gustul artistic. A revenit din aceste călătorii în jurul vârstei de 20 de ani și a ocupat cele mai înalte dregătorii: în primul rând, bănia oltenească, pe urmă ajunge mare postelnic (1501-1509) și mare comis (1510-1511), toate cu o influență considerabilă asupra treburilor publice, care i-au determinat și asigurat totodată și ascensiunea la tron. Tânărul Neagoe s-a căsătorit cu Elena Despina Milița, fiica despotului sârb Iovan Brancovici și nepoata învățatului mitropolit Maxim, având șase copii: Ion, Petre, Anghelina, Teodosie, Ruxandra și Stana. Stana și Ruxandra au fost doamne ale Țării Românești și Moldovei; Stana a devenit soția lui Ștefăniță al Moldovei, iar Ruxandra a fost căsătorită cu Radu de la Afumați. Ele au trăit până după moartea lui Neagoe. Ceilalți copii, Ioan, Petru și Anghelina, au murit în timpul vieții părintelui lor. Theodosie a domnit vreo trei luni după tatăl său și a murit după aceea în pribegie.

Domnia lui Neagoe Basarab a început în 23 ianuarie 1512 și a durat până la 15 septembrie 1521, fiind considerată drept cea mai însemnată ocârmuire munteană de la începutul secolului al XVI-lea, reușind, prin tact și diplomatie, ca în cei aproape zece ani să nu poarte niciun război. Pe plan intern a dus o politică de întărire a autorității centrale, a încurajat dezvoltarea comerțului și a meșteșugurilor, creând cu abilitate un echilibru sociopolitic, dar cea mai mare însemnatate rămâne contribuția sa în dezvoltarea culturii. Neagoe Basarab a păstrat relații bune cu vecinii, a dus o politică filo-otomană, plătind tributul regulat și având grijă să nu deranjeze cu ceva conștient, fiindcă numai așa va evita mazilirea sau același sfârșit ca predecesorii săi.

Pe lângă multiplele preocupări politice și economice pe care le-a vizat, evlaviosul prinț a avut grijă și de îmbunătățirea spirituală a țării, axându-se pe adevăratele și pe cele mai temeinice valori ale societății: cele morale. Trăsăturile distincte ale personalității sale și profundul umanism de care a dat dovadă, dragostea de frumos, aportul cărturăresc care a îmbogățit cultura românească și, peste toate, înțelepciunea lui de domn creștin, toate concretizate în lucrările sale, au rămas dăltuite în dimensiunea timpului cu importante consecințe pentru istoria culturii. Într-un principat aflat sub suzeranitate turcească, a protejat și susținut ortodoxia, aducând îmbunătățiri unor comunități mănăstirești de la Muntele Sinai, Ierusalim, Asia Mică, Istanbul, Grecia și mai ales la Muntele Athos. În principat a participat la zidirea Mănăstirii Dealu, ctitoria lui Radu cel Mare, a făcut diferite îmbunătățiri și adăugiri la ctitoriile domnești de la Cozia, Nucet, Cotmeana, Vișina, Snagov, Tismana.

Între anii 1520 și 1522 a zidit Biserica de la Schitul Ostrov, aflată în incinta insulei cu același nume de pe râul Olt, în apropiere de Călimănești – Vâlcea și are hramul „Nașterea Maicii Domnului” (8 septembrie). Încununare a ctitoriilor sale este remarcabilul monument Mănăstirea Curtea de Argeș, închinat Sfintei Fecioare, valoroasă construcție de artă și arhitectură lucrată din piatră și marmură, cea mai frumoasă dintre bisericile românești, zidită în timp record de către meșteri chemați din Ardeal, Veneția, Constantinopol, Armenia, Grecia și Serbia. De o unicitate absolută, una dintre cele mai celebre monumente de arhitectură, mănăstirea a fost construită între anii 1515-1517 pe locul vechii mitropolii (înființată în anul 1359 de Patriarhia Ecumenică de la Constantinopol), fiind, după cum afirma și Nicolae Iorga, „cea mai frumoasă dintre mănăstirile aflătoare pe pământ românesc”. În 15 august 1517 a avut loc sfințirea catedralei episcopale de la Curtea de Argeș, în prezența principelui Neagoe Basarab și a familiei sale, a curtenilor și boierilor țării, precum și a patriarhului ecumenic Teolipt al Constantinopolului și a unui strălucit sobor de mitropoliți, preoți și diaconi, într-o comuniune de dragoste și bucurie creștină.

Mănăstirea Curtea de Argeș într-o reprezentare din anul 1907

În memoria culturală a poporului rămâne celebra capodoperă a literaturii vechi, considerată prima capodoperă literară, săvârșită spre sfârșitul vieții ca un testament sau cod de conduită politică, militară și morală fundamentat pe valorile evanghelice: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie* (1517-1521), scrisă în slavonă și tradusă în română pe la jumătatea secolului al XVII-lea. Culegerea *Învățăturilor*, adevărat monument literar de gândire și simțire românească, cuprinde recomandări, sfaturi pri-

vind comportamentul viitorului domnitor, a nobililor, linii de conduită civică de un profund angajament duhovnicesc, inspirate din învățăturile apostolilor, precum și din ale Sfinților Părinți (Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie cel Mare), opera sa fiind rodul unei îndelungi cercetări atât exterioare, adică al erudiției sale, cât mai ales al unei profunde aplecări asupra conștiinței și a sinelui.

„Fătul meu, judecata două lucruri are: unul spre pagubă, iar altul spre ușurare și izbândă. Iar domnul carele va judeca pre dreptu, acela-i domn adevărat și unsul lui Dumnezeu și va dobândi și lumina care nu va trece niciodată. Iar domnul carele nu va judeca pre dreptate și pre legea lui Dumnezeu, acela nu iaste domn, nici să va chema îndreptător și unsul lui Dumnezeu, ci va fi pierdut în piericiunea

Neagoe Basarab și fiul său Teodosie,
pe o icoană grecească aflată la
mănăstirea Dionisiou de pe Muntele Athos

cea de veci pentru fățarnicia lui nici fața lui Dumnezeu nu o va vedea... Drept aceia și tu, fătul meu, și dumnevoastră, fraților, cu ce dreptate veți judeca săracii într-această lume, cu aceia vor fi judecate și faptele voastre la împărăția cea cerească... Și așa, întâi să te îndeletnicești de mânie și de lene, că omul cel mânios și cel lenevos nici o dreptate nu va face săracului. Și să-ți strângi mintea cea bărbătească în cap, să nu ți să clătească mintea ca trestia unde bate vântul¹.

Finis coronat opus – sfârșitul încununează opera, cum spuneau strămoșii noștri romani, se potrivește întru totul principelui și domnului creștin Neagoe Basarab, care a lăsat drept testament celebrele *Învățături* și, totodată, a înțeles atât de bine pentru ce ne-a adus Dumnezeu la viață și ne-a dăruit acest pământ, nouă care suntem cununa zidirii Sale, luptând să nu risipească talanții încredințați, ci să-i înmulțească spre bucuria lui Dumnezeu și folosul semenilor. Atins de boala tuberculozei, cu toate îngrijirile medicale primite, el s-a stins din viață la 15 septembrie 1521, fiind înmormântat în gropnița domnească de la Curtea de Argeș, mareața lui ctitorie. În anul 2008, Biserica Ortodoxă Ro-

mână l-a trecut în rândul sfinților, având ca zi de prăznuire data de 26 septembrie.

Cu siguranță bunul domn, ca un ispravnic înțelept care și-a ridicat inima de la cele trecătoare și a bine chivernisit cele ce i-au fost încredințate, a părăsit această viață la auzul fericitei chemări: „bine, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău”.

¹ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, ediția a III-a, Editura Litera Internațional, București – Chișinău, 2003, pp. 202-204.

Post-modernismul – un prefix meschin

Dr. Vlad I. BONDRE

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Introducere

Deși a apărut prin anii 1870, termenul *postmodernism* indica doar câteva reflecții ale mișcării dadaiste, mișcare care provoca dezordinea, nihilismul sau chiar lipsa totală a moralei. Primește mai apoi valențe din sânul existențialismului, care pune pe primul loc existența umană, determinând un antropocentrism masiv. Aceste mișcări sunt continuate de modernism, care refuză total tradiția, așa cum este ea văzută, ca izvor al Adevărului¹, iar în contemporaneitate postmodernismul este definit ca „dispariția sensului istoriei, un perpetuu prezent în care memoria tradiției a dispărut”².

Format din cuvintele *modern, modo* – chiar acum și prefixul *post*, postmodernismul reprezintă în sine un paradox, deoarece cuprinde o îndoială, adică se îndoiește de criteriile sale, deși ar trebui să fie mai tolerant în fața credinței altora³. Într-un sens alegoric, îndoiala postmodernismului este un fenomen care permite trecerea omului într-o nouă etapă a vieții, etapă care îmbracă haina negării, a indiferenței, a pluralismului⁴. Noua generație de tineri nu mai știe dacă Dumnezeu mai reprezintă un principiu de urmat sau doar un ideal, deoarece deschiderea spre postmodernism înseamnă acceptarea tuturor formelor religioase. Frica tinerilor de a fi judecați îi determină să caute un dumnezeu mai aproape de trăirile lor zburdalnice, iar Adevărul să rămână ultimul scop al vieții lor.

Având datoria unei funcții vitale pentru societate, postmodernismul a fost văzut ca o încercare de a proteja lumea și a o conduce spre un fenomen relațional. Un aspect deosebit care i se atribuie postmodernismului este rezistența propriei culturi, de aceea, Andreas Huyssen crede că postmodernismului nu îi este necesar doar a ține în suspans întreaga formă de manifestare, ci de a deschide noi orizonturi de formare⁵. În noul context al atemporalului religios, postmodernismul exprimă, așadar, o manifestare duală, creată de factorul om și societate. Deși se vrea în siguranță, tânărul postmodern se aruncă în mrejele unei culturi seci, marcate de dezordine. Vede societatea ca posibilitatea exprimării și afirmării trăirilor personale, un liberalism cufundat în haos, unde va putea exista ca o stare de spirit, dar niciodată ca identitate.

Societatea postmodernă

Practica postmodernismului religios conține câteva aspecte ce țin mai degrabă de actualitatea experiențelor noii generații de tineri, care fac diferența între curentele societății moderne și ale celei postmoderne. Această diferență duce la un progres prin mijloace ezoterice, deschizând calea religiilor orientale. În acest sens, se poate observa o sinergie a postmodernismului cu practicile hinduse. Mântuirea nu mai este o luptă a sufletului cu ispitele lumii, ci ea devine *yoga* pentru sănătate. Toate aceste aspecte vor conduce într-un final la degradarea și desființarea normelor morale⁶. Tânărul nu mai dorește să dea explicații pentru trăirile, gândurile sale, dar crede că împlinirea sinelui se face prin raportarea la o forță superioară, un soi de erou care vine mereu în întâmpinarea lui. Posibilitatea unui dialog dintre cei doi este o datorie a științei, care trebuie să explice până la gradul palpabilității modul în care funcționează legile supranaturalului. Tinerii nu mai văd frumusețea Cuvântului ca formă de înțelegere a tainelor lumii, nu mai pun accentul pe evenimentele istorice care dau mărturie despre existența unui Mântuitor, ci caută formule fizice prin care să explice supremația unuia care s-a ridicat din rândul oamenilor, motivul fiind de fapt dorința de a fi asemenea Lui.

Potrivit lui Richard Kostelanetz, postmodernismul nu este altceva decât „un prefix meschin, atât în zilele noastre, cât și din perspectivă istorică, întrucât mișcările importante sunt definite în termeni proprii mai degrabă, decât prin relație cu altceva”⁷. Sub acest raport, postmodernismul vede creștinismul – religia

¹ Mircea Ciocâltei, *Narațiune. Postmodernism. Cinema*, Editura Universitară București, 2008, pp. 9-12.

² Christopher Butler, *Postmodernism*, Oxford University Press, 2002, p. 110.

³ Richard Appignanesi/Chris Garratt, *Câte ceva despre Postmodernism*, București, Editura Curtea Veche, 2003, p. 161.

⁴ Gheorghe Istodor, „Postmodernismul – provocarea majoră pentru misiunea Bisericii creștine”, în *Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie*, Iași, Editura Vasiliana, 2005, pp. 132-133.

⁵ Andreas Huyssen, *After the Great Divide*, Indianapolis, Indiana University Press, 1986, pp. 220-221.

⁶ Ion Popescu, *Ortodoxie și Postmodernism*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005, pp. 87-88.

⁷ Richard Kostelanetz, „An ABC of Contemporary Reading”, în *Poetics Today*, 3/1982, p. 38. *apud*. Brian McHale, *Ficțiunea postmodernistă*, Iași, Editura Polirom, 2009, p. 19.

Adevărului revelat, ca fiind nefondată din punct de vedere științific⁸. Paradoxul care i se atribuie acestei afirmații face ca creștinismul să poarte haina respingerii de către tineri, deși el deține adevărul de peste 2000 de ani. Spiritul libertin la care sunt deschiși tinerii societății postmoderne este o înțelegere greșită a ideii de independență.

Nu trebuie omis faptul că religiosul este o stare prestabilită de la naștere, dar care se pierde în măsura pretenției și disponibilității fiecăruia de a alege dacă trebuie sau nu să fie religios în continuare. În acest sens, Olivier Clément consideră acest miraj material-hedonist la care omul este supus ca fiind un scepticism practic, un joc de scenă care se desfășoară pe tot parcursul vieții, de unde se naște goana după materie și angoasa în fața morții⁹.

Tânărul modern a căzut în capcana postmodernismului ca într-o adâncitură a întrebărilor fără răspuns. Deși are pretenția unor trăiri religioase, mărturisirea lui despre Dumnezeu nu este autentică și nici concretă, de aceea își stabilește puncte asupra crezului, considerându-l pe Dumnezeu un contabil, ca Unul care socotește fiecare gest sau gând. Pornind de la această idee, tânărul societății postmoderne nu își mai îndreaptă privirea spre generațiile trecute care-l considerau pe Dumnezeu un izvor al valorii, ci se îndreaptă spre dadaism, afirmând un dumnezeu al morții.

Anomalia societății postmoderne este considerată de Biserică o provocare, o problemă de real interes pentru misiunea ei. Din acest motiv, Biserica încearcă să pătrundă în viața societății cu o delicatețe aparte. Reușita vine din dorința arzătoare a Preasfintei Treimi de a trăi în comuniune perfectă cu omul, motiv pentru care, asemenea *Pildei Sămănătorului*, sămânța cea bună ajunge să răsară în sufletul celor care văd viața ca pe un dar al lui Dumnezeu. Mai mult decât atât, implicarea Bisericii prin misiunea și proiectele sale nu face altceva decât să-și anunțe prezența într-o lume complet dezaxată, propunând o cale a bucuriei lăuntrice. Modul în care relaționează Biserica cu societatea postmodernă are acum o altă formă, complet diferită de timpurile modernității, deoarece *New-Age*-ul sau Nouă Eră nu răspunde cu aceeași deschidere unui tip de credință monoteistă, întrucât ar ignora astfel ideologia după care se conduce, un multiculturalism agresiv. Iată ce susține John Caputo în această privință: „În postmodernitate a fi religios ține mai de grabă de dragostea față de Dumnezeu decât de includerea într-o religie oficială. Există oameni religioși fără religie, fără teologie, doar dragostea fiind măsura unui *homo religiosus*, acesta neavând nevoie de niciun fel de instituționalizare pentru a exista”¹⁰.

Sincretismul religios face parte din sfera postmodernismului, având la bază o nouă ideologie a valorilor, o compilație a datelor istorice. Așa se face că postmodernismul se adresează omului tehnic sau noilor generații de tineri, în special, cerându-le apartenența la o nouă cultură sau, în termeni științifici, *New-Age*. Acest stil impune fără nicio urmă de libertate emoțională idei religioase desprinse din contexte diferite, ceea ce-i determină pe unii teologi ca Andrei Kuraev să afirme că „se ajunge ca Buddha să fie precursorul meu, iar Iisus Înaintemergătorul meu... Mahomed a mers, dar nu a ajuns, Moise a înțeles, dar nu până la capăt”¹¹.

Societatea postmodernă are, din păcate, capacitatea de a-l forma pe tânăr după nevoile sale personale, angrenându-l în diverse domenii de interes uzual pentru generațiile tehnice. Pus în fața unor mașinării care vor să simplifice modul de existență a omului, tânărul devine el însuși o mașinărie a intereselor unor grupuri. Frica societății postmoderne față de trăirea sentimentului religios de către om induce posibilitatea excluderii religiosului din viața lui. Dacă omul este prin definiție o ființă religioasă, este vădit faptul că o întoarcere a sinelui către suflul de viață primit de la Dumnezeu ar produce o explozie de evenimente și trăiri de ordin spiritual. În acest context, tânărul ar putea să dea dovadă de trezvie. Simpla acceptare a vetrei strămoșești, a purității morale, a Tainelor Bisericii vor reprezenta un câștig enorm atât pentru el, cât și pentru comunitatea religioasă. Văzută prin alți ochi, lupta societății postmoderne cu slujirea Dumnezeului celui Adevărat a produs, conform lui Daniel Corbu, „destule răsturnări, între care deconstrucția și pulverizarea riturilor... se simte nevoia agățării de brandul numit Dumnezeu”¹². Acest dezechilibru poate fi înțeles mai bine dacă se iau în calcul acele scrieri cu conținut religios, în care Dumnezeu poartă chipul unei legende, al unui mit sau, cel mult, al unei puteri, așa cum este *Codul lui Da Vinci*, de Dan Brown, *Evanghelia Vagabonzilor*, de Brennan Manning, *A Cincea Evanghelie*, de Philipp Vandenberg sau unele filme, precum *Noe*, de Darren

⁸ Sorin Pârnu, *Postmodernism*, Iași, Editura Institutul European, 2005, pp. 234-235.

⁹ Olivier Clément, *Trupul morții și al slavei*, București, Editura Christiana, 1998, pp. 70-71.

¹⁰ John D. Caputo, *On religion. Thinking in Action*, New York, Routledge, 2001, pp. 2-3, apud Nicolae Turcan, *Postmodernism și Teologie Apofatică*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2014, p. 150.

¹¹ Savatie Baștovoii; Nicolae Balotă; Andrei Kuraev; Dumitru Crudu, *Ortodoxia pentru postmoderniști*, Timișoara, Editura Marineasa, 2001, p. 31.

¹² Daniel Corbu, *Postmodernism și Postmodernitate în România de azi*, Iași, Editura Princeps, 2008, p. 126.

Aronofsky, *Îngeri și Demoni*, al lui Ron Howard, *The Last Temptation of Christ*, al lui Martin Scorsese etc., în care autorii au încercat să redea chipul divinului într-o notă ușor acceptată de societatea desacralizată.

Un alt aspect pus în evidență de societatea postmodernă este raportul dintre *res-extensa* și *res-cogitans*, sau, altfel spus, raportul dintre subiect și obiect, deoarece uneori nu se face diferența dintre cele două, atunci când tânărul este vizat ca subiect. Tinerii se lipsesc în mod cert de dreptul și valoarea eclezială, deoarece năzuința acestora stă în puterea umanității, ca una care reprezintă valoarea prin excelență¹³. În acest context, se poate observa o decadă a spiritului modern sau o nouă viziune în ceea ce privește latura educațională sau pedagogică. Tinerii sunt educați într-un spirit contemporan, fapt care deschide perspective diferite de înțelegere și cunoaștere ale aceluiași mesaj, trăit și încheat de predecesori.

Conform studiului „From Modernism to Postmodernism – An Anthology”, tinerii sunt chemați să transforme ideologiile politicii într-un sistem de valori¹⁴, iar acest fapt contravine afirmației părintelui profesor Călina Gelu, care crede că „oamenii reclamă nevoia unei autorități morale chiar și în politică, dar mai mult în administrația statului”¹⁵. Modul în care tinerii vor acționa depinde de natura trăirilor lor, dar mai mult de formele de îndoctrinare la care sunt supuși. Pentru a nu se pierde în neant, Biserica poartă o grijă aparte noilor generații de tineri, trasând grafice, prezentând modele și exemplificând valori, dar nu îngrădește sub nicio formă libertatea exprimării. Conștientă de un posibil decalaj în rândul tinerilor, se roagă ca aceștia să aibă conștiința trează, să aleagă calea cea bună a mântuirii.

Îndepărtarea de la formele tradiționale de trăire religioasă impune un nou set de valori, motiv pentru care Anthony D. Smith vede în noua religie un echilibru al sentimentelor etice și măsura în care ele suscită mintea oamenilor spre secularizare. Ritul și tradiția erau până mai oarecând forme clare ale credinței¹⁶, dar acum și-au schimbat identitatea, deoarece postmodernismul a descompus tot ce era treimic în ele. Aceeași idee este continuată de David Harvey, care afirmă următoarele: „Ceea ce pare la un anumit model un ultim moft, tertip publicitar sau spectacol superficial reprezintă parte a unei transformări culturale iminente în societățile occidentale, o schimbare de sensibilitate pentru care termenul de postmodern este, de fapt, cel puțin pentru moment perfect adecvat”¹⁷.

Concluzii

Postmodernismul a preluat, din nefericire, limbajul modernismului, dar i-a adăugat o notă personală, abandonând într-o oarecare măsură utopia schimbării vieții¹⁸. Acest fapt a condus vădit la un nou proces, văzut de Daniel Corbu ca „globalizarea, care este utopia postmodernă care vizează crearea noii ordini mondiale”¹⁹. Procesul schimbării implică toate domeniile de activitate, fapt care pune în fața ochilor sufletești o serie de întrebări, legate de ritmul evoluției care este extrem de agresiv, încât, pe măsură ce timpul se scurge, capacitatea omului de a pătrunde în esența lor scade²⁰.

Dacă părintele profesor Vasile Nechita vede în postmodernism o „erezie mondializată, controversă, spirit integrator, reuniunea raționalității cu iraționalitatea”²¹, atunci atitudinea tradiționaliștilor este de înțeles. Condamnarea întregului apanaj politic și instituțional de către aceștia este o încercare de reinițiere în sânul adevărului a noii generații de tineri. Societatea postmodernă oferă un paletar de opțiuni ușor de agreat de tineri. Printr-o simplă analiză, se poate observa încotro se îndreaptă tânărul. Permisivitatea lumii acesteia îl va transforma într-o mașinărie. El va ajunge să fie marcat de criza secularizării, de indiferentismul religios, de aflulul de iluzii *mass-media* sau de denaturarea familiei prin noile forme de desfrâu. Sub același aspect al opțiunilor, Ioana Em. Petrescu afirmă ca postmodernismul și modernismul reprezintă „expresia culturală a ceea ce este în gândirea științifică criza categoriei individualului... Mutațiile produse de teoria relativității și fizica cuantică vor conduce la o nouă imagine a lumii, alcătuită nu din obiecte discrete, nu din entități individualizate substanțial, ci dintr-o țesătură de evenimente interrelaționale”²².

¹³ Gheorghe Petraru, „Paradigme conceptuale moderniste și postmoderniste și impactul lor asupra teologiei și misiunii Bisericii”, în *Simpozionul modernism, postmodernism și religie*, Iași, Editura Vasiliana, 2005, p. 67.

¹⁴ Laurence E. Cahoon, *From Modernism to Postmodernism – An Anthology*, Massachusetts, Blackwell Publishers, 1996, p. 689.

¹⁵ Gelu Călina, „Câteva note despre teocrație și evoluția relațiilor dintre Stat și Biserică”, în *Analele Universității din Craiova. Seria Istorie*, 2/2011, p. 48.

¹⁶ Anthony D. Smith, *Naționalism și Modernism*, Chișinău, Editura Epigraf, 2002, p. 234.

¹⁷ David Harvey, *Condiția postmodernității*, Timișoara, Editura Amarcord, 2002, p. 47.

¹⁸ Dan Eugen Rațiu, *Disputa modernism-postmodernism*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2012, p. 298.

¹⁹ Daniel Corbu, *Postmodernismul pe înțelesul tuturor*, Iași, Editura Princeps, 2004, p. 18.

²⁰ Ion Bogdan Lefter, *Despre identitate*, Pitești, Editura Paralela 45, 2012, p. 21.

²¹ Vasile Nechita, „Postmodernitatea – ieșire din creștinism?”, în *Simpozionul Modernism, Postmodernism și Religie*, Iași, Editura Vasiliana, 2005, p. 225.

²² Ioana Em. Petrescu, *Modernism-Postmodernism*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2003, pp. 27-28.

Dumitru Popescu, *Pumnul și palma*

- roman al disidenței literare -

Titi DAMIAN

Urziceni

Apărut în același an, aproape la concurență cu fulminantul roman în trei volume *Cel mai iubit dintre pământeni*, al lui Marin Preda, primul volum al viitoarei trilogii semnate de Dumitru Popescu, *Pumnul și palma*, intitulat *O dimineață înșelătoare* (Editura Eminescu, București, 1980), s-ar fi părut că ar fi fost umbrit de succesul de librărie al acestuia, dar realitatea s-a dovedit a fi alta. După cum relatează scriitorul, primul volum a fost tipărit în 80.000 de exemplare, care s-au epuizat în doar două săptămâni, iar următoarele volume, *Ochiul ciclonului* (1981) și *Marșul cariatidelor* (1982) au avut și ele un la fel de mare succes la public. Asta pentru că autorul era o personalitate înaltă, cunoscută în ierarhia politică românească, iar publicul aștepta de la acest nivel puncte de vedere interesante asupra problemelor sociale, economice, ideologice și politice pe care le traversa țara în acele momente nu prea favorabile, când cultul personalității ajunsese la cote paroxistice.

Nu același entuziasm s-a manifestat la apariția volumului din partea criticii literare și a confrăților, după cum mărturisește autorul în *Cronos autodevorându-se*. Mai degrabă o tăcere suspectă, generată de înalta poziție politică a lui Dumitru Popescu, mulți evitând să se exprime critic sau laudativ, având în vedere notorietatea autorului. Suspiciunile erau, totuși, suspiciuni. Mulți au preferat să tacă. Oricum, și-au exprimat opiniile câțiva critici, nu cu mult entuziasm, precum Șerban Cioculescu și Mircea Zăciu. Adrian Păunescu, mai curajos și mai apropiat de autor, considera romanul, în stilul-i caracteristic, *o friptură cu prea multă carne și cu prea puțin sos, carte consistentă, dar greu de înghițit*.

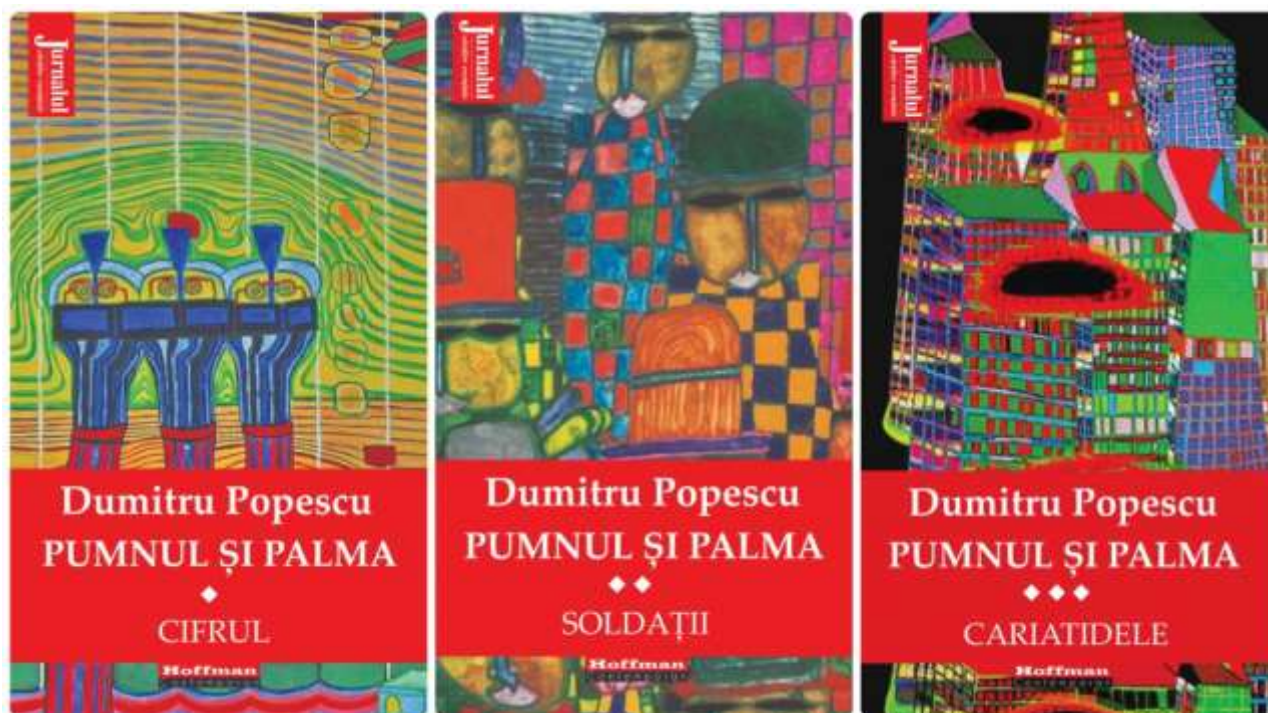
Cum spuneam, și-au exprimat opiniile nu prea mulți, dacă avem în vedere intervalul de timp până în 1989. Să amintim nume ca: Nicolae Ciobanu, Vasile Sălăjan, Aurel Martin, Valentin Tașcu, Radu G. Țeposu, Victor Atanasiu, George Arion, Damian Hurezeanu, Anatol Ghermanschi, Marian Chelu, Marian Odangiu, Pompiliu Marcea, Mircea Iorgulescu, Ion Dodu Bălan, Romul Munteanu, Nicolae Manolescu, Nicolae Ciobanu, Stelian Moșiu, Ion Arieșanu, Cornel Moraru, Constantin Sorescu, Florin Șindrilari, Mircea Iorgulescu, Al. Călinescu, Al. Protopopescu, Al. Dobrescu, Emil Manu, Dan Alexandru Condeescu, Mircea Zăciu, Cristian Livescu, Ion Pecie, Mihaela Andreescu, Ion Arieșanu, Vasile Chifor, Sultana Craia, Ion Vlad, Liviu Leonte, Constantin Dumitrache, Dumitru Tiutiuca, Mircea Popa, Anton Cosma, Emil Rădulescu, Gheorghe Glodeanu, Irina Petraș, Florin Săndulescu, Ion Pecie, Valentin Chifor, Gheorghe Perian, Zaharia Sângiorzan etc.

De asemenea, numele autorului apare și în dicționare și antologii, semnate de Marian Popa, Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, Ion Al. Stănescu, Gheorghe Crișan, Stan V. Cristea, Eugen Barbu, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Aurel Martin, Nicolae Ciobanu, Ion Rotaru, Cristian Livescu, Pompiliu Marcea, Cornel Moraru, Marian Odangiu, I.D. Bălan, Mircea Iorgulescu, Anton Comșa, C. Stănescu etc. (date preluate din Stan V. Cristea, *Dicționarul Scriitorilor și Publiciștilor teleormăneni*, 2005, pp. 372-374).

„Lovitura” o primește de unde nu se aștepta, adică de la sovieticul (se pare că-i nume de împrumut) Pimen Boianov, într-un articol răuvoitor din *Literaturnaia gazeta* din 4 mai 1983, intitulat, „Cu pumnii împotriva istoriei”, prin care-i reproșa abaterile grave de la ideologia comunistă, alunecarea spre naționalism, denigrarea ostașilor sovietici etc. Replica românească, destul de echilibrată, a venit prin pana criticului și istoricului literar Pompiliu Marcea, printr-un articol intitulat „Cu foarfecele contra adevărului”, prin care demonta punct cu punct toate insinuările din articolul sovietic, publicat în *România literară* din 12 mai 1983, unde apare și articolul rusesc în traducere. Mărturisesc că am avut fericita inspirație de a păstra, printre documentele mele, cele două articole. Oricum, se pare că soarta lui Pompiliu Marcea, după cum se zvonea și ne informează autorul romanului, fusese pecetluită. „Era răpus de o insomnie rebelă, cu neputință de stăpânit”, spunea soția sa care credea că mai degrabă a fost otrăvit. El însuși era convins că a fost victima unei iradierii de la distanță. A fost găsit cu trupul neînsuflețit în apa lacului Herăstrău. Gurile rele comentau pe atunci că „a murit înecat în Herăstrău cu apă din chiuvetă”. Cam așa o pățiseră și alții care au scris despre Antonescu: să zicem Marin Preda, cu moartea lui suspectă, dar și Aurică Simion, autorul unei cărți „cuminiți” despre Antonescu, *Preliminarii politice ale actului revoluționar de la 23 august 1944*.

Să mai informăm pe actualii cititori că, în afară de ediția Eminescu, a anilor '80, trilogia a apărut și la Editura Anamarol, în 2015, iar în 2021 la Editura Hofman (titlurile: *Cifrul, Soldații, Cariatidele*).

Este salutară intenția autorului și a celor două edituri care au publicat trilogia după Revoluție, după o lungă perioadă în care critica literară românească a ignorat-o. De fapt, un fenomen care se repeta, imitând obsedantul deceniu al anilor '50, cu autori puși la index. Acum nu au fost puși la index, dar au fost ținuti sub tăcere, ignorați tot pe criterii ideologice și de partid, uitând simplul îndemn de bun simț al lui Kogălniceanu („Vom critica cartea (sic!), iar nu persoana!”).

Totuși, analize profunde încep să apară din nou, cum este cea a profesorului bistrițean Vasile V. Filip, care scrie „dintr-un sentiment de tristețe și revoltă, constatând (a câta oară?) cât de superb-iresponsabili și risipitori suntem cu propriile noastre valori, pe care atât de puțin le cunoaștem (dar, mai ales, le recunoaștem), pe care nu le promovăm nici măcar pentru noi înșine” (volumul *Cronici, povestiri, mărturisiri*, Editura Charmides, Bistrița, 2022).

Faptul că se realizează, prin articole, ce-i drept timide, rare, valorificarea acestei opere este un semn de normalitate, spre a pune în prim-plan opera, iar nu autorul cu „păcatele” sale. Ignorând, în opinia mea, o asemenea operă, critica actuală românească și-ar recunoaște incapacitatea estetică de a-și asimila niște valori perene literare care au făcut/fac parte din viața spirituală și cultura poporului nostru.

În ceea ce privește titlul trilogiei, *Pumnul și palma*, este, desigur, simbolic și totodată antonimic, avându-se în vedere relațiile, cu urcușuri și coborâșuri, dintre protagoniștii Manole Suru și Vlad Cernea. Reamintim un citat edificator din roman care face trimitere la semnificațiile metaforice ale titlului: *Se completeau fericit. El, Suru, creierul. Cernea – sufletul. El – mâna tare pe bățuri, celălalt – ochii ațintiți la drum. Unul pumnul, celălalt palma!* Și asupra numelor celor doi protagoniști se pot face speculații: „Manole” trimite clar la mitul sacrificiului întru creație, iar „Suru”, desigur, la înțelepciune, experiență, intransigență. Celălalt, „Vlad”, e nume românesc cu rezonanță slavă, cu trimitere la o anumită tenacitate, iar „Cernea” de la verbul „a cerne”, a di-seca, a selecta idei, ceea ce și face teoreticianul în roman. Deci, unul – pragmatic, celălalt – teoretician. Unul – organizator, celălalt – umanist.

Titlul primului volum, *O dimineață înșelătoare*, este tot o metaforă exprimând deziluzia în credința că va veni o iminentă deschidere după moartea lui Stalin. Titlul celui de-al doilea volum, *Ochiul ciclonului*, este tot o metaforă care concentrează uriașa energie pe care o pune „sălbaticul” Suru în realizarea obiectivelor, dar și avertismentul asupra pericolelor care izvorăsc din acestea:

Privirile lui Cernea fuseseră și ele atrase de petele de ulei colorat ce păreau fremătări ce se scurg pe geam, din lumina sângerie, morbidă a soarelui gata de asfîntit. Ochiul ciclop, pradă unei teribile dar calme hemoragii, arunca peste acoperișurile orașului o sclipire sadică, dându-i lui Cernea impresia că se afla într-un abator în apropierea unui bivoliț lovit de moarte.

Titlul celui de-al treilea volum, *Marșul cariatidelor*, este justificat direct în finalul trilogiei, marcând eșecul acestui impresionant efort inutil pe care-l propune în conducere și în execuție Manole Suru maselor. Re-

amintim: *Suru a fost o cariatidă, pe umerii lui au apărut greutatea zdrobitoare. Cariatide deveneau și ceilalți, cei mulți pe care-i vroia eroi, alcătuiind împreună blocurile de rezistență ale construcției. Torentul, marșul îl asurzise atât de mult timp cât stătuse în mijlocul lui și nu mai putuse distinge vocile!*

Se poate ca pe actualii cititori să-i obosească această insistență a mea de a prezenta în detaliu filmul celor trei volume, dar consider că numai o lectură minuțioasă poate să justifice demersul meu actual, valorificând opiniile prin citate justificative, atent selectate, pentru a aduce în prim-plan o realitate trăită cititorilor, care au petrecut epoca, dar și pentru cei din generațiile actuale care nu au cunoscut-o decât din auzite. Consider că în acest mod au posibilitatea de a o cunoaște de la această sursă extrem de bine documentată, frescă a comunismului românesc. Cititorul poate să afle principiile după care comuniștii și-au propus să conducă o societate, odată ce au luat brutal puterea politică, metodele draconice pe care le foloseau în conducerea maselor, ruptura așa-zisei elite conducătoare de mase, neînțelegerea rolului personalităților și a maselor în istoria imediată, modalitățile după care se realiza selecția cadrelor, interferența politicului chiar și în viața de familie, tonul dictatorial al celor mai mici șefi care-și imitau „șeful”, raporturile de putere, distanțarea din ce în ce mai rapidă a conducătorilor de mase, arbitrariul în luarea deciziilor, îmburghezirea mascată și snobismul multor conducători, apoi: duplicitatea, lașitatea, ipocrizia, demagogia, carierismul, grobianismul, instalate la toate nivelurile.

Scriitorul dovedește o forță analitică de invidiat, o luciditate dusă la extrem, ferindu-se de lozinci și de clișee sau de limbajul de lemn specific perioadei, pătrunde în psihologia fiecărui personaj, urmărindu-i meandrele, dilemele, eșecurile și izbânzile. Are curajul de a pune față în față cele două sisteme politice, socialismul și capitalismul, trăgând o linie clară de demarcație și marcând în felul acesta eșecul sistemului falimentar care pune în frunte componenta politică: *Ne omorâm în ședințe!* Nu se sfiește să pună față în față realitățile sovietice cu cele românești, aspect care va fi sancționat drastic de articolul sovietic. Mai mult, își duce protagoniștii prin mediile muncitorești umile și printre țărani despuiți de pământurile lor prin colectivizare.

Cât privește numele protagoniștilor romanului, Manole Suru și Vlad Cernea, nu sunt alese – așa cum am afirmat mai sus – deloc întâmplător. Manole trimite la mitul arhicunoscut care până la urmă se „zidește” în propria construcție faraonică, iar Suru trimite la înțelepciune, experiența de viață, așa cum apare „dăltuit” în roman. Cât privește pe Cernea, poate semnifica insul capabil să „cearnă, să disece” ideile. Sunt doi activiști de partid de sinceră credință, activiști autentici, activând numai din convingere, urmându-și țelurile cu credință. Nu sunt personaje false, create în laborator, nimic nu este triumfalist în evoluția lor. Provenind din medii sărace, obscure, fiecare având motivația sa, după cum o arată biografiile, s-au integrat în mișcarea de stânga în anii interbelici, au fost atrași în partid, au devenit activiști cu funcții organizatorice ori politice, apoi au fost trimiși la școala superioară de cadre din București, la finalul căreia urmând să fie integrați în eșaloanele de conducere de la diferite nivele. Repartizați, activează un timp împreună, dar, cu timpul, încep să apară între ei diferențe temperamentale, dar mai ales de viziune. Suru, care excela prin spiritul organizatoric, ajunge la un activism extrem, Cernea vrea să-l tempereze de pe poziții teoretice, punând în centrul evenimentelor omul cu viața, cu psihologia și personalitatea sa. Diferențele de viziune dintre ei se adâncesc, Suru devine tot mai radical, urmându-și neabătut drumul. Din când în când, Cernea încearcă să și-l apropie pe prietenul său, dar se izbește de zidul hotărârii nestrămutate a lui Suru. Relațiile dintre ei se răcesc, urmând ca Cernea să-l mai întâlnească la patul de spital, în ultimele lui clipe, ca dovadă că, în ciuda diferențierilor majore dintre cei doi activiști, prietenia rămâne, urmând să-i înmâneze testamentul moral – crezul pentru care s-a sacrificat și și-a sacrificat și familia, dar și recunoașterea eșecului.

Nu este vorba în carte numai de o prietenie între doi activiști, ci mai degrabă scriitorul a realizat un binom complementar în literatura română, unic la această dimensiune de exact 1.374 de pagini. Avem între aceste sute de pagini două personaje construite pe motivul literar al dublului, a căror trăsătură o reprezintă credința și consecvența într-un sincer ideal, numai că Manole Suru devine un megaloman, iar Vlad Cernea, un teoretician visător. Este ceea ce critica de specialitate numește prin termenul „doppelganger” („dedublarea personalității”). Vlad Cernea este imaginat față în față cu brutalitățile politice, fără să reușească să le tempereze, iar Manole Suru, intolerantul, va deveni un prototip al dictatorului comunist. Relația inițială va fi una sufletească, de solidaritate, izvorâtă din sinceritate, apoi se vor completa reciproc până la un punct, se vor despărți ideologic, fără ca Cernea să se îndepărteze de familia lui Suru, și ea în derută, dar se vor mai întâlni prin moarte. De fapt, prin ei, scriitorul realizează o inteligentă polemică cu întreaga epocă pe care o traversează romanul, începând cu teroarea politică a anilor '50, continuând cu aparentul dezgheț de după moartea lui Stalin, contrarevoluția din Ungaria, schimbarea puterii în partid, semne ale cultului personalității, marea adunare generată de invazia Cehoslovaciei, marșul rapid, forțat, industrial spre dezvoltarea accelerată a României. Desigur că Dumitru Popescu a avut ca prim model pe conducătorul României, despre care nici măcar nu face vreo aluzie, cum a făcut în niște pagini cu Gheorghiu-Dej. Pentru cine citește romanul mai în

profunzimea lui psihologică, economică, socială, politică și ideologică, prin cele două personaje, autorul realizează, de fapt, o adâncă radiografie a epocii pe care a traversat-o România acelor ani, prefigurându-i, prin Manole Suru, sfârșitul.

Perceput în limitele momentului apariției trilogiei ca un roman al activistului de partid, acum, după aproape o jumătate de secol, privit, fără prejudecăți, ne apare ca un unic roman al acestei epoci. Putem să-i reproșăm multe persoanei Dumitru Popescu, dar autorului acestui roman nu putem să nu-i recunoaștem inteligența, talentul, capacitatea de sinteză, de analiză, cunoașterea în detaliu a vieții și psihologiei activistului de partid, ca și al omului de rând. Multe dintre personajele romanului eșuează, pentru că însăși societatea este un eșec din care vor scăpa doar inocenții. Sunt personaje sinistre precum Eftimie David, Septimiu Axente Sever, securistul Pepici, pe care autorul ține să le pedepsească exemplar. Este și un roman al singurătății, al înstrăinării, în primul rând al lui Manole Suru, care se înstrăinează de lume, chiar de sine, dar își înstrăinează și familia. Romanul are și virtuți artistice remarcabile, povestiri dense, dialoguri vii, stil limpede, vizibile pagini eseistice scânteietoare despre sculptură, pictură, arhitectură, puse în seama personajelor sale, cu rare descrieri de peisaje, pentru că, în ultimă instanță, este și un roman citadin și un roman al intelectualului.

Romanul are și povești de dragoste captivante, iar scriitorul dovedește că are talent și predispoziție de artist în zugrăvirea chipurilor personaje feminine (Delia Brudaru, Gigi Calafeteanu și Ortensia Anagnoste), pe care le încarcă cu mister și inteligență, le înzestreză cu atributele zeitelor antice, prin eleganța lor, prin focul privirilor, prin gingășie, sensibilitate și inteligență. Cititorul va descoperi cele mai frumoase, cele mai culte, mai elegante și inteligente femei din întreaga noastră literatură. Păcat că toate cad, într-o formă sau alta, pradă destinului nemilos al societății care-și trimite securea tăindu-le brusc frumusețea și aruncându-le în neantul vieții sau al morții. Peluța Trocan, soția lui Manole Suru, femeie de o rară sensibilitate, intră în categoria Penelopei, simbol al stabilității familiei în vremuri când soțul o neglijează, inteligentă, generoasă și înțeleaptă.

Nu în ultimul rând, trebuie evidențiată dimensiunea psihologică a romanului. De la un capăt la altul descoperim stări și trăiri dilematice: tensiuni care cresc și descresc între protagoniști, tensiuni între supuși și șefi, care împrumută repede atributele dure, stări dilematice ale celor doi în singurătate, tensiuni în familie, tensiuni legate de opțiuni în dragoste. Judecata pe care femeia simplă Peluța o face lui Suru este magistrală, după cum magistrală este și scena în care Suru își așteaptă sfârșitul. Sublimă și emoționantă este și descrierea scenei priveghiului din Prolog. Sublim este și curajul scriitorului care a lăsat moștenire generațiilor viitoare adevărul nefardat despre epoca pe care a traversat-o România acelor ani, de parcă autorul ar fi vrut să zică, odată cu inteligentul Marin Sorescu, prin celebra replică: *Nu noi am greșit direcția, ci drumul!* Un drum impus, plătit cu un greu tribut moral și material de aproape 50 de ani, dar povestit cu har de această singură și autentică disidență literară din întreaga noastră literatură. Au mai încercat și alți scriitori să introducă „șopârle” în operele lor, ca să evite cenzura (Breban, Buzura, Lăncrănjan, Preda sau Țoiu), dar nu au avut curajul, nici statura și nici forța analitică a lui Dumitru Popescu.

Un cititor cu har, avizat, va descoperi în roman nu numai comprimarea aproape a unei jumătăți de veac a societății românești, ci și zeci și sute de reflecții ale autorului, vizând aproape toate domeniile vieții psihologice ale personajelor, un fel de coroană a operei sale, care, savurate, la rândul lor, îl trimit pe el însuși la reflecție:

– *Cât de adâncă este această enigmă – conștiința mulțimilor! Oare acolo se absoarbe, se macerează totul în pământ? Se topește ca în pământ? Este ea pământul ce devoră faraoni și împărați, mistuindu-i cu un stomac pantagruelic, până la ultima fărâamă, până la uitare?* (I, p. 161)

– *Viața e un șir nesfârșit de regrete. Unii suferă mai mult când trebuie să piardă ceva, alții după ce au pierdut.* (I, p. 219)

– *Dar viața este dominată nu numai de tendința spre înălțare a copacului, cât și de rezistența rădăcinilor înfipte în piatră.* (I, p. 285)

– *Moartea nu vine deodată. Mori tot timpul.* (II, p. 31)

– *Omul modern are nevoie atât de esențe ontologice, cât și de concentrate axiomatice.* (II, p. 80)

– *Blestemul omului este să depindă de oameni și, la rândul-i, să impună altora dependența față de el. Această cruce trebuie dusă, într-un fel sau altul, până la capăt, de fiecare dintre noi.* (II, p. 170)

– *Să trăiești veșnic în nări cu mirosul fetid al propriului tău suflet în descompunere, ce viață mai e și asta?* (II, p. 185)

– *Să te înfîși ca un catâr, cu picioarele în principiiile cinstei și a dreptății, și să nu mai cedezi nici un milimetru din ceea ce consideri că este idealul tău umanist. Indiferent de consecințe. Iată calea apărării demnității.* (II, p. 186)

– *Ce faci cu improvizație, faci șubred. Esențial este creierul și mâna, clarificarea, competența, aici ar trebui să batem noi; după asta ar trebui să apreciem oamenii, nu după cum dau din gură.* (II, p. 273)

- Toate vorbele mari se dezumflă și, chiar dacă ești savant, îți spui: acum pricep de ce au crezut oamenii în Dumnezeu. (II, p. 286)
- Împlinirea vieții tale cu viața unei ființe în univers, capabilă să recepteze la fel și să simtă în același mod bucuria, tristețea, admirația. Ochii cu care să râzi și să plângi ca și cu ai tăi, buze cu care să grăiești sau să săruți lumina ca și cu ale tale. O frunte de care să o lipești pe a ta, în albul pernei, cu sentimentul că acesta este lucrul cel mai prețios din lume. Un trup aparținându-ți la fel ca al tău – e lucrul cel mai de preț de pe lume. (II, p. 302)
- Răsul, ca o explozie solară, curăță și topește ascunzișurile memoriei, îl eliberează pe om de orice servitute. Răsul e forma supremă a libertății individuale. (II, p. 328)
- Două trăsnete simultan pe un copac sunt o surpriză și pentru ele însele. (II, p. 343)
- Slăbiciunea femeii este o prejudecată, cum prejudecată este romantismul ei. (II, p. 354)
- Viața trece prin noi ca vântul prin coroanele copacilor, toamna: fiecare trimite suflarea rece mai departe, desfrunzindu-se unii pe alții. Apoi intră într-o lungă hibernare. (II, p. 367)
- La noi, la comuniști, cel mai greu de prevăzut e trecutul. Căci nu e statornic, afurisitul. Se schimbă după cum bate vântul. (II, p. 410)
- Mistificarea trecutului este una dintre cele mai nenorocite boli ale unui regim politic. Atrage după sine, inevitabil, și mistificarea prezentului, adică înecarea cauzei celei mai progresiste din istorie în minciună. (II, p. 411)
- Un istoric lipsit de fiorul patriotismului este, din punct de vedere științific, un avorton, iar din punct de vedere social, un potențial trădător de neam cu voia, sau fără voia lui. (II, p. 423)
- Ce sunt războaiele? Răbufniri ale animalității colective. Ce sunt crimele atât de răspândite în lume, decât expresii ale simțurilor animale? (II, p. 463)
- Nu trebuie să lăsăm să se pună pe morminte prea multe flori, să nu se mai poate vedea. (II, p. 478)
- Mitul este forma mistică a supunerii. Poate fi necesar într-un război, doar atât! Mitul e frică și paralizie, e ruga mută în genunchi. (II, p. 499)
- Degenerarea răului încarnat în om mi se pare mai teribilă decât chiar căderea imperiilor. (III, p. 7)
- Natura este singura instanță incompatibilă a realității. (III, p. 8)
- Cum să trăiești viața ca să nu te apese regretul că ai pierdut-o? (III, p. 110)
- Omul acțiunii exclusive se transformă, cu timpul, într-un automat, impresionant, desigur, spectaculos spectacular, dar, ca orice automat, inuman, deci periculos. (III, p. 159)
- Pentru orice ființă umană, munca nu trebuie să fie o caznă, ci o împlinire, ea trebuie să elibereze spiritul, nu să-l atrofieze. (III, p. 159)
- O viață fără iubire este o pedeapsă. O viață searbădă, seacă, fruct uscat, lemnos, fără niciun gust și nicio aromă. (III, p. 218)
- Familia este un cavou în care se duc să-și petreacă noaptea. (III, p. 218)
- Bătăiala aprobativă a capului este asentimentul pentru căderea altui cap. (III, p. 222)
- Noaptea, gândurile trăiesc nu numai prin substanța intrinsecă, ci și prin sunet, lovindu-ți creierul ca un ciocan. Gândul își strigă distinct toate sensurile, nemailăsându-ți loc pentru niciun subterfugiu, pentru nicio iluzie. Ziua, zgomotele pământului, ca și ale propriului sânge, se suprapun pe sonoritatea gândurilor. Ziua poți să te ascunzi de adevăruri. Noaptea, însă, se sparg în tine, sfărtecându-te. (III, p. 223)
- Viața, atât cât e, e un șir de triumfuri asupra morții. Fiecare clipă e un sunet de victorie. (III, p. 391)

Dumitru Popescu nu este singular în acest demers, desigur având constrângerile regimului. Și alți scriitori contemporani au avut curajul să pună în operele lor multe dintre racilele regimului totalitar, mai ales după așa-zisul dezgheț politic, de după 1964: C. Țoiu (*Galeria cu viță sălbatică*), Marin Preda (*Cel mai iubit dintre pământeni*, *Moromeții*, II), Augustin Buzura (*Vocile nopții*, *Fetele tăcerii*), Ion Lăncrăjan (*Cordovanii*), Dinu Săraru (*Niște țărani*), Titus Popovici (*Străinul*), D.R. Popescu (*Vânătoarea regală*), Petru Vintilă (*Hiena*), Alexandru Ivăsiuc (*Racul*, *Apa*), Petre Sălcudeanu (*Biblioteca din Alexandria*), Petru Dumitriu (*Ne întâlnim la Judecata de Apoi*), Filip Florian (*Toate bufnițele*), Dan Mutașcu (*Bunul cetățean Arhimede*), mai nou, în contemporaneitate, Titi Damian (*tetralogia Musceleni*) și lista ar putea continua. La ei se zăresc ferestre deschise despre adevărul și minciuna acelei societăți, atât cât le-a permis cenzura, poate chiar autocenzura, dar Dumitru Popescu este un caz aparte, întrucât a avut pârghiile politice, dar și talentul și viziunea necesară să spună mai mult, să radiografieze întreaga societate românească.

Prin trilogia *Pumnul și palma* autorul reușește să cuprindă o întreagă epocă. Un roman-document, unic prin anvergură în literatura română contemporană. Un roman al disidenței literare autentice românești. Iar prin cele peste 30 de romane, eseuri și versuri, Dumitru Popescu rămâne în cultura română o forță greu de egalat.

Noica și Câmpulungul, cartea unei sinteze salutare

Dr. Anca SÎRGHIE
Sibiu

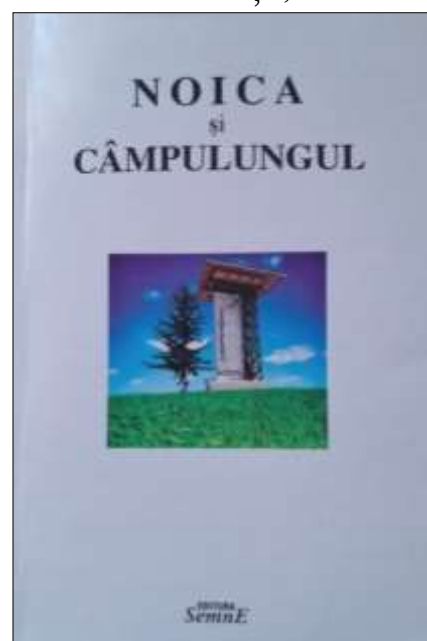
O carte cu care de curând ne-a surprins profesorul Marin Diaconu se intitulează *Noica și Câmpulungul*, întocmai cum pe afișul de la intrarea în muzeul orașului sună tema Simpozionului „Noica” din acest an. Este o carte de 500 pagini, ca antologie realizată de Marin Diaconu la Editura Semne din București în anul 2024, pe cât de voluminoasă, pe atât de frumoasă. Coperta 1 reține în ilustrația ei simbolul orașului Câmpulung Muscel și un brad firav, ciudat, în care intuim că se regăsește însuși filosoful.

Se știe că în martie 1949, Constantin Noica își începea supliciu domiciliului forțat, considerată drept o perioadă în care, așa cum o recunoaște în epistola din 21 noiembrie 1949 către Petru Comarnescu, fost coleg de liceu și prieten nedezmintit, „mă pot simți aproape fericit în situația în care mă aflu”. Mărturisirea lui *in extenso* figurează pe coperta 4 a aceleiași antologii, care s-a constituit drept un binevenit suport al Simpozionului anual, ținut pe date biografice și pe opere create de Constantin Noica la Câmpulung Muscel.

În opinia profesorului Diaconu, rostită la deschiderea Simpozionului din 27-28 septembrie 2024, „Noica lucrează cu istoria, noi lucrăm cu prezentul. Constantin Noica este Constantin Noica, nu ca noi! Mărturisirea lui Noica cuprinde o povestire despre trimiterea unor texte ale sale la Paris și primirea cărții *Ispita de a exista* a lui Emil Cioran, cu circulația sa între cei apropiați”. Definită în esența ei în fața anchetatorului cpt. Mincu, în 12 decembrie 1958, cartea lui Cioran este incriminată, pentru că ea cuprinde „aspecte privind neamul românesc, privite printr-o prismă negativă”. Declarația o găsim, așadar, în *Arhiva neagră* cu cele 22 volume, realizate prin facsimilare de Constantin Barbu, care le-a publicat în 2012 la editura Contrafort, cuprinzând procesele-verbale de interogatorii din dosarele procesului Noica-Pillat. Două dintre ele sunt reproduse în această nouă antologie. Ele se găsesc în *Arhiva neagră* de la Muzeul din Câmpulung Muscel, dar nu se află, de exemplu, la Biblioteca Academiei Române.

Cartea cuprinde pe 70-80 de pagini fenomenologia spiritului de Hegel, cu interpretarea filosofului Noica, gardată de explicația lui Vlad Bilevsky, care a îngrijit primele texte ale volumului. Ca nespecialistă a domeniului filosofiei, am parcurs cu un interes special aceste texte, amintindu-mi de un moment fericit al prieteniei mele cu Constantin Noica, invitat la aniversarea mea din 9 februarie 1986. Atunci mi-a oferit între altele cartea *Povestiri despre om după o carte a lui Hegel*, apărută în 1980 la Editura Cartea Românească. M-a rugat să nu o deschid decât după ce el va pleca, așadar după ce se termina petrecerea și rămâneam singură. Când am deschis cartea, am citit pe foaia de gardă dedicația care m-a impresionat: „Pentru Anca Sîrghie, care ar putea, dânsa singură, reprezenta un capitol în cartea *Povestirilor despre om*. Cu veche admirație, Constantin Noica, Păltiniș, 1986”. Din chiar *Cuvântul-înainte* al autorului, desprinsesem îndemnul de a mă apropia de filosofia hegeliană. Este ceea ce însuși Noica făcuse ca studiu aprofundat în anii șederii la Câmpulung Muscel.

Edificatoare este corespondența bogată purtată de filosof în acei ani cu Emil Cioran, Lucian Blaga, Petru Comarnescu, Aurel Cioran și Tudor Vianu. Introducerile explicative la unele texte, semnate de Vlad Bilevsky, Eugen Simion, Dora Mezdrea, Alexandru Singer etc. sunt de un real folos. Importante pentru configurarea aceluia deceniu din biografia lui Noica sunt evocările, făcute de N. Steinhardt, fost coleg cu 3 ani mai mic la Liceul „Spiru Haret” din București, de profesorii Ion Oană și Lavinia Simona Bădulescu, fiica procurorului Ilie Bădulescu, de Decebal Rădulescu, de medicul Gheorghe Radu, Adina Ștefan, nepoata economistului Gică Staicu, cel care l-a găzduit un lung răstimp pe Noica. Florilegiul evocărilor este completat de Dorina Al-George, Mihai Constantineanu, Simona Pâslaru-Ciurumelescu și Duiliu Sfîntescu.

Susținute de consistentul comentariu al Sandei Stavrescu intitulat *Relații de familie*, interesante emoțional sunt și paginile de corespondență ale lui Noica cu rudele apropiate. Reținem îndeosebi amintirile fiicei Alexandra Noica-Wilson, care a revenit în 2009 la Câmpulung, unde a conversat cu Ioan Crăciun. O chintesență a relației lui Noica cu copiii lui am găsit-o în mărturisirea Alexandrei: „Tata a încercat mereu să facă lucrurile cât mai plăcute posibil pentru mine și pentru fratele meu, cât mai frumoase. Era multă suferință strânsă în el, dar asta nu am simțit-o niciodată; el încerca mereu să ne lumineze mintea, să ne lumineze viața...” (p. 237).

În cartea aceasta mozaicată ca un puzzle sunt cuprinse și convorbiri, precum cea dintre Emil Hagi și Lavinia Simona Bădulescu despre originea aromână a filosofului. Semnalăm textul intitulat *Portrete* semnat de pictorul Radu Adrian, care ține să expliciteze bustul dedicat lui Constantin Noica: „Prin ochii și gura întredeschise, prin forma nasului și a urechilor, mi-am propus să sugerez marea lui capacitate de a percepe, de a reține și de a analiza, și tot ce ține de frământările vieții din lăuntru omului” (p. 393). Constantin Dâmboianu se oprește în articolul intitulat *Hăituit, persecutat, jefuit, arestat în baza ideologiei date de filosofia marxist-leninistă* asupra repercusiunilor apariției *Jurnalului de la Păltiniș* de G. Liiceanu, comentat la Europa liberă, fapt care a alertat Securitatea și măsura luată ar fi fost, crede autorul, retragerea exemplarelor din librării, ceea ce nu este adevărat. G. Liiceanu a scos și o a doua ediție, care a stat în librării la dispoziția cititorilor până târziu. Falsă este și ideea că Noica a avut un al doilea domiciliu obligatoriu, la Păltiniș (p. 395). Mărturiile pe care mi le-a făcut nemijlocit în cei șapte ani de prietenie, din păcate cei din urmă ai vieții filosofului, care se declara a fi „păltinișan”, atestă voința proprie de a se stabili acolo, unde și-a ales chiar și locul de veci.

Consistente sunt în noua antologie eseurile lui Marin Diaconu, Sorin Lavric și Florica Diaconu. După o analiză pertinentă a temei *Perenitatea viziunii filosofice a lui C. Noica asupra fenomenelor social-politice*, Florica Diaconu demonstrează că filosoful era un vizionar, întrucât a avut câteva previziuni care s-au împlinit. Se știe că Noica nu ezitase să-și arate încântarea în fața realizărilor socialismului românesc, fapt care i-a contrariat pe prietenii săi din diaspora, întâlniți la Paris, cum de curând am demonstrat în niște articole ale noastre. Însă, în mod paradoxal, Noica a conchis că Occidentul nu va da mai mult de 100 de ani (în realitate, doar jumătate au fost suficienți) socialismului să se împlinească, pentru că îl va desființa. El a prevăzut globalizarea produsă de oligarhia financiară transnațională, care e o realitate a anilor noștri postdecembriști. Noica a prevăzut că China va fi scoasă din izolarea ei istorică, ceea ce s-a adevărit, de asemenea.

Volumul *Noica și Câmpulungul*, care lasă impresia unui caleidoscop, se încheie tematic cu un capitol *In memoriam Dan Zamfirescu (1933-2024)*, singurul constituit integral din texte inedite. În debutul acestui grupaj sunt publicate texte epistolare din perioada 19 martie 1971-23 august 1987, care probează o prietenie adevărată. Filosoful Noica, spre exemplu, salută publicarea cărții de succes *Învățăturile lui Neagoie Basarab către fiul său Theodosie* (Editura Minerva, București, 1971) și, în semn de prețuire, îl invită pe Dan Zamfirescu la Păltiniș, în acea oază de liniște și creație de care el însuși se bucura. Prezent în întregul volum cu texte consistente, referitoare îndeosebi la *Povestirile din Hegel*, filosoful Vlad Bilevsky semnează și cuvântul rostit la înmormântarea lui Dan Zamfirescu, pe care îl apreciază drept un „ilustru medievalist, bizantinolog, istoric, teolog și publicist”. Zamfirescu s-a remarcat în cultura română și ca inițiator de proiecte editoriale, între care și cel al publicării *Operele* lui Nae Ionescu, împlinit împreună cu universitarul Marin Diaconu. Eseul *Un mesianic* semnat de prof. univ. dr. Gheorghiu Geană cuprinde o demonstrație elevată a adevărului că Dan Zamfirescu a urmat „un traseu magnific”, proiectele sale țintind fără excepție spiritualitatea și cultura poporului român.

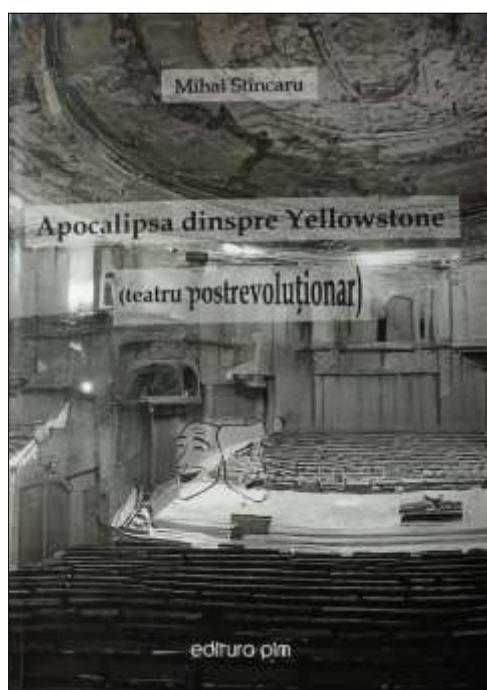
Așa cum i se cuvine unei adevărate opere științifice, noua antologie cuprinde un capitol de *Note bibliografice*, în care sunt specificate sursele textelor selectate de îngrijitorul ediției. Putem afirma că o asemenea carte cu deschidere panoramică la tema aleasă nu ar fi putut fi încheată ca sinteză emblematică dacă nu beneficia de un antolog care să aibă viziunea întregului și care să antreneze autorii atâtor evocări interesante. Salutar este și aportul explicitărilor semnate de experți ai domeniului la textele selectate ca reprezentative. În acest sens, profesorul Marin Diaconu este neîntrecut. Numai el putea să adune atâtea piese dispartate, ca într-un joc de lego, piese care împreună dau imaginea unui tot. Las lui Sorin Lavric ultimul cuvânt, pentru că în eseul său *Noica la Câmpulung* filosoful a prins esența întregii antologii, atunci când a demonstrat pe baza analizării celor trei cărți scrise în deceniul domiciliului obligatoriu, că „gânditorul Noica s-a născut la Câmpulung Muscel” (p. 397). Găsim aici ideea pivotantă a viitoarelor simpozioane Noica pe care le va găzdui orașul boierului Neacșu din vechime, cel care a făcut începătură scrisului românesc.

Cu Vitriolul etico-estetic și Sperața prin grajdurile contemporane ale lui Augias

Ion FERCU

Buhuși

Ar fi interesant de văzut cum ar arăta o cronică semnată de Eschil, Sofocle, Euripide sau Aristofan pentru o piesă a teatrului contemporan sau, mai ales, care ar fi reacția acestora după vizionarea unui spectacol teatral de astăzi. Nu mă gândesc doar la posibilul feedback al acestora vizavi de apariția pe scenă a lui Hamlet călare pe o motocicletă portocalie sau a adulterinei sale mame care, ținând în mâini obiecte din recuzita erotismului... tehnologizat, își acuză soțul de impotență, prostie și misoginism. Nu privesc neapărat nici către cei trei Raskolnikovi care apar simultan într-un spectacol al regizorului Yuriy

Kordonsky, reprezentând un personaj cu mai multe conștiințe. Aș fi curios să aflu care ar fi atitudinea celor patru creatori antici raportată la spectacolele de teatru-document care au făcut cândva vâlvă la Teatrul *Taganka* din Moscova, fiind onorate și cu represalii... Dar, cel mai mult, interesul meu ar fi centrat, urmând acest scenariu ficțional, pe comentariile pe care le-ar propune Eschil & comp. meditănd în orizonturile contemporane ale teatrului epic, scriitură revoluționară înnobilită de îndrăznelile de pionierat ale lui Bertolt Brecht. În diversitatea formelor teatrului contemporan (teatrul poetic, teatrul mitic, teatrul plastic, teatrul panic, teatrul politic etc.), teatrul epic ocupă o poziție de avangardă. Accentele sunt trimise nu pe acțiune, ci pe narațiune. În raportul dintre conștiința individuală și conștiința socială, predomină ultima. Se mizează, socratic, pe rațiune...

În acest context al reflecțiilor, am citit *Apocalipsa dinspre Yellowstone (teatru postrevoluționar)* (Iași, Editura PIM, 2023), volumul polivalentului, eruditului scriitor Mihai Stîncaru, care debutează, astfel, și ca dramaturg. Cele trei piese ale volumului – „Apocalipsa dinspre Yellowstone”, „Dezolarea gen Heimatlos”, „Unde sunt saloanele de altădată?” – trimit către virtuțile teatrului-document și ale celui epic. Autorul scanează tragicul banal cotidian, cel locuit de *grija* despre care Heidegger spune că se află la baza ființării noastre, și îl percepe pe om ca fiind, esențialmente, grijă; grijă ca ființă. Dacă dramaturgul ar fi așezat ca motto al scriiturii sale gândul... epic din *Ființă și Timp* – „Odată, când Grijă trecea peste un râu, văzu niște lut; căzând pe gânduri, luă o bucată din acel lut și începu să-i dea chip. În timp ce se gândea la ceea ce crease, Jupiter trecu pe acolo. Grijă îl rugă să pună duh în bucata de lut care prinsese chip. Jupiter se învoi bucuros. Însă când ea voi să-i dea făpturii numele ei, Jupiter se împotrivi și ceru ca aceea să i se dea numele lui. Pe când Grijă și Jupiter se sfădeau în privința numelui, apărură și Pământul (Tellus), dorind ca făpturii să-i fie dat numele lui, de vreme ce el era cel ce-i împrumutase o bucată din trupul lui. Cei prinși în ceartă îi cerură lui Saturn să le fie judecător. Iar Saturn le aduse la cunoștință această hotărâre ce părea cât se poate de dreaptă: «Tu, Jupiter, deoarece i-ai dat duhul, îl vei primi înapoi la moartea ei; tu, Pământule, deoarece i-ai dăruit trupul, îl vei primi pe acesta înapoi. Însă deoarece Grijă e cea care, prima, a dat chip acestei făpturi, se cuvine ca, atâta vreme cât ea trăiește, Grijă s-o stăpânească» – aș fi spus că acesta sintetizează toate zvârcolirile personajelor celor trei piese... Panoramă a deșertăciunilor mioritice contemporane, invitându-ne împreună cu emigranții noștri și prin State, Regatul Unit, Germania, Franța etc., volumul radiografiază nu doar niște bulversate precum Biserica, Școala, Spi-

talul, Închisoarea, Mănăstirea, Salonul sau fenomenul *Heimatlos*, ci și chipul societății noastre, care seamănă din ce în ce mai mult cu o *sui-generis Guernica*: o lume fără repere valorice autentice, jefuită și de Speranță. Sunt invitate în scenă personaje dintre cele mai diverse: de la „căpșunarul polistatal”, primul ministru și gospodina care ghicește persuasiv în cafea, până la personajul colectiv: „societatea, nesecurizată moral și politic”, „putregăită până la măduvă”.

Dacă în „Apocalipsa dinspre Yellowstone” (piesă de anticipație non-fiction în 3 acte) ne sunt propuse aventurile eșuate ale familiei Firizan, atrasă ca un magnet de State, acolo unde emigrase fiul Mihnea („copil de-a dreptul ieșit din comun”), vulcanolog, „Dezolarea gen Heimatlos” („piesă din istoria contemporană”) ne invită să înțelegem „ospitalitatea” pușcărilor nemțești, deriva satului în care se spune că s-a născut veșnicia, dar și atmosfera unui cartier periferic londonez, unde apatrizii își celebrează absurdul dramelor, aidoma unor personaje kafkiene. „Unde sunt saloanele de altădată?”, piesa „simili-realistă contemporană în 5 tablouri”, ne pârjolește sufletul aruncându-ne imaginarul, prin contrast, în amintirile fostelor saloane în care pianul și dezbaterile literare, filosofice făceau legea.

Spărgând granițele celor trei piese în care *absurdul* – omul absurd, zidurile absurde, libertatea absurdă, afectivitatea absurdă, conflictul absurd, și el, dintre chemarea omului și tăcerea irațională a lumii – nu joacă rol de pigmeu estetic, izvorând camusian și kafkian dintr-un preaplin de nonsens, propun câteva *știri* în care dramaturgul Mihai Stîncaru investește (și) resurse etice care doresc să lecuiască vânătași ale nației care oftează pe umerii gârboviți ai Speranței. Firește, în aceste *știri* supraviețuiesc și oaze ale umanului, dar autorul, convins fiind de faptul că Măria Sa Cititorul are inteligența de a le ghici ființarea, nu le numește...

Zarea guvernării este terorizată de un smog moral, căci guvernării „s-au îngrămădit acolo sus numai ca să strice ce a fost bine înainte”. „Ne-am pierdut suveranitatea pe un blid de linte, ca personajul biblic, renunțând la controlul motorului economic principal”, transformându-ne într-o „colonie economică” în care „statul riscă pe termen mediu insolvența, și cu asta își semnează în scurt timp capitularea”. Și „ăstora care nu ne-am înfruptat ca hoitarii din trupul și măruntaiele țării ce ne-a mai rămas de împărțit? Vorbe și iar vorbe, ca la moara de vânt care macină palavre”...

Biserica, un permanent simbol al doritelor noastre renașteri, are și orizonturi în care se zvârcolesc nori negri iviți din sufletul unora dintre slujitorii ei: în Scriptură, cei doi bănuți ai văduvei valorau mai mult decât darul sporit adus fariseic de cei trufași, pentru propria mândrie, la altar. Iar acum trufia s-a inversat”. „Oare chiar nu s-a sărit calul, dacă s-a ajuns, valoric, a se pretinde ca să se pluseze de la cinci la zece ori pentru un serviciu pastoral deja achitat din impozitul pe salarii și pensii? Ca să nu mai vorbesc despre taxele pentru botezuri, nunți sau înmormântări. Uriășe, nu am alt termen mai potrivit”.

Școala, un alt pilon al supraviețuirii ca neam, cu „materii care n-au niciun haz să împuieze creierele copiilor”, profesori cu salariu neîndestulător pentru a-și „întreține decent familia”, este încurajată în derapajul ei moral și de părinții care stau „cu brațul de flori, cu plicuri desfăcute la îndemână [...]. Se consultă între ei, așa, pe șest, și [...] mai scot din portofele biștari și adaugă la socoteala de acasă”... Complicitățile apar peste tot: „Dar nici vreo mie de euroi nu i-or fi picând rău la câteva ore de pregătire în particular, așa de ochii lumii, ca paravan, măcar materia subiectelor de corigență”. Întrebări precum chiar cea aruncată de un cadru didactic – „Oare chiar nimeni să nu se întrebe dacă un asemenea tip de educație mai poate fi credibil atunci când produce deșeuri umane în regim serial?” – par a nu fi auzite de nimeni.

Spitalul, speranța vindecării, pare a fi un loc al supliciuului asumat, de vreme ce medicul îi salută pe pacienți cu formula „Bună dimineața, domnilor îndurători!”. Altfel, zice unul dintre aceștia, „doctorul e cam nervos, n-are el timp să stea la povești cu o rablă de om ca mine”.

Pușcăria occidentală nu e filială de paradis terestru, așa cum se vântură prin ziarele noastre, făcându-se comparație cu închisorile dâmbovițene. „Ăsta”, zice un condamnat român dintr-o pușcărie nemțească, referindu-se la un gardian, „cu siguranță are vreun strămoș îngropat la Mărășești; că se uită la noi ca dracu’. Iar cârnatul ăsta e numai zgârciuri. Cred că sunt din ăia de dat la câini”. Un alt condamnat este și mai radical: „O fi vreun neo-nazist, din ăștia care au oftică pe toți *Ausländer*-ii. Nu m-aș mira să ne pună în mâncare și ceva prafuri de călătorit pe cea lume”. Pentru *heimatlos*-ul ajuns prin pușcărie, a fi apatrid e o dramă.

Nici *capitalismul* nu mai e visul adorat: „Așa-i croit capitalismul, nu ai de unde scoate profit dacă nu înșeli, dacă dai totul pe linia echivalentului”. Mai mult, „capitalismul, la care am revenit, este prin

definiție o societate nedreaptă, la fel ca și cele care au precedat-o, dar pe care majoritatea popoarelor o tolerează în prezent”.

Aura americanilor pălește serios, căci „la ei, ecuația vieții se reduce la acțiune, randament și... bani”. Populația „Statelor nu e formată din urmașii academicienilor, ci ai pionierilor și cuceritorilor *far-west*-ului. Aceștia au adus prosperitatea țării, nu alde Roman Jakobson sau Noam Chomsky”. *Oamenii legii* locuiesc pe același palier cu „băieții deștepți” (în „cârdășii și furțișaguri”), fiind aserviți tuturor «în-vârțiților»”.

Vocile emigranților noștri sunt parcă rupte din paginile *Apocalipsei*... „În România de astăzi, un om cinstit, un om capabil nu are nicio șansă de a trăi după cum îl îndreptățesc meritele”. Cei rămași în țară sunt compătimiți/învinovați: „Stați cu ștreangurile deja potrivite pe gât și vă imaginați că vă dați în tiroliene. Voi vi le-ați pus unii altora, crezând că e o joacă”. Dezastrul a atins miezul ființei naționale: „Societatea, nesecurizată moral și politic, e putregăită până la măduvă”.

În imaginarul european al celei de a doua părți a secolului al XIX-lea, *salonul* parizian era o instituție de cultură, iar modelul lui a fost exportat în toată Europa, inclusiv la noi, într-o oarecare măsură. Literatura, muzica, arta, politica, ideile aventuroase și amorurile cu blazon ofereau substanță deliciului întâlnirilor. Cu „Unde sunt saloanele de altădată?”, Mihai Stîncaru ne trimite cu eleganță la acel „Dar unde sunt zăpezile de altădată?”, leitmotiv al fiecăreia dintre strofele poemului lui François Villon, „Balada doamnelor de altădată”. Tânjim, ni se sugerează, după oameni, întâmplări sau modele de comportament pe care nu le mai avem în societatea noastră. În salonul dâmbovițean de astăzi, vecinele formulează interogații grave („Ia zi, pot să incendiez o țigară?”), discută savant despre „farmece adevărate”, fertilizarea *in vitro*, *mame surogat* și alte descoperiri științifice.

Formula teatrală propusă de Mihai Stîncaru este un brainstorming în care uraganul ideatic face legea. Totul este văzut prin lentile confecționate în atelierul caragialan al lui „Simț enorm și văz monstruos”. „Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt amețit, nervii iritați – simț enorm și văz monstruos”, citim în „Grand Hotel «Victoria Română»”. Exclamația ar demonstra că autorul percepe realitatea la dimensiunile ei fabuloase, iar pentru trecerea ușoară de la enorm și monstruos către fantastic n-ar mai fi nevoie decât de lungimea unui singur pas.

Dialogul din cele trei piese este o suită de monologuri, unele dintre acestea răsfrângându-se, olimpian, în tradiția unui teatru epic aflat mereu în căutare de resurse novatoare și, pe câte o pe pagină, provocând, ca într-o reacție nucleară, întrebări și o avalanșă de răspunsuri, împotriviri și acorduri, condamnări și grațieri ale atitudinilor. Vocile volumului sunt cele ale „umiliților și obidiților” contemporani din spațiul mioritic. După ce-ți oblojești sufletul și cu ultima filă a cărții, simți că te curtează nevoia de a-l implora pe Hercule să repete cea de *a cincea* sa muncă. Știut e că, potrivit legendei, regele Augias, fiul lui Helios, avea niște grajduri care nu mai fuseseră curățate de treizeci de ani. Fiindcă sclavii nu puteau îndepărta mizeria, erau pedepsiți adesea cu moartea. Euristheu, basileul din Argos și stăpânul lui Hercule, îl trimite pe acesta să săvârșească respectiva... igienizare. Hercule a abătut către grajduri apele râurilor Alfeus și Peneus, care curgeau prin apropiere, curățând astfel tot gunoiul. „Grajdurile lui Augias”, ca formulă, înseamnă acel loc privit ca superlativ al murdăriei și neorânduiei, precum și perspectiva unei munci supraomenești de refacere a firescului. Dacă-i ascultăm pe eroii lui Mihai Stîncaru, „grajdurile lui Augias”, cele în care aceștia încearcă să facă ordine punând la trudă vitriolul etico-estetic și speranța, par a fi lumea întreagă, nu doar România.

Turism hermeneutic pe dibuite

Dr. Mihai BOTEZ-STÎNCARU

Piatra-Neamț

Primesc, cu o întârziere de trei ani, de la autorul însuși, o carte (la o primă ochire) de studii literare, a cărei tablă de materii reunește un buchet de promisiuni de cea mai înaltă clasă. Incitație la lectură de trecut în rândul priorităților, doar nu în fiecare anotimp și se oferă o astfel de selecție dintre cele mai vehiculate nume ale literaturii universale, și mai cu seamă din arealul poeziei, repuse pe tapetul hermeneutic și tratate prin investigare de ultimă oră. Despre autor, Viorel Dinescu, nu cunoșteam decât puține lucruri, doar că este membru UR, deci literat și, află abia acum, matematician de formație. Cu atât mai bine, literatura văzută din unghiul, adesea privilegiat, al altor discipline ale spiritului nu poate avea decât de câștigat, cazuri sporadice chiar au evidențiat atare abordări prin grile înnoitoare. Iar ca un argument că întreprinderea este una serioasă, purtând și girul celei mai prestigioase instituții de cultură din țară: EA, deci chiar cea patronată de forul academic național.

Până aici, numai auspicii pozitive: un matematician dezinhibat, propus ca om de largă și diversificată cultură asimilată și, luând-o înaintea multor filologi de profesie, susținut de aura epistemică a unei discipline întru totul riguroasă (matematica), apoi o editură cu renume neștirbit și la care mulți condeieri nici măcar nu îndrăznesc să apeleze pentru servicii de lansare și promovare, socotind-o prea aulică (și, ca atare, ultraselectivă, prohibitivă chiar *pour les connaisseurs*), totul indicând superioritatea multiplenară...

Și poate tocmai de aici cele nu puține deziluzii de lectură, că dacă n-ar fi vorba despre însuși pomul lăudat, poate că n-ar fi cazul de a recurge la oareșce recriminări. Firește, departe gândul că literatura mare a fost scrisă doar pentru literați de calibru, că ea ar fi mai puțin indicată celor care sunt de alte formații profesionale. Chiar dimpotrivă: e un bun de larg consum, din care să se înfrupte orice doritor, beneficiind de acolo atât cât poate fiecare să înțeleagă și să guste. Aș merge și mai încolo, zicând că cinstea le este cu atât mai mare, ca cititori, față de cei pentru care lectura de opere și scriitori de primă mărime le incumbă în „fișa postului”. Nu e nimeni oprit să-și spună părerea proprie în legătură cu cele citite, chiar confruntate cu ce au spus alții despre aceleași teme sau subiecte, e un drept inalienabil al cititorului. Problema apare ceva mai deoparte: când o sumă de concluzii pur personale, nu o dată discutabile, sunt erijate la rangul de opinii irefutabile și au pretenția, prin difuzare de la palierul unei case de editură de prestigiu, că sunt și majoritar, dacă nu chiar întru totul, valide, autorizate *de plano*.

„Grief”-ul semnatarului nu se îndreptă împotriva încredințării autorului, cât, tacit, asupra celor care îi dau fără să se îndoiască girul, îndreptându-le ca pe niște „litere de lege” și autentificând (cu adresabilitate la cititorii mai puțin avizați) ca infailibile păreri și formulări discutabile. Spre a nu da impresia că mă înstitui ca prea subiectiv în cele ce voi consemna, să aduc la bară, doar cu titlu de comparație, un aspect din lumea sporturilor. E o prerogativă demnă de onorabilitate ca cineva să se dedice practicării unui sport, asta însemnând nu puține privațiuni personale care definesc *viața sportivă*, eforturi abia bănuite la antrenamente, precum și visul de a urca în ierarhie cât mai sus și, dacă se poate, cât mai repede, căci anotimpul sportiv nu este tocmai generos ca timp. Unora, prin diverse manevre, le surâde șansa de a deveni, în scurt timp, chiar challengerii la titlu; însă doar confruntarea directă cu campionul *en titre* dovedește cât de îndreptățită a fost pretenția celui ivit din masa cvasianonimilor. Publicul, adică cei care plătesc biletul costisitor pentru a participa la meciul promițător cu „nașterea unei noi stele” sau gloriei din anonim, este însă judecătorul *de facto*. El este cel care se va declara nu doar înșelat în așteptări, ci de-a dreptul desconsiderat, căci teoretic se pricepe al naibii de bine, chiar dacă de pe poziții de partizanat. Iată, în câteva meciuri de tenis la turneul „Roland Garros”, de la Paris, s-a nimerit ca diferența dintre combatanți să fie atât de vizibilă, materializată prin scoruri de *trei seturi la zero* (cu totul altfel e perceput un meci cu scor de 3 la 2, de exemplu), încât publicul să se declare total nesatisfăcut de prestații, însă dând vina nu atât pe jucători, cât pe organizatori. În calitate de cunoscători, aceștia puteau prevedea cu multă precizie atare situații penibile și reface tabela jocurilor. Căci dacă meciul nu scoate în evidență decât discrepanțe calitative, iar rezultatul e mai mult decât previzibil, ce rost mai are să-l urmărești!...

Să ne întoarcem către problematica volumului¹ în discuție, începând cu titlul și factura sa. *Armistiții*

¹ Viorel Dinescu, *Armistiții literare*, Editura Academiei Române, București, 2021.

literare sună frumos, atractiv chiar, însă nu acoperă decât unilateral ceea ce ne propune suita de preocupări. Substantivul din sintagma titulatorie pare a evoca încheieri ale unor stări de beligeranță; dar despre așa ceva nu va fi vorba în texte. Autorul pleacă de la un postulat călăuzitor: „Poezia, ca și matematica, sunt și ele arte ale descifrării misterului și e necesar ca între ele să existe și o zonă de interferență”, chiar dacă, „fiecare avansează separat” (p. 27). Din cele mereu convocate, metodologic, s-ar putea vorbi mai degrabă de încercarea de a reface niște dezbinări la nivelul cunoașterii însăși, de aceea este invocată încă din start figura anticului zeu al totalității: „marele Pan”, despre care se decretează că doar imaginar s-a presupus că ar fi murit. „Armistiții”, de fapt colaborări, alianțe, iar nu confruntări, vom întâlni între matematici și arte (arhitectură, muzică, plastică), mai cu seamă artefacte literare. Cu ce rezultate, las cititorilor spațiul de a-și spune părerea. Că armoniile se stabilesc pe seama unor proporționalități ilustrate prin cifre, că ritmul include numerația strictă, că „numărul de aur” (1,618, derivat din ecuația $[1+\text{radical din } 5, \text{ totul supra } 2]$ este o constantă de ordin estetic, toate acestea sunt de mult cunoscute. Iar cine are pasiunea numerelor și a referențelor lor simbolice, pitagoricieni, va lua în stăpânire o comoară, dar fără mare preț în actualitate. Totuși, cercetătorul matematician caută a se prevala de virtuțile sale metodologice pentru a da soliditate discursului său explicativ pe diverse paliere literare.

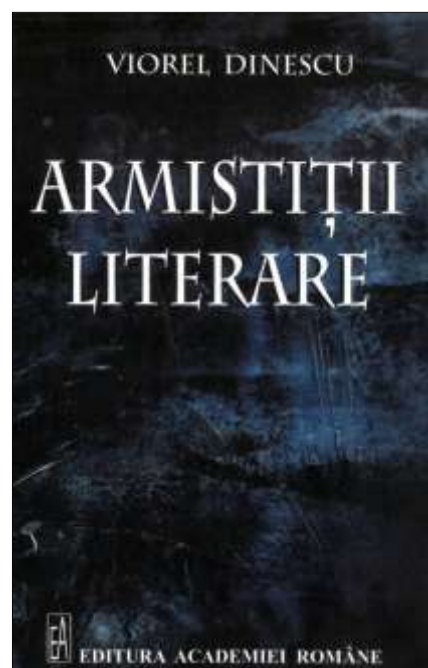
Iată câteva mostre: „Primul concept pitagoreic este *unitatea*, al doilea *dualitatea* (diferența, particularul), al treilea *triada*, desăvârșirea realității, unitatea care se întoarce în sine gândită ca *tetractys*, patru eficient, activ, perfecțiunea, care conține în sine primele patru numere $1+2+3+4=10$ ”. (Îți felicit pe cei care au înțeles despre ce este vorba și la ce deslușiri conduc atare informații în plan literar, căci mie nu îmi este tocmai clar. Chiar dacă autorul sare și-mi întinde o mână de autor „geometric”: „Punctul se comportă ca monadă, linia exprimă dualitatea, planul – triada, iar corpul e determinat de tetradă” (QED, p. 38). Nici „pătratele magice”, invocate sau convocate, nici acrostihurile în care literele se bazau pe o valoare simbolică nu văd a aduce mari servicii interpretării operelor sau secvențelor literare investigate. Puțini sunt autorii care lucrează după astfel de tehnici (doar câțiva cu rezultate notabile, G. Perec, R. Queneau), cei din „atelierul OuLiPo”, dar cu totul marginali și puțin prizați de cititori.

Cu discuții ceva mai aplicate despre literatura în sine (dacă-i încorporăm ca literați pe unii esteticieni sau filosofi) intrăm doar de la cap. IV încolo. În rest, discutarea fundamentelor paradoxului (o carte a lui Solomon Marcus) sau alte teorii numerologice de sorginte pitagoreică, de unde aflăm, printre altele, că suma unghiurilor unui triunghi este mai mare (sic!) decât știam de la școală („... frontonul unui templu de 108 grade la vârful și 38 grade la fiecare parte a bazei”, p. 40), chiar nu văd în ce soi de „armistiții literare” pot figura.

Autorii de fond de care se ocupă hermeneutul matematician sunt: Dante, Eminescu, esteticienii de origine română Matila Ghyka (peste tot grafiat Matyla) și Pius Servien, filosoful St. Lupasco, apoi americanul E.A. Poe, poetul și poeticianul St. Mallarmé, poetul Ion Barbu/matematicianul Dan Barbilian, „nematematicianul” Paul Valéry (după aprecierea lui V.D.), finalizând cu „experiențe eșuate” în spațiul inovator francez și niște „decantări” prin prismă proprie. Discutarea fiecăruia în parte ar lua mult timp și nu ar ocaziona decât niște polemici nedorite (pe anumite spații, se înțelege), dar deja antamate, în contumacie, cu antecesorii care au alte puncte de vedere, deja clasicizate.

Ne vom mărgini doar la câteva constatări la nivel de text, spre a evita imputarea că am pus intenționat sau cu rea-credință în seama autorului lucruri pe care nu le-a gândit, chiar dacă destule dintre formulările sale bat și către așa ceva. Ce nu este tocmai limpede în toate aceste excursuri este formula sub care sunt prezentate: ca eseuri, caz în care procentul de ficționalitate/ficționalizare ar fi justificat, sau studii, unde rigoarea cercetării lasă de dorit. Spun asta întrucât autorul nu face apel, spre a-și sprijini afirmațiile, la nume de prestigiu care au cercetat scrierile de care se ocupă și el, ci la o bibliografie de conjunctură, puțin relevantă.

Ne jenează faptul că interpretul își permite – cum ar face un instrumentist criticând partitura compozitorului – cu superioritate, a da note (slabe!) unor creații pe care nu le înțelege în substanța lor, ba chiar pretinde că adesea traducătorii români de poezie dau versiuni literare superioare textului de origine, ceea ce ar fi de-a dreptul ieșit din comun... În primul rând, neglijențele de redactare obosesc prin acumulări, astfel încât o erată finală ar cuprinde destule pagini de corectură, și care adesea conduc la ambiguități de redactare și exprimare. Numele orașului italian Genova e grafiat, cu repetiții, *Geneva* (sic!), inducând confuzie geografică.

că; chiar dacă au sonoritate paronimică înșelătoare, e vorba, totuși, de localități mari din țări deosebite. Și alte nume proprii apar deformate: *Malabogia, *Kunish, *Guénov etc. Dezacordurile sunt jenante, grafierile aproximative (*screlozată, *părăsi, *poterului în loc de: *sclerozată*, *păsări*, *poetului* ș.a.), punctuația deficitară (chiar cu virgule între subiect și predicat!), citarea „după ureche” supărător de inexactă, chiar confuzii de termeni (conjuncția „ori” folosită pentru termenul concluziv „or”, „și adverbial” e tratat ca o simplă conjuncție copulativă etc.). Nu sunt respectate normele academice recomandate: *nici un, *nici o (adjective nehotărâte) sunt grafiate astfel, nu compactat. Aș fi de acord cu „inovația” de a se reuni prin cratimă, ca în franceză, pronumele personale determinate de un adjectiv de identificare, așa cum folosește autorul de față („noi-înșine” etc.), dar dacă Academia spune că altele sunt reglementările curente, ce-i de făcut?! Sintagma „*cent mille milliards de poèmes*” quenoiste e transcrisă în trei feluri diferite (două în mod eronat), mă refer la grafiera lor atât în cifre, cât și în litere!

Dintr-o strofă, în engleză, menționată ca întreagă (ultima din *The Raven*), lipsește o bună parte: v. după *...streaming/ throws its shadow on the floor/ And my soul from out that shadow/ that is floating on* (lipsă!) și înainte de *the floor...*; titlul însuși e citat fără articolul hotărât însoțitor. Despre poemul lui Mallarmé, *Salut*, ni se spune că e „de tinerețe”, deși a fost compus și publicat cu doar trei ani înainte de moartea poetului. Faptul că acesta deschide, în edițiile mallarmeene, ciclurile sale de poezii nu înseamnă că ele sunt dispuse acolo strict cronologic. De asemenea, în capitolul care îi este dedicat, menționat titulariu cu *După amiaza unui Faun*, nu ni se spune nimic esențial despre acest minunat poem, doar niște vorbe de complezență. Cu ce-l ajută asta pe cititorul curios și dornic de edificări?! La fel, *Le Cantique* de Saint-Jean e tradus prin „Capul...”, iar discuția poemului *Azurul* dovedește că interpretul nu a înțeles simbolistica acestui termen mallarmean, distorsionând-o. Transcriind greșit un termen din originalul francez al poemului *Le Tombeau d'Edgar Poe*, înscrie termenul *barcă*, în loc de *bornă*, semănând confuzie atât la nivel semantic, cât și de imagine. Din păcate, nu e singurul caz... Deontologic este ca atunci când cineva discută termeni, sintagme dintr-o creație literară originală să cunoască bine, nu aproximativ, respectiva limbă – cum este cazul, aici, cu cea italiană, engleză sau franceză... Un poem excepțional al lui Valéry, *Cimitirul marin*, nici măcar nu e menționat; dacă ar fi știut că termenul folosit de poet ca titlu, *Charmes* (*Farmece*) face trimitere și la etimonul latin din care derivă, în franceză, *carmina* (poezii), autorul ar fi fost mai prudent în discuții expediate cu strâmbări din nas. În schimb, face aprecieri minimalizatoare despre poezia valéryană în general, fapt care aduce deservicii receptării la adevărata sa valoare a excepționalului poet și poetician francez... Să fie vorba, oare, și de idiosincrazii personale?! Ajungem a ne întreba: ce servicii reale îi sunt aduse, astfel, cititorului dornic de instruire întru poezie dacă poeți de anvergură sunt prezentați doar ca niște „fabrici de metafore”, de asonanțe și de aliterații după reguli matematic tocmite?

Revin, în final, la ce spuneam și la început: cineva măcar priceput, din comitetul de lectură al editurii, ar fi trebuit să-i pretindă autorului să prezinte un text îngrijit grafic, cu o bună cunoaștere și aplicare a normelor gramaticale în uz, și chiar cu o mai strictă rigoare în ce privește discutarea axiologică a unor opere care în fapt sunt de prima mărime, iar nu creații hazardate, exhibând doar suite de a scheme prozodice, sau „fără fond de idei”. În paranteză fie spus, ideile nu se poetizează, pe câtă vreme poeticile sunt axate pe idei lămuritoare...

Înainte de a purcede la cartografierea unei opere, e necesar să ne punem liminara întrebare: cu ce scop va fi scris-o autorul ei? Referindu-ne la cea de față, chiar dacă întrebarea în speță ne-o punem către sfârșitul lecturii, concluzia nu poate fi decât una: autorul a dorit să se propulseze undeva spre înalt, iar pentru asta trebuia să dispună de niște „rachete purtătoare” pe măsură. Numai că, pentru a-și atinge fără probleme scopul, ar fi fost nevoie și de o bună cunoaștere a felului cum funcționează acestea, o specializare pe lângă meșteri pricepuți, nu doar echipat cu niște formule fizico-matematice prealabile, fatalmente pur teoretice. Deci de un *acquis de practică inginerescă* – (recte, literară).

Ceea ce se poate concluziona, despre acest volum ambițios ca întreprindere și cuprindere, este că autorul (sui generis abilitat) e încă departe de talia personalităților despre care a scris, și la care mai are de ucenicit, cu toată armătura de kit matematic pe care și-a aliat-o metodologic spre a-și împlini proiectul. „Cauza”, realmente măreață, merita o fundamentare altfel decât turistică. Simpla dotare cu un „piolet” matematic nu e suficientă pentru atare ascensiuni către piscuri invidiabile. Impresia este că autorul se folosește de matematici ca de o lumină supracalibrată care, în loc să clarifice, mai mult orbește ochii, nu doar pe ai cititorului... Chiar dacă nu sunt matematician, spre neconținută mea frustrare, pot afirma că *matematica aplicată* este de utilitate indeniabilă doar dacă aplicatorii aduc prin aceasta o regularizare algoritmică evidentă, un spor real de cunoaștere/devoalare (epistemologică) sau de practică inginerescă pozitive. Nu altfel. Întregul op de față nu m-a convins că modulele matematice sunt cele mai apte formule de a cântări exact valoarea unei creații, în special în versuri, nici de a-i contabiliza cifric impactul estetic asupra cititorului.

Gramatică și cinste sau împotriva presei care bolborosește

Dr. Tudor NEDELCEA

Craiova

Gramatică și cinste este titlul, insolit la prima ochire, al recente cărți a universitarului sibian Ion Dur, cu subtitlul: *De la Eminescu la Sandu Tudor. Opt lecții de gazetărie*, carte apărută la editura bucureșteană Pro Universitaria, în 2024 (400 p., format 17x24).

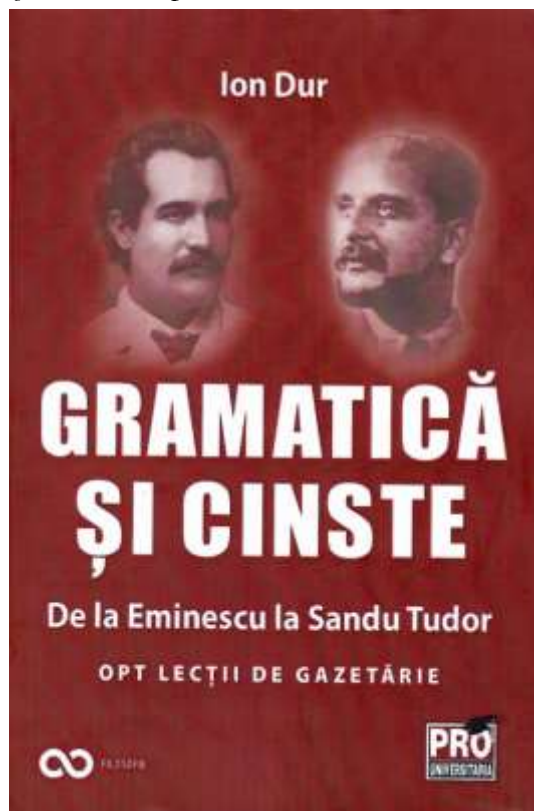
Criticul și istoricul literar, traducătorul și eseistul Ion Dur s-a născut în localitatea gorjeană Poiana, la 26 mai 1950. Începe studiile elementare în comuna natală, continuă la Liceul Real Nr. 3 din Craiova (1968-1972), apoi Colegiul Național „Elena Cuza”, cu studii finalizate la Facultatea de Filosofie a Universității din București (1974-1978), unde își va susține și doctoratul în filosofie, cu o teză despre publicistica lui C. Noica (în 1996). Va tipări de altfel prima carte despre acest filosof în perioada postdecembristă: *Noica între dandysm și mitul școlii* (1994) și va organiza, în decembrie 1990, la Păltiniș, primul simpozion Noica.

După o activitate de profesorat liceal la Craiova (1978-1989), pleacă la Sibiu (de unde era soția, fiică de săsoaică), urmând toate treptele carierei universitare, de la lector (1992) până la profesor (1999) la Facultatea de Jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (unde a fost și decan, 2005-2011), apoi, din 2007, conducător științific de doctorat la Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, Școala doctorală de filosofie și comunicare.

Debutază revuistic simultan – cum notează Andrei Terian în *Dicționarul General al Literaturii Române* (ediția a 2-a, 2017, pp. 405-407) – în revistele *Ramuri*, *Transilvania* și editorial cu vol. *Exerciții de recunoaștere* (1992). Au urmat alte cărți de eseuri și filosofie: *De la Eminescu la Cioran* (1996), *Noica – portretul gazetarului la tinerețe* (1999), *Hârtia de turnesol. Emil Cioran – inedit* (2000), *Cariatide* (2007), *Noica. Vămile gazetăriei* (2009), *Maculatorul cu spirală* (2010), *Ciorne și zile* (2012), *Cioran conform cu originalul* (2016), *Jurnal domestic: 1971-2017. Însemnările unui in-formator* (2018), *Post-restant. „Cazul” gânditorului Vasile Băncilă* (2020), *Publicistul Horia Stamatu* (2020), *Noica. De la gazetărie la gândirea speculativă* (2020), *Lancea lui Dorifor* (2021), *Nae Ionescu. Între metafizică, politică și teologie* (2022), *M. Eminescu. Gânditor privat și gazetar cu „metod științific”* (2024). O parte dintre aceste opuri au fost traduse și în limba engleză și, alături de două traduceri din Hannah Arendt la Editura Humanitas (*Originile totalitarismului*, 1994, și *Crizele republicii*, 1996), au apărut în edituri prestigioase (Scrisul Românesc, Muzeul Literaturii Române, Institutul European, Pro Universitaria, Eikon, Limes, Cartea Românească, Junimea).

Cărțile sale au fost distinse cu opt premii ale Filialei Sibiu a Uniunii Scriitorilor din România, revista *Euphorion* i-a acordat Premiul „Opera Omnia” (un premiu, totuși, de parcurs), iar Academia Română i-a conferit Premiul „Mircea Florian” pentru Filosofie. Ion Dur este o personalitate marcantă a culturii române contemporane, prețuită ca atare de studenți, cititori, specialiști (Dan-Silviu Boerescu, C. Cubleșan, Dan C. Mihăilescu, Ilie Gușan, Mircea Braga, Marin Diaconu, Gh. Grigurcu, Sorin Lavric, Andrei Terian etc.).

Titlul mai puțin obișnuit al recente sale cărți, *Gramatică și cinste*, este lămurit de autor: „O hermeneutică «sine ira et studio», prin care sunt recuperați din carantina politico-ideologică opt gazetari

importanți: Eminescu, Caragiale, Goga, D.D. Roșca, Petre Pandrea, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade și Sandu Tudor (ieroschimonarul Daniil Tudor)”. Inspirată dintr-un text al lui I.L. Caragiale, sintagma „gramatică și cinste” trimite la „cinste și gramatică” și este utilizată de Ion Dur tot ca un „principiu regulator, poate singurul, al jurnalismului dintotdeauna”, întrucât, cu aceleași cuvinte ale lui Ion Dur, „e nevoie înainte de orice de cinste, de morală obiectivă a celui care răspunde de textul scris, de cel destinat radioului sau de imaginea filmată pentru televiziune”. Eseistul trimite, totodată, la Aristotel, pentru care omul este ființa care *știe gramatică*, o teză pe care o aplică gazetarului ca tare. Prin urmare, cinste, cinste, dar mai cu seamă gramatica pare să fie înainte de toate, după care, în osmoză cu ea, urmează morală care-l însuflă pe cel care scrie sau vorbește la nu știu ce post de radio sau canal de televiziune.

Așezându-i în capul listei scriitorilor-jurnaliști pe Eminescu și I.L. Caragiale, „înantemergătorii jurnalismului nostru profesionist”, Ion Dur îi tratează pe alții, care au abordat o publicistică culturală „ca și cum *ar fi literatură*”, caracterizându-i semnificativ pe fiecare: Eminescu („publicist cu metod științific”), Caragiale („politropia moftului”), O. Goga („trădarea cărturarului”), D.D. Roșca („polemist ocazional”), Mircea Vulcănescu („tânăra generație: hermeneutica diferenței specifice”), Petre Pandrea („un zurbagiu balcanic de stânga”), Mircea Eliade („primatul spiritului: metamorfoze și compromis”), Sandu Tudor („între jurnalism poetic și adevăr veșnic”).

Cel mai intens studiu și, bineînțeles, mai penetrant, este cel consacrat receptării jurnalistului M. Eminescu în diferite perioade, în funcție de spiritul timpului, de un „*saeculum dominant*”. Astfel, la început a fost „ipostaza unui Eminescu al posterității imediate. A urmat un Eminescu preluat de tradiționalismul începutului de secol XX, când mișcarea semănătoristă, al cărei mentor a fost Iorga, reface *portretul moral* al poetului și împinge pe primul plan *rolul ziaristului*, misia pe care a avut-o «pamfletarul profetic», gazetarul conservator”.

În perioada postdecembristă, omul și opera eminesciană au fost terfelite în chip josnic, în special prin acel număr odios din *Dilema* (nr. 265/1998), Eminescu fiind considerat *nul* (Cristian Preda), *monstruos fizic* (Mircea Cărtărescu) sau *cadavrul din debara* (H.-R. Patapievic). Sunt receptări conjuncturale, asimilate tendențios în diverse epoci politice (în cea stalinistă, Eminescu era prezentat publicului cititor îndeosebi prin *Împărat și proletar*, fără finalul poemului), dar o autentică receptare, precizează cu deplin temei Ion Dur, „nu este posibilă dacă e făcută fără lectura textelor”, editate, începând cu 1980, în totalitate și în ediții științifice, academice, grație celebrului editor Dimitrie Vatamaniuc pentru publicistica eminesciană, care l-a continuat pe alt mare editor, Perpessicius (pentru creația literară).

Stăpânit de o gândire filosofică, de îndrăzneală și bun simț, Ion Dur se pronunță cu claritate: Eminescu nu trebuie doar recitat, „dar credem că trebuie citit și chiar tradus uneori din românește în românește”, întrucât autorul *Luceafărului* dorea „revendicarea personalității culturii românești, a nucleului său moral-mitic, reînfrățirea în trecut”. În competentul său studiu, Ion Dur este interesat de „alt Eminescu”, cel adevărat și profund, „cum este construit textul eminescian în morfologia și sintaxa lui, ce știință a pus la lucru gazetarul pentru a-i imprima acestuia o structură de rezistență. Altfel spus, e important de analizat nu desenul din covor, ci – dacă sunt – nodurile de pe dosul acestuia, know-how-ul sau secretul producției jurnalistice eminesciene”. Demersul său a fost o reușită, „alt Eminescu” însemnând și „celălalt gânditor, cel care va rămâne mereu inaccesibil unei gândiri comode, leneșe”.

Contemporanul și colegul său (temporar) la *Timpul*, I.L. Caragiale, este tratat laolaltă cu ilustrul său comiliton, constituind împreună „un binom indestructibil”, care „au făcut canonul (și «decalogul» corespunzător) gazetăriei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”, întrucât „Eminescu și Caragiale ilustrează cum nu se poate mai adecvat ideea de subsidiaritate în cultura română, și nu pe aceea de dihonie sau dihotomie”, deși nu erau chiar prieteni. Ion Dur sesizează, pe bună dreptate, situații când „scriitura textului seamănă leit la Caragiale și Eminescu”, fiind „necesare analize fine și operații de laborator pentru a stabili paternitatea reală”.

În neașteptatul și importantul volum de corespondență inedită, *Dulcea mea Doamnă/ Eminul meu iubit* (documente editate de Christina Zarifopol-Illiaș, Iași, 2000), într-o scrisoare, Eminescu motivează raritatea depeșelor către Veronica Micle pentru că timpul îi este extrem de ocupat profesional, multe numere din *Timpul* făcându-le în totalitate singur. Se știe că articolele lui I. Slavici erau corectate strict literar de însuși Eminescu (Slavici făcuse studii în limba maghiară), iar Caragiale mai și chiulea. Într-o discuție cu D. Vatamaniuc, după apariția acestei mărturisiri eminesciene, mi-a spus că va trebui să reia tipărirea ediției academice *Eminescu*, prin includerea studiilor cu „paternitate incertă” în publicistica emi-

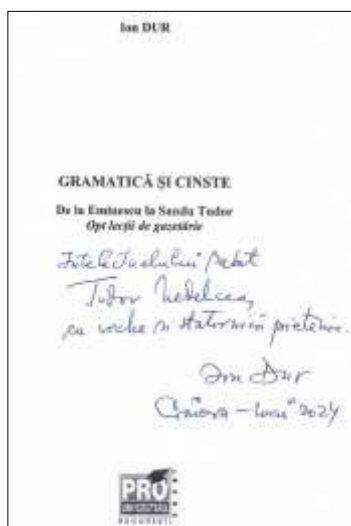
nesciană. Astfel că stabilirea „paternității reale”, de care face vorbire Ion Dur, este necesară, întrucât poate și peste textele caragieliene să-și fi pus amprenta „omul deplin al culturii românești” (C. Noica).

Pe Octavian Goga, Ion Dur îl socoate „un poet cu misie și un gazetar tradiționalist militant”, pășind în politică prin literatură, fiind deopotrivă, așadar, publicist și om politic, fiind asemănat, datorită spiritului creator, cu Eminescu, Caragiale, Blaga etc.

O latură mai puțin cunoscută a filosofului D.D. Roșca este cea de „polemist ocazional”, dar nu cu oricine, ci cu celebrul Emil Cioran, filosoful de la Cluj folosind, în această polemică, remarcă Ion Dur, un limbaj „de-a dreptul inchiizitorial”, intrigându-l ce anume l-a „împins să comită condamnabila faptă” despre fizionomia morală a românului și istoria românilor (în eseul cioranian *Ispita de a exista*). S-a creat astfel un paradox: sălișteanul D.D. Roșca „nu putea ierta dezertările unui rășinărean get-beget, pe deasupra un eseist de marcă în al cărui discurs era topită o voluptuoasă poetică a negației, una care friza ostentativ liziera radicală a absolutului”.

Mircea Vulcănescu este încadrat în „partea simbolică a generației anilor '30” (șeful generației fiind Mircea Eliade), filosoful-martir al penitenciarelor bolșevice oferind urmașilor o lecție cu „doi poli proeminenți: morală omului și «România» creatorului”, în acest sens Vulcănescu emițând o afirmație-sentință care-l definește pe deplin: „Dincolo de Dumnezeu, totul a rămas provizoriu în neamul ăsta!”.

Mandarinului valah Petre Pandrea, cu o biografie interesantă, îi acordă, ca și lui Eminescu, un

spațiu întins, considerându-l „o personalitate contradictorie și controversată a culturii românești”, un polemist reductabil (vezi polemica sa cu M. Ralea), un analist al „psihanalizei judiciare” și al „terapeuticii religioase”. Ion Dur îi atribuie calitatea de a face „jurnalism de știință, un alt item al lecției de gazetărie”, „un profesionalism gazetăresc”, cu o „stăpânire deplină a limbajului”, în special „topica și sintaxa propoziției și frazei”.

În studierea lui Mircea Eliade, „o personalitate complexă, contradictorie și controversată, dar un reper axiologic specific nu doar țării noastre”, Ion Dur mărturisește cumpăna în care este pus în alegerea ideilor, fiind fascinat deopotrivă de om și de operă. Tânăr exilat, Mircea Eliade analizează „psihoză emigrației”, cu precădere „certurile, intrigile și calomniile care macină emigrația românească”, situație care a dus la semnarea, de către unii dintre membrii exilului românesc, acelei mârșave „Declarații de la Budapesta” (iunie 1989), prin care Transilvania era considerată „spațiu de complementaritate”. Mircea Eliade a practicat o pu-

blicistică specifică generației sale, „ca și cum ar fi făcut literatură”, motiv pentru care textele sale s-au citit și se citesc cu „plăcere și cu interes, inclusiv documentar”.

Un „portret neînramat” îi atribuie lui Sandu Tudor, fiu de magistrat, sublocotenent în ambele războaie mondiale, student fără finalitate, arestat prima dată în 1941, apoi în 1951, acuzat, conform regulilor stabilite la Moscova, de atitudinea dușmănoasă față de noul regim bolșevic, de fascism și de subminare a regimului, rearestat în 1958. Scârbit de vremurile trăite, se călugărește („M-am hotărât să slujesc numai lui Hristos și adevărurilor lui veșnice”). A practicat o „gazetărie creștină”; și-a propus să nu adere la „omul negativ”, ci să-l mărturisească pe „Omul veșnic”. Poet și gazetar cu sinceră credință religioasă, Sandu Tudor rămâne, cum sintetizează Ion Dur, „la primatul exclusiv al spiritualului”.

În „post scriptumul” incitantului său volum, *Gramatică și cinste: De la Eminescu la Sandu Tudor. Opt lecții de gazetărie*, Ion Dur se exprimă, cu perfectă îndreptățire, „împotriva presei care bolborosește”, în special a celei de după Revoluția din 1989 („concubinaj de lovitură de stat și revoltă populară”), în care „cumularea primitivă de senzațional” este evidentă, îndemnând la „alianța fecundă dintre presă și literatură, un cuplu ce poate da măsura axiologică” a timpului pe care-l trăim. Recomandă gazetarului de pretutindeni „să renunțe la viza de flotant în republica limbii române” (terfelită postdecembrist de mass-media românească, „fiind utilă doar pentru înjurături”, cum recomandă „filosoful” H.-R. Patapievic).

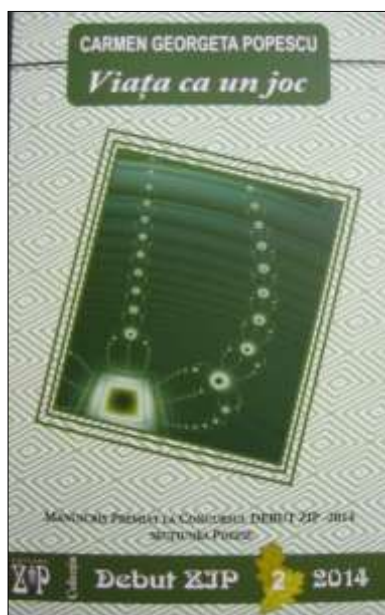
Așadar, „fă gazetărie ca și cum ai face literatură”, acesta este îndemnul necesar și salvator pe care-l face criticul și eseistul, profesorul de filosofie și jurnalism Ion Dur, inițiatorul și conducătorul noii serii a revistei *Saeculum* (din 1995 încoace), demn urmaș, în această privință, al lui I.H. Rădulescu. Cartea pe care o comentăm este esențială și necesară mai ales pentru vremurile pe care le trăim, scrisă și dăruită nouă de unul dintre cei mai serioși și competenți gânditori contemporani.

Carmen Georgeta Popescu și poezia ca spovedanie

Dr. Marin IANCU

București

Tot mai prezentă în revistele și antologiile literare, semnând cu stăruință timp de peste un deceniu ca poetă, prozatoare și eseistă, Carmen Georgeta Popescu (n. 07.03.1961), membră a Uniunii Scriitorilor din România, își face decisiv intrarea în literatură prin volumul de versuri *Viața ca un joc*, Editura Zipp, București, 2014 (manuscris premiat la concursul Debut ZIP 2014 – secțiunea POEZIE), reușind ca, în anii imediat următori, confirmând consecvența crezului poeticului, să deschidă perspective mai mult decât promițătoare prin alte două cărți de poezie: *Eșafodul culorilor* (2015) și *Amintiri din clepsidră* (2016). Cu o largă disponibilitate spre teme dintre cele mai reprezentative ale lumii de astăzi, Carmen Georgeta Popescu trece la proză, publicând într-un ritm amețitor patru romane (*Dublu sens unic*, 2017; *Zepeline*, 2018; *Scrisorile ploii*, 2019, *Amar(a)* 2021) și două volume de reflecții și eseuri (*Scările din labirint*, 2015; ediția a II-a, 2018), ajungând ca, în acest larg context, să devină o voce distinctă în peisajul literar de azi.

Prin limbaj, imagistică și retorică a versului, dincolo de modul poetic în sine, poemele din volumul *Viața ca un joc* poartă pecetea propriului său har poetic. Torturată lăuntric de neliniștea căutării unei anume stări ingenuie și transfiguratoare, poeta aspiră spre un cadru accesibil spiritului doritor de puritate, de lumină și iubire. Cu o deplină încredere în forțele miraculoase ale limbajului, confesiunea lirică ia formele unei „arte poetice”, în care forța cuvântului se transformă mi-

raculos într-o experiență existențială și spirituală: „Dacă nu aș mai iubi,/ nu m-aș mai lovi/ de nori când urc până la stele,/ iar toate gândurile mele,/ trezite și spălate de cuvânt,/ s-ar așeza la locul lor, uimite/ de câtă pace este după vânt./ Mi-aș pipăi cu degetele golul/ lăsat de trecerile în tăceri/ și-aș căuta un vraci,/ să mă descânte,/ și-un dor mai mare decât ieri./ Aș scrie iar,/ și tot despre iubire,/ căci ce minune poate să-mi redea/ și zâmbetul și dorul de-a trăi?/ Iar dacă tu m-ai întreba/ ce verb mi-e drag/ și ce uimire/ râzând și-aș spune iarăși:/ A iubi!” (*A iubi*).

Preluând într-o formă expresivă multe dintre filioanele liricii de notație, cu o largă disponibilitate a existenței, de sondare a unor certitudini simbolice, volumul *Viața ca un joc* se constituie într-o autobiografie lirică deschisă spre spații de unde eul creativ își extrage esențele și dispoziția sufletească potrivite unor stări spirituale inspiratoare: „O, cât de greu e să înaintezi sperând/ când sapă-n tine spațiile goale,/ când vorbele sunt rima unui gând/ și luna nu-ți mai doarme-n buzunare.// Știu că e greu să plângi, știu că te temi,/ și-ți vine să te semeni în uitare/ când nu mai înțelegi cum ai căzut/ din cerul tău într-un apus de soare” (*Cercul magic*).

Profund interiorizate, elementele de peisaj, atmosfera, cadrul esențial intim sunt de esență modernă, instituindu-și un fundament estetic stabil și eficace: „Îndrăgostiți, copacii-nalți și dragi/ și-ascultă seva care se prelinge,/ îți prind un gând uitat și-atunci tresar/ căci el e cel care acum mă ninge.// E-un timp ce merge parcă înapoi/ rotindu-și cerul plin de întâmplări,/ în despletite nopți se-ntorc în noi/ poemele ascunseși tulburări” (*Finalul*). Abandonată reveriei, poeta Carmen Georgeta Popescu retrăiește ciudat, cu distorsionări de felul celor din vis, emoții ce vin de departe, cu zvonuri și glasuri stinse de demult: „Sunt trează ca și noaptea cea dintâi/ când formele n-aveau încă un titlu,/ când lutul se-mpărțea cu-acel sărut/ rămas în noi pecete și multiplu. (...)// Iar alteori tresar de-atâta cer / pe care-l colorează numai visul,/ dar mă întorc la vechile-ntrebări,/ căci nu degeaba le-a născut abisul./ Cuvintele sunt tipărite-n mine/ într-un destin ce l-am aprins râzând/ când întrebam în versuri: ce mă ține/ atât de caldă și legată de pământ?” (*Dansul cuvintelor*). Organizate în general în forme relativ scurte, de mod experimental, de grațioasă virtuozitate, realizată cu deosebire în materie de rime: „întâmplări” – „tulbu-

rări”, „se prelinge” – „ninge”, „visul” – „abisul”, de exemplu, poeta se arată capabilă să dea vitalitate elanurilor sale. Senzații, amintiri, peisaje dominate de imagini pregnant vizuale capătă pe rând formele unui spațiu calm și liniștitor în ipostaze proprii unui lirism al dorinței de a iubi: „Cu cât mă chemi,/ cu-atât sunt mai departe,/ și mai aprinse stelele pe cer,/ când zborul meu,/ ce prelungește-o noapte,/ se-upleacă peste tine cu mister.// Așa mi-i dat,/ să mă compun din clipe,/ pe care să le umplu cu surâs,/ și-apoi să plec,/ să nu se înfripe/ iubiri ce n-ar putea trăi mai sus.// Sunt pasărea din visele de vară,/ cu penele albite de fiori,/ iar zborul meu/ e cântecul de seară/ ce-l las la ușa ta/ de-atâtea ori... (*Sunt pasărea*).

Elaborate în sensurile lor cele mai adânci, în forme și imagini deloc artificiale și aride în substanță, poezii din categoria celor intitulate *Mai toarnă roșu*, *Sărută-mi zorii* și *Un alt anotimp*, pe care o reproducem integral, se dovedesc pentru Carmen Georgeta Popescu o formă de a învinge tristețea și suferința: „Sunt Icarul fără aripi, fiindcă le-am topit râzând,/ când mă cățaram pe Soare, ca să-nvăț să mă extind,/ dar am sufletul din stele și cu el am să cuprind/ înțelesul și iubirea ce m-au nins peste pământ.// Poate-așa n-o să mai cadă șoapte ude de tristeți, / nici cuvinte între vise ce nu știu să se destrame,/ n-o să mai alerg de spaimă că se scriu prea multe drame,/ nici de setea unor gânduri ce se nasc în dimineți”.

În căutarea unor anumite stări ingenuie, purificate și transfigurate, imaginile lirice mai sfoase își găsesc împlinirea în metafore limpezi, seducătoare, în forme de exprimare suave și discrete. Fără să abuzeze de imagini în exces, măsura și echilibrul oferă versurilor naturalețe și grație lirică, după cum se prezintă și poemul intitulat *Spre ochii tăi*, o plâsmuire a unor viziuni elaborate în dulci ritmuri ale poeziei populare și în jocuri de imagini venite pe filiera Nichita Stănescu sau, mai degrabă, Cezar Baltag: „Privirea ta e dincolo de soare,/ de-aceea mă rotesc/ și mă descânt/ și ca un pescăruș țâșnit din mare/ spre ochii tăi/ mă-ncumet să m-avânt”. Ceea ce încântă însă cel mai mult în versurile poetei este perpetua disponibilitate generatoare a unei atmosfere lirice pline de fervoare: „Îți zâmbesc cu dimineți,/ fir plâpând cu ochii verzi,/ desenând copacii tineri/ printre care să mă vezi.// Te voi aștepta o vreme,/ umbra caldă-n devenire,/ și-apoi voi pleca spre vară,/ să te chem tot cu iubire” (*Timpul*). Lipsite de încordare, poeziile din aceste versuri anunță o schimbare de atitudine și tonalitate, limbajul devine ceremonios, mult reîmprospătat și mai puțin excentric, deschis, prin modernismul viziunii, spre elemente de stil bogate, cu efecte imagistice insolite. Asumându-și de această dată o atitudine meditativ-contemplativă, eul liric se debarasează de obsesia dezagregării lumii, tinzând spre suprafețe pline de culori, pe un orizont al realului însuflețit, vivacitatea acestui spectacol fiind sugerată prin imagini orientate spre construcții poetice de mare rafinament al armonizării muzicale.

Construite printr-o astfel de înțelegere a liricii, poemele din volumul poetei Carmen Georgeta Popescu își trag substanța și imagistica dintr-o privire asupra unor momente din propriul său traseu existențial. Percepția poetică este fixată pe contururi ilustrând lucrurile și întâmplările unei vârste sau episoade simbolice, ale unei vieți intens trăite, de la o succesiune de scene neliniștitoare sau traumatice la momente de grație, pline de armonie și credință în puterea scrisului și a creației. Autoarea își consemnează mișcările sufletului în funcție de fiecare semnal al inimii sale, versul devenind în acest caz locul în care emite o voce confesivă, melancolică, amoroasă. Autoarea stă sub semnul feminității, sub puterea unei viziuni suave, ademenitoare printr-un amestec de senzorialitate bogată și intensă, cu o senzualitate adolescentină. Ne surprind, în aceeași măsură, precizia și flexibilitatea mijloacelor verbale, puse în slujba unor suave evocări lirice, ceea ce ne ajută să înțelegem că aici starea lirică se naște în mod misterios. Năzuința de a se rosti și de a se salva prin cuvinte iese biruitoare în fața nesfârșitelor utopii. De remarcat, în acest volum, forța metaforelor, de proveniență modernistă, și discrepanța dintre termeni, disjunția purității de opusul ei, a perfecțiunii de imperfecțiune. Astfel se face că printre temele obsesive ale poetei Carmen Georgeta Popescu rămâne procesul de creație, dar și singurătatea și tristețea, imaginile în măsură să le exprime cât mai convingător fiind aici adeseori uluitoare, așa cum metafora-simbol din titlul acestui volum, prezentă de altfel în structura mai multor poeme, ar putea sugera neliniștea, uitarea și înstrăinarea de sine.

În poemele dinspre finalul volumului, Carmen Georgeta Popescu vizează o năzuință esențială a ființei spre autenticitate, în sensul unei participări adecvate la dinamica existenței și a regăsirii de sine. Autoarea plasează existența sub zodia iubirii, urmând ca aceasta să fie filtrată prin biografie, văzută și ea ca o imensă experiență. Resimțit în forme atât de insistente și de acute de eul liric, sentimentul scurgerii timpului se arată a fi o componentă a lumii fenomenale, acesta fiind plasticizat cu forță și convingere printr-un proces de concretizare. Supuse formelor unor mărturisiri directe, versurile din poema *Aidoma*

păsării albe lasă frâu liber exploziei eului, relevând plăcerea autodefinirii, a unui monolog despre iubire, convertit fără stridențe într-o confesiune cu o tentă aforistică, suficient de accentuată, ca vocea sa lirică să atingă note de mare originalitate. Totul se derulează prin scurte raportări la sine și la ființa iubită, fără de care nimic nu e cu putință. Mereu consecventă cu sine, Carmen Georgeta Popescu se observă în tăcere, ochii deschiși fiind unica mărturie a vorbirii ce a rămas doar pe dinăuntru, prin prisma relațiilor care se instalează între ea și persoana iubită, lăsând impresia dorinței de a-și împărtăși stările de neliniște generate de trecerea timpului, ca în versurile din poezia *Fântâna* („Eu am ucis aseară asfințitul/ cu frica de golul ce-l lasă în mine/ umbra ta/ desenată persistent pe amintire/ cu îndârjirea de-a trăi încă un mâine/ pe fruntea căruia ai scris temutul verdict că totuși vei pleca”), unde toate trăirile contradictorii, cu toate urcușurile și inevitabilele căderi, reprezintă, în fond, elementele constituente din poeziile volumului *Viața ca un joc*, modularea lor simbolică schimbându-se de la un poem la altul.

Sintetizată paradigmatic printr-o poezie a elanului ascensional și a spiritualizării, traseul ființei umane creatoare în efortul său de recuperare a esențelor originare își recâștigă orientarea ascendentă. Senzații, amintiri, peisaje, toate capătă pe rând forme consistente, devenind un fel de spațiu suav și liniștitor al înfrățirii cu natura, în ipostaze dominate de imagini pregnant vizuale: „Prin ploii ne ducem dorul/ și-l transformăm în vânt,/ să ridicăm cenușa/ rămasă peste gând.// Și tot prin ploii ne cernem/ uitate amintiri,/ luând cu noi esențe/ culese din trăiri” (*Cu vise în culori*). Printr-o astfel de frazare, de picturalitate expertă, imaginea capătă un plus de esențializare și, la nivelul construcției, o eleganță a frazării.

Departate de a se arăta ca o scriitură nesupusă unei înlănțuirii logice a cuvintelor, textele se încheagă coerent, mișcarea lirică e una grațioasă, câștigând în latura vibrației, a fondului afectiv. În curgera sa, discursul liric se organizează după un mecanism interior bine precizat, dispoziția unde finalitatea procesului de instituire a sensului este cea plasticizantă. Principiul care guvernează construirea lumii textuale este unul diagramatic sau iconic.

Peste tot, imaginația e productivă, fără sfortare, discursul liric concentrând o aglomerație de simboluri și acumulări metaforice de profundă vibrație interioară, cu erupții sentimentale de o intensitate afectivă deosebită. Când își pune amprenta, în ciuda eroziunii timpului la care este supus, erosul produce stări de incandescență a dragostei, iluzia marilor coincidențe sufletești fiind tot mai vizibilă. În asemenea momente, poeta devine tandră, sentimentală și duioasă, enunțul căpătând dintr-odată o densitate mult mai mare, cu o gamă largă de stări poetice. De această dată, elementele cosmosului sunt percepute ca o trimitere la speranța regenerării, versurile devin mai melodioase și pline de farmec. O fervoare bine susținută de inspirație le dă dintr-o dată mai mult relief: „E nuntă-n cer,/ îmi cad pe pleoape/ petale albe de iubire,/ și fiecare amintire,/ cu fiecare dor nespus,/ mă duce lină spre apus/ și lângă tine mai aproape.// E nuntă-n lume, e un roi/ de fulgi veniți la întâlnire/ ca versurile de iubire/ ce cad timid între coperti,/ ținute-n palme de poeți/ ca să ne lege pe-amândoi.// E nuntă-n suflet, de-aia știu/ că zorii zilei sunt aproape,/ ca tremurul ascuns în ape,/ iar gândul c-ai pornit la drum/ cu spaima prefăcută-n scrum/ mă-mbracă-n straiul sidefiu” (*Nunta*). Departate de a se înfățișa ca o voce monocordă, după cum, la o primă lectură, ar putea lăsa impresia, Carmen Georgeta Popescu ocolește posibila cantonare în monotonie printr-o destul de bine cultivată capacitate de a da speranței și altor sentimente atât o varietate de ton, cât și o tensiune a credinței care, asociate, reușesc să atingă semnele unei autentice trăiri. Când întâlnirea cu sine devine tot mai evidentă, cuvântul își dezvăluie virtuțile sigure, împărtășind discret perspectiva schimbării profunde a ființei umane: „Ne înălțăm în vise, cădem în disperări,/ ne repetăm că astăzi precis n-o să mai doară,/ și uneori un zâmbet, venit de nicăieri,/ ne-nvață să fim tineri și calzi ca prima oară” (*Nu*).

În liniile sale generale, poemele din volumul *Viața ca un joc* se configurează prin intuiție și prin sensibilitatea de a reține semnificațiile unor experiențe fundamentale, Carmen Georgeta Popescu înfățișându-se printr-o voce lirică plină de sensibilitatea unei armonii în descrierea stărilor de nostalgie, cu un scris delicat și seducător, ce corespunde tuturor cochetărilor femeii, un stil desfășurat în fraze și structuri de evidentă expresivitate. În cele aproape o sută de poeme cât cuprinde volumul *Viața ca un joc*, o carte unitară stilistic, Carmen Georgeta Popescu alternează formulele clasice cu poeme în care versurile se succed în voie sau sunt organizate în strofe alcătuite dintr-un număr diferit de versuri bine stăpânite, caligrafiate cu minuțiozitate, obținând acele forme de lirism pur intelectual. Scrisă dintr-o acută necesitate a confesiunii, poezia din volumul *Viața ca un joc* se dovedește, în ceea ce are aceasta mai bun, a fi naturală și, deci, umană.

Alexandru Boboc,
Logos și melos – Prolegomene la o filosofie a muzicii

Drd. Vlad BILEVSKY
Biblioteca Academiei Române, București

„Există oameni cărora le sunt proprii o neliniște permanentă și o de la sine situare armonică a tuturor disponibilităților, astfel încât orice activitate care-și propune scopuri le este ostilă. Ei se aseamănă cu o muzică ce constă din acorduri armonice susținute prelungit și mai tare fără să-și arate apartenența la o melodie în desfășurare. Orice mișcare din exterior vine să redea corabiei noul echilibru pe marea armoniei. În mod obișnuit, *oamenii moderni* (subl. Al. B.) devin extrem de nerăbdători atunci când întâlnesc astfel de naturi... Dar, în anumite stări de spirit, se iscă acea neobișnuită întrebare: la ce bun melodie? De ce nu e de-ajuns că viața se oglindește liniștit într-o mare adâncă?”¹

Această asociere nietzscheană a muzicii cu stările de spirit este, conform autorului, atitudinea cu care a debutat omul contemporan în muzică. Chiar cu Nietzsche însuși în frunte, care nu a fost numai filosof, ci și poet și, cel mai important pentru subiectul cărții, *compozitor*.

În perioada contemporană, din punct de vedere teoretic, după apariția unor numeroase inovații în arta muzicală, muzica a ajuns într-un impas: pe de-o parte – și astăzi se vede cel mai clar – compozitorii contemporani au ales să se rupă de tradiția muzicală, iar pe de altă parte aceste creații noi înseși au manifestări atât de vaste și de diverse, încât niciun muzicolog, filosof al artei sau estetician contemporan nu a îndrăznit încă să se avânte în travaliul teoretic de a integra noua muzică în domeniul culturii. Consecința este, cum e și firesc, ca acea parte a muzicii pe care omul modern a încetat s-o mai justifice să fie oarecum exterioară atât muzicii ca formă a culturii, cât și dorințelor omului de a se regăsi *întreg* în ea.

Aceasta este încercarea lucrării de față: de a pregăti terenul pentru o analiză teoretică (pluridisciplinară) a manifestărilor muzicale contemporane. Este semnificativ, aici, din punct de vedere metodologic, opinia autorului conform căreia numai o perspectivă *integratoare* și istorică, universală, poate justifica pe deplin arta muzicală contemporană. Este adevărat, nu doar muzica se află astăzi într-un impas teoretic – în care, după vorba lui Nietzsche, nici n-o mai privim ca pe un domeniu riguros al artei, ci ca pe o stare de spirit, un mod de viață –, ci și pictura, de pildă, și în general orice artă care are de a face cu conceptul de „operă de artă”. Perspectiva generală asupra culturii artistice, într-o interpretare a filosofiei moderne, în care se discută pe larg conceptele principale ale esteticii – metaforă și mit, stil, sens, valoare, creație, operă de artă – face obiectul primului capitol, *Cultură și natură*. După această introducere amplă în metodologia filosofiei culturii, autorul aplică, în următorul capitol, conceptele dezbătute la domeniul muzicii. Aici, în discuția despre *Opera de artă muzicală*, este oferit un filtru prin care muzica a fost și poate fi privită, în parte, astăzi. Remarcăm, în mod special, subcapitolul *Muzica în unitatea formelor artei. Muzică și poezie*, care fixează opera de artă muzicală și creația muzicală în genere printre celelalte arte. Este de o însemnătate deosebită rolul muzicii printre artele frumoase, mai ales datorită utilității *practice* a discuției, căci concepțiile filosofice discutate aici (Kant, Schopenhauer, Nietzsche, Hartmann, Hegel etc.) sunt un bun model a ceea ce, după autor, ar trebui să izbutim și noi cu muzica contemporană.

În ultimul capitol, *Limba și discurs în arta muzicală*, este prezentat conceptul contemporan de „interpretare”, aplicat la arta muzicală. Trecând de perioada barocă și de cea romantică (discutate anterior în primul capitol), analiza muzicii prin prisma conceptelor de *limba* și de *timp* deschide cadrul contemporan al discuțiilor de filosofia muzicii. În special, trecerea de la canonul romantic la cel modern (Wagner ca reprezentat al decadentei clasicului și Schönberg ca deschizător de drumuri pentru secolul XX) este marcată și în filosofie (prin Husserl, Hartmann, Lucian Blaga și Tudor Vianu), dar mai ales în muzică. Căci, începând cu Schönberg, apoi cu Debussy, Prokofiev, Stravinski ș.a., compozitorii au fost și mari teoreticieni: ultimul menționat, Stravinski, de pildă, definea muzica drept „un fenomen de speculație”. Și continua: „Această expresie nu are nimic în ea care să vă sperie. La baza creației muzicale ea pre-

¹ Fr. Nietzsche, *Menschliches, Allzumenschliches...*, I, în: *Sämtliche Werke*, Bd. 2, 1980, p. 352, apud Al. Boboc, *Logos și melos...*, p. 231.

supune o căutare prealabilă, o voință care se mișcă mai întâi în abstract, cu scopul de a da formă unei materii concrete. Elementele la care se referă în mod necesar această speculație sunt elementele sunetului și ale timpului. Muzica este de neînchipuit în afara acestor elemente”². Iar faptul că muzica a devenit astăzi „un fenomen de speculație” nu este ceva negativ, căci, încheie Stravinski, „nu ne mai aflăm în limita înțelegerii tonalității clasice (...) Nu am creat această stare de lucruri și nu este vina noastră dacă ne găsim în fața unei noi logici muzicale (...) Această logică ne deschide ochii asupra unor bogății a căror existență nici nu o bănuim. Ajunși la acest punct nu e mai puțin indiscutabil să ascultăm, nu de idoli noi, ci de eterna necesitate de a recunoaște existența unor anumiți poli de atracție”³.

Exprimarea lui Stravinski – muzica, „fenomen de speculație” – deschide calea, evident, către o îmbinare a muzicii cu filosofia. Și într-adevăr, la vremea lor, aceste afirmații nu au fost lipsite de ecou. Legitimarea teoretică a compozițiilor din prima jumătate a veacului trecut (printre care se numără și „Le Sacre du Printemps” a lui Stravinski) a fost făcută de Theodor Adorno, cu estetica sa a negativității. Ideea speculativului ca „unitate concretă în muzică” (p. 215) a fost înfățișată nu doar de Stravinski, ci și de Schönberg, de Weber, Berg, Britten etc. Doar că dacă Adorno a reușit acest travaliu pentru începuturile noii muzici, partea a doua a secolului trecut (prin Xenakis în mod special, apoi John Cage, Honegger ș.a.) a readus confuzia teoretică.

La sfârșit, în loc de încheiere, regăsim articolul *Parodic și speculativ în gândirea muzicală modernă*, o comunicare prezentată de academicianul Boboc la simpozionul „Muzică și filosofie”, cu tema „Conceptul de muzică în secolul al XX-lea”, din 30-31 mai 2014 la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca. Această comunicare dezvoltă, pe câteva zeci de pagini, o perspectivă filosofică asupra gândirii muzicale contemporane. Profesorul spune: „Pe acest fond, a defini conceptul de muzică în secolul al XX-lea nu este o operație ușoară. Căci trebuie să avem contextul (istoriei muzicii și al unei etape a ei); anume: muzica contemporană, și să realizăm (într-un șir de propoziții) *diferența specifică*. Pentru aceasta, distincția care se face între epocile muzicii (epoca tonală și epoca *emancipării disonanței*) va fi de un mare ajutor” (p. 212). Reliefând importanța faptului că nici o interpretare asupra gândirii muzicale – și chiar asupra gândirii în genere, am putea adăuga – nu este exclusivă, autorul propune un posibil cadru teoreticognoseologic spre a înțelege „fenomenul muzical” al secolului al XX-lea. Acest cadru, cum am amintit, nu este exclusiv, căci „prin forța lucrurilor, ajungem la o înțelegere (diferită, de la caz la caz) a fenomenului muzical contemporan în orizontul funcționării unei reguli hermeneutice de bază: «Este de ajuns să spunem că se înțelege altfel, dacă în genere se înțelege»”, citând după Gadamer. Profesorul Boboc va dezvolta aici teza lui Stravinski amintită mai de vreme – fenomenul muzical ca fenomen de speculație –, printr-o privire de ansamblu asupra istoriei muzicii de la baroc până în secolul al XX-lea, argumentând o situație istorică a acestei perioade de creație în istoria muzicii și gândirii muzicale în genere. Aici, autorul va discuta compozițiile muzicale ale lui Richard Strauss, Arnold Schoenberg, Arnold Berg, Benjamin Britten și alții, aici profesorul scoțând în evidență și aspectul negativ al acestei epoci de creație muzicală cu referire la Nietzsche.

Cartea profesorului Al. Boboc se oprește aici, odată cu punerea în scenă a confuziei teoretice contemporane în fața creațiilor muzicale. Este o lucrare care îndeamnă la *creație* și, mai ales, la legitimarea teoretică a creației. Printr-o expunere filosofică, dar și muzicală – autorul a fost tenor în tinerețe –, s-a demonstrat clar *unde și cum* anume mai putem noi, ca teoreticieni, să facem progrese în domeniul muzicii. Nu ne trebuie modele grandioase precum cele prezentate de autor (căci astăzi nu s-ar mai potrive deloc un Hegel, de pildă, modalității interpretative și creatoare din muzică), ci unele mai modeste, dar care, totuși, să reușească să ofere un cadru teoretic mai larg pentru arta muzicală.

² I. Stravinski, *Poetica muzicală*, Editura Muzicală, București, 1967, p. 30, apud Al. Boboc, *op. cit.*, p. 214.

³ *Ibidem*, p. 37.

Semn de carte

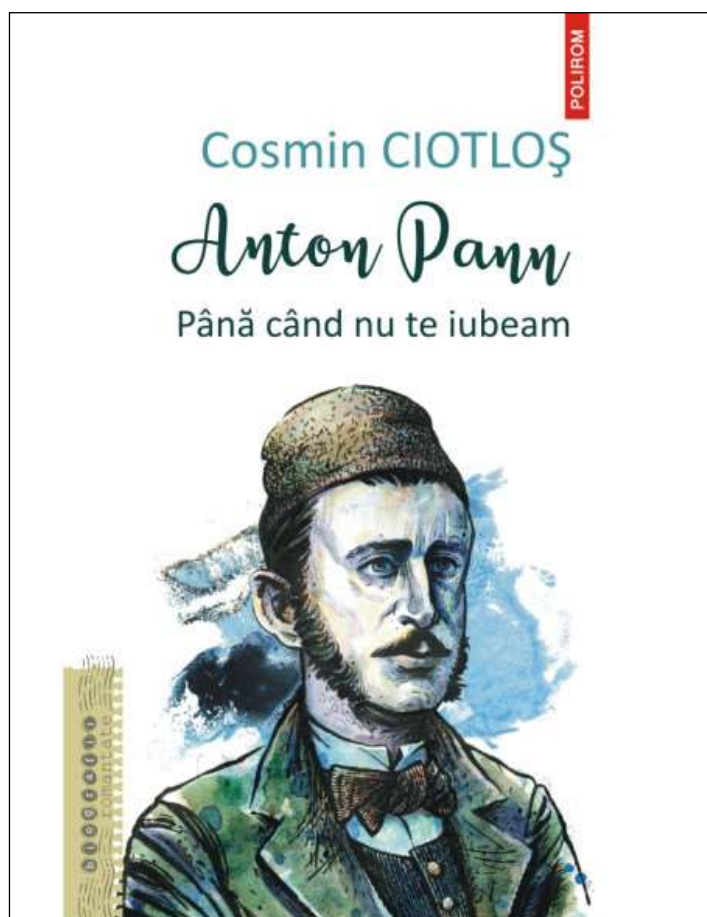
Antoaneta TURDA

Baia Mare

Suntem în al 170-lea an în care ne urmărește, de undeva, dintre stele, spiritul celui isteț ca un proverb, așa cum bine l-a creionat Eminescu. Hazardul a făcut ca existențele lor să se atingă, pe nesimțite: Anton Pann (n. 1796?-1854) stingându-se când Eminescu (15 ianuarie 1850-15 iunie 1889) avea 4 ani. Deși nu sunt adepta conexiunilor de tot felul, în acest caz, intuiția m-a dus repede cu gândul la o anume legătură dintre poetul național și cel căruia i se atribuie linia melodică a imnului național.

Marcând comemorarea, Cosmin Ciotloș în volumul *Anton Pann: până când nu te iubeam*, apărut, în acest an, la Editura Polirom în deja consacrată serie „Biografii romanțate” coordonată de Adrian Botez, ni-l dezvăluie pe domnul Pann așa cum a fost, pe tot parcursul existenței sale, învăluit într-un mister greu de pătruns.

Impulsul de a-l descoperi pe Anton Pann îl avem, desigur, toți cei care am pătruns mai adânc în tainele creației sale, dar autorul volumului este de neîntrecut în curajul său, mărturie stând bogata și diversă bibliografie folosită, argumentația din Epilog fiind de o sinceritate debordantă (aici remarc oralitatea și permanentul dialog cu cititorul care străbat cartea): „... nu-i cer nicidecum cititorului să mă urmeze în subsolurile investigației” (p. 186). Suntem, așadar, în fața unei biografii aparte, aflată la granița dintre lucrare documentară și roman polițist (din cauza multelor necunoscute ale biografiei personalității abordate, care a avut numeroase îndelniciri: cadru didactic, scriitor, muzician, animator cultural, cântăreț bisericesc, dar cu serioase deraieri moral-creștine). Construită cu precizie matematică (detaliile ce compun țesătura vieții și activității eroului nostru nu se lasă descoperite decât cititorului capabil a citi printre rânduri), cartea propune dezbatere între personaje reale și unul fictiv (Ștefan Valentineanu, alter-ego al autorului) care alcătuiesc, asemeni unui puzzle, un portret al

năstrușnicului „erudit”.

În goana lecturii, nu mă gândesc să studiez coperta realizată de Radu Răileanu, mai ales că sunt familiarizată, din copilărie, cu chipul scriitorului. Dar, totuși, câteva dintre trăsăturile portretului, prezente în carte (creionat pe fundalul unui incendiu devastator, în Bucureștiul surprins în toată fervoarea evenimentului, în pagini de un dinamism impresionant), mă îndeamnă la reflecție. Câteva clipe de meditație mă ajută să înțeleg că privirea pătrunzătoare și gravă a acestui „om glumeț cu minte multă” (p. 39) trădează un spirit mereu concentrat pe lumea din jurul său, contrastul dintre obrazul aspru și ochii calzi accentuând misterul din jurul individului mătăhălos.

A vorbi despre cel care ne-a lăsat moștenire nu doar culegeri religioase și de folclor, ci și poezii de dragoste care amintesc de pasiunile arzătoare prezente în vechea poezie arabă, desigur că, dincolo de provocare, este o desfătare pentru că, pătrunzând în tainele creației sale, poți fi mândru că ai făcut o expediție în care descoperi unicitatea unui artist, dincolo de slăbiciunile omenești care au făcut vâlvă în epocă.

„...supune locurile și îngenunchează timpul...” (p. 172) pare a fi deviza care a stat la baza acestei minuțioase investigații literare, întru aflarea paternității scrierilor și a secretelor existenței ciudatului personaj (născut în Bulgaria, dar naturalizat devreme pe plaiurile noastre). Nu trebuie să ne mire, așadar, faptul că narațiunea nu curge lin, vocile care se fac auzite dându-i un freamăt continuu. Simțind pulsul secolului al XIX-lea (în care Spiru Haret impresionează prin aptitudini intelectuale, Ion Bănu prin strădania lui de a organiza Biblioteca Academiei, iar Macedonski prin impertinență), te racordezi la spațiul românesc cu bunele și relele sale, cu oscilațiile dintre mentalitatea orientală și cea apuseană.

Odată pătrunși în labirintul ciudatului sfârșit de veac autohton (acțiunea începe în toamna anului 1891), dornici, în primul rând, a desluși dilema conflictului intelectual dintre Iosif Barac (cu al cărui tată Anton Pann fusese prieten) și personajul central, stai cu sufletul la gură gândindu-te la măreția și nimicnicia omenească. Odiseea căutării adevărului în cele mai ascunse cotloane, dincolo de latura sublimă, are și un substrat de logică tradițională, care nu dă greș niciodată (de altfel, tot volumul este presărat cu remarcări care duc cu gândul la înțelepciunea populară): „...făcutele celor mari sunt stricate de ambițiile celor mărunți...” (p. 87). Motivată pe deplin, demersul personajului fictiv (în a cărui umbră se află personajul studiat) este demn de laudă, concluziile cercetărilor generând o adevărată chestiune sufletească, sugestiv marcată în câteva fraze: „Rămânea numai calculul, să măsoare troheii și cezurile, să arate că, totuși, respirația dintr-un vers de șapte și unul de opt e numai uneori liman, de obicei se cascadează prăpastie, și cât de nebun să fii s-o sari? Tuși din nou. Nu-l mai duru, simțea, dimpotrivă, o înfiorare a țesuturilor, ceva ce semăna cu încrederea” (p. 178).

Zbateri, îndoieli, muncă titanică ascund cele 195 de pagini ale volumului care scot la iveală un foarte viu portret al celui care „privind lumea pe sub sprâncenele lăsate și purtând în buzunarele largi fel de fel de cărți compuse, nu înceta să zică oricui se oprea să-l asculte, chiar de el:

Ș-a lăsat focul să se împingă
Încotro vântul îi poruncea,
Și ca pârjolul fără să se stingă
Mergea 'nainte cum îi plăcea” (p. 117).

Cu nimic mai prejos, nici ca importanță în textura cărții, nici în realizarea artistică, este portretul criticului literar (Hodoș cum îi apare lui Valentineanu) profund responsabil de menirea sa: „Nu era, în fond, un om rău, nici necinstit, numai anost, dar asta nu avea cum dăuna maldărelor de periodice în care stătea îngropat de dimineața până seara, conspectând întâmplări gata întâmplăte, care nu mai foloseau nimănui” (p. 20). Oare chiar aceasta să fie soarta literaturii?! Înclin să cred că NU.

Florian Roatiș – de veghe la tâmpla spiritului băimărean

Ionel NECULA
Tecuci

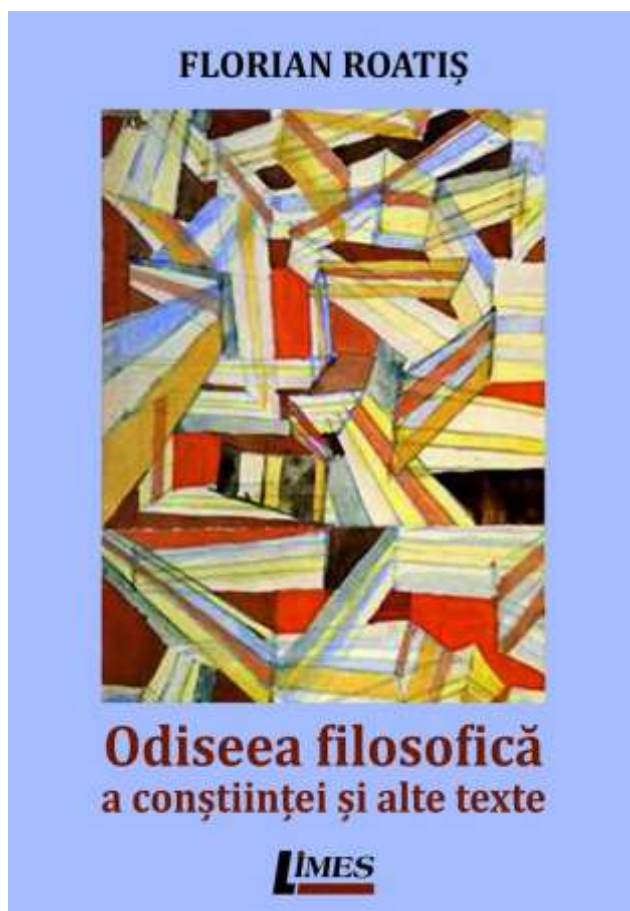
Iată un cărturar descins din zariștea Maramureșului pe care îl urmăresc cu interes nescăzut de multă vreme și care mă fascinează prin acribia sa pentru exactitate, prin interesul arătat gândului înalt și adânc și prin fervoarea cu care își urmărește confrății și procesările lor epistemice. Faptul că un gând, o idee, o informație este pusă în circulație publică fără rigoarea necesară și fără toate susținerile la vedere îl tulbură și de multe ori îl obligă la reacții de îndreptare acide. Este greu de crezut că un viitor istoric al filosofiei românești va putea reconstitui întreaga succesiune a gânditorilor români, fără precizările și îndreptările sale.

De curând, dacă tot m-a gratulat cu noua sa ispravă cărturărească – *Odiseea filosofică a conștiinței și alte texte* (Editura Limes, Florești, județul Cluj, 2023) –, încerc un succint comentariu.

Înainte de toate, subliniem grafica atractivă și ademenitoare a cărții, pentru care editura merită toate laudele noastre. Cât privește conținutul lucrării, acesta s-a constituit, probabil, din adunarea între două coperti de carte a risipirilor sale de prin revistele unde au fost publicate și ordonate, mai apoi, sub ideea odiseică a revenirii autorului la dragostea dintâi, de care nu s-a depărtat niciodată, deși viața l-a obligat uneori și la alte prestații colaterale, consumatoare de timp și de energie euristici. Se știe doar că, de câțiva ani buni (adică de exact un deceniu), autorul se îngrijește, ca redactor-șef, de apariția revistei *Bibliotheca septentrionalis* a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” din Baia Mare, unde au fost publicate și unele secvențe din actualul volum. Nu știu cum arăta această revistă înainte, știu doar că sub autoritatea sa publicația a căpătat o circulație mai generoasă, un plus de valoare și interes.

Aici a apărut articolul *O lume clădită din suflet și pentru suflet*, în care mărturisește cum a descoperit *lumea mirifică și înfinită a cărților*, de care a rămas legat pentru tot restul vieții. Sigur este că autorul, mereu în lumea cărților, și-a format o cultură serioasă și polivalentă, un pat germinativ care-i va permite, ulterior, să abordeze cu lejeritate o gamă largă de subiecte și teme decupate din evoluția culturii românești sau din peisajul publicisticii actuale. Este interesat de pleiada pașoptiștilor și salută râvna celor care editează revista *Origini. Caiete silvane* care apare la Zalău.

Dar, dincolo de toată varietatea subiectelor abordate, Florian Roatiș rămâne un bun analist și un editor harnic al scrierilor lui N. Steinhardt.

Un comentariu mai dezvoltat are ca pretext cartea profesorului băimărean Ioan Țiplea, despre *stigmatizarea conștiinței* – temă pretențioasă care reclamă o abordare multidisciplinară și o deplină stăpânire a cumulurilor pe această temă. Urmărind *odiseea conștiinței*, de unde și titlul culegerii lui Florian Roatiș, Ioan Țiplea reconstituie de fapt o privire secvențială a devenirii fenomenului filosofic universal de la Socrate la Heidegger – fapt recunoscut și de cronicar, care conchide că demersul profesorului băimărean constituie *o reușită rescriere a istoriei filosofiei* din perspectiva conștiinței autotelice.

Mai multe articole au ca pretext moștenirea culturală rămasă de la părintele N. Steinhardt, din care Florian Roatiș a editat, dac-am numărat bine, nu mai puțin de zece lucrări, asupra cărora, sper să dispun de răgazul necesar, mă voi pronunța printr-o abordare specială.

Ne-a reținut atenția un articol în care este comentată o carte semnată de Nicolae Iuga în care se vorbește despre *americanizarea Europei* – o idee care ar trebui să producă multă neliniște, dacă avem în vedere cele două fracturări intervenite în modul de viață european: islamizarea și regresul învățământului public.

Regăsim în această carte plină de substanță și de conținut românesc și câteva evocări calde, tonice și glazurate despre unele personalități băimărene, de care ne amintim, din păcate, din ce în ce mai rar, dar care au vitaminizat, atât cât le-a stat în putință, cultura și lupta românilor din Ardeal pentru demnitate și drepturi politice.

O amplă evocare este consacrată poetului Nicolae Labiș, care ar fi împlinit în anii pandemiei, dacă Pronia ar fi fost mai generoasă cu el, 85 de ani, alta lui George Pop de Băsești, marele tribun care a prezidat Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, alta fiicei sale Elena Pop Hossu-Longin, care a dus mai departe idealurile părintelui, alta lui Augustin Cozmuța – un nume aproape anonim pentru multă lume, dar care a rămas indisolubil legat de revista *Nord Literar*.

Ultima diviziune a cărții cuprinde *Editoriale, Prefețe și Postfețe* publicate de autor în diferite împrejurări și adunate acum în acest cuprins de carte.

Este, putem spune în încheierea acestor sumare comentarii, o carte eclectică în care găsim de toate, dar care, dincolo de caracterul ei sporitor pentru cititor, auzim, ca într-o scoică marină, învolburările spiritului băimărean, așa cum s-au priticit în timp și într-un spațiu privilegiat de Dumnezeu. Felicitări Florian Roatiș și te așteptăm și cu alte isprăvi cărturărești.

Stan V. Cristea – critic și istoric literar

Săluc HORVAT
Baia Mare

Săluc Horvat

Stan V. Cristea s-a remarcat prin statornicele sale cercetări asupra biografiei și operei lui Marin Preda, prin numeroasele volume publicate, între care: *Marin Preda: biobibliografie* (2. vol.), *Marin Preda: anii formării intelectuale (1929-1948)*, *Marin Preda. Bibliografie și alte cercetări*, *Marin Preda: omul și opera la centenar*, *Marin Preda. Răsfrângeri în actualitate* etc., la care se alătură mai multe volume de cronici și comentarii critice: *Literatură de ieri, literatură de azi: cronici literare (2013-2019)*, *Scriitori în oglinda vremii*, *Secvențe de istorie literară*, *Constantin Noica: repere biobibliografice* etc. Stan V. Cristea se înscrie între criticii literari de largă cuprindere.

La Mihai Eminescu a ajuns, notează criticul, pe temeiul unor interferențe ale poetului cu spațiul Teleormanului, realizând și publicând o amplă și documentată cercetare sub titlul *Eminescu și Teleormanul*, reluată în mai multe ediții (2000, 2004, 2014), la care a adăugat volumul *Eminescu și Teleormanul. Un caz pentru istoria literară* (2020), cercetare despre care criticul spune că asocierea lui Eminescu de spațiul teleormănean a fost doar un pretext, demersul criticului fiind, de fapt, o istorie a acestui ținut cu oamenii lui asociați prin trecerea poetului prin aceste locuri. Este, în același timp, o completare a biografiei poetului

în care a detaliat cu lux de amănunte contactul lui Eminescu cu oamenii cu care s-a întâlnit, evenimentele la care a participat, ce a însemnat Teleormanul pentru poet, ce înseamnă astăzi contribuția Teleormanului la constituirea patrimoniului eminescian etc.

Vastul material este structurat în mai multe capitole: Trecerea lui Eminescu prin Teleorman; Eminescu și teleormănenii din București; Teleormanul în opera lui Eminescu; Teleormanul în publicistica lui Eminescu etc., fiecare aducând elemente care dau cercetării lui Stan V. Cristea valoarea unei reale istorii literare și un capitol important din biografia lui Eminescu.

Recentul volum *Eminescu. Reflecții în imaginarul actualității*, după cum mărturisește criticul în Argument, este „o amplificare a interesului pentru biografia și opera lui Eminescu prin lectura unor cărți de la care așteptam informații noi. Interesul s-a manifestat mai ales în privința unor aspecte privind biografia și publicistica lui Eminescu, și mai puțin din perspectiva exegezei pentru opera literară, o „opțiune aparte reprezentând-o cadrul general de manifestare a eminescologiei” (p. 6).

Criticul și-a îndreptat atenția spre figurile unor eminescologi cu autoritate, dorind să atragă atenția asupra unor aspecte și dezbateri privind tendințele care „ni-l apropie (sau ni-l îndepărtează pe Eminescu)”. „Selecția, ne spune criticul, n-a pornit neapărat de la numele autorilor, ci de la problematica abordată de cărțile respective, multe dintre cele ce ne-au interesat”, apărute după 1989, acelea care au adus o viziune înnoitoare privind evoluția operei eminesciene și a eminescologiei și care fac dovada că „Eminescu n-a încetat să fie în centralitatea cosmosului literaturii românești, și așa va rămâne mult timp de acum înainte”.

Eminescu. Reflecții în imaginarul actualității cuprinde cronici și comentarii la șaisprezece volume apărute după 1989, semnate de eminescologi bine cunoscuți, al căror conținut se referă mai ales la aspecte privind biografia și publicistica lui Eminescu.

Cartea se deschide cu o amplă cronică la volumul *Mihai Eminescu, Veronica Micle. Dulcea mea doamnă / Eminul Meu iubit. Corespondență inedită* din arhiva familiei Graziella și Vasile Grigorcea, ediția a treia, îngrijită de Christina Zarifopol-Illias, care a realizat transcrierea scrisorilor, notele și prefața volumului, la această ediție. Cuprinde 93 de scrisori inedite pe care M. Eminescu i le-a adresat Veronicăi Micle și 15 scrisori de la Veronica Micle către Mihai Eminescu, la care sunt adăugate două scrisori inedite ale Veronicăi Micle către Harieta Eminescu, în plus față de prima ediție, o scrisoare a lui Mihai Eminescu către Veronica Micle, la care sunt menționate alte scrisori incluse în volum.

Este o ediție bibliofilă și nu una critică, notele dând doar lămuriri asupra datărilor și adnotărilor făcute de Veronica Micle. Scrisorile sunt reproduse în paralel și în facsimil.

Analizând noua ediție, Stan V. Cristea vine cu o serie de detalii și precizări despre conținutul volumului, datarea, deținătorii scrisorilor, dar și despre cei care au publicat de-a lungul anilor parte dintre scrisorile celor doi, despre relațiile poetului cu Titu Maiorescu și alte detalii.

În scrisoarea din 29 august 1879, de exemplu, Eminescu îi scrie Veronicăi: „Un lucru știu și voi fi hotărât: să fii a mea și pentru totdeauna”, iar în scrisoarea din 31 octombrie 1879, Eminescu îi scrie iubitei sale: „Când gândesc la tine mi se umplu ochii de lacrimi și nu mai găsesc cuvinte să-ți spun ceea ce de o mie de ori ți-am spus, că te iubesc” (p. 10).

Volumul *Dulcea mea Doamnă / Eminul meu* iubit evocă momente din viața și biografia celor doi, povestea de iubire dintre doi tineri nefericiți, constituind un frumos roman de dragoste și în același timp un capitol de istorie literară de un real interes.

Ca de obicei, criticul Stan V. Cristea, în ampla și meticuloasă cronică inclusă în volum cu titlul „Eminescu. Romanul epistolar” (pp. 7-15), ne provoacă la o lectură în care se dezvăluie dragostea neîmplinită, o lectură încărcată liric: „Când ai să vii la București or să înflorească teii și am să te plimb sub teii ceea ce am visat de atâtea ori, fără să se fi împlinit vreodată”.

Între eminescologii actuali, Nicolae Georgescu este una dintre vocile cele mai autorizate. Cărțile sale, între care amintim *A doua viață a lui Eminescu* (1994), *Moartea antumă a lui Eminescu – 1883-1889* (2002), *Cartea trecerii. Boala și moartea lui Eminescu. Abordări filologice* (2009), *Eminescu. Ultima zi la „Timpul”. Dosar de presă* (2011), *Publicistica eminesciană* (2012), *Eminescu și editorii săi* (2012), stau dovada interesului criticului privind biografia și opera lui Eminescu.

În recenta apariție semnată de Stan V. Cristea se regăsește sub titlul „Eminescu. Biografii paralele”, o amplă cronică la volumul *Politică și poezie. Viața Veronicăi Micle lângă Eminul ei iubit* (2021), volum care aduce, într-o formă nouă, variantele anterioare: *Cu Veronica Micle prin Infern. Cartea regășirilor* (2004); *Cu Veronica Micle prin Infern. Cartea despărțirilor* (2004) și *Cu Veronica Micle prin Infern. Cartea regășirilor. Cartea despărțirilor* (2008). În opinia criticului, noua ediție este doar în aparență o carte despre Veronica Micle, mai aproape este o carte despre viața lui Eminescu.

Urmărind conținutul volumului, criticul Stan V. Cristea detaliază cu amănunțime conținutul cărții. Analiza începe cu volumul *Risipiri*. Insistă asupra unor opinii formulate de-a lungul anilor de diferiți autori privind relațiile dintre Veronica Micle și Mihai Eminescu, unele care ascund sau denaturează realitatea, precum cele legate de Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, Ioan Slavici, Ștefan Micle, soțul Veronicăi, despre boala poetului, toate acestea lăsând o umbră în biografia celor doi îndrăgostiți.

În cartea sa, Stan V. Cristea se oprește și la volumul publicat de Nicolae Georgescu, *Ziarul „Timpul” acuzat în Parlament* (2023), carte în care cunoscutul eminescolog adună un număr de eseuri despre Mihai Eminescu și legăturile sale în calitate de jurnalist la *Timpul*.

Cărții *Mihai Eminescu. Dicționar monografic: Oameni din viața lui*, publicată de Zenovie Cârlegea (Tipo Moldova, Iași, 2019), o lucrare de un real interes, Stan V. Cristea îi consacră o cronică consistentă.

Stan V. Cristea afirmă că „nimeni nu a avut până acum ideea de a aduna la un loc «oamenii din viața poetului», de la membrii familiei și rude, la prieteni și neprieteni, colaboratori și cunoscuți de-a lungul celor aproape două decenii”, că până acum n-a mai fost publicată o altă carte de această formă, adică un dicționar monografic. Dicționarul lui Zenovie Cârlegea cuprinde 180 de articole-eseu, în ordine alfabetică după numele persoanei de prim-plan.

Prin acest dicționar, spune autorul, Eminescu este prezentat dincolo de o mitizare, fiind văzut în „deplinătatea umanităților sale”, un Eminescu „între oameni” sau, mai potrivit spus, un Eminescu văzut prin „oamenii lui” (p. 34).

Tudor Nedelcea, cunoscut eminescolog, autor a numeroase contribuții în interpretarea operei și biografiei lui Mihai Eminescu, se regăsește în cronicile lui Stan V. Cristea cu volumul *Eminescu* ediția a II-a (2021), volum prefațat de acad. Mihai Cimpoi, cu un Cuvânt-înainte de Theodor Codreanu și o Postfață de Victor Crăciun.

În Prefață, Mihai Cimpoi, amintind de intensă și statornică preocupare a lui Tudor Nedelcea, afirmă că istoricul literar craiovean și-a propus și a reușit conturarea personalității lui Eminescu și valorificarea integrală a operei sale.

Parcurgând conținutul volumului, Stan V. Cristea subliniază că acesta conține câteva studii esențiale privind opera lui Eminescu, între care amintește „Eminescu și socialismul”; „Eminescu, istoricul”; „Eminescu, apărător al românilor de pretutindeni”; „Eminescu despre Tudor și revoluția sa”; „Eminescu despre Rusia și războiul nostru de independență”, dar și despre actualitatea lui Eminescu. Nu sunt ocolite studii despre Eminescu și Veronica, propunând reabilitarea poveștii de dragoste dintre cei doi, pornind de la corespondența cunoscută și publicată. Un studiu important se referă la polemica dintre Eminescu și Macedonski și multe alte date din biografia poetului.

Portretele unor eminescologi precum Theodor Codreanu, Nicolae Georgescu, Dimitrie Vatamaniuc, Mihai Cimpoi și a. întregesc valoarea cercetărilor lui Tudor Nedelcea.

Vasta și competentă cercetare a lui Tudor Nedelcea constituie o completare benefică a biografiei marelui nostru poet.

„Eminescu. Priviri într-o oglindă retrovizoare” este titlul amplului comentariu la volumul *Săluț Horvat sub*

semnul lui Eminescu, o antologie de texte critice, cu o prefață de Ion Buzăși. Despre textele cuprinse în carte, Stan V. Cristea reproduce aprecierile lui Ștefan Vișovan, alcătuitorul volumului, care scrie că „volumul conduce către o imagine clară, luminoasă a unui titrat eminescolog, pe care confracții săi întru Eminescu îl prezintă ca fiind un cercetător avizat, un bibliograf competent, un istoric literar cu o mare putere de sinteză și selecție” (p. 71).

Parcurgând volumul, cronicarul enumeră numele celor care, de-a lungul anilor, au scris despre contribuțiile lui Săluc Horvat despre Eminescu și opera sa, între aceștia Gh. Bulgăr, Mihai Cimpoi, Constantin Cubleşan, Mircea Popa, Ion Buzăși, Marian Barbu ș.a. În analiza cărții, criticul face trimitere și la alte contribuții ale lui Săluc Horvat despre M. Eminescu, precum *Dicționarul cronologic, De la Titu Maiorescu la Petru Creția. Contribuții la un dicționar al eminescologilor, Eminescu în critica literară actuală. Repere biobibliografice etc.*

Theodor Codreanu, unul dintre cei mai autorizați cercetători ai operei și biografiei lui Mihai Eminescu, este prezent în volumul lui Stan V. Cristea cu un amplu comentariu la volumul *Hyperionice* (2019), o culegere de texte publicate inițial în revista botoșăneană *Hyperion*. Volumul lui Theodor Codreanu cuprinde un număr impresionant de studii și eseuri despre poet și opera sa, relevând viziunea de ansamblu a preocupărilor exegetului despre Eminescu.

Conținutul volumului este structurat în două secțiuni: „Ontoestetice” și „Patografice”. Prima parte cuprinde o diversitate de texte pe teme de o mare varietate. În analiza cărții, exegetul Stan V. Cristea amintește o parte, dintre care: „Limba ca taină a ființei”; „Ceva despre filosofarea românească”; „Sonetele eminesciene” ș.a., pe care recenzentul le detaliază.

A doua secțiune este dedicată „apărătorilor” lui Eminescu, cu trimitere la exegeții poetului asupra operei eminesciene, dar și privitoare la boala poetului. Sunt menționați, între cei care au făcut trimitere la opera eminesciană, T. Maiorescu, Perpessicius, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Dimitrie Vatamaniuc ș.a., dar și cei ce s-au oprit asupra biografiei poetului: Ion Nica, Ovidiu Vuia, Lucian Boia etc.

Volumul se încheie cu amplul dialog dintre Theodor Codreanu și cunoscutul eminescolog Mihai Cimpoi, dialog care i-a permis să-și exprime opiniile proprii, nu întotdeauna în acord cu modul de receptare a lui Eminescu în critica literară și mai ales a biografiei poetului, fără a ocoli subiectele sensibile.

În concluzie, recenzentul consideră textele lui Theodor Codreanu mai mult decât eseuri sau studii, afirmând că sunt adevărate analize hermeneutice, Codreanu fiind un foarte bun cunoscător al vieții și operei lui Eminescu, unul dintre cei mai avizați din ultimele decenii, alături de Mihai Cimpoi, Nicolae Georgescu, Constantin Cubleşan ș.a.

Poetul și eseistul, publicist și editor Cassian Maria Spiridon este prezent în volumul lui Stan V. Cristea cu o consistentă cronică la volumul *Poetul nopții și mitul Luceafărului* (2023), completând lista lucrărilor destinate operei eminesciene. Volumul cuprinde o contribuție notabilă la cunoașterea vastei opere a lui Eminescu. Primul eseu – „Cultură și națiune la Eminescu” – face trimitere la publicistică, la multiplele probleme ale artei, culturii și spiritualității poporului nostru. Criticul insistă asupra câtorva dintre eseurile abordate de criticul ieșean: „Nemargini de gândire”, în care face trimitere la cartea Svetlanei Paleologu-Matta, *Eminescu și abisul ontologic* (ediția a treia, augmentată), Ediția princeps *Poesii* de Mihail Eminescu; „Eminescu în primul studiu critic” etc.

Urmează alte eseuri care conturează viziunea criticului ieșean asupra creației eminesciene și evoluția acesteia în timp.

În eseu care dă și titlul volumului *Poetul nopții și mitul Luceafărului* se referă la începuturile poetice ale lui Eminescu; Ediția princeps *Poesii* de Mihail Eminescu redă implicarea lui T. Maiorescu la publicarea volumului; „Eminescu în primul studiu critic” – face referire la contribuția lui N. Petrașcu în studiul său *Mihai Eminescu. Studiu critic*, Eminescu în prima teză de doctorat – datorită lui Elie Cristea, viitorul patriarh Miron Cristea, *Un Testament își așteaptă împlinirea*, amintește de începuturile realizării ediției critice *Opere* de Perpessicius; „Serbarea de la Putna – 150 de ani”, „O comemorare Eminescu” sunt teme abordate de Cassian Maria Spiridon în cercetarea sa.

„Eminescu. Deschideri ale operei în «eternul prezent»” este titlul cronicii lui Stan V. Cristea la volumul *Eminescu – eternul prezent*, autor Ana Dobre (2024), o culegere de eseuri. Autoarea, scrie Stan V. Cristea, „și-a asumat îndrăzneala de a-și exprima opțiunile și convingerile cu care însoțește destinul lui Eminescu în epoca de azi, traversată de contradicții și dominată, deopotrivă, de ideea că trebuie să accepte corectitudinea politică” (p. 99).

Volumul începe cu eseu: „Eminescu în cultura națională – istorie și mit. De la mitul Eminescu la «cazul Eminescu»”, în care urmărește destinul poetului în posteritate, receptarea critică a personalității omului și operei lui Eminescu, pornind de la Titu Maiorescu, care îi fixează definitiv locul în poezia română, la Horia-Roman Patapievici care ne spune că „Eminescu nu ne mai poate apărea decât ca exasperant de învechit” (p. 99), înșirând o listă de nume, mai ales din generația tânără.

Ana Dobre își propune să vină cu o altă viziune asupra lui Eminescu, să-l aducă în actualitate. În volumul Anei Dobre se găsesc alte eseuri care supun atenției valoarea și actualitatea lui Eminescu, „un Eminescu într-un prezent continuu”, într-o actualitate ce urmează „curgerea timpului”.

Între exegezele lui Stan V. Cristea se află și volumul *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea și desfacerea unui mit*, autor istoricul Lucian Boia (2015), cel care într-o carte anterioară, *Istorie și mit în conștiința românească*, îl inclu-

dea pe Mihai Eminescu, după alte încercări de demitizare, în marea colecție de mituri naționale.

Parcurgând acest volum, criticul Stan V. Cristea, în analiza sa, pornește de la capitolele în care autorul își organizează conținutul.

În primul capitol, „Un poet... așa de puțin format”, se prezintă faza de transfigurare mitică a lui Mihai Eminescu, de la primele aprecieri ale creației sale la numeroasele contestări. În capitolul „Organele-s sfârmate și maestrul e nebun”, autorul aduce în atenție numeroasele contestări și atacuri la poet, începând cu epigrama lui Alexandru Macedonski, continuând cu atacurile la poet și operă ale lui Aron Densusianu, Alexandru Grama și ale altora, dar și primele studii critice, incluse în capitolul „Un nou Eminescu”, la aspectele legate de poet aduse în actualitate: „Comunismul naționalist. De la *Împărat și proletar* la *Doină*”; „Comemorare la Academia Română” etc.

Revenind la mitul Eminescu, Lucian Boia afirmă tranșant că mitul respectiv „atâta vreme netulburat și masiv, e pe cale de a se disloca”, întrucât „Eminescu e citit tot mai puțin” (p. 140).

În concluzia sa, recenzentul cărții notează: „Mitologia eminesciană evocată de Lucian Boia în diverse analize cu privire la viața și opera poetului este folosită de acesta doar ca pretext pentru a-și putea promova, în cele din urmă, miza ascunsă a cărții, că, de fapt, cartea ascunde, evident, cu o șmecherească subtilitate abordarea ironică a demersului său asupra acestei probleme”.

Constantin Cubleşan se numără între fideli și pasionații cercetători ai vieții și operei lui Mihai Eminescu, cel care se bucură de o certitudine valoroasă în rândul eminescologilor și al iubitorilor lui Mihai Eminescu.

Pentru Constantin Cubleşan a scrie despre Eminescu a devenit nu doar o pasiune, ci un crez, o datorie, aceea de scriitor chemat să vorbească cititorilor săi despre poet, de poezia sa, de modul în care trebuie să ne raportăm azi la cel care a pus în creația sa spiritul valorilor naționale ale poporului nostru. Pasiunea pentru marele nostru poet este prinsă într-un număr impresionant de cărți.

„Am urmărit, mărturisește criticul, în ultimele decenii aproape tot ce s-a scris notabil despre viața și opera lui Eminescu, căutând să atrag atenția asupra valorii și profunzimii gândirii poetului”. Pe întreg parcursul său de cercetare și evaluare a operei eminesciene, Constantin Cubleşan s-a remarcat prin deschidere pentru dialog, pentru dezbateri de idei, dar ferm în cazul unor derapaje sau rea-voință, de genul celei a lui Alexandru Grama.

Despre contribuția lui Constantin Cubleşan cu trimitere la Eminescu s-au pronunțat numeroși eminescologi, între cele mai recente abordări fiind și cronicile semnate de Stan V. Cristea.

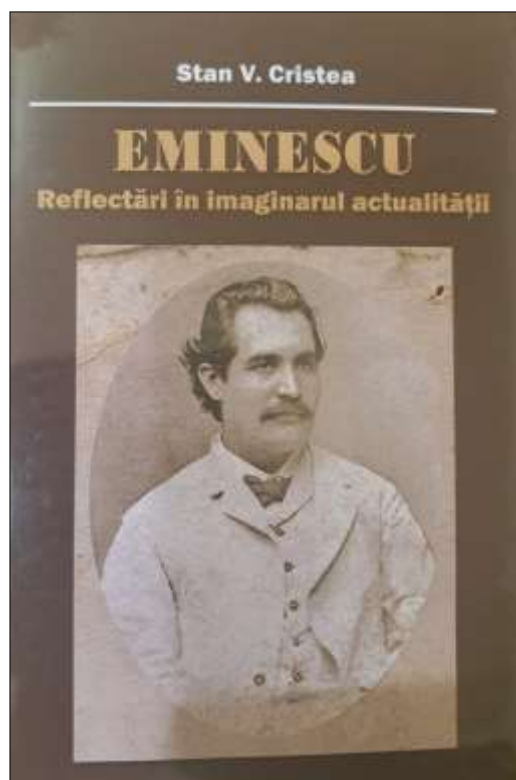
În volumul de față, criticul clujean este analizat în patru cronici: „Eminescu. Hermeneutica exegezei continue”, cu trimitere la volumul *Eminescu în exegeze critice* (2014); „Eminescu. Coordonate documentare și ideatice”, în care se referă la volumul *Eminescu în reflexii critice* (2017); „Eminescu. Repere în câmpul criticii actuale”, recenzând volumul *Repere critice eminesciene* (2023) și „Eminescu. Chipuri și măști ale defăimării”, despre cartea *Defăimarea lui Eminescu*.

Între acestea, cronică la volumul *Defăimarea lui Eminescu* este cea mai categorică în apărarea valorii operei și a personalității lui Eminescu, prin respingerea opiniilor defăimătoare de tipul celor lansate de Patapieviți, Constantin Barbu, C. Stănescu, Lucian Boia, dar și a celor mai vechi lansate de Al. Grama, Aron Densusianu, Gr. Gellianu ș.a.

„De ce am crede, scrie Stan V. Cristea, în vorbele unor literați care fac o politică dubioasă de defăimare a lui Eminescu? Ce fel de politică fac ei și în favoarea cui o fac?” La aceste întrebări, dar și la altele, „a încercat să răspundă Constantin Cubleşan prin demersul său de factură polemică” (p. 151).

Am lăsat la urmă volumele consacrate activității de ziarist a lui Eminescu, la ideile formulate în ziarul *Timpul*, la care a lucrat mai mulți ani, prin cronicile pe care Stan V. Cristea le face la volumele: *Ziarul „Timpul” acuzat în Parlament*, autor Nicolae Georgescu; *Eminescu ziarist politic*, semnat de Cassian Maria Spiridon; *Eminescu, jurnalistul cultural complet*, autor Iulian Bitoleanu, volume care aduc numeroase aspecte de interes care se desprind din activitatea de ziarist a poetului și, mai ales, evidențiază valoarea publicistică sale.

În final, se cuvine să menționăm încă o dată deschiderea criticului Stan V. Cristea pentru biografia și opera lui Mihai Eminescu. Alături de documentata cercetare *Eminescu și Teleormanul*, volumul la care am făcut referire constituie o contribuție importantă. Mesajul transmis este acela că Eminescu și opera lui sunt de o reală actualitate și că Eminescu va dăinui în memoria culturii noastre naționale.

Trilogia cuplului

Dr. Vasile V. FILIP
Feldru (Bistrița-Năsăud)

Marti, 15 octombrie 2024, la Biblioteca Județeană „George Coșbuc” din Bistrița (în noul renovat și elegantul local numit „Casa Colecțiilor”, în care – prin 1929 – își sfârșea zilele fostul ofițer Matei Eminescu, cel mai longeviv dintre frații Poetului Național), a avut loc un eveniment cultural rar: lansarea Trilogiei cuplului a Doinei Vamoș; care lansare, la rândul ei, venea în prelungirea unei alte lansări, tot în afara celor de serie, cea a unui tratat de istorie a artei medievale românești, în trei volume, coordonat de academicianul Marius Porumb. Sigur, viața culturală febrilă a bibliotecii bistrițene, tot mai recunoscută și mai căutată de către personalități care au de dăruit culturii naționale arhive și colecții, implică lansări de cărți aproape zilnic; dar nu de tratate academice, și nici de trilogii narative.

Despre această din urmă apariție editorială vreau să vorbesc în cele ce urmează. Ea se compune din romanele *Călin sau Noi doi și restul lumii* (Editura Mega, Cluj-Napoca, 2019), *Cuplul etern* și *Mișcările inimii* (ultimele două, apărute la Editura Charmides, Bistrița, în 2024). O voi face cu accent pe ultimul roman, *Mișcările inimii*, mai ales că despre cel de-al doilea, *Cuplul etern*, autoarea mi-a dat prilejul să vorbesc în chiar prefața volumului respectiv.

Caracterul memorialistic al întregii trilogii impune o scurtă referință la biografia autoarei (sintetizată, de altfel, pe contracoperta I a fiecăruia dintre volumele trilogiei):

Doina Vamoș s-a născut în 1955 la Toplița, județul Harghita, a absolvit Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș, clasa specială de fizică, iar studiile superioare la București, la Facultatea de Cibernetică Economică și Statistică din cadrul Academiei de Studii Economice. A lucrat ca statistician la Cluj-Napoca, fiind căsătorită cu fizicianul Călin Vamoș, cercetător la Institutul de Calcul „Tiberiu Popovici”, care s-a stins, însă, în 2017. Împreună, soții Vamoș publicaseră, în 2008, studiul biografic *Eminescu – viața unui om singular*, unică și parțială concretizare a unui proiect mai vast al lui Călin Vamoș, desfășurat pe trei nivele, cu titlu generic *Alternativa existențială*, așa cum rezultă din micul volum al acestuia, *Iluzia unicității*, publicat la un an după moartea autorului (2018) de către soția acestuia, autoarea trilogiei în discuție. Acest proiect ar fi încheiat,

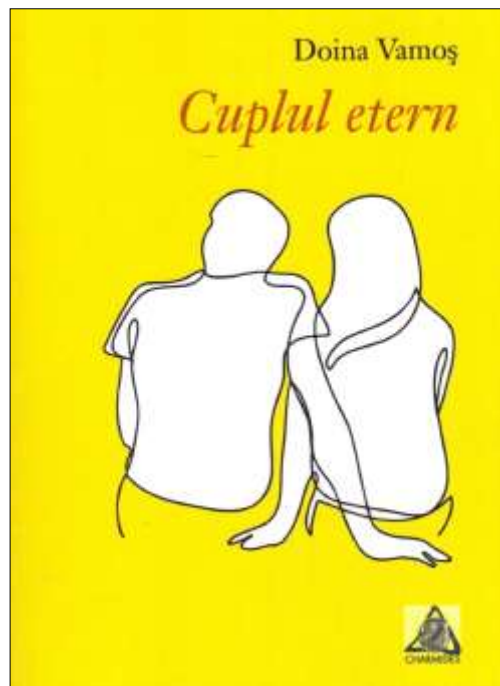
dacă nu un întreg sistem filosofic (lucru la care autorul mărturisește a nu fi ambiționat), atunci a unui *Weltanschauung* propriu, ilustrativ pentru omul contemporan, cu deosebire pentru cel ce-și închină viața cunoașterii, anume unei cunoașteri cât mai bine dissociate de orice iluzie, fie ea și vitală. Nu este vorba doar de omul științelor pozitive, exacte, căci referințele bibliografice ale autorului vădesc o uimitoare deschidere și varietate, cuprinzând nu doar fizica, de la formele ei antice, grecești și orientale (Fritijof Capra), ci și disciplinele educației (Jean Piaget), cele etnologice (Claude Levi-Strauss), psihologice și psihanalitice (Carl Gustav Jung), filosofia (A. Camus, M. Heidegger) și marea literatură universală (Eminescu, Dostoievski, Saint-Exupéry). Fie și fatal încremenite în stadiul de schiță, cele doar 95 de pagini ale lucrării lui Călin Vamoș *Iluzia unicității* (pe care o comparăm, într-o intervenție publicistică anterioară⁴, cu *Existența tragică* a lui D.D. Roșca) acced la valoarea unui întreg sistem filosofic.

⁴ Vasile V. Filip, *Călin Vamoș – un om „singular”, pe drumul exponențialității*, în „Răsunetul cultural”, an XI, nr. 7 (123), iulie, 2023, p. 10, reluat în vol. Vasile V. Filip, *Cu cărțile pe față*, Editura „Charmides”, 2024, pp 199-203

Am făcut acest ocol cu referință la personalitatea și preocupările soțului Călin Vamoș, pentru că însăși devenirea personalității Doinei Vamoș, care va face obiectul trilogiei în discuție, stă sub semnul personalității soțului. Viața de cuplu a fost, pentru autoare, în plan spiritual, o lungă ucenicie, ba chiar „un prizonierat”, dar un prizonierat „magnific, pe alocuri” (cum mărturisește la pagina 64 a acestui ultim volum al trilogiei). Asta pentru că strălucitorul Călin (numit ca atare în primul volum al trilogiei, dar devenit ulterior, ca personaj al celorlalte două volume, Andrei, în *Cuplul etern*, respectiv Mihai, în ultimul volum, *Mișcările inimii*) va perpetua perspectiva schopenhaueriană asupra femeii ca „ființă subordonată” bărbatului. O va alege pe Doina (colegă de liceu și de clasă, numită ca atare în primul volum, dar devenită, la rândul ei, Simina în volumul al doilea, apoi Doria/ Do în cel de-al treilea) tocmai pe criteriul „să depinzi de mine, și să vrei să depinzi de mine”. Lucru care va activa în autoare, prin recul, acea „vocație a feminității”, devenită principiu al căutării de sine, inclusiv retroactiv, în istoria mamei sale, Uța, din volumul *Cuplul etern*.

Cele trei volume nu par a fi fost elaborate ca trilogie, adică din perspectiva unei structuri unitare preexistente. Această structură s-a coagulat, însă, „din mers”, astfel încât cititorul sesizează, retrospectiv, un fel de cerc al vieții, respectiv al accederii vieții la conștiință; cerc presupunând formarea protagonistei ca om, în familie și în școală (etapă prezentată însă abia în volumul al doilea, *Cuplul etern*), apoi împlinirea ca om și formarea ca intelectual, prin experiența cuplului și „ucenicia” la școala rigorii raționale și a informării la sursele cele mai de prestigiu, mediate și chiar întruchipate de soțul dominator (etapă urmărită în primul volum, *Călin...*, care conține însă și tradițional-necesara *descensus ad inferos*, suprapusă acum bolii și morții soțului); iar, ca ultimă etapă – accederea protagonistei la conștiința de sine nu doar ca femeie, ci ca om întreg, recognoscibilă mai ales în acest din urmă volum: „Feminitatea este numai un aspect al vieții tale, cu toate astea trebuie s-o trăiești zi de zi, clipă de clipă în totalitatea ei, profitând de toate energiile asociate, găsindu-i locul și proporția adecvată în angrenajul întregului. Dacă o trăiești în funcție de masculinitatea celuilalt, depinzi. Cred că asta ai descoperit deja”. Sunt cuvinte pe care i le scrie protagonistei doctorul Alex, fost coleg de școală și actual partener de corespondență electronică al acesteia (după moartea soțului, Mihai), dar ele sunt întru totul proiectabile asupra protagonistei Doria, și mai ales asupra autoarei (diferențele fiind mereu doar o chestiune de joc pe muchie de cuțit – ceea ce nu contravine esenței actului artistic, ca *joc*, cel puțin din perspectiva lui Johan Huizinga, în celebra sa lucrare din 1939, *Homo ludens*). Dacă protagonista abordase această corespondență (din perspectiva căreia avem de-a face cu formula romanului epistolar, cu mici inserții solitare ale protagonistei) de pe poziții polemice, feministe („Cu meditația nu faci decât să încerci să fugi de viață, să te anesteziezi. Încerci să estompezi durerile, tristețile, neliniștile. Să pui surdina emoțiilor. Or, eu tocmai asta caut, emoțiile.” – *Mișcările...*, p. 52), ea va accepta desigur de repede ideea interlocutorului, aceea că meditația „te deschide spre univers și lasă să intre în tine totul”; că, prin „extrapolare”, „devii tu însuși universul” (*ibidem*, p. 62).

În felul acesta Doina Vamoș depășește voga feminista actuală, unilaterală, recuperând vechi și profunde semnificații simbolice tradiționale ale raportului masculin-feminin (uranean-htonian, apolinic-dionisiac, uscat-umed etc.), precum cele ale cunoscutei sigle arhaice, extrem-orientale, privitoare la Yin și Yang. Dar aceste semnificații se salvează de la condiția literei moarte cu care le accesează omul contemporan (inclusiv cel de o anumită cultură), tocmai pentru că ele reînvie în mintea cititorului, renasc ca urmare a unui proces aproape fiziologic, „feminin” la origine; proces care nici nu are desfășurare liniar-evoluționistă, ci una dramatic asumată, cu înălțări și căderi, cu revelații și momente de neputință și neîncredere: „Încep să bănuiesc că în creierul meu pur și simplu nu e activă zona care răspunde de spiritualitate. E încuiată” (*ibidem*, p. 114). „Încuiată” sub zăvorul unei dominante senzualități specifice literaturii feminine (și, sau mai ales, feministe), care își asumă (doar) două nevoi principale: „sinceritatea absolută și atenția exclusivă” (în formularea lui Do către Alex, la p. 119). Care „atenție exclusivă”, asumată lucid,

devine posesivitate instinctuală, specifică oricărei neveste. (Alex e însurat, iar Do e conștientă că „nu există altfel de neveste, autentice, decât posesive”.)

Correspondența dintre cei doi apare ca firească nevoie de comunicare, mai ales între doi foști colegi de școală, care își rememorează, își retrăiesc, dar își și re-evaluează tinerețea și adolescența. Dar o fac căutând acum adevăruri psihologice mai profunde, aflate mereu la intersecția perspectivelor (cea matură și cea adolescentină). Astfel încât viața trăită e privită abia acum binocular, ceea ce-i dă adâncime și relief: rațional și emotiv, spiritual și senzual, din perspectiva unor concepte (totdeauna static-limitative), dar și a unor trăiri, a unei emotivități dialectice, fascinate de curgere, pentru care lumea nu *este*, ci *devine*. Autoarea redescoperă mereu, pe cont propriu, problematici străvechi, precum ar fi (aici) aceea a lui Zenon din Elea (din celebrele aporii, privitoare la „Ahile cel iute de picior” care nu ajunge, totuși, niciodată pe lentă broască țestoasă, sau privitoare la săgeata care nu-și atinge niciodată, decât aparent, ținta). Alex, dimpotrivă, se cufundă în trecut căutând „perle” de înțelepciune luminoasă: „Parcă sunt un scafandru care caută perle în apa tulbure a trecutului” (*ibidem*, p. 160). Perle pe care i le furnizează apoi lui Do, precum aceasta, referitoare la unitatea spirituală a lumii, accesată pe diverse căi: „Matematica este muzica minții, iar muzica este matematica emoțiilor” (p. 126).

Ceea ce nu s-ar putea spune că o lasă rece pe Do, deși ea altceva caută în scris: nu „flirtul intelectual” (asumat de Alex, dar respins de Do, care vrea „autenticitate” – adică adevăr al vieții – până în pânzele albe); căci „flirtul”, consideră ea, înseamnă să zici una ca să se înțeleagă alta, or ea nu suportă convenția nici măcar în formulele de salut sau de încheiere a mesajelor. Sub raza „autenticității”, limbajul învie, își recapătă consistența și adevărul de la care au plecat conceptele (moarte, în aerul prea rarefiat al generalizării), și Do nu-i poate spune nici măcar „Te îmbrățișez” la finalul mesajului, pentru că nu-și permite „să îmbrățișeze” un bărbat căsătorit. Pentru ea, ca pentru orice autentic poet (ceea ce Do respinge, teoretic, că ar putea fi) limba constă nu doar din „cuvinte” (în înțelesul de concepte), ci și din „cuvântale”, adică din cuvinte care și-ar fi asociat „sufixul” –*al* (de la *anima+al*); pe când verbul *a* (*se*) *amuza* ar putea pierde „prefixul” *a-*, devenind *a* (*se*) *muza*, cu înțeles oarecum contrar, de abordare gravă a înțelesurilor ascunse ale realității. Astfel, limba s-ar compune nu doar din cuvinte-animale (neapărat vii, dar cunoscute și familiare), ci și din *cuvânt-ale*, stranii monștri ai adâncurilor, care ar mai păstra ceva din abordarea preponderent senzitivă a strămoșilor. Și „e greu să îmblânzești *cuvântalul* și să-l ridici la nivelul spiritului” (p. 153).

Iar toată cartea pare a fi asumarea acestui proces. Care va fi urmat, însă (complementar și „feminin”) și de procesul invers.

Căci nu doar aceste glose lingvistice dau mărturie despre posibilitatea accederii pe cale senzorială spre adâncimile limbajului și ale gândului, ci și subtila întreșere în corespondența celor doi a unor mari teme ale gândirii filosofice, precum aceea a raportului dintre iluzie și realitatea obiectivă, sau a raportului de primordialitate dintre lucru și cuvânt, dintre Dumnezeu și om: „Oare Dumnezeu este realitatea și noi iluzia?” (p. 121); sau invers: „Dumnezeu este creația (iluzia, nevoia – n.n.) oamenilor?” (p. 122).

Sau, în altă parte, în prelungirea ideii (prezente doar în literatura modernă) scrisului și a literaturii în general ca formă de cunoaștere și autocunoaștere, se pune o problemă pe care fizica modernă a radicalizat-o: „Poate gânditorul să se cunoască pe sine însuși? Poate dintele să se muște? Poate ochiul să se vadă?” (p. 83).

Și, totuși, chiar dacă nu lipsesc din mișcarea cu rădăcini senzitive a gândului, nu pe astfel de probleme, „moarte” (pentru viață), prin prea marea generalizare, cade accentul de interes al lui Do. Pentru ea, „flirtul intelectual” poate trece în „antrenament intelectual” și, dacă e s-o luăm pe canavaua metaforelor sportive ale scrisului, în „tenis la perete” sau chiar în „sac de box”. Pe când, conștientă că relația bărbat-femeie (mai ales dacă aceștia sunt ambii intelectuali) poate deveni o ciocnire de orgolii, ea vrea „doar iubire”. Pentru care înțelege că nu mai e loc. Că întreaga poveste cu Alex, cel puțin pentru ea, „n-a fost decât o încercare a psihicului de a fugi de suferință, creându-și o iluzie. [...] Și, ca orice iluzie, sfârșește în dezamăgire” (p. 112).

Asta, evident, preluând termenii fostului soț, Mihai (alias Călin). Pe care noul partener de conversații intelectuale îl repetă, mai mult sau mai puțin. Asta pentru că Mihai avea dreptate și există, totuși, un „tipar” al gândirii masculine.

De altfel, nu doar cele două personaje masculine (cel prezent și cel absent din trama epică, atâta câtă e) se aseamănă și-și corespund unul altuia, ci chiar cei doi parteneri de conversație, bărbatul și fe-

meia. Dacă femeia accepta, teoretic, că își dobânda conștiința de sine ca om printr-o „dez-identificare de sine” ca femeie, practic, în derularea concretă a fenomenelor vieții, ea simte nevoia unei „extrageri”, a unei „evadări”, a unei „dez-îndrăgostiri”. Respectiv, a unei reveniri la orgoliul feminității identitare: „Sunt eu balsam, dar nu miel de sacrificiu.” (A se înțelege: pe altarul altei femei.) Este elementul „feminin” și revoltat care declanșează re-asumarea identității, respectiv închiderea cercului cunoașterii asupra cunosătorului. (Care, prizonier al propriului sistem, conform fizicii moderne, nu se poate cunoaște pe sine.)

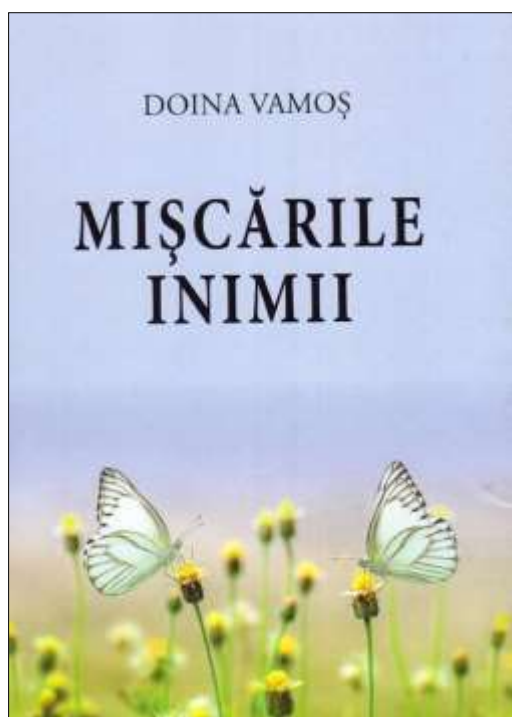
Într-adevăr, în plan strict *naratologic*, cele două personaje sunt mult prea asemănătoare unul cu celălalt (atât ca nevoie de comunicare, cât și ca statut intelectual). Încât cititorul trebuie să fie atent la antetul *e-mailului* ca să le poată distinge (*Alex*→*Do*, sau *Do*→*Alex*). Era nevoie, și din acest punct de vedere (al cititorului mai puțin subtil), de mai buna conturare a unui *conflict*, inclusiv în ordinea faptelor (atâta câtă există în acest roman subtil). Mult timp, Doria doar „întrevede” la Alex fațeta problematică a bărbatului (orgolios, posesiv, dominator sau excesiv de problematizant). Abia spre final o și arată explicit: „El se lasă devorat de întrebări, eu vreau ordinea și limpezimea răspunsurilor. [...] Vorbim două limbi diferite. [...] Funcționăm foarte, foarte diferit” (p. 174).

Încadrabil, ca formulă narativă, în categoria romanului de dragoste epistolar (datând din secolul al XIX-lea), *Mișcările inimii* (cu care Doina Vamoș își încheie așa-numita „trilogie a cuplului”) este un roman modern nu doar prin aceea că avem de-a face cu scrisori electronice, nu prin faptul că depășește condiția de sumă a unor scrisori prin unele (puține) reflecții solitare ale protagonistei, cât prin inserția într-o banală corespondență erotică a multora dintre problemele omului contemporan (și de totdeauna), sau prin aceea că, în ultimele capitole (numite după lunile anului, dar e vorba de cele două finale, datate în anul următor) mesajele nu mai aduc nimic nou pe linia relației de dragoste, ci pe aceea a felului cum se constituie și se verifică, de către ambele personaje, textul viitorului roman la care se gândește deja protagonista. („Aș putea să scriu chiar o carte despre carte, și chiar o fac” – p. 183). Astfel, și în materie de tehnică narativă (nu doar de perspectivă a personajelor), cartea „se face”, dar se și privește pe sine, făcându-se, aproape simultan. La fel cum omul contemporan (intelectualul, în speță) trăiește simultan în lumea exterioară a faptei, ca și în aceea virtuală a intențiilor. Sau, mai nou (și nu mai trebuie să fii intelectual

pentru asta), chiar în aceea a unor surrogate ale realității exterioare – dar asta e altă poveste.

Poate în același orizont trebuie înțeles și finalul, ce doar „pare” a aduce ceva nou în ordinea faptelor, care se petrec însă în vis. Protagonista visează că primește un telefon de la partenerul de corespondență, care urmează a trece prin „orașul faptelor” (Clujul), propunându-i femeii o întâlnire, o plimbare prin parc. „Iluzia” realității ni se dă prin tensiunea psihologică a pregătirii întâlnirii (cu invazia pseudo-problemelor de „imagine” – noi mărci, în roman, ale feminității), chiar cu propunerea abruptă a femeii de deturnare a vizitei bărbatului înspre „concretul” propriei locuințe. Vizită (deci, împlinire erotică) ce nu mai are loc (nici măcar în vis!), pentru că femeia își pierduse poșeta cu cheile casei.

Un final deschis, cel puțin din punctul de vedere al semnificației acestui obiect, semnificație cu care s-a „jucat” cândva și poetul Ion Minulescu: „Cheia ce mi-ai dat-o aseară,/ Cheia de la poarta verde/ Am pierdut-o chiar aseară,/ Dar ce cheie nu se pierde?” (*Romanța cheii*).

Trăirile intense ale poetei Lotica Vaida, cuprinse într-un volum de poezie

Gelu DRAGOȘ
Lucăcești (Maramureș)

Colega de cenaclu, poeta Lotica Șarolta Vaida, ne-a surprins plăcut anul trecut cu volumul de poezii *Să adoarmă lacrima-n dor*, Editura Eurotip Baia Mare, un titlu ușor prețios, dar cu versuri lirice, melancolice, ludice, care evidențiază „eul” poetic al autoarei, o față pornită de la țară acum mulți ani spre cunoaștere și împlinire profesională. A reușit în ambele ipostaze, numai dacă amintim că a fost distinsă cu titlul de „Profesor evidențiat”, medalie și brevet; Diploma „Gheorghe Lazar”, clasa I; Diploma de Excelență în Învățământ, acordată de Ministerul Educației și Cercetării; Diploma de Recunoștință și Diploma de Vrednicie, acordate de Episcopia Maramureșului și Sătmăruului. Pe plan literar, singură sau împreună cu distinsul său soț, profesorul, dirijorul și compozitorul Simion Vaida, a editat o serie de cărți, de la culegere de colinde, culegere de priceșne, pagini de monografie, dicționar școlar muzical, ghicitori și jocuri muzicale pentru copii, lexicon bibliografic, apariții în antologii de proză sau poezii.

Volumul *Să adoarmă lacrima-n dor* se structurează în trei secvențe: I „În iubire”; II „Pe-al timpului balans”; III „Poeme... în dar”. În primul poem, „Recunoștință”, o recunoaștem pe autoare drept o ființă credincioasă, pioasă, plină de grație pentru tot ce primește de la Dumnezeu: „Toate ale mele de la Tine sunt/ Tu cumpănești croiul – nici puțin, nici mult...// Pentru gândurile mele, Doamne,-Ți mulțumesc,/ Pentru flacăra privirii Te slăvesc”.

Pe aceeași linie este și poemul „Pe cale”: „Primește, Doamne, gândul meu întârziat,/ Cunos, prea mult, la rând, m-ai așteptat,/ Și-nțelegând risipa, puținul ce-a rămas,/ Grăbită, către Tine mai fac câte un pas”. Această tematică, religioasă, se regăsește și în poemele „Și nici-un cuvânt nu-i de-ajuns”, „Iar îți cerem...”, „Rugăciune”, „Căință”, „Împăcare”, „Când vei veni”.

Așa cum este firesc, următoarea temă abordată este familia. Întâlnim poezii sfâșietoare despre părinți, iar mama ocupă locul central, pe care o descrie în termeni elogioși, amintindu-ne de Goga, Coșbuc, Labiș: „Icoana iubirii, blând ivită-n prag,/ Înger de lumină într-al vieții rai,/ Zâmbet fără margini, ochi arzând de

drag,/ Inimă topită-ntr-al tăcerii grai.// Mers neclătinat, pe cărări-nainte,/ Anume născută spre-a trăi-n răbdare,/ Nici când întristată, ci-n rugă fierbinte,/ Cu toți grijulie de sine uitare” („Icoana”).

Poemul „Hrisov” este dedicat tatălui său, iar atmosfera care se deduce din versuri este una de poveste. Atunci, în copilărie, parcă și timpul a stat în loc, capul familiei fiind un exemplu de păstrare a tradițiilor, de iubire necondiționată pentru țară: „Nu te-ai lăsat la greu, ai ars și-n foc și-n pară,/ Mai tare iubind, ai apărat credință și hotară,/ Duminica-n biserică, de luni – la secerat și coasă,/ Oriunde-a fost nevoie... ai plâns și-ai râs cu pruncii tăi, acasă./ Cu raza aurorelor ai scris sfânt testamentul prins în grindă,/ Sărutul gândului curat i-ai pus pecete, iubirea veșnic să aprindă”.

Autoarea Lotica Vaida abordează și alte teme ale existenței umane: satul natal, fiorul dragostei, copilăria, anotimpurile, natura, patriotismul. Citind și recitind poeziile putem vorbi de o trilogie: Poeta – Viața – Dumnezeu.

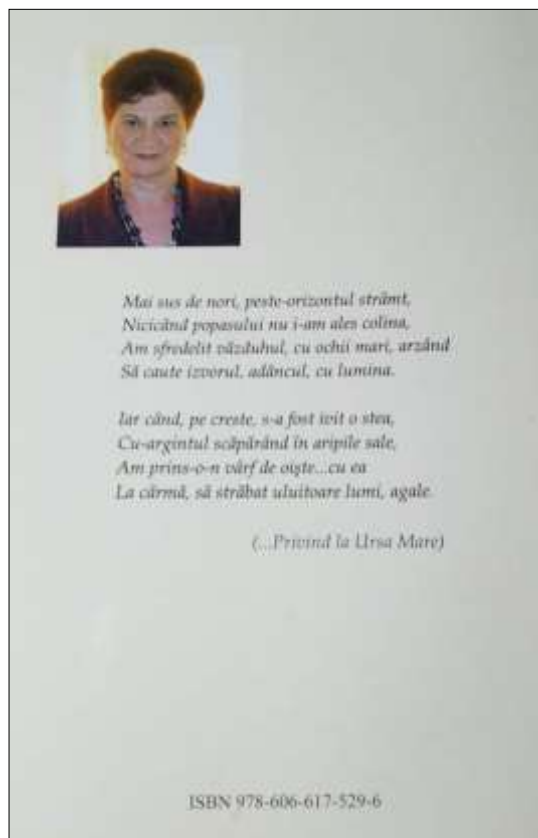
Poeta Lotica Vaida își ia în brațe destinul, fiindcă poezia te înrobește, te apasă cu amintiri și clipe care nu se mai pot întoarce, cu speranțe și vise. Un „eu” liric care uneori nu tresaltă de fericire, dar creează un mediu autobiografic minunat. În poezia „Meditație”, Lotica Vaida reușește să prezinte, metaforic, ciclul unui om de la naștere și până la sfârșitul vieții lui: „Stă scris: a trăi pe pământ, mult și bine,/ ÎNSEAMNĂ cinstire-a părinților, din zori la apus,/ Cu iubire-am răspuns chemării divine,/ Dar din dar la altarul vieții-am adus”.

Copiii sunt o binecuvântare pentru poetă și un sprijin la bătrânețe: „Ce binecuvântare, primim scump dar – copiii,/ Stele pe cer, lumina ochilor,/ Chiar duși în zări, aproape ni-s, cum firii/ Indisolubilă-i e geana zorilor”. De altfel, spre sfârșitul volumului dedică poezii familiei: mamei Emilia, soțului Simion, fiului Călin, fiicei Liana-Lotte-Narcisa, lui Călin și Marceliei, lui Mihai și Lianeii, nepotului Vlad-Valentin, nepoatei Lavinia-Maria, nepotului Andrei-Emilian, nepoatei Teodora-Elena, nepotului Alexandru la împlinirea a patru anișori, nașei Livia, nașului Marius, dar și colegilor de liceu și generației sale.

M-a impresionat și acrostihul dedicat satului natal, Urmeniș: **U**n sat cu poveri de lumină pe umeri – și-un aspru tumult,/ **R**ămăș icoană sfințită, statornic – la ea să mă-nchin,/ **M**argini de codru mereu, peste dealuri, – în cântec prelung,/ **E**-un tărâm înstelat de tradiții – păstrate și azi, de demult,/ **N**oian de-amintiri dăinuiesc – și-n mine-au rodit cu temei/ **I**nsistent mă recheamă, – îmi deschid poarta... ascult/ **Ș**i revin să-mi rostesc rugăciunea – la casa părinților mei” („Sat natal”).

Pentru Lotica Șarolta Vaida, poezia „Sună celest, măiestrit, cuvintele așezate/ În ritmuri, măsuri, rime, fi-resc încadrate,/ Potrivite ca-n puzzle, în noi anturaje ivite –/ O suită de înțelesuri și semne, subtil logodite” și este un dar dat de Dumnezeu.

Închei cu remarcile din prefața volumului, semnată de prof. dr. Terezia Filip, ca o concluzie a celor scrise de poeta Lotica Vaida: „Lexicul este pe măsura temelor lirice, relevant, adesea doct, dar și popular și regional uneori, iar fraza aleasă, elegantă, este tipică registrului profesoarei de limba română, care parcă ar da mai departe lecții – și o face! – despre emoție și credință, despre frumusețea și relevanța tradițiilor satului românesc bine situat în matca lui, inclusiv prin aceste poeme. (...) Nimic din tumultul sufletesc al eului sensibil, participativ, contemplativ nu scapă poemelor, mai ales modul de-a cere ceremonia existența. Sentimentele exprimate înnobilează spiritul auctorial, dau farmec poemelor și consistență întregului volum”.

Editura Arthur, colecția Arthur Retro

Diana FILIP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Moto: *Dacă ai vrea să-mi povestești inima unui om, nu-mi spune ce citește, ci ce recitește.*
(François Mauriac)

Pentru cei mai mulți dintre noi, cărțile preferate din copilărie rămân în sufletele noastre și după ce pășim pragul maturității. Probabil, este o chestiune psihologică. Nu aș putea spune exact de ce, dar ceea ce știu cu certitudine este faptul că le iubim și după ani, tocmai pentru că le asociem cu un context de viață în care grijile erau mai mici, așa cum eram și noi...

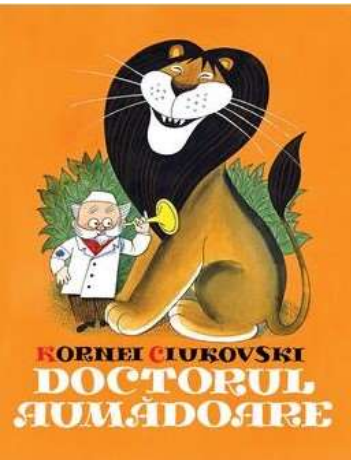
A reciti cărțile copilăriei, la maturitate, îți dă un sentiment de bine, de confort, de apartenență la ceva cu care ești familiarizat. Îți vin în minte imagini, mirosuri și mai ales persoane dragi. Aceste cărți pot fi martori tăcuți ai propriilor noastre deveniri, pe ale căror file am învățat să zburăm, fără aripi, doar cu propria noastră imaginație. Se spune că atunci când citești pentru prima dată o carte, te bucuri de subiectul ei, dar când o recitești o analizezi prin filtrul propriei experiențe de viață. Nu mai e doar cartea și subiectul autorului, e și subiectivitatea ta.

Mămică fiind, am vrut să îi arăt băiețelului meu cărțile „cu care am crescut și eu mare”, deși aveam mici reticențe, ținând cont de noile subiecte și cărți cu care deja luase contact, care de care mai frumoase și mai viu ilustrate. Așa am redescoperit, cu mare entuziasm, cărțile din Colecția Retro ale Editurii Arthur. Nimic nu era schimbat, totul era la fel, ba chiar mai frumos. Coperțile erau cartonate, iar culorile erau mai vii.

Lucrând în domeniu, știam că Editura Arthur face parte din Grupul Editorial Art și cuprinde colecții pentru cititorii cu vârsta între 7 și 14 ani și că este cel mai important brand editorial la ora actuală de pe piața de cărți pentru copii. Dar ce nu știam era că exista această superbă colecție „Arthur retro dedicate cu precădere nostalgicilor”, după cum cei de la editură adnotau.

În această colecție specială *vei descoperi fabule, basme, nume sonore din industria cărților scrise de autori români și străini care vor dăinui în memoria multora. Edițiile din colecția Arthur Retro se regăsesc în exemplare limitate. Cu toate acestea, deși cărțile și ambalajele s-au schimbat, poveștile sunt originale, păstrând conținutul intact*¹.

Să pășim în acest univers magic, cu acordul celor de la Editura Arthur, și să vă prezentăm și vouă câteva dintre cele mai îndrăgite titluri din această minunată colecție:

 <p>KORNEI CIUKOVSKI DOCTORUL AUMĂDOARE</p>	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: mai 2024; - autor: Kornei Ciukovski; - ilustrator: V. Cijikov; - traducător: Nicolae Iliescu; - 120 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 220x290 mm.
	<p>Lucrarea de față este una dintre cele mai reprezentative opere ale lui Kornei Ciukovski. Acest autor rus a scris nenumărate cărți care au fermecat și peste ani, generații întregi de copii. Cartea de față este, pe drept cuvânt, una dintre cele mai frumoase lucrări ale sale și spune povestea unui doctor deosebit de generos, blând și iubitor care pleacă într-o călătorie din Rusia și până în Africa pentru a salva animalele bolnave.</p>

¹ https://www.editura-arthur.ro/colectii/artbur-retro?srsliid=-AfmBOoqi4v7kOo1QeZ80OnAIE4kXjezj1vlc2GSQqPhydyjI82CQ_7

	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: mai 2022; - versuri de Elena Farago; - ilustrator: Ethel Lucaci Băiaș; - 56 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 240x220 mm. <p><i>Cățelușul șchiop</i> este una dintre cele mai emoționante poezii scrise de apreciată scriitoare Elena Farago, prezentă în manualele școlare de până azi. Poemele sale au înduioșat generații întregi.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: septembrie 2024; - autor: Ion Creangă; - 24 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 245x325 mm; <p>„Capra cu trei iezi” este o poveste scrisă de Ion Creangă și a fost publicată pentru prima dată pe 1 decembrie 1875, în revista <i>Convorbiri literare</i>. Se spune că această poveste a avut la bază basmul Fraților Grimm „Lupul și cei șapte iezi”, publicat ca parte dintr-o serie de basme în 1812-1815.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: martie 2019; - autor: Gulio Cesare Dalla Croce; - ilustrator: Silviu Băiaș; - 88 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 240x320 mm. <p><i>Bertoldo și Bertoldino</i> este o culegere de povestiri populare despre pățaniile țăranilor Bertoldo și Bertoldino la curtea din Verona a lui Alboino, regele longobarzilor. Ilustrațiile, semnate de Silviu Băiaș, servesc cum nu se poate mai bine corpul poveștii, adăugând viață, energie și culoare în toate.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: februarie 2023; - autor: Alexei Tolstoi; - ilustrator: A. Canevski; - 136 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 220x290 mm. <p>Această poveste a fost scrisă în anul 1936 și este o adaptare a faimoasei povești italiene Pinocchio. Personajul principal al poveștii este Buratino, o marionetă de lemn care dorește să devină un băiat adevărat.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: noiembrie 2022; - autor: Jules Renard; - ilustrator: Done Stan; - traducător: Marcel Gafton; - 88 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 245x325 mm. <p><i>Morcoveață</i> este povestea tristă a unui băiețel sărman extrem de sensibil, neiubit de familia sa. În această colecție de povestiri scurte, se prezintă chiar viața autorului Jules Renard.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: decembrie 2022; - autor: Charles Dickens; - ilustrator: Jacob Desideriu; - traducător: Antoaneta Ralian; - 40 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 215x285 mm. <p><i>Osul de pește fermecat</i> este o poveste în care se arată inteligența celor mai tineri care au ceva de spus. Protagonista este Alicia, o tânără de nouăsprezece ani, care trebuie să-și întrețină niște părinți ciudați și o grămadă de frați.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: ianuarie 2020; - text: Eduard Petiška; - ilustrator: Zdeněk Miler; - traducător: Petra Dobruska; - 64 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 195x255 mm. <p>Cârțișel este un personaj iubit de copiii din toată lumea, creat acum mai bine de 60 de ani. Filmul de animație <i>Cârțișel și pantalonașii</i> a câștigat în 1957 un Leu de Argint la Festivalul de Film de la Veneția, iar în 2011 un Cârțișel de pluș i-a însoțit pe astronauții de la NASA în ultima navetă spațială Endeavour.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: noiembrie 2019; - autor: Alexandru Mitru; - ilustrator: Done Stan; - 112 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 240x320 mm. <p>Toată lumea știe că Păcală și Tândală sunt eroi ai unor basme populare care au făcut deliciul multor generații.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: august 2020; - autor: Jean de La Fontaine; - ilustrator: Eugen Taru; - traducător: Aurel Tita; - 136 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 240x320 mm. <p>Această ediție Arthur retro reproduce fidel ediția originală apărută la Editura Ion Creangă în anul 1980 și cuprinde cele mai cunoscute și mai îndrăgite fabule scrise de La Fontaine. Fabulele sunt însoțite de ilustrațiile marelui nostru ilustrator Eugen Taru.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: septembrie 2020; - autor: Otfried Preussler; - traducător: Christa Richter; - 128 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 70x220 mm. <p>Otfried Preussler a fost unul dintre cei mai populari scriitori pentru copii din Germania. Multe lucrări i-au fost ecranizate și adaptate în piese de teatru.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: mai 2020; - autor: Carlo Collodi; - ilustrator: Eugen Taru; - traducător: Dumitru D. Panaitescu; - 192 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 215x285 mm. <p>Cartea de față este un roman de aventuri pentru copii cu rol educativ, defăimând minciuna și neascultarea părinților. Personajul principal, Pinocchio, este o păpușă de lemn înzestrată cu darul vorbirii, căreia de fiecare dată când spune câte o minciună îi crește nasul.</p>
	<ul style="list-style-type: none"> - publicată: mai 2020; - autor: Erich Kästner; - ilustrator: Horst Lemke; - traducător: Ulvine Alexandru; - 200 pagini; - coperti cartonate; - mărime: 170x200 mm. <p><i>Prichindelul</i> spune povestea vieții lui Mäxchen Pichelsteiner, un băiețel care se trage din sătucul Pichelstein, din Boemia, o comunitate de oameni foarte mici de înălțime. După dispariția părinților săi, la 12 ani, și având doar 5 centimetri înălțime, începe marea sa aventură, când încearcă să devină și el actor.</p>

Portret de autor, pendulând între alter-ego și opera sa: J.K. Rowling ca Robert Galbraith și seria *Cormoran Strike*

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Mega-fenomenul Harry Potter e ceva aproape magic care se joacă cu marginile imaginației, în ceea ce privește impactul și notorietatea de care – încă – se bucură, indiscutabil. S-a scris deja imens despre subiect – puține lucruri pe lumea aceasta (modernă) au cunoscut atâta faimă ca seria micului vrăjitor însemnat – părând a fi pre-condamnat, dar și pre-destinat, de fapt, unei vieți fericite și meritorii. Un happy-end plin de peripeții și răsturnări de situație neașteptate care au încântat milioane de cititori din întreaga lume. Lecțiile extrase din seria care i-a avut ca personaje principale pe Harry, Hermione și Ron s-au adresat cu siguranță nu numai copiilor sau adulților, ci și părinților sau visătorilor. Autoarea J.K. Rowling i-a avut pe toți în vedere, reușind rara și dificila performanță de a-i cuceri pe o mare parte dintre ei, lăsând la o parte răutăcioșii. Dar, pentru a fi sigură că-i ține bine strânși în plasa literară pe aceia mai serioși care poate că nu vor fi gustat întru totul delicia literaturii *fantasy* pentru copii și copiii din adulți, s-a gândit într-o inspirată zi să apeleze la un alter-ego căruia i-a dat numele de Robert Galbraith. Sub acest nume, „d-na Harry Potter (& Co.)” avea să mai dea o dată lovitura într-un mod – zic eu – deloc surprinzător. Genul abordat – facil, la prima vedere, dar, cu siguranță, nu se rezumă doar la atât: polițist, thriller detectivistic.

Ceea ce încă merge ca uns pe calapodul bine-cunoscut e rețeta generală: avem un detectiv (*Cormoran Strike*), o parteneră – nu de la început, doar angajată „ca din greșală” – temporar (Robin Ellacott), cazuri suculente și o dinamică căreia, de data asta, nu i-aș spune accelerată, ci mai degrabă extrem de inteligent și fin dozată a unei interrelații care va deveni o a doua poveste în fiecare parte din serie. Interrelația la care fac referire devine unul dintre firele principale care leagă și face seria fluentă, obligând (aproape ca un plăcut, dulce-amărui „șantaj”) cititorul să își dorească mai mult..., chiar dacă evoluția legăturii dintre personaje îmi pare, totuși, și, din fericire, atipică. Atipicitatea elimină garantat vreun posibil risc de clișeizare a oricărei părți a poveștii, indiferent de gradul de evoluție al interrelației sau al cazului pe care aceștia se luptă din răspuțeri să-l rezolve, în fiecare roman în parte. Povestea a doua – evoluția interesantei relații dintre *Cormoran* și Robin – obligă, sigur, la citirea în ordine a seriei.

Deci, în afară de elementele-ingredient principale care constituie rețeta de bază a oricărei povești polițiste moderne și neapărat bune, adică bine scrise, restul rămâne tribut ar unei imaginații care a făcut-o pe „mama” lui Harry Potter una dintre cele mai faimoase și mai bogate femei britanice în viață. „Doamna cu pseudonimul” abia la anul va împlini șase decenii de viață, astfel că putem spera la multe alte apariții literare, plus că nu-i sunt străine deloc și alte câmpuri de expresie artistică. Fiind o femeie a timpului ei, nu surprinde pe nimeni că prezența și personalitatea, precum și opiniile ferme și nealiniate normelor azi la modă pe care și le exprimă, totodată, și le și asumă, cu toată responsabilitatea și discernământul necesare.

La fel de nesurprinzător e și faptul că până acum s-au ecranizat primele 6 părți ale seriei (sursa este un site credibil) sub denumirea generică „C.B. Strike”, realizate de BBC One/Bronte Film & TV, cu un succes deloc neglijabil.

Pe scurt, câteva cuvinte despre eroii seriei care, odată începute, slabe șanse să nu vă prindă-n mreje, conectați la universul imaginat de „doamna” Robert Galbraith. De asemenea, n-ar strica și un mini-sinopsis al fiecărui volum, din cele 7 de până acum. Deci, cine sunt *Cormoran* și Robin?

Un fost veteran al războiului din Afghanistan, s-a retras din serviciul militar activ al armatei britanice în urma unui accident soldat cu pierderea unei jumătăți de picior. Cu toate că ar fi avut șansa de a rămâne în cadrul armatei, redevine civil și pune bazele unei agenții particulare de detectivi, dat fiind faptul că și în armată a făcut parte dintr-un serviciu special de investigații. Ca urmare a exploziei suferite, a

rămas „încălțat” cu o proteză imposibil de incomodă care își va face simțită prezența, dureros la propriu, de-a lungul poveștilor. În trecutul lui civil se mai ascunde o relație sincopat-tumultuoasă cu un personaj feminin teribil (problemată Charlotte) – repercusiunile rămân și dor, neputând fi smulse din suflet și amintiri cu forța, fără ca o atare încercare să nu se lase cu răni adânci – în semnificații și nu numai. La toate acestea mai adăugăm și originile lui Cormoran, fiu al unui rock star (Jonny Rokeby) și al unei fane înrăite a acestuia (Leda Strike), recunoscut oficial și legal la limită, și care a avut o copilărie extrem de dificilă alături de o mamă care și-a trăit prea scurtă viață la cele mai înalte și riscante cote; mai adăugăm o grămadă de alți frați vitregi legați de el ba prin mamă, ba prin tată, crescut în cele din urmă de unul dintre puținele cupluri de tip reper-de-liniște din furtunoasa lui existență – nici nu e de mirare că alege autoexilul impus în singurul mediu rămas capabil să-l țină întreg: viața militară. Relația vulcanică și cu intermitențe cu instabila Charlotte adaugă multe grade de iuțeală (nu pe scara Scoville!) unei vieți și așa trăite parcă numai la extreme.

De cealaltă parte, Robin Ellacott, parcă nu putea fi mai mult de-atâta antiteza muntelui de om cu alură de fost boxer, masivul Cormoran (care, apropo, își ia numele nu de la pasărea omonimă, ci de la un caracter mitologic al regiunii de obârșie, Cornwall, Regatul Unit). Afișând o delicatețe mai degrabă înșelătoare, Robin cu siguranță e cu mult mai mult decât ceea ce pare. Din păcate, bifează și dinspre partea înnegurată a vieții, având la activ o tragedie marcantă peste care nu se poate trece niciodată cu totul. Dar, cum tot răul este sau poate fi înspre bine, norii negri care i-au furat, întunecându-i-l, orizontul niște ani au învățat-o să se descurce și pe vreme de furtună, abilitați pe care și le va folosi din plin de-a lungul încâlcitelor cazuri cărora le va da de capăt alături de în-curând partenerul ei detectiv, Cormoran. Nici ea nu e deloc scutită de așteptări înșelate, renunțări dureroase și dezamăgiri frustrante, dar, în cazul amândurora, și unul și celălalt și-au găsit insula-refugiu: munca asiduă depusă pentru a rezolva mistere aparent imposibil de descifrat, dar încă ceva, chiar mai prețios – omul de alături. După cum am mai menționat, dinamica interrelațională dintre cei doi este un amestec incredibil de prietenie, camaraderie, dragoste (mai degrabă frățească, dar nu lipsită complet de acele frumoase și delicate tușe de iubire pură, atât de greu de transpus în gânduri sau cuvinte), o nevoie aproape dureroasă a prezenței celuilalt care doar fînțând alături anulează cinismul unei lumi prea dure, urâte și atât de nedrepte, doar ea reechilibrează fragila lume unde cuvintele (de nu chiar și gesturile) par să nu-și mai împlinescă de mult rostul...

Veți fi, sper, curioși de câteva mici amănunte despre fiecare carte-n parte: în primul roman al seriei, *Chemarea cucului*, facem pentru prima dată cunoștință cu personajele principale, avându-i în prim-plan pe Cormoran Strike și năvalnica lui fostă (cea mai) mare iubire, Charlotte, care-și face o intempes-tiv-epică ieșire, intersectându-se cu boboaca Robin Ellacott care-și va face, timid, dar promițător, debutul în munca detectivistică, primul lor caz încercând să descurce încâlcitele ițe din sfera fashion-ului, acea lume a iluziei, a imaginii lipsite de profunzime și a unei străluciri de fațadă, cu multe tușe întunecate (la toate modurile posibile): aparenta sinucidere a unei top-model aflată în culmea olimpiantă scân-teind de flash-uri și reflectoare care ascund partea urâtă a frumuseții prea atent compuse din artificialități nesincere, venale.

În *Viermele de mătase*, un scriitor, nu neapărat de prim rang, are un manuscris incendiar care, dacă ar vedea lumina tiparului, mulți confrați, dar și alte personaje marcante ale microuniversului editorial și

literar londonez ar fi cu mult mai mult decât doar stânjeniți. Moartea scriitorului agravează situația care se cere a fi salvată la limită de un detectiv devenit aproape peste noapte neplăcut – în sensul de nedorit – de faimos, odată ce, alături de partenera lui, deslușise cazul fotomodelului Lula Landry, din precedentul roman.

Carieră malefică începe macabru, căci partenera lui Cormoran primește cu dedicație un colet cu un conținut înfiorător (un picior femeiesc!), iar cazul trebuie rezolvat de urgență, chiar dacă nu are nici contractor beneficiar, deci nici vorbă de vreo remunerație generoasă la sfârșit. Totuși, de soluționarea cazului depind foarte multe, astfel că întreaga afacere devine prioritate absolută.

Alb letal ne conduce prin coridoarele secrete ale puterii care, cu cât tinde mai sus, cu-atât mai malefică se dovedește a fi. O presupusă crimă de demult, odată propusă înspre investigații către deja îndrăgitul nostru duo Corm & Robs (și ajutoarele) dă drumul unui carusel evenimential care implică parlamentari corupți (printre care și un „sinucișă”) și un conac de țară tipic englezesc, de modă veche, „locuit” – a se citi bântuit – de mistere și tăceri pline de subînțeles.

Glasul sângelui reia în vizor dispariția inexplicabilă a unei doctorițe în urmă cu peste 4 decenii și care nu putea, din păcate, să se finalizeze decât într-o crimă mizerabilă. Prea mulți vinovați și și mai mulți suspecți, iar, pe deasupra, ca un nor înfiorător, prezența ubicuă a unui ucigaș în serie otrăvește totul, mânjind cu sensuri obscure și „nonsensuri” criptice, unele preluate din pseudo-știința descoperirii adevărurilor cu ajutorul astrologiei și cărților de Tarot, la care adăugăm obsesia până la nebunie a unui polițist anchetator care a fost mai aproape de a rezolva crima decât va fi știut vreodată. N-o să ghiciți nici din greșeală cine e cu adevărat criminalul...

Volumul 6, *Inimă neagră ca noaptea*, ne aruncă brusc în hățiturile încâlcite ale celei mai noi lumi cunoscute și inventate de om, o lume a iluziilor virtuale și a identităților false care ascund personaje sinistre și interese întunecate. Edie Ledwell este co-creatoare a unui desen animat care i-a asigurat succesul; după cum se știe, odată cu faima, în viața cuiva își poate face apariția și pericolul care aici vine sub forma hărțuirii on-line. Dar cum victima, din hărțuită devine neființă face întreaga afacere demnă de investigația cuplului ne-cuplu, Cormoran & Robin.

Cât despre ultimul volum de până acum al seriei, *Mormântul fugar*, acesta ne poartă prin dedesubturile sinistre ale unui cult religios care-și poartă cu fățarnicie masca bună-voinței, având ca scop declarat pacea universală. Ar fi de râs dacă n-ar fi tragic, iar pentru a descurca firele și a elibera victimele inocente spălate pe creier de minciunile îndocrinării religioase nu pare să existe decât calea infiltrării în cult pentru a le câștiga suficient încrederea arhitecților răului – fapt încărcat de pericole reale și cu urmări pe măsură.

Portretul de Autor este lăsat voit incomplet, intenționându-se doar o schiță, o tentativă timidă, un crochiu destinat mai degrabă atragerii atenției dumneavoastră, onorabili Cititori, să vă ținem strâns legați de minunata lume a cărților, unul dintre puținele tărâmurii unde Imaginația a rămas Regină încoronată, scânteind în toată gloria ei.

Vastitatea internetului conține informații nenumărate cu și despre cine este cu adevărat J.K. Rowling, fiind cel mai preferabil să se apeleze doar la website-urile care o reprezintă oficial – în contracararea bârfelor și răutăților care vin din partea acelor care trăiesc din așa ceva și de care, din păcate, același internet abundă.

J.K. Rowling e dovada vie că se poate să pornești de jos, să visezi, să continui, neîncetând vreodată și să lupți pentru ca visul tău să se transforme în chiar viața ta, fiind și devenind ceea ce ai știut de mult că trebuie să fii și să devii, descoperind – cu nu foarte mare uimire – că se aflau în tine dintotdeauna toate resursele necesare pentru a te transforma în cel mai frumos și complet sine și a atinge împlinirea și fericirea personală, pe care o merităm cu toții.

Georges Perec – viața ca puzzle recompus

Dr. Mihai BOTEZ-STÎNCARU

Piatra-Neamț

Deși contemporan și parțial înregimentat noului curent romanesc „șozist”¹ din secolul trecut, în Franța, G. Perec (1936-1982, a cărui existență o amintește, ca durată, pe a lui Baudelaire) își caută o cale proprie în construcția și afirmarea romanului, una care nu renunță declarat la formula autorului atotștientist. Predecesori și titani ai romanului de factură realistă, precum Balzac, Flaubert sau Tolstoi, nu sunt recuzați ca vetuști, precum în noua poetică romanescă, ci redescoperiți, valorizați prin rafinarea și continuarea pe altă treaptă a procedeelelor care i-au făcut celebri. „Viața” (ca „mod de întrebuințare”) pe care corifeii genului au înfuzat-o personajelor devenite celebre nu este de ocolit, de socotit ca demonetizată axiologic sau estetic, de ordinul mimetismului plat (precum în *Noul roman francez*: A. Robbe-Grillet, Cl. Simon, J. Ricardou, J.M.G. Le Clézio etc.), ci doar de compactat, de selectat ingenios, spre a o feri de lungimi nu o dată obositoare și consumând prea mult timp și energie din economia cititorilor. Aceștia, e drept, au acum un alt regim de viață, mai nervos, mai trepidant, nu mai sunt dispuși, în secolul vitezei, să aloce *le plus clair de leur temps*² lecturii. Ca să afli ce se întâmplă până în final cu un personaj balzacian, adesea itinerant în mai multe romane, sau cu Anna Karenina ori Emma Bovary, prețul socotit în investiția de timp apare ca oneros. Așa se și explică, la Perec, apariția acelor racursiuri tip *reader's digest*, era chiar previzibil.

Novatorul în bricolaj epic propune alt(e) „mod(uri) de întrebuințare a vieții”, așa cum proclamă și reclamă titlul însuși al masivului său roman³, de fapt o proliferare fractală de materiale românești, și nu numai. Afeționează cititorul descrieri inedite? I se oferă chiar cu asupra de măsură, însă nu la modul sec, pur cantitativ sau pedant enciclopedic, ci de o mare diversitate, într-o cavalcadă aproape năucitoare de combinații, aparent ludice, însă în subsidiar motivate de istoricul fiecăreia, garantate de pitorescul autentic, șocant prin detalii și fantezie, al detaliilor cromatice, geometrice, gestuale, aluzive, simbolice, explicative de cam tot ce e în jurul lor. Autorul le mânuiește cu o măiestrie gestaltistă dezinhibată și dezinvoltă, justifică atât direct, cât și indirect rostul lor acolo, atunci, de parcă ar veni astfel mereu în întâmpinarea unor iminente „de ce?”-uri ale cititorului. Multe dintre aceste modalități de creație sunt autentice „puneri în abis”, *pattern*-uri germinative ale întregului demers romanesc...

Apoi, e cititorul potențial avid de *story*-uri? amatorului de povești de viață i se oferă din belșug, rocambolesc updatate, pe numărate peste o sută, gen *halima*. Fiecare personaj din cele campate locativ în imobilul de la Paris, din str. Simon-Crubellier, nr. 11, arondismentul XVII, Paris, are povestea sa, mai scurtă sau de cursă lungă, dar episodică, în funcție de interesul și aportul său romanesc, de timpul cât a locuit sau încă viețuiește în prezentul epic acolo, în relație cauzală sau circumstanțială cu alții, în simetric paralelism ori etajare de conviețuire, și integrați în socialul istoric. Poetica romanescă a lui G.P. e furnizată de autorul însuși, prin narator, într-o secțiune a romanului, cu privire la titlurile celor 24 de tablouri ale pictorului Hutting, gen legendă a acestora (v. pp. 385-390). Sunt reliefate conexiunile dintre subiectele/temele înfățișate în fiecare, datele sincretice ale comanditarilor, relațiile cu evenimentele sociale din viața acestora, conotațiile mitice codificate, anecdotice dintre opera de artă și cumpărător etc.

Când descrie/prezintă un personaj, autorul ia ca punct de plecare un obiect având o legătură intrinsecă cu respectivul, conducând apoi la conexiuni cu alte obiecte/acțiuni, într-o contiguitate spațială și/sau temporală. Intertextul cu lumea socială, culturală, cu evenimente istorice sau ținând de biografii identificabile prin ancore realiste fac să se îngemăneze ficțiunea cu realitatea exterioară. Descrierile sunt,

¹ De la *chose* (lucru) (fr.).

² Cea mai mare (și importantă) parte a timpului (fr.).

³ Georges Perec, *Viața mod de întrebuințare*, Editura Univers, colecția „Romanul Secolului XX”, București, 2024, 864 p. (Traducere, prefață, note, îngrijirea ediției – Mircea Ardeleanu).

majoritar, tot atâtea „puneri în abis” ale situațiilor narative. Proliferarea acestora la scară largită amintește de procedee rabelaisiene sau borgesiene, de tehnica *unanimistă* a lui Jules Romains, căci *il faut de tout pour faire un monde*⁴, dar și de aceea a rococo-lui.

Defilarea de scene și de obiecte e carnavalescă, plină de exotism și de savoare, însă riguros regizată, spre a se obține maximum de efect estetic scontat. Cititorul cult are senzația că recitește, la altă treaptă istorică, scenele homerice de pe scutul lui Ajax sau trecerea în revistă a corăbiilor ahee pornite în expediția troiană. Printr-un procedeu fotografic de *blow up* (utilizat de Fellini în filmul cu acest titlu), sunt apropiate și mărite lucruri care de la distanță par insignifiante, dar care astfel capătă un rol românesc. Descrierile de scule și unelte de lucru/bricolaj par copiate din caseta tehnică a respectivelor *kit-uri* de ustensile. Nu-i exclus să avem de a face cu provocări ironice la adresa colegilor de breaslă pur „fotometriști”. Parcurgerea defilărilor „șoziste”, susținută de tehnica în vogă a colajelor, creează impresia filmării cu încetinitorul, adesea de o exasperantă lentoare, precum a unor obiecte testimoniale devenite *evidences*⁵.

Dacă autorul ar fi avut înzestrarea nativă plenară (sau dobândită, precum personajul pictor Bartlebooth) de a izvedi la modul canonic pictural lumea de care se simte atras ca un „sămădău” de vocație ori un explorator în cele mai diferite cotloane ale ei, rezultatul său artistic ar fi fost un imens album de exponate, în stare să populeze de unul singur un întreg muzeu. Enciclopedismul vertiginos este latura forte a acestui prozator, dublat de o rigoare plină de constrângeri în dirijarea fluxului textual pentru a da naștere unui „obiect” epic inginereste echilibrat. E mai presus de orice îndoială că lui Perec nu i-a lipsit nicicum viziunea plastică, poate doar tehnica punerii ei în operă pur picturală. Iar dacă i s-ar fi întâmplat să dobândească acest har, atunci tema generală a acestei vaste fresce ar fi fost nu *Viața...* ci *Lumea mod de întrebuițare*, așa cum la filosoful Schopenhauer întâlnim ca titlu al operei sale de căpătâi *Die Welt als Wille und Vorstellung*⁶. Talentul de scriitor îi conferă însă, în revanșă, aptitudinea de a descrie ca un dăruit critic de artă, cu minuție și cu aplomb lexical incredibil ceea ce lumea îi oferă atât ca obiecte pur materiale (oameni, lucruri, situații), cât și ca obiecte de artă: tablouri, mobilier de diverse stiluri, creații vestimentare, decorațiuni de interioare, preparate culinare de top etc. Astfel, literatura recuperează fără scădere ceea ce doar penelul poate reda în imagine pură, nediscursiv, ci instantaneu și global. Câștigul este că, îmbinând fericit descriptivul cu epicul într-o mare diversitate de episoade, se face trecerea de la simpla zugrăvire a Lumii la cea a Vieții. Meritul incontestabil al prozatorului este de a fi reușit cu măiestrie ceea ce poeticianul antic Horațiu propunea ca deziderat artei poetice: *Ut pictura poesis*⁷, cu deosebirea că aplicabilă, de astă dată, în domeniul prozei. Extrapolând în plan epic, cam așa arată și „pinacoteca romanescă” livrată cititorului acestui roman.

Dacă Fr. Nietzsche vedea tragedia elenistică născută *aus dem Geiste der Musik*⁸, despre proza perechiană se poate afirma că este născută din spiritul artei plastice, deci al picturii. Nu e de mirare că între personajele de prim-ordin ale acestei scrieri figurează inși care practică meseria de pictor: Valène, maestru în arta plastică al viitorului acuarelist Bartlebooth, portretistul Hutting, alcătuitorul de puzzle-uri cromatice Winckler și alții de mai mic calibru. De altminteri, o foarte semnificativă zonă a cărții e constituită din descrieri de opere picturale și obiecte de artă, acestea fiind un echivalent al celor cores-

⁴ E nevoie de totul pentru a da naștere unei lumi (fr.).

⁵ Probe în instrumentarea unui dosar judiciar (engl.).

⁶ *Lumea ca voință și reprezentare* (germ.).

⁷ Poezia să fie aidoma picturii (lat.).

⁸ „Din spiritul muzicii” (germ.).

punzătoare narativelor, un substitut mai obiectiv al acestora, întrucât obiectele descrise ființează și figurează în fața ochilor, nu în aleatoriul fugitiv al imaginației subiective.

„Dezvrăjirea” epică (*entzauberung*), dublată de magia inventivă de stări și de situații înseriate după principiile unei condiționări programate gen *OULIPO*⁹, care este nota distinctivă a prozei lui Perec, ține de refuzul tratamentului psihologic al personajelor, cel care făcea particularitatea scriitorilor realiști și de care, de la Flaubert încoace, scriitorii conștienți de decredibilizarea immanentă a acestui procedeu de compoziție au prins a se dezice. Personajele sunt lăsate să evolueze „gravitațional”, fără cauzalități psihologice clare, oarecum aidoma celor figurând în *Șoimul maltez* al lui Dashiell Hammett, ori întâmplările vieții le sunt povestite ca într-o serie de benzi desenate, cititorilor revenindu-le sarcina de a le găsi/acorda ei înșiși explicații, în cazul în care consideră oportun de a o face. Stranietatea astfel dobândită le face și mai apte de a stârni curiozitatea cititorilor, lăsându-li-se dreptul de a le judeca prin prisma puterii lor de înțelegere sau a intuiției.

Simplificând la extrem, putem spune că, similirealist, autorul se ocupă de prezentarea, sincronă și diacronică, a locatarilor și proprietarilor dindărătul fațadei unei localizabile reședințe pariziene. Zidul exterior (fațada) este „eliminat”, iar tot ce se petrece acolo, precum în alveolele unui fagure de miere descăpăcit, cu personaje, lucruri, întâmplări, ne este prezentat filmic și epic în succesiuni calibrate de autor după o grilă personală. Economia de spațiu a prezentării nu îngăduie rezumarea lor. Doar un exemplu, din *main stream*-ul diegetic: englezul Bartlebooth, om avut, caută un remediu împotriva plictiseli endemice a nu puțini rentieri burghezi din Albion. Vine la Paris și ia lecții de pictură de la maestrul Valène. Apoi pleacă pe mapamond (oarecum aidoma antecesorului său ficțional Phileas Fogg) în locații portuare alese de el după criterii estetice personale, însoțit de credinciosul Smautf, și, timp de 20 de ani (1955-1975), pictează, în cadență de două tablouri lunar, 500 de acuarele marine reprezentative. Acestea sunt trimise unui decupator de puzzle-uri, parizianul Winckler, care le mărunțește figural pe fiecare în 750 de elemente egale (4,33 cm² fiecare), și pe care le va pune amestecate în câte o cutie. Reîntors din voiajul de creație, autorul lor își va cheltui restul vieții reasamblând sisific piesele conform tabloului-martor respectiv, după care și acesta este distrus în locul unde a văzut ivirea sa în realul pictural... Și astfel de istorii insolite împânzesc tot romanul, într-o vertiginoasă învârtjire, precum într-un *montagne-russe*. Cartea se poate citi pe secțiuni, precum recompunerea în arealul lor a puzzle-urilor fiecărei acuarele dezmembrate cu ingeniozitate de artistul „decompoziției”, Wincker.

În încheiere, se cuvine a aminti pasiunea și știința nu doar filologică a traducătorului și alcătuito-rului ediției, prof. univ. dr. Mircea Ardeleanu (Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu). Prin strădania sa de excelent specialist, având la bază și cunoașterea *intus et in cute* a personalității scriitorului francez G. Perec (acesta fiind și subiectul de odinioară al tezei sale de doctorat în litere franțuzești), a rezultat una dintre cele mai memorabile lucrări de transpunere în românește a unui autor străin. Studiul său doct despre puțin cunoscutul, la noi, Georges Perec, utilizat ca prefață, îl conduce pe cititor la deslușirea personalității și eminenței creației unui creator de excepție. Poliglot, traducătorul a cercetat și toate traducerile europene ale cărții autorului în discuție, demonstrându-ne modurile de translare, reușite sau mai puțin reușite, ale confrăților traducători, în special în acele pasaje extrem de dificile și de complexe ale scriiturii perechiene, în care el se dovedește expert: avizat și autorizat. Un index de personaje, un tablou sinoptic, cronologic al biografiilor și evoluțiilor acestor personaje campate epic, un compendiu masiv de note însoțesc traducerea, punându-i pe cititori în temă cu ceea ce doar un amplu dicționar enciclopedic ar fi reușit (însă parțial) să le vină în sprijin.

În ansamblul său, lucrarea se prezintă ca o impecabilă *parution* în colecția *Pléiade* a pretențioasei case de editură *Gallimard*. O astfel de transpunere-bijuterie e de domeniul rarității în peisajul nostru cărturăresc și onorează cu brio firma cunoscutei edituri românești care și-a asumat difuzarea operei. Cu siguranță, volumul (dar în special autorul acestui eveniment editorial) ar merita să obțină premiul „cărții anului” în acest domeniu; operațiunea de translație interlinguală fiind incontestabil de cea mai înaltă clasă, un pariu traductologic integral onorat.

⁹ Vezi notele deslușitoare adăugate cu acribie de traducător.

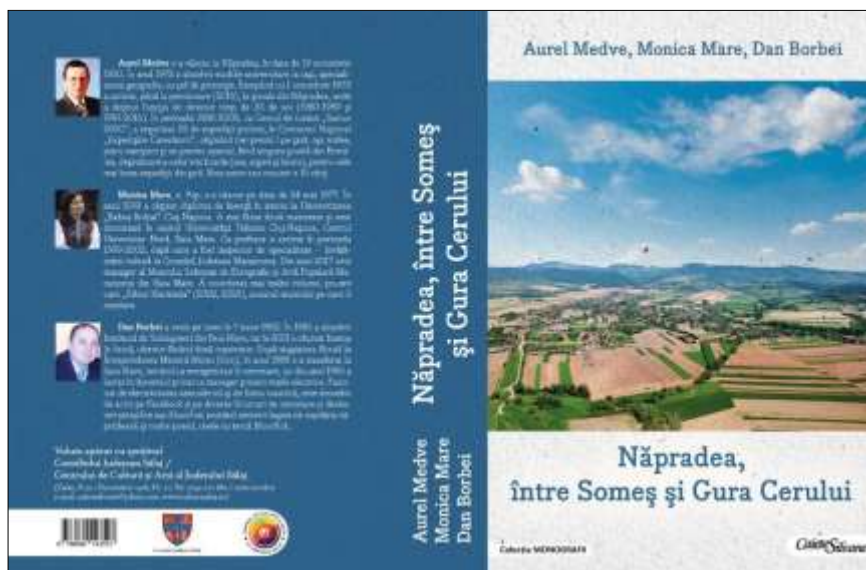
O altfel de monografie

Aristița BORBEI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

O apariție editorială vrednică de luat în seamă, o altfel de monografie, a apărut la Editura Caiete Silvane sub titlul *Năpradea, între Someș și Gura Cerului*, autori Aurel Medve, Monica Mare, Dan Borbei. „O scriptură a iubirii..., un credențional de speță rară cu fior cert de mare istorie, încifrată intim în detaliile simple...”, după cum remarcă dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare în prefața cărții.

Dr. Camelia Burghel, etnolog la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, postfața-torul cărții ne prezintă volumul ca fiind unul „monumental... prin descrierea multidisciplinară a unui areal bine cunoscut de toți trei (autori), redat cititorului din perspective multiple: istorie, geografie, etnografie, istorie orală și chiar un soi de eseuri cu subiecte din lumea satului”. „Complexitatea volumului, pornind chiar de la dimensiunile fizice, dar și multiple unghiuri de descriere fac din această monografie un model de abordare nu doar pentru Sălaj, ci și pentru efortul de cartografiere antropologică care ar trebui să fie susținut la nivelul întregii țări”.

Lucrarea se constituie într-o formulă de succes prin care se îmbină utilul cu plăcutul, datele științifice cu emoția amintirilor de altădată povestite în graiul local. „Se-ntorc din istorii strămoșii la sfat, să scrie povestea bătrânului sat...”, o istorie vie, ca o poezie.

„Într-o lume în continuă schimbare, parcă tot mai amețitoare și amenințătoare, vine o vreme când simți nevoia să oprești măcar pentru o clipă acest tăvălug nemilos, să oprești timpul în loc. Iar timpul își are locul doar acasă, acolo unde zac sub cruce istorii spuse, dar nescrise, iubiri ce ne-au croit destinul, ne-au legănat doar cu seninul. Acolo-n satul nostru drag stă timpul așezat pe prag, la sfat cu cei ce-au fost și nu-s, ce-și cheamă fiii care s-au dus, că-i vremea de întors. A venit vremea să ne întoarcem și noi cu fața spre trecut, de unde ne propunem să aducem în prezent istoria și identitatea culturală a satului nostru...”, ne spun autorii în argumentul lucrării.

Aurel Medve, „crescut pe Someș”, cum ne spune în cuvântul adresat cu ocazia lansării acestui volum, autor și coautor a 15 cărți, profesor de geografie și director al școlii din Năpradea timp de 33 de ani, a scris capitolele: 1. „Istoria și geografia satului Năpradea”, un studiu amplu și riguros cu date și concluzii ale unei cercetări de peste 50 de ani. Nu întâmplător, cartea poartă numele *Năpradea, între Someș și Gura Cerului*, satul fiind așezat într-o butonieră formată de retragerea cândva a oceanului sau mărilor care-au lăsat și scoicile de pe Stanul Cozlii. Acest colț de spațiu străjuit într-o parte de Someș, iar în cealaltă de zidul Stanului, le-a fost locuitorilor de atunci adăpost pentru un trai liniștit și pentru o viață îndestulată; 2. „Evoluția și structura populației satului Năpradea”, cu prima atestare documentară în anul 1387 ca sat românesc, sau Villa olachalis Naprad, satul a rămas de-a lungul istoriei un sat românesc, cu majoritatea populației (peste 90%) de naționalitate română; 5. „Viața religioasă a locuitorilor de ieri și de astăzi”, viață identică majorității satelor românești din Ardeal, mai ortodocși ca și catolicii, mai catolici ca ortodocșii; 6. „Evoluția învățământului în satul Năpradea”, o sinteză dintr-o lucrare mai am-

plă a sa, *Monografia școlii din Năpradea*, apărută la Editura Școala Noastră din Zalău, 7. „Năprădeni care s-au afirmat în diferite domenii de activitate”. În acest capitol autorul prezintă amănunțit liste cu personalități locale care s-au remarcat în diferite domenii (ingineri, economiști, medici, farmaciști, ofițeri, profesori, juriști), dar și numele tinerilor care se află acum pe băncile facultăților din țară.

Dr. Monica Mare, managerul Muzeului Județean de Etnografie și Artă Populară Maramureș din Baia Mare, a contribuit cu capitolul 4. „Aspecte de etnografie legate de satul Năpradea”, prin texte bine argumentate și fotografiile foarte bine alese. Satul Năpradea, aparținând de Subzona Someșană, din cadrul Zonei etnografice Sălaj, situându-se la confluența zonelor Codru și Chioar, este o zonă mai puțin conservatoare, majoritatea ocupațiilor, meșteșugurilor și obiceiurilor tradiționale strămoșești pierzându-se în negura vremii, câteva crâmpoie recuperându-se cu greu din memoria colectivă.

Dan Borbei, absolvent a două facultăți și a două masterate, a scris capitolul 3. „Înscrieri pe un petec de cer – graiul local”, despre satul din vremea când sufletul lui bătea ritmul veșniciei, satul cu mătura în ușă și laița în drum, cu șanțurile pline de rațe și găște, cu pășunile pline de vaci și „diboli”, satul când încă se făcea cruce dreaptă la pită coaptă, se cerea iertare firului ierbii că-l taie cu coasa, se cerea iertare și se mulțumea Domnului la fiecare încercare, satul când oamenii erau simpli și demni, întolțiți în alb și negru, cer și pământ, satul când oamenii aveau cuvânt, vorba era vorbă, strângerea de mână era pecete dumnezeiască peste care nu putea trece nimeni și nimic, după cum ne spune chiar el. Tot el semnează și capitolul 8. „Amintiri din nevărstnicia năprădeană”, cu aduceri aminte din vremea când timpul era agățat în cuiul grinzii și-n lerul colinzii, pățanii și întâmplări hazlii povestite cu meșteșug în graiul local, reprezentând sarea și piperul acestei lucrări. El întregeste acest „credenționar” cu spiritul generațiilor de năprădeni care și-au lăsat amprenta între Someș și Gura Cerului, în bătrânul sat Năpradea situat la marginea imperiilor.

Sub genericul „Năpradea din sufletul meu”, în frumosul sat de pe Someș, sâmbătă, 9 noiembrie, în cadrul unei manifestări culturale de o importanță deosebită pentru întreaga comunitate, un eveniment de suflet și pentru suflet, a avut loc lansarea acestei monografii, dar și inaugurarea Căminului Cultural proaspăt redenumit „Mihai Eminescu”. Manifestarea a fost moderată de Daniel Săuca, poet, editor, publicist, redactor-șef al revistei *Caiete Silvane* din anul 2005 și director al Centrului de Cultură și Artă Sălaj din anul 2010. După cuvântul de salut rostit de primarul comunei, Lucica Ianc, a urmat slujba de sfințire

re a căminului cultural oficiată de preotul paroh Viorel Porumb. Manifestarea a continuat cu corul bisericii din localitate, care ne-a încântat auzul cu două pricisne deosebite. Lansarea monografiei a început cu discursul celor trei coautori: Aurel Medve, Monica Mare și Dan Borbei. Despre cele două manifestări a vorbit și Gheorghe Bancea, șef al Inspectoratului Școlar Sălaj și membru în Comisia

de atribuire a denumirilor instituțiilor publice. Prezent la manifestare a fost și dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, prefațatorul cărții, dar și „ginere de Năpradea”, cum îi place să spună, care a subliniat faptul că „monografia este cea mai importantă carte de identitate colectivă”, o „carte de suflet” în care „fiecare își găsește o părticică din sinele său”.

Manifestarea s-a încheiat cu un moment de recitări, cântece și o șezătoare, susținut de un grup de elevi de la Școala „Traian Crețu” din Năpradea și Ansamblul Folcloric „Rapaguș” din Jibou, care a susținut o suită de dansuri populare, și au fost interpretate câteva melodii de către Robert Ciurte (la vioară), Ramona Maria Timar și Georgiana Marinescu, soliste vocale.

Săluc Horvat și Eminescu, aproapele său

Dr. Tudor NEDELCEA

Craiova

În epoca postdecembristă, Eminescu a făcut, din păcate, și obiectul unui abject act de denigrare din partea unor necunoscuți; din păcate, chiar unii intelectuali ne-au recomandat: *despărțirea de eminescianism* (Virgil Nemoianu, *Astra*, nr. 7/1990) sau *despărțirea de Eminescu era obligatorie pentru a avea speranța să facem din el contemporanul nostru* (N. Manolescu, *Dilema*, nr. 265/1998, p. 6).

Unii dintre contemporanii noștri postdecembriști au refuzat să dea ascultare acestui îndemn, și ei fac parte din elita intelectuală care așază axiologia la baza valorificării plene a clasicilor români: Dimitrie Vatamaniuc, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, G. Munteanu, Gh. Bulgăr, Eugen Simion, D.R. Popescu, Mihai Cimpoi, Th. Codreanu, N. Georgescu, Ilie Bădescu, M. Ungheanu etc.

Între aceștia, un loc aparte îl ocupă un *om al Nordului care judecă la rece* (Mihai Cimpoi) problematica eminesciană: Săluc Horvat.

Critic și istoric literar, editor, gazetar, bibliolog și bibliofil, Săluc Horvat s-a născut la 23 iunie 1935, în satul Șigău din județul Cluj, unde și-a început studiile, finalizate la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. A fost bibliograf principal și director al Bibliotecii Universității din Baia Mare, profesor la colegiile naționale „Mihai Eminescu” și „Gheorghe Șincai” din Baia Mare, introducând în planul de învățământ liceal „biblioteconomia” ca disciplină de studiu, urmând exemplul savantului-bibliolog, acad. Dan Simonescu. Horvat însuși a elaborat, în 1979, un manual de *Biblioteconomie*, apoi *Introducere în biblioteconomie* (1996) și *Cartea de-a lungul anilor* (2015).

„Unul dintre cei mai de seamă intelectuali maramureșeni”, cum îl caracterizează conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, Săluc Horvat face parte dintre inițiatorii și fondatorii revistei *Nord Literar*, este redactor al revistei *România Km 0*, fondator și președinte al Asociației Scriitorilor din Baia Mare, se află printre inițiatorii înființării la Baia Mare a unei instituții de învățământ superior, unde și-a început activitatea didactică ca lector. A colaborat la numeroase publicații periodice din țară: *România literară*, *Luceafărul*, *Biblioteca*, *Studii și articole de istorie* (București), *Tribuna* (Cluj-Napoca), *Limba și literatura*, *Ateneu*, *Geneze* (Satu Mare), *Maramureș*, *Pro Unione*, *Archeus* și *Bibliotheca septentrionalis* (Baia Mare) etc.

Ca lingvist, a participat la elaborarea *Dicționarului de ortograme* (1994, 2001), a unui *Tezaur și vocabular controlat* (1979), iar ca bibliolog a editat singur sau în colaborare lucrări de o utilitate incontestabilă: dicționarul bibliografic al profesorilor „Universitatea Baia Mare”, monografia acestei instituții de învățământ, o bibliografie dedicată lui Gh. Bulgăr, indici de reviste (*Limba și literatura*, 1978, *Viața socială*, 1976, *Revista minelor*, 1978). Două cărți insolite completează bibliografia operei sale: *Introducere în tehnica corespondenței* (1992) și *Corespondența cu destinație specială. Ghid practic* (2004).

Ca istoric literar, a tipărit: *Liviu Rebreanu „Ion”*. *Universul uman* (2002), *Însemnări pe margini de cărți* (2005), *Cronici și comentarii literare* (3 volume, 2010, 2018 și 2021), *Liviu Rebreanu „Ion”. Biografia unei capodopere* (2011) etc.

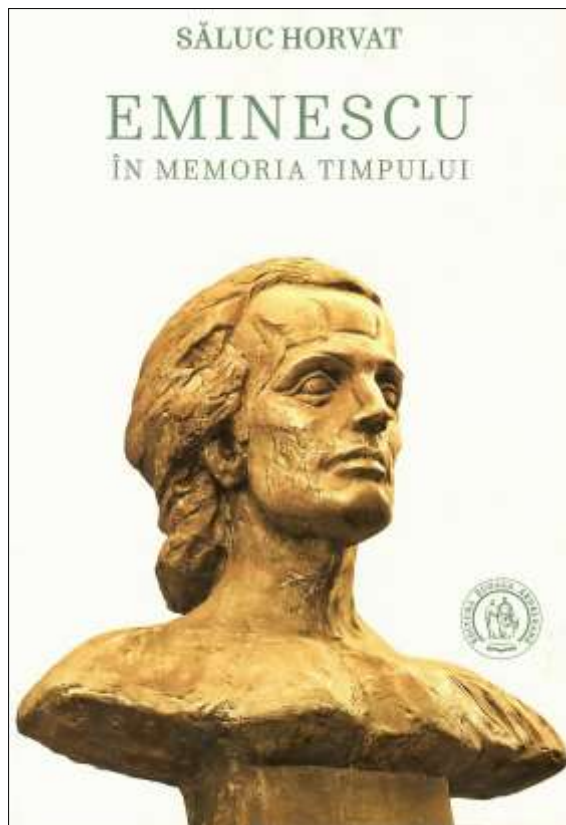
Dar, ceea ce l-a impus în elita intelectualității române sunt studiile dedicate *românului absolut* (Petre Tuțea): *Mihai Eminescu. Dicționar cronologic* (prefața de Gh. Bulgăr, 1994), *Însemnări despre Mihai Eminescu* (2000), *Eminescu și contemporanii săi* (2009), *De la Titu Maiorescu la Petru Creția. Contribuții la un dicționar al eminescologilor* (2010), *Mihai Eminescu. Repere biobibliografice* (dicționar cronologic), cuvânt înainte despre Eminescu de Mircea Popa (2013), *Mihai Eminescu în critica literară actuală* (2014), *Sub semnul lui Eminescu* (2019), *Eminescu în memoria timpului* (cuvânt înainte de Ștefan Vișovan, 2024).

În 2000, la 150 de ani de la nașterea Poetului, a elaborat ediția bibliofilă liliputană *M. Eminescu. Luceafărul*.

Adeverind aserțiunea lui G. Călinescu conform căreia un critic autentic își dovedește capacitatea intelectuală scriind (și) despre Eminescu, Săluc Horvat împlinește această idee, lucrările sale despre Poetul Național întrunind aprecierile critice ale unor eminescologi sau critici literari remarcabili: Gh. Bulgăr,

Niculae Gheran, Mihai Cimpoi, Ion Bălu, Stan V. Cristea, Constantin Cubleşan, Mircea Popa, Ion Buzaşi, Delia Munteanu, Gheorghe Pârja, Daniela Sitar-Tăut, Marian Barbu, Gheorghe Glodeanu, Mircea Muthu, Liviu Papuc, Irina Petraş, Nicolae Scurtu, Cornel Ungureanu etc.

Activitatea sa literară a fost răsplătită cu premii și diplome la Salonul național de carte din Cluj-Napoca (1996), premiul „Eminescu” la concursul „Cărțile anului” (2000), la saloanele literare „Liviu Rebreanu” (2018), titlul „Scriitorul anului 2013” și marele premiu pentru literatură (Baia Mare), diplome de excelență oferite de Consiliul Județean Maramureș (2005) și de prefectul județului Maramureș (2015). Este cetățean de onoare al municipiului Baia Mare și al județului Maramureș.

Recenta sa carte, *Eminescu în memoria timpului*, cu un cuvânt-înainte de Ștefan Vișovan, a apărut în cunoscuta editură clujeană, „Școala ardeleană” (492 p.), și reunește lucrarea sa anterioară, *Dicționar cronologic. Mihai Eminescu*, în ediție revăzută, actualizată și augmentată, dar și cele mai importante studii din ultima jumătate de veac dedicate *omului deplin al culturii românești* (Constantin Noica).

În primul capitol, „Romanul vieții lui Mihai Eminescu”, Săluc Horvat îl prezintă pe eroul său în conștiința poporului român, fiind receptat, cum notează autorul cu deplin temei, *drept cel mai mare poet, făuritor de limbă, cel care reprezintă esența spiritului românesc, despre el scriindu-se mai mult decât despre oricare alt scriitor român*” și, cu toate acestea, el *rămâne greu de cuprins, pe măsura trecerii timpului, viața și opera sa oferind noi orizonturi de cercetare*. Între acești cercetători, Săluc Horvat procedează la o rescriere a biografiei sale urmărindu-i biobibliografia de la strămoși, originea etnică, copilăria, studenția, viața, creația, adică *un Eminescu așa cum a fost și cum a rămas în memoria timpului*. Povestea familiei Eminovici este cercetată începând cu 1735, anul probabil al nașterii bunicului său, Gheorghe Eminovici, și se oprește la 3-5 septembrie 2012, când la Chișinău, din inițiativa omniprezentului

lui Mihai Cimpoi, are loc primul Congres Mondial al Eminescologilor, sub egida Academiei Române și a Academiei de Științe a Moldovei, iar în urma deciziilor Parlamentului României (7 decembrie 2010) și al Parlamentului Republicii Moldova (12 aprilie 2012) ziua de naștere a Poetului Național, 15 ianuarie 1850, este declarată Ziua Culturii Naționale. În plan cultural și științific reunirea Basarabiei cu România este împlinită.

Următorul capitol privește „Receptarea și editarea operei lui Mihai Eminescu (ediții și edituri), componente importante ale istoriei literaturii române”.

Deschizătorul de drum în editarea eminesciană este Titu Maiorescu, cel care l-a cunoscut cel mai bine, *fiind în măsură să-i creioneze profilul intelectual, moral și artistic în studiul „Eminescu și poeziile lui”*, și cel care i-a editat volumul *Poezii* la editura Socec (22 decembrie 1883, conform mențiunii prefeței lui Titu Maiorescu, 1884 după foaia de titlu), ediție princeps care cuprinde 64 de poezii; alte ediții fost reeditate în 1885, 1888, 1889, 1890, 1892, 1895, 1901, 1903, 1909, 1913, 1922, 1924, 1927, 1936, urmând altele fără a fi numerotate. Publicarea volumului se face în lipsa autorului, poeziile n-au fost revizuite și îndreptate de autor, editorul motivându-și demersul așa: *Eminescu a fost totdeauna prea impresionat și nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari*. Publicarea primei ediții din poeziile eminesciene a fost făcută de celebrul critic literar *dintr-un simțământ de datorie literară în folosul iubitorilor de literatură și de prezentarea autorului care a fost înzestrat cu darul de a întrupa adâncă sa simțire și cele mai înalte gânduri într-o frumusețe de forme, sub al(e) cărei forme limba română pare a primi o nouă viață*.

Spirit neliniștit și plin de idei, robind mereu, sistematic și persuasiv, la crearea unui nou soclu pentru poetul nostru național (Mircea Popa), Săluc Horvat comentează edițiile următoare, cu observațiile și criticile de ri-

goare, începând cu Vasile G. Morțun, A.D. Xenopol, A.C. Cuza, Garabet Ibrăileanu, Mihail Dragomirescu, Gheorghe Bogdan-Duică, Constantin Botez, G. Călinescu, Tudor Vianu, Perpessicius, Dimitrie Vatamaniuc, Petru Creția, dar și *edițiile noi și reeditările necesare* apărute sub egida Academiei Române, în colecția *Opere*; alte ediții care fac obiectul cărții lui Săluc Horvat: *Opera poetică* (editor D. Irimia), ediția anastatică *Opere* la TipoMoldova (editor: Aurel Ștefanachi). Un capitol aparte îl consacră lui „Eugen Simion, editor al manuscriselor lui Eminescu”, apărut la Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române, dar și în cunoscuta colecție „Opere fundamentale” a aceleiași instituții.

Să remarcăm la acest subiect al editurii/editorilor remarcabilul volum al eminentului eminescolog Nicolae Georgescu, *Eminescu și editorii săi* (vol. 1-2, Editura Floare albastră, 2000), în care îi alătură și pe I. Scurtu, G. Adamescu, G. Murnu. Gh. Bulgăr, Aureliu Goci.

Iar noi completăm colecția celor aproape 200 ediții anastatice *Eminescu*, apărută la TipoMoldova, la 170 de ani de la nașterea poetului, colecția coordonată de Nicolae Georgescu, Aurel Ștefanachi, Doina Rizea, avându-i ca redactori pe acad. Mihai Cimpoi, Tudor Nedelcea, Theodor Codreanu, I. Popescu-Brădiceni, Viorel Coman, inițiativă laudabilă în condițiile în care unele ediții se mai află în bibliotecile publice din țară doar în câteva exemplare.

Ultimul capitol, „Mihai Eminescu în critică literară actuală”, debutează cu o întrebare iscoditoare: *Mai este Eminescu actual?* și răspunsul autorului este pe măsură: interesul pentru biografia și opera sa este provocator, contribuțiile eminesciene sunt edificatoare mai ales azi, când toată opera eminesciană (peste 15.000 pagini) este publicată și oferită cercetătorilor, spre satisfacția lui N. Iorga, care a îndemnat ca niciun rând din Eminescu să nu rămână nepublicat. La o asemenea întrebare, autorul contraatacă: *Prin ce nu este Eminescu actual?*

Studiindu-l plenar pe Eminescu, Săluc Horvat nu-i menajează pe jalnicii contestatari, antumi sau postumi Poetului: de la Petre Grădișteanu, Nicu Xenopol, Al. Grama, Aron Densușianu până la cei postdecembriști (Ion Negoitescu, Virgil Nemoianu), culminând cu cei din „celebrul” număr din *Dilema* (265/27 febr.-5 mart. 1998): Răzvan Rădulescu, T.O. Bobe, Pavel Gheo, Cristian Preda, Mircea Cărtărescu, Cezar Paul Bădescu până la H.-R. Patapievic. *Cei supărați pe Eminescu ar trebui să se supere pe ei înșiși pentru că nu au reușit să se ridice la nivelul de a-i înțelege opera*, cum afirmă autorul cărții într-un interviu luat de Gh. Pârja.

Săluc Horvat are aprecieri pertinente și atractive despre lucrări importante: *Eminescu* de Elie Cristea (viitorul patriarh Miron Cristea), *Eminescu, negocierea unei imagini*, de Iulian Costache, *Oglinzi paralele* de Dan Mănuță, *Eminescu. Polimorfismul operei* de Cornel Munteanu, toate cărțile lui Constantin Cubleşan dedicate lui Eminescu (*În conștiința criticii*, 1994, *În perspectiva criticii*, 2000, *În orizontul criticii*, 2000, *În oglinzile criticii*, 2001, *În universalitate*, 2002, *Lecturi analitice, Defăimarea lui Eminescu*, 2022), *Pentru mine, Eminescu* de Tudor Nedelcea, *Caragiale, prietenul lui Eminescu și Eminescu despre Caragiale*, de Cassian Maria Spiridon, *Avatarurile prozei lui Eminescu*, de Gh. Glodeanu, *Dicționarul enciclopedic M. Eminescu și Hyperion și Demiurg*, „Luceafărul”, *mit și dramă existențială* de Mihai Cimpoi, *Contextul receptării* de Mircea Popa, *Reflecții eminesciene* de Nuțu Roșca, *Lexicul artistic eminescian*, de Luiza Seche, *Eminescu. Peste nemărginirea timpului*, de Cristiana și Victor Crăciun, *Eminescu în maghiară* de Réthy Andor.

Cu documentele pe masă, Săluc Horvat prezintă relațiile/legătura lui Eminescu cu Maramureșul și cu Sătmărul și întreprinde o interesantă paralelă între viața și opera lui Nicolaus Lenau și Eminescu.

Considerându-l pe Eminescu mereu aproape, Săluc Horvat și-a dat, și prin acest recent volum, măsura capacității sale critice, fiind un *act de cultură, de pietate, de erudiție, indispensabil cercetătorilor și iubitorilor operei lui Eminescu*, cum a scris reputatul universitar Gheorghe Bulgăr.

Comuna Remeți cu satele componente Piatra și Teceu Mic

Liana POP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Remeți este una dintre comunele ucrainene din Maramureș, situată în Depresiunea Maramureșului, pe lunca Tisei, la granița cu Ucraina, având în componență satele Piatra și Teceu Mic. Din punct de vedere geografic, acestea sunt poziționate în partea de nord-vest a comunei Remeți. Satul Piatra a fost întemeiat mai recent, odată cu pătrunderea localnicilor în munți, pentru tăierea pădurilor din împrejurimile Teceului Mic, cunoscând o dezvoltare mai amplă la începutul secolului al XX-lea, când a fost construită o fabrică de exploatare a masei lemnoase. Teceu Mic, cu o populație majoritar de etnie maghiară, a fost consolidat de către cavalerii teutoni, a căror existență în Maramureș a fost dovedită în jurul anului 1213. Conviețuirea maghiaro-româno-ucraineană a influențat formarea unei interferențe lingvistice, care, în plan toponimic, se manifestă prin existența unui „nume de loc” (o denumire ca atare) în trei variante.

În ceea ce privește vechimea localității, cea mai veche atestare documentară care s-a păstrat până astăzi datează din 1363, an în care a fost întemeiată o mănăstire închinată Sfintei Fecioare Maria, din ordinul regelui Ungariei, Ludovic I.

Denumiri și istoric:

Denumirea localității este dată de cuvântul „eremit”, care în limba maghiară are forma de „remete”, prin traducere în română însemnând „sihastru, călugăr, pustnic”. Astfel localitatea a fost identificată după următoarele numiri:

Remeți, Rămeți, Remetea, u. **Pálosremete**: 1363 – **Remete**, 1465 – **Remethe**, 1828 – **Remec**, 1851 – **Remete**; **Teceul Mic**: 1389 – **Kis-Techu**; 1828, 1851 – **Tétső**, 1913 - **Kistécső** (conform *Dicționarul istoric al localităților Transilvaniei*, vol. 2: O-Z, București, Editura Academiei, 1968, pp. 76, 185, autor **Coriolan Suci**).

O bornă de frontieră a fost descoperită în zona localității Remeți, pe vârful Bradului, la înălțimea de 943 de m, trasată după Unirea de la 1918 și care delimitează România de Cehoslovacia.

Cadrul natural general care definește spațiul comunei cuprinde dealuri, forma de relief dominantă din cadrul teritoriului, urmați de munți acoperiți în întregime de păduri de fag. În zona mai joasă a dealurilor se întâlnesc gorunul, carpenul, cireșul sălbatic. Bazinul hidrografic al râului Tisa colectează toate pâraiele de pe teritoriul comunei, iar în anotimpurile ploioase inundă porțiunile mai joase ale suprafeței luncii, fiind, de altfel, terenul cel mai fertil din întreg arealul.

Clima comunei se încadrează în topoclimatul specific depresiunii Maramureș, cu ierni geroase și veri răcoroase. Precipitațiile predomină în lunile de vară (iunie, iulie, august), înregistrându-se un exces de umiditate.

Potențialul natural al localității o situează printre frunțile județului privind dezvoltarea agriculturii. Pe versanți s-au format soluri acide podzolice scheletice ocupate în mare măsură de pajști. Solurile aluviale, datorită compoziției propice, sunt folosite ca teren arabil și reprezintă un procent destul de ridicat din suprafața localității.

Viețuitoarele specifice acestor regiuni sunt lupul, bursucul, vulpea, dihorul, jderul, ursul, iar din zona avifaunei există exemplare precum uliul, porumbarul, ciocănitorea, pupăza, ciocârlia, pițigoii etc. Apele râului Tisa sunt populate de specii de pești precum mreana, crapul, cleanul și știuca.

Viața spirituală: Cultura religioasă și populară (datini și obiceiuri), Școala, Biblioteca:

Prima atestare documentară referitoare la învățământul din comuna Remeți apare în jurul anului 1896, când exista o școală cu clasele I-IV. Acum funcționează o școală cu clasele I-VIII în localitatea Remeți; două școli cu clasele I-IV în satul Piatra; o școală cu clasele I-IV în satul Teceu Mic; 3 grădinițe, dintre care două în Remeți și una în Piatra. Ansamblul Cultural Artistic „Remețanca”, compus din elevi ai școlii generale, s-a remarcat la numeroase manifestări culturale ale ucrainenilor și a primit recu-

noaștere prin diplome de participare și de onoare „pentru contribuția adusă la reușita Festivalului de colinde și obiceiuri de iarnă la ucraineni”.

În ce privește mișcarea corală, satul Remeți se remarcă cu activitatea cea mai intensă pe linie muzicală, dintre toate localitățile de pe Valea Tisei. Corul, înființat de Gheorghe Ona în 1935, se manifestă până în anul 1940. Formația corală va fi preluată în anul 1947 de către Eugen Pauliuc, având în repertoriu cântece populare ucrainene. Din 1960, la conducere este învățătorul Mihai Bilaniuc (n. la 28 ianuarie 1928 în Remeți), absolvent al Școlii pedagogice ucrainene din Sighet și al Conservatorului „Gheorghe Dima” din Cluj. Corul din Remeți s-a remarcat la festivaluri regionale și concursuri raionale (**Băințan, Valentin**, *Arta corală din Maramureș*, Baia Mare, 1982, p. 450).

Biblioteca datează din anul 1955, odată cu înființarea Căminului Cultural, deținând la acea vreme un fond de carte de 5.000 volume, majoritatea în limba ucraineană. Actualmente, biblioteca comunală beneficiază de un spațiu propriu, mobilier nou, o rețea de 4 calculatoare dotate cu scanner și imprimantă, acces la internet, videoproiector dotat cu ecran.

Mănăstirea călugărilor eremiți ai ordinului Sfântul Paul din comuna Remeți este printre puținele monumente medievale din piatră păstrate în Maramureșul istoric. De asemenea, satul Remeți își datorează istoricul și prima mențiune documentelor mănăstirii care, din a doua jumătate a veacului al XVI-lea, și-a încetat existența.

Biserica veche ucraineană „Sfinții Petru și Pavel” din Remeți, datată din 1363, cu primul hram al Sfintei Fecioare Maria, a primit ulterior denumirea „Sfinților Apostoli Filip și Iacob”. În anul 1555 a fost părăsită de călugării eremiți și preluată de ruteni (ucraineni), moment în care este transformată în biserică ortodoxă. Lucrările de construcție la noul locaș de cult s-au desfășurat în perioada anilor 1986-1992. Parohia ortodoxă ucraineană „Duminica tuturor sfinților” Remeți aparține de Vicariatul Ortodox Ucrainean, construită între anii 1984-1986, sfințită în anul 2001 de către Episcopul Justinian Chira al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și resfințită în anul 2014 de Preasfințitul Părinte Varlaam Ploieșteanul, episcop-vicar patriarhal. Biserica a fost pictată în tempera grasă de către o echipă din Ucraina, din regiunea Zakarpattia, între anii 2001-2002. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor se declară ortodocși. Însă, pe raza comunei mai există o Biserică Greco-Catolică în satul Teceu Mic, o Biserică Romano-Catolică în satul Piatra și o Biserică Creștină Adventistă de Ziua a Șaptea.

Biserica veche ucraineană „Sfinții Petru și Pavel” din Remeți

Obiceiurile populare legate de anotimpuri, sărbători religioase, momente importante din viața omului fixează cadrul și pulsul vieții satului. De ani de zile, în comună se desfășoară festivitatea „Obiceiuri de toamnă la ucraineni” („Ziua Recoltei”), prilej de întâlnire a formațiilor artistice ale comunelor ucrainene din Maramureș (Repedea, Ruscova, Rona de Sus, Poienile de Sub Munte, Lunca la Tisa, Crasna, Bocicoiu Mare, Valea Vișeuului). Totodată, în cadrul acestui eveniment, ucrainenii din Maramureș își prezintă portul popular specific, element de mare importanță din cadrul valoroasei vetre folclorice. Ca și-n toate zonele etnofolclorice, manifestările folclorice au însemnat un prilej deosebit de a admira frumusețea și eleganța fiecărui element al costumului popular. Elementele portului popular bărbătesc sunt următoarele: cușmă, pieptar, sfetăr, cojoc, lerec, gatii de vară și de iarnă, măncări (brățări din textile brodate și purtate la încheietura mâinii), opinci din piele de vițel sau porc, chimir. Portul femeiesc este compus din pânzătură colorată, zgărdane de mărgelă, cămașă, pieptar, opinci legate cu curele mici în jurul gleznei.

Oameni de vază ai comunei:

Ivan Dubovici s-a născut în anul 1962 în localitatea Remeți și este doctor în științe geografice, specialist în drept internațional, profesor la Universitatea Națională de Silvicultură din Lvov (Ucraina)

din anul 1990. Din 2015 a primit statutul de membru corespondent al Academiei de Științe Forestiere din Ucraina.

Mihai Dubovici, preot, secretar al Episcopului Greco-Catolic ucrainean în S.U.A.

Sorin Moldovan, poet, reporter la televiziunea națională și la radio. A îndeplinit și funcția de Consul General al României în Ucraina.

Vasile Sofineti, diplomat, s-a născut la data de 7 octombrie 1949 în comuna Remeți. A absolvit, în anul 1978, Facultatea de Literatură și Științe Umaniste, Universitatea Teheran, și și-a desfășurat activitatea la Radiodifuziunea Română până în anul 1990. După revoluție devine diplomat plecat în misiune în Teheran, ocupând un loc important în cadrul Ambasadei Române din Iran. De asemenea, în New Delhi a fost ambasador nerezident în Nepal, Bangladesh, Sri Lanka și, o premieră pentru România, în Maldive.

Bibliografie selectivă

Bîrsan, Gabriel, *La sfințirea bisericii din Remeți vor participa peste 20 de preoți*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1301, 13 iul. 2001, p. 3.

Bîrsan, Gabriel, *Preoți exportați în America. Cinci foști parohi din Remeți au emigrat peste ocean*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2393, 18 febr. 2005, p. 4.

Buciuta, Ștefan, *Manifestarea culturală „Obiceiuri de toamnă la ucrainenii din Remeți” la cea de a nouăsprezecea ediție*, „Graiul Maramureșului”, 30, nr. 8721, 19 dec. 2018, p. 11.

Dan, Ileana, *Obiceiuri de toamnă la ucrainenii din Remeți, Maramureș*, „Graiul Maramureșului”, 28, nr. 8099, 12 nov. 2016, p. 12.

Lăzărescu, Raluca, *Cultura de bază în comună este porumbul. Remeți*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 160, 11 apr. 2002, p. 5.

Marin-Slujeru, I. Gr., *Oameni și fapte. Scrisoare din Teceul Mic*, „Gazeta maramureșană”, 7, nr. 37, 10 sept. 1926, p. 2.

Micu, Aurel, *Astra la Săpânța și Remeți*, „Astra”, 3, nr. 37, 5 mai 1933, p. 3.

Moldovan Silvestru ; Togan, Nicolau, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria...*, Sibiu, 1909, p. 169.

Nan, Ioan, *Viața unui sat ucrainean*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1726, 1 aug. 1959, pp. 1, 3.

Năsui, Florentin, *Comemorarea poetului național ucrainean Sevcenko*, „Graiul Maramureșului”, 9, nr. 2107, 18 mart. 1997, p. 1, 4.

Năsui, Florentin, *Obiceiuri de toamnă la ucrainenii din Remeți*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4427, 20 oct. 2004, p. 8.

Năsui, Florentin, *Toamna la Remeți*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4729, 12 oct. 2005, p. 8.

Pop, Ioan, *La biblioteca din Remeți*, „Pentru socialism”, 13, nr. 2904, 21 mai 1963, p. 2.

Pop, Mihai, *Biblioteca model la Remeți*, „Pentru socialism”, 13, nr. 2949, 12 iul. 1963, p. 1.

Popa, Radu, *Despre începuturile mănăstirii Remeți-Maramureș*, „Buletinul monumentelor istorice”, 39, nr. 2, 1970, pp. 67-68.

Popescu, Ioan J., *Sărbătoarea ucrainenilor la Remeți. Aflată la a 5-a ediție*, „Informația zilei de Maramureș”, 4, nr. 926, 18 oct. 2004, p. 8.

Popescu, Ioan J., *În comuna Remeți a fost sărbătorită Ziua Recoltei (Sviato urojaiu v ucraïnskomu seli)*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1228, 11 oct. 2005, p. 9.

Racz, Nicolae, *Pomicultorii din satul Piatra*, „Pentru socialism”, 37, nr. 9624, 16 oct. 1986, pp. 1-2.

Racz, Nicolae, *Sticlarii din Piatra*, „Pentru socialism”, 34, nr. 8606, 3 iul. 1983, p. 3.

Ruja, Alexandru, *Punct de trecere la Piatra – Viskovo. O soluție avansată de Primăria din Remeți*, „Glasul Maramureșului”, 12, nr. 3294, 7 febr. 2008, p. 9.

*** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române din Gherla pe anul 1914...*, p. 60.

Szekely, Mihaela, *Obiceiuri de toamnă la ucraineni (festival Remeți)*, „Informația zilei de Maramureș”, 6, nr. 1521, 26 sept. 2006, p. 9.

Șiman, Liviu, *Obiceiuri de toamnă la ucraineni. La Remeți*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2591, 10 oct. 2005, p. 2.

Șiman, Liviu, *O bornă (misterioasă) de hotar încărcată de istorie. În zona localității Remeți*, „Glasul Maramureșului”, 12, nr. 3319, 7 mart. 2008, p. 5.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, pp. 165, 177-178, 229-230.

FILE DIN CRONICA COMUNEI REMEȚI

1213: La Remeți pe Tisa exista o mănăstire (Nos M. Paulus Magister domus fratrum de Maramorosio) a călugărilor paulini, în care se păstrau diplomele acordate maramureșenilor. Acest loc va fi distrus de tătari în 1241, împreună cu documentele păstrate acolo.

Cavalerii teutoni au ajuns și în Maramureș, unde au întemeiat cetăți (Hust, Teceu, Visc, Câmpulung). De la aceștia ar fi rămas numele localității Teceu (Deutsch-Au) și al pârăului Vaser (Valea Râului).

Sec. XIV: În acest veac, când începe marea ofensivă a ungarilor catolici împotriva bisericii ortodoxe române, se ivesc și în satele curat românești sau înconjurate numai de români mănăstiri de legea intolerantă a Romei, cu scopul vădit de convertire religioasă a populației ortodoxe române la legea romano-catolică. Una dintre aceste mănăstiri de prozelitism catolic în masă compactă românească din Maramureș a fost mănăstirea latină a Sfintei Marii din satul Remeți, ce va fi amintită într-o diplomă a regelui Matei Corvinul din 23 aprilie 1465.

1363: Ludovic I, regele Ungariei, fundează în Maramureș, la Remeți, o chinovie pentru călugării paulini.

1368: Mănăstirea din Remeți funcționa și a primit o moară.

1389: Este consemnată într-un document așezarea Teceu Mic.

1465: Se vorbește despre o pescărie existentă în Remeți pe Tisa.

1556: Moșia mănăstirii catolice din Remeți a fost conferită în anul acesta lui Paul Litterat din Sighet. În mandatul de introducere, dat prin comitele Petru Petrovici, se afirmă că mănăstirea era dezolantă și părăsită de călugări. Aceasta dovedește faptul că mănăstirea din Remeți, întemeiată într-o regiune cu populație compactă românească, nu și-a atins scopul ei de prozelitism catolic printre românii din Maramureș. Biserica de lângă ea, zidită în stil gotic, va servi mai târziu ca biserică parohială „după rit rutean”.

1787: Conscriptia oficială a populației cuprindea și un recensământ al copiilor de vârstă școlară, între 7-14 ani, care a fost efectuată de prim-pretorii plășilor prin preoții și funcționarii satelor. În Remeți pe Tisa existau 21 băieți, 17 fete, total 38.

1813: Din acest an exista biserică de piatră în Remeți.

Selecție din **File de cronică. Ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș**, vol. 1: din paleolitic până în 1918 / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băințan... ; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, pp. 15, 20, 38, 40, 75, 77, 108-109, 162, 308, 331.

Mulțumesc colegei **Macioca Natalia**, bibliotecar la Biblioteca comunală Remeți, pentru informațiile puse la dispoziție!

Discuții ocazionale cu Ana Aslan, savant de renume mondial

Petre GIGEA-GORUN

Craiova

Motto:

*„Bătrânețe, haine grele,
ce n-aș da să scap de ele”.*

(Romanță românească)

Pe distinsa doamnă dr. Ana Aslan, savant de renume mondial, am cunoscut-o personal cu prilejul vizitei oficiale a președintelui francez Valery Giscard d'Estaing, când am avut o discuție interesantă, fiind un privilegiu pentru mine, despre care voi vorbi în continuare.

Vizita oficială a președintelui Franței în România, așa cum era de așteptat, a fost primită cu viu interes și cu căldură atât de către oficialitățile române, cât și de populație. Întotdeauna poporul român a manifestat atașament față de poporul francez, în decursul istoriei și mai ales în perioada modernă. Mulți intelectuali români s-au format în Franța, iar arta și literatura franceză sunt adânc înrădăcinate în conștiința românilor. Nu în aceeași măsură România este prezentă în conștiința francezilor, ci doar în rândul unei anumite părți a intelectualității acestei țări, pe care noi o considerăm frățească, având în vedere originea latină a ambelor popoare.

Într-o discuție cu președintele francez François Mitterand, pe care am avut-o în 1988, când îndeplineam funcția de Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României la Paris, acesta mi-a mărturisit că în întâlnirile pe care le-a avut cu românii, ascultând vorbindu-se în limba română, a înțeles în bună măsură cele discutate. Dar să revin la vizita predecesorului lui Mitterand, Valery Giscard d'Estaing.

Timp de trei zile, în perioada 8-10 martie 1979, în țara noastră s-a desfășurat vizita oficială a președintelui francez. Pentru cei care l-au cunoscut, dar mai ales pentru cei care nu l-au cunoscut, îmi îngădui a prezenta câteva date biografice ale acestuia.

Valery Marie René Georges Giscard d'Estaing, pe numele său complet, s-a născut la 2 februarie 1922, în orașul Koblenz, în Germania, unde tatăl său Edmin Giscard (1894-1986) era director al Finanelor la Înalțul Comisariat francez din România. După război, a absolvit Școala Politehnică și apoi Școala Națională de Administrație, după care a îndeplinit funcțiile de inspector financiar (1951-1955), apoi director-adjunct financiar în timpul guvernelor conduse de Pierre Mendés-France și Edgar Faur.

În ianuarie 1962 este promovat ministru de Finanțe în cabinetele conduse de Michel Debré și Georges Pampidou.

La alegerile prezidențiale din anul 1974, Valery Giscard d'Estaing a candidat la funcția supremă în statul francez, aceea de președinte, avându-l contracandidat pe François Mitterand.

La al doilea tur de scrutin, desfășurat la 19 mai 1974, Valery Giscard d'Estaing a câștigat cursa prezidențială cu 50,80% din voturi, față de Mitterand, care a întrunit 49,20% din voturi, pentru un mandat de 7 ani.

La terminarea mandatului prezidențial a candidat a doua oară, dar de data aceasta a câștigat François Mitterand, care avea să conducă destinele Franței timp de 14 ani, respectiv două mandate. La 21 mai 1981 a trecut prerogativele prezidențiale succesorului său. Dar să revin la vizita oficială.

Cu acest prilej, în prima zi a vizitei președintelui francez, președintele României a dat, în clădirea fostului Palat regal, o recepție oficială, la care am participat și eu.

În marea sală de marmură, unde a avut loc dineul oficial, era o masă dreptunghiulară, situată în capătul sălii, unde stăteau alături cei doi șefi de stat, soțiile lor, precum și ministrul de externe. În spatele celor doi președinți se aflau doi traducători ai acestora, care uneori se completau reciproc...

Celelalte oficialități române și franceze erau așezate la mese rotunde, unde stăteau câte șase persoane, în așa fel încât să fie reprezentanți din ambele țări.

La masa la care eram și eu, potrivit cărții de vizită cu numele meu, pe lângă trei francezi, era dr. Ana Aslan, care îndeplinea atunci funcția de președinte al Asociației de Prietenie Româno-Franceză, și Ioan Avram, ministrul Construcțiilor de Mașini.

După rostirea toasturilor de către președinții Nicolae Ceaușescu și Valery Giscard d'Estaing, chelnerii stilați, în număr mare, au trecut rapid la servirea meniului, bine ales, ca să satisfacă și gusturile francezilor, recunoscuți pentru pretențiile și măiestria lor în arta culinară.

Limbile au început apoi să se dezlege, cei prezenți la mese dialogând în limba franceză despre câte toate... Atmosferă destinsă, prietenească. La un moment dat, dr. Ana Aslan, văzând că eu eram antrenat în discuție cu vecinii noștri francezi din acea seară, atacând probleme economice, politice și sociale, a ținut neapărat să intre în vorbă și cu mine.

Dar înainte de a trece la dialog, să spun câteva vorbe despre dr. Ana Aslan, pentru că tânăra generație o cunoaște mai puțin sau deloc.

Ana Aslan s-a născut în orașul Brăila, în anul 1897, a urmat cursurile Facultății de Medicină din București, devenind medic, specializându-se în gerontologie.

În anul 1958 a fost numită director al Institutului Național de Geriatrie și Gerontologie din București. În anul 1974 a fost aleasă membră a Academiei Române.

În urma cercetărilor în domeniu, a evidențiat importanța novocainei în ameliorarea tulburărilor distrofice legate de vârstă, aplicând-o pe scară largă în clinica de geriatrie, sub numele de Gerovital.

A elaborat, împreună cu colaboratorii săi, noul produs geriatric „Aslavit”, luând denumirea de la numele său, Aslan.

În anul 1971 i s-a decernat titlul de Erou al Muncii Socialiste, cea mai înaltă distincție de Stat în acea vreme.

A fost aleasă membră a numeroase academii și societăți științifice din mai multe țări, de pe toate continentele lumii. Este recunoscută a fi fost savant de renume mondial, fiind solicitată la numeroase manifestări științifice internaționale, dar și la tratamente pentru personalități mondiale și oameni bogați vârstnici, dornici de a-și ameliora sănătatea și de a-și prelungi viața.

După cum recunoștea însăși Ana Aslan, marele fiziolog prof. univ. dr. Daniel Danielopolu, părintele endocrinologiei românești, este cel care a format-o din punct de vedere științific, iar alături de acesta a aflat secretele clinicianului. Mai târziu a lucrat cu savantul Constantin I. Parhon la Institutul de Endocrinologie. Aici, Ana Aslan s-a specializat în problema maladiilor cardiovasculare și cea a maladiilor Basedow.

În ultimii ani de viață, dr. Ana Aslan spune că profesorii Danielopolu și Parhon au fost vârfuri ale științei medicale și că fără ei nu ar fi fost ceea ce este.

În luna ianuarie 1952 a luat ființă Institutul de Geriatrie, dr. Ana Aslan fiind numită în calitate de director. La acea dată era primul institut de profil din lume.

Ana Aslan are meritul de a fi una dintre primele personalități științifice din lume care a sesizat ivirea unei ere a vârstei a treia. În acest scop a determinat ca, sub auspiciile ONU, la Viena, în 1982, să aibă loc „Adunarea Mondială pentru vârsta a treia” sub frumoasa deviză „Să dăm viață anilor”.

Tratamentul geriatric al dr. Ana Aslan a devenit recunoscut în întreaga lume, solicitându-i-se sprijinul de către o serie de personalități politice, culturale și din alte domenii. Astfel, printre pacienții ei s-au numărat, printre alții, generalul Charles de Gaulle, președintele Franței, mareșalul Iosip Broz Tito, președintele Iugoslaviei, Ronald Reagan, președintele SUA, Indira Gandhi, prim-ministru al Indiei, generalul Franco, președintele Spaniei, regele Arabiei Saudite ș.a.

Din rândul celebrităților din domeniul artei și culturii, men-

Ana Aslan și Constantin I. Parhon

ționez pe Charlie Chaplin, Claudia Cardinale, Pablo Picasso, Somerset Maugham, Salvador Dali, Marlene Dietrich, Miguel Asturias, Aristotel Onassis, Lilian Gish, Jacqueline Kennedy, alături de mulți alții.

A fost solicitată aproape în toate țările lumii. Tratamentele și metodele de tratament folosite au adus României în anii '80 un aport valutar de circa 20 milioane USD anual.

Totodată, din 123 de țări, dr. Ana Aslan a primit peste 130 de mii de scrisori, adresându-i-se pentru tratament geriatric. Aceste scrisori sunt păstrate într-o bibliotecă a Institutului de Geriatrie din București, care astăzi îi poartă numele. Dacă fiecare scrisoare primită ar avea în medie două file, ar însemna că, dacă ar fi copiate, s-ar scrie 1.000 de volume a câte 260 de pagini fiecare.

Anei Aslan i s-au acordat o serie de diplome și a îndeplinit mai multe funcții în Institute și organisme naționale și internaționale cu caracter medical. Astfel, în decursul vieții sale, a făcut parte din 41 societăți și organizații medicale sau social-umanitare și culturale din România și din străinătate.

A fost decorată cu 9 ordine și medalii românești și 24 ordine și medalii străine.

Ana Aslan a avut peste 255 de intervenții și comunicări științifice la Congrese și sesiuni științifice naționale și internaționale cultural-științifice. Este prezentă în 10 mari enciclopedii ale lumii.

În sfârșit, lista lucrărilor publicate (singură sau în colaborare) se ridică la 342.

A fost declarată cetățean de onoare a orașului Azuga.

La împlinirea vârstei de 90 de ani, în plină forță intelectuală, dr. Ana Aslan a fost sărbătorită de Academia Română, cu prețuire și dragoste.

Deci, așa cum spuneam, doamna dr. Ana Aslan, fixându-mă în ochi, m-a chestionat cine sunt și unde lucrez, exprimându-și cu politețe bucuria că mă cunoaște.

– *Mulțumesc, am răspuns. Și eu sunt onorat de a vă face cunoștința. Despre dumneavoastră știu multe lucruri bune, cine sunteți, ce faceți, de ce notorietate publică vă bucurați. Acum stăm alături și sunt fericit pentru aceasta.*

După astfel de „politețuri”, de altfel sincere, am abordat diverse subiecte, din care redau o discuție legată de activitatea sa, pusă în slujba oamenilor. Mi-a mărturisit cu sinceritate că are 82 de ani. Pielea feței îi era întinsă, având ochi ageri, auzul bun, mintea îi lucra bine. Știa să zâmbească cu farmec feminin. Cred că propriile sale medicamente, de sine înființate, îi fuseseră de mare folos. Aveam impresia că a descoperit „ceva” din secretul îmbătrânirii lente.

Dialogul pe care l-am avut cu marea savantă Ana Aslan, de trei ore, cât am stat alături, a fost plăcut și util:

– *Nu aveți mai mult de 40-42 de ani.*

Am zâmbit, răspunzându-i diplomatic:

– *Încep să îmbătrânesc și eu, potrivit legilor firii...*

- *Da, da, mă aprobă...*

Încerc s-o provoc la vorbă.

– *Stimată doamnă, vă rog să-mi spuneți de când începe omul să îmbătrânească?*

– *De la 30 de ani... De la această vârstă se modifică enzimele. Este necesar ca omul să-și păstreze greutatea corporală de la 30 de ani... Atunci este bine, pentru evoluția ulterioară.*

– *Alimentația are influență mare asupra longevității? întreb eu.*

– *Desigur. Grăsimile, băutura și dulciurile sunt dușmanul omului. Acestea produc ateroscleroza. Omul trebuie să consume proteine, respectiv carne, ouă, fructe, legume.*

– *Băutura, nu?*

– *Puțină... Un pahar pe zi este suficient.*

Apoi, gustând dintr-o „Fetească de Nicorești”, continuă:

– *Vinul acesta este cam dulce. Mie nu-mi plac vinurile dulci. Prefer vinurile seci, Rieslingul de exemplu.*

După o scurtă pauză, intervine:

– *Eu mă pricep la vinuri. De exemplu, acest vin are parfum, este tare, având peste 12-13 grade... Îi trebuie sifon. Vinurile franțuzești sunt mai bune pentru masă, pentru că nu sunt așa de tari. Dar... nu se păstrează bine. Uneori sticlele înfundate cu vin franțuzesc te înșeală. Unele sunt excelente, iar altele parcă ar fi apă chioară.*

Servim din meniul bogat care ni se oferă la această recepție. Ni se servește vin „Cabernet”. Ana Aslan îl gustă cu atenție de specialist și-mi spune:

– *Acesta este un vin catifelat. Este mai bun decât „Feteasca” de dinainte...*

Gust și eu din licoarea roșie. Are dreptate. Este mai bun. Într-adevăr, se pricepe la vinuri. Îmi mărturisește:

– *Acum am sosit din Mexic. Am vizitat și Venezuela... Am sosit cu un „Concorde”, în 6 ore și 12 minute. Excelent! Îmi place grozav de mult să călătoresc cu avionul.*

Apoi adaugă:

– *Am avut în viața mea două „bobby”-uri. Probabil, pentru că am spirit de aventură. Întâi, am vrut să mă fac aviatore, dar nu m-a lăsat mama, care era văduvă, săraca. Apoi, medicina, la care de asemenea familia mea s-a opus. Dar n-am scăpat de ea. Lucrez în cadrul medicinii, de-o viață. Dimineața, la orele 7, sunt la spital. Aici lucrez toată ziua și mă simt bine.*

O întreb, în continuare:

– *Vă place, doamnă, să călătoriți?*

– *Da, foarte mult. Și călătoresc singură. La vârsta mea mă descurc bine. Urc scările destul de bine. La coborâre, însă, nu sunt totdeauna singură.*

Muzica discretă prezentă la recepția oficială se aude plăcut. Vioara dă tonul general. Din când în când se aud acorduri de pian. Repertoriul este bogat: valsuri, operetă, tangouri, cântece populare. Se remarcă „Balada” lui Ciprian Porumbescu și „Ciocârlia”... Ana Aslan, când aude valsul „Valurile Dunării” al lui Ivanovici, îl elogiază, fiind bucuroasă că îl poate auzi din nou în această seară. Sunt de acord cu spusele sale... Intervin în discuție:

– *Știi, doamnă, acesta este un vals românesc. Ar putea fi celebru în lume. Dar nu se cunoaște. Ar trebui să-l difuzăm în toate țările lumii. Să intre în patrimoniul muzical universal. La fel ar trebui să vorbim despre George Enescu și să-i cântăm opera sa mai mult, fiind inclusă în repertoriile tuturor filarmonicilor românești și străine.*

Insist, vorbind despre personalitatea lui Ivanovici, fost dirijor de muzică militară. Apoi îi prezint aprecierile mele despre compozitorul nostru Ciprian Porumbescu, plecat în eternitate la o vârstă atât de fragedă. Se uită la mine atentă, privindu-mă cu interes.

– *Observ că sunteți un om citit.*

Zâmbesc cu subînțelesuri:

– *Mă rog, am citit și citesc permanent. Am și o bibliotecă personală, destul de mare, de peste 15.000 de volume.*

Mă privește mirată, dar și cu bucurie.

– *E formidabil! Excelent! Așa trebuie să facă fiecare intelectual. Ca dumneavoastră...*

Apoi îmi lansează o invitație:

– *Veniți pe la mine să facem un tratament preventiv. Este bun pentru sănătate, în general, pentru regenerarea creierului. De la 45 de ani, omul trebuie să se trateze preventiv. Acest lucru l-am spus multor oameni.*

Apoi continuă:

– *Anul trecut m-a primit președintele Senegalului Leopold Segar Shenghor. Am luat masa cu el și cu soția sa... în intimitate, la reședința lor. Este un poet african mare. Mi-a oferit câteva cărți.*

O întrerup:

– *Am citit, recent, o poezie superbă a lui Shenghor, intitulată „Măștile”, în traducere românească. Mi-a plăcut. Este un elogiu adus străbunilor săi. V-o recomand.*

Se uită cu plăcere la mine:

– *Da?! O voi citi și eu imediat ce ajung acasă. V-am spus că am poeziile sale, în limba franceză, cu dedicație.*

Continuăm discuția:

– *Spuneți-mi, stimată doamnă Aslan, prin ce miracole reușiți să mențineți omul să fie tânăr cât mai mult?*

– *Simplu! Printr-un tratament medical și o alimentație științifică. Tratamentul cu „Gerovital” și „Aslavital”, făcut la timp și metodic, face ca omul să îmbătrânească mai greu și să-l mențină în putere. Acesta trebuie completat și cu o alimentație rațională, adecvată în raport cu vârsta.*

– *Ca de exemplu?* intervin eu.

– *De regulă, regimul bogat în vegetale este foarte indicat, respectiv zarzavaturi multe, rădăcinoase și fructe de orice fel, în raport de sezonul anului. Nu este indicat ca oamenii să consume carne grasă, de exemplu de porc, ci să se hrănească mai bine cu carne de vită, de pasăre, de pește...*

Face o scurtă pauză, continuând:

– *Bineînțeles, să se hrănească, nu să mănânce mult și fără măsură. Câte puțin și cât mai des...*

Am intervenit din nou:

– *Dacă omul ar respecta cele ce spuneți dumneavoastră despre alimentație și cu tratamentul pe care îl recomandați, câți ani ar trebui să trăiască?*

Ana Aslan a zâmbit frumos, cu fața sa albă și trăsăturile simple, puțin prelungite, spunându-mi:

– *După părerea mea, oamenii ar putea trăi, în mod obișnuit, o sută de ani și chiar mai mult. Dar aceasta este posibil numai dacă duce o viață decentă, controlată, fără abuzuri și făcând tratament cu „Gerovital” și „Aslavital”.*

– *De la ce vârstă ar trebui să încep tratamentul?* am întrebat eu.

– *Ce să vă spun, domnul meu... Dumneavoastră ce vârstă aveți acum?*

– *În jur de cincizeci de ani...*

– *Aceasta este vârsta cea mai potrivită pentru a începe un tratament științific adecvat, ca să fie încetinit procesul de îmbătrânire. La vârsta de cincizeci de ani, pentru tratament, nu este nici prea devreme, nici prea târziu... Este tocmai bine. Dar în viață nu se întâmplă așa cum ar trebui. Oamenii vin de regulă la tratament după ce au trecut de 65 de ani; mai precis, după 70 de ani. Unii chiar după ce au pășit peste pragul de 80 de ani. Or, sunt și eu om, nu sunt Dumnezeu, să fac minuni. Sunt un medic care-i ajută pe oameni. Cu mijloace omeneste. Eu nu am har divin ca Cel de Sus... M-ați înțeles?*

– *Desigur, înțeleg foarte bine, i-am răspuns eu. Mă iau exemplul pe mine. Un gând mă îndeamnă acum, după ce m-ați convins, să vin la dumneavoastră și să-mi spuneți ce trebuie să fac. Un alt gând însă mă avertizează că nu am să mă țin de cuvânt...*

– *Vedeți? Așa gândesc majoritatea covârșitoare a oamenilor. Nu au voință. Și atunci ei pierd trenul spre longevitate. Când au trecut de 70 de ani, își aduc aminte de tratamentul meu și de Gerovital. Unii, nici atâta. Avem aici, la București, un „Institut Național de Geriatrie și Gerontologie”. Aici, vin la tratament un număr important de oameni. Dar este prea puțin. Ar trebui să fie secții cu această specialitate la toate spitalele mari din orașele importante. Să poată beneficia de acest tratament și asistență medicală de specialitate cât mai mulți oameni. Dar, nimeni nu înțelege această necesitate. A mai rămas tratamentul individual în baza medicamentelor procurate de la farmacii. Dar această posibilitate nu este o acțiune organizată.*

– *Da, da, am spus... Aveți dreptate... Ar trebui făcut ceva. Eu cred că trebuie asigurate fondurile necesare de la bugetul statului. Mai rămâne ca Ministerul Sănătății să ia această problemă în mâinile sale și să o rezolve.*

– *Așa e, a răspuns cu un surâs trist doamna Aslan.*

Probabil că era sigură că acest lucru nu se va face. Încerc să aflu și alte aspecte:

– *Scumpă doamnă Aslan. Cum este apreciat medicamentul dumneavoastră în străinătate?*

– *Destul de bine. În unele țări mai bine decât este apreciat în România. Sunt cereri importante pentru exportul unui astfel de medicament. Pe de altă parte, sunt solicitări ale unor cetățeni străini de a fi tratați aici, la București, la Institutul Național. În unele perioade, numărul de paturi este insuficient față de solicitări. Totodată, eu m-am deplasat permanent în străinătate pentru a prezenta calitățile medicamentului românesc, cât și a asigura asistența de specialitate. Așa, de exemplu, am făcut o serie de tratamente unor oameni importanți în țările arabe, în SUA, Canada, Anglia, Franța, Italia, Japonia și multe alte țări. Peste o săptămână voi pleca în Arabia Saudită, la cererea unor persoane, chiar din familia regală, pentru a fi tratați. Din păcate, m-au solicitat destul de târziu. Ei au peste 70 de ani. Așa cum spuneam, la 70 de ani nu este ca la 50 de ani...*

– *Cu cine vă deplasați în străinătate? Cine vă însoțește?*

– *Cum, cu cine? Singură. Doar cu medicamentele necesare, pe care le iau cu mine. M-am obișnuit cu călătoriile lungi. Avionul mă duce la destinație, iar acolo sunt așteptată de cei care m-au solicitat. Sunt primită ca o regină, mai ales în Arabia Saudită, unde am mai fost...*

Apoi se uită „hoșește” cu ochii săi vioi:

– *Credeți că nu sunt capabilă să mă descurc singură? Să nu vă faceți probleme, deși nu mai sunt tânără...*

O privesc cu înțeles și simpatie. Ana Aslan este trecută de 80 de ani. Dar este vioaie în mișcări, la vorbă și mai ales la gândire. Îmi place. Sunt fericit că am fost împreună în această seară. Este o femeie admirabilă. Și nu orice femeie. În fața mea stă o femeie-savant, al cărui nume este cunoscut în numeroase țări și amintită în cercetări științifice internaționale.

Am trecut apoi la alte subiecte, aducând în discuție relațiile româno-franceze. Nu știam atunci că peste câțiva ani aveam să fiu desemnat Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în Franța, cât și Ambasador al României la U.N.E.S.C.O.

A fost o seară agreabilă, ocazionată de dineul oficial dat în onoarea președintelui francez. Dar recepția, spre părerea noastră de rău, s-a terminat. Totuși, îmi mai spune:

– *Îmi pare bine că v-am cunoscut și că am stat o seară împreună. Vă aștept să veniți la mine la „Institutul de Geriatrie”. Mai stăm de vorbă.*

Rămân cu o impresie excelentă despre Ana Aslan, care, deși este o savantă de renume mondial, are manifestări omenești, pline de modestie...

După ce cei doi președinți s-au ridicat de la masă, trecând prin culoarul liber dintre mese, ne-am ridicat și noi. Ne-am despărțit de comensii noștri, eu rămânând în continuare cu doamna dr. Ana Aslan, acompaniind-o spre ieșire. Când am ajuns la scările de marmură albă, frumos realizate arhitectural, înainte de a coborî, i-am oferit brațul meu:

– *Vă ofer brațul, pentru a coborî împreună, am zis eu.*

Doamna Aslan se oprește din mers, mă privește insistent, aproape provocator, și mă întreabă:

– *Dumneavoastră îmi oferiți brațul pentru că sunt în vârstă sau din curtoazie?*

Am roșit puțin, dar am răspuns imediat, fără ezitare:

– *Bineînțeles că din curtoazie. Din cavalerism.*

– *Atunci sunt de acord.*

Și mă prinde de braț, strângându-mă.

Am admirat împreună interiorul care adăpostise dineul oficial. În curtea Palatului, am condus-o până la mașina care o aștepta. I-am sărutat politicos mâna:

– *Sunt încântat că am avut onoarea să vă cunosc și să cinăm împreună. Vă doresc tot binele din lume!*

– *Și eu am fost bucuroasă să vă cunosc. Sper că ne vom mai întâlni. Și nu uitați că vă aștept la Institut. Noapte bună!*

Și mașina condusă de un șofer tânăr a dispărut în negura nopții. M-am îndreptat către casă, cu bucuria că seara aceea a fost minunată. Și o spun cu toată sinceritatea.

*

În primăvara anului 1982, Adela, directoarea mea de cabinet de la Ministerul de Finanțe, mă anunță că la telefon e „doamna Ana Aslan”. Îmi face legătura. La capătul telefonului aud o voce cunoscută:

– *Bună ziua, domnule ministru. Sper că nu m-ați uitat „definitiv” și nici de întâlnirea agreabilă pe care am avut-o cândva, mi-a spus cu umor dr. Ana Aslan.*

– *Vă sărut mâna, stimată doamnă doctor. Sunt fericit că vă aud și vă spun cu mâna pe inimă că nu v-am uitat nicio clipă, m-am grăbit să-i răspund.*

Au intervenit apoi, în cadrul convorbirii, o serie de amabilități, fiind bucuroși realmente că ne reuzim, exprimându-ne dorința să ne și revedem.

– *Știți de ce v-am deranjat? a preluat inițiativa dr. Ana Aslan.*

– *Numai dacă îmi spuneți, i-am răspuns pe loc.*

– *Iată despre ce e vorba. La Institutul pe care îl conduc mai am nevoie de ceva bani la buget. Sumele din anul acesta nu-mi ajung pentru ceea ce mi-am pus în gând. Vreau să achiziționez ceva aparatură din țară și din străinătate, ceva mobilier, să fac ceva reparații și multe altele. Cum trebuie să procedez ca să obțin ceva fonduri? Mă puteți ajuta?*

După ce am ascultat-o cu atenție, i-am răspuns, încurajând-o:

– *În primul rând, trebuie să cereți, să faceți o adresă scrisă, să arătați necesarul, scopul cheltuielilor, cu justificarea lor.*

– *Și mă ajutați? Cererea o fac repede. În două zile sunt cu ea la dumneavoastră, la Ministerul de Finanțe.*

– *Vă aștept cu plăcere.*

Fac o pauză și adaug:

– *Vă sfătuiesc să treceți o sumă mai mare, ca specialiștii mei care examinează cererea să aibă de unde tăia, justificându-și într-un fel exigența. Adică să fie înlăturate exagerările. M-ați înțeles?*

– *Perfect... Mă voi conforma.*

Peste câteva zile, m-am bucurat să o revăd în biroul meu. Ne-am îmbrățișat, de data aceasta, ca vechi cunoștințe. Am servit câte o cafea „slabă” și un suc de portocale.

Am citit cererea ce mi-a fost adresată și i-am spus: „Este în regulă”. I-am promis că o voi sprijini ca Institutul Național de Geriatrie să funcționeze bine.

Ne-am amintit de discuția purtată la recepția oficială dată în cinstea președintelui francez Valéry Giscard d’Estaing. Ne-am amuzat de cele discutate atunci. Mi-a imputat, „certându-mă”, că nu m-am dus să încep „o cură de tratament cu «Gerovital»”. Când i-am spus că am 52 de ani, mi-a răspuns că „încă nu este timpul trecut” și să mă mai gândesc la asta.

I-am povestit că o întâlnire asemănătoare pentru acordarea unor fonduri de la buget am avut-o și cu Prea Fericitul Patriarh al României, Justin Moiescu, pentru majoritatea salariilor la preoți și repararea unor biserici, monumente istorice și de arhitectură. I-am spus și Prea Fericii Sale atunci ca „mai întâi să ceară tot așa, mai mult, ca să poată să se și reducă la analiză”, fapt care s-a rezolvat favorabil. S-a majorat bugetul pentru culte, iar patriarhul mi-a spus atunci că a auzit despre mine că „sunt un om cumsecade”. A râs cu poftă.

Ne-am despărțit acum ca doi prieteni. În anul acesta, ca și în următorul, bugetul institutului a fost asigurat cu importante sume de bani. Nu știam atunci că era ultima oară când am putut-o vedea.

În anul 1986, eu am plecat în diplomație, la Paris, ca Ambasador Extraordinar și Plenipotențiar al României în Franța.

La 19 mai 1988, de ziua înălțării Domnului, dr. Ana Aslan s-a stins din viață, ca urmare a unei boli nemiloase. Despre moartea sa am aflat la Paris, din presa pe care o primeam din țară. Mi-a părut nespuse de rău. Am regretat-o sincer.

A fost înmormântată, după cum am aflat, în cavoul familiei Kalindero-Danielopolu din cimitirul Bellu.

Când voi ajunge în București, voi pune în semn de omagiu și cinstitoare câteva flori proaspete. Dumnezeu să o aibă în pază.

*

În aprilie 2001, am stat două săptămâni cu soția mea pentru un tratament la Institutul Național de Geriatrie și Gerontologie „Prof. dr. Ana Aslan” de la Otopeni. Deși Institutul stătea mai bine decât alte unități spitalicești din țară, mereu în scăderea calității asistenței medicale, datorită unor dificultăți materiale, totuși, se simțea lipsa solicitărilor din partea populației. Se simțea și lipsa dr. Ana Aslan, cea care a adus un nou concept în medicină, acela geriatric. Aici, mai nou, printr-un program „Tempus”, s-a deschis Centrul de Cercetare pentru boala Alzheimer, de altfel singurul din țară.

Cred că Institutul Național de Geriatrie și Gerontologie de la Otopeni trebuie să renască. Atunci, cred că de acolo, din Paradis, unde dr. Ana Aslan privește pe Pământ, se va bucura.

Cu prilejul împlinirii a 50 de ani de existență a Institutului Național de Geriatrie și Gerontologie „Prof. dr. Ana Aslan”, directorul ei, prof. dr. Alexandru Șerbănescu, a dat unui cotidian un scurt interviu. Astfel, directorul Institutului afirmă că „Institutul a fost înființat de prof. dr. Ana Aslan, care, prin această unitate, a adus un concept nou în medicină, acela de geriatrie. În acest domeniu, România are prioritate absolută în lumea întreagă”.

Totodată, mai spune că „România este singura țară din Est care a semnat la Paris, făcând parte din Consorțiul European pentru studiul bolii Alzheimer și dezvoltarea geriatriei în Europa”.

Profesorul dr. Alexandru Șerbănescu avertizează că „dacă un vârstnic întrerupe brusc activitatea intelectuală, viața lui se va sfârși mai curând”. În final, actualul director ne-a asigurat că „la Otopeni, clinica Institutului este cea mai aproape de standardele internaționale, atât din punct de vedere al cazării, cât și al posibilităților terapeutice”.

M-am bucurat să aflu că la zece ani de la trecerea sa în neființă, sub egida Institutul Național de Gerontologie și Geriatrie „Prof. dr. Ana Aslan”, un colectiv format din Răzvan Nicolescu, Theodora Pali și Ileana Turcu, sub conducerea Theodoriei Pali, cu sprijinul Primăriei Municipiului Brăila, au tipărit cartea *Ana Aslan – in memoriam*, un omagiu binemeritat al mării dispărute, pentru care aceștia merită toate felicitările.

Din istoria fotbalului românesc. Turneul echipei F.C. Liverpool în România (1936)

Dr. Ștefan GRIGORESCU

Urziceni

Prima vizită a unei echipe de fotbal engleze în România a avut loc în anul 1927, când Oxford City a jucat la București cu Juventus-ul local (0-0) și la Timișoara, cu echipa Chinezul, în fața căreia a pierdut (1-5)¹. Dar această echipă era una universitară și din lumea secundară a fotbalului englez, așa că turneul său a fost considerat ca fiind „într-o vreme când foot-ballul era în starea primară a oricărui început”². Drept urmare, turneul efectuat de echipa F.C. Liverpool la București, în anul 1936, a fost considerat, pe bună dreptate, drept primul turneu veritabil al unei echipe de fotbal din Anglia în România.

Fără să fie campioana Angliei sau câștigătoarea cupei, echipa din Liverpool evolua în cea mai puternică ligă din lume, obținuse rezultate frumoase, inclusiv în fața campioanei Arsenal Londra și ocupase în sezonul 1934-1935 locul al șaptelea în campionat. Despre viitorii adversari ai echipelor românești, ing. Balaci, președintele echipei Ripensia Timișoara, declara: „Cred că niciodată țara noastră nu a adăpostit un team mai bun ca al echipei engleze. E pentru prima oară în istoria fotbalului românesc când o formație din prima ligă profesionistă a Angliei joacă în capitala noastră. F.C. Liverpool este clasată printre primele în campionatul englez, alături de Manchester City. Este singura rivală a celebrei formații Arsenal”³. Englezii au avut stabilite două meciuri, primul în 1 iunie 1936 cu Venus București, cea mai puternică echipă a capitalei, și al doilea în 2 iunie 1936, cu Ripensia Timișoara, campioana entităților a României, ambele meciuri fiind programate pe arena Venus, din Splaiul Independenței.

Presa epocii consemna că „după multă așteptare, o echipă engleză va juca pe teren românesc. F.C. Liverpool, faimoasa echipă engleză, debutează azi pe arena Venus. Spectatorii vor avea ocazia să vadă la lucru una din cele mai puternice echipe de pe continent. Debutul de astăzi al englezilor va fi cel mai mare eveniment al sezonului [...]”⁴. Amintitul președinte al clubului Ripensia considera că „pentru Venus și Ripensia, matchul cu F.C. Liverpool va fi cel mai greu din carieră. Totuși, consider că vor face o figură frumoasă, reprezentând cu demnitate soccerul românesc, în fața celei mai autorizate formații britanice”⁵. Echipa F.C. Liverpool a ajuns în București cu trenul, în seara de 26 mai 1936, venind din Iugoslavia, unde jucase trei meciuri, după ce prima dată se oprise în Cehoslovacia. La Praga învinsese selecționata orașului Praga (Sparta+Slavia) cu 4-2, iar în Iugoslavia pierduse surprinzător cu 1-5 în fața echipei Gradjanski Zagreb, câștigase cu 2-0 în fața lui Beogradski și pierduse în partida revanșă cu 2-3.

În presa română, jucătorii englezi erau prezentați elogios, astfel: „În poartă va apărea unul dintre cei mai buni portari ai Angliei și care este A. Hobson, student în ultimul an la drept. La vârsta de 18 ani a fost campion universitar la 110 metri garduri și la săritura în înălțime. D.E. Dabbs, fundaș dreapta, joacă de 12 ani foot-ball. Este student la Oxford, în ultimul an. Joacă hockey pe gheață și pe iarbă. E. Blenkisop, fundaș stânga, a fost de 40 de ori internațional și ani de-a rândul căpitanul echipei naționale a Angliei. M. Busby, half dreapta, a jucat la Manchester City și este cel mai înalt half din Anglia. T. Bradshaw, half centru, este cel mai bătrân jucător, are 31 ani. A jucat de multe ori în echipa Scoției. R. Savage, half stânga, este o tânără speranță; urmează literale. Este unul dintre cei mai buni scimeuri. B. Niawertnys, extrema dreaptă, este unul dintre cei mai buni shooteri ai clubului. Posedă la perfecție arta demarajului, alergând suta de metri în 10'8”. Taylor, inter dreapta, are 18 ani; a terminat anul acesta liceul. Joacă football de 6 ani. Fred Howe, centru înaintaș, este posesorul unui shoot uimitor. Este ingi-

¹ *Adevărul*, Anul 50, No. 16059, marți 2 iunie 1936, p. 6-a.

² *Adevărul*, Anul 50, No. 16058, luni 1 iunie 1936, p. 6-a.

³ *Adevărul*, No. 16059, p. 6-a.

⁴ *Dimineața*, Anul 32, No. 10574, 3 iunie 1936, p. 12-a.

⁵ *Adevărul*, No. 16059, p. 6-a.

ner chimist; practică natația și canotaj. H. Eastham, inter stânga, este fratele faimosului internațional; practică atletismul. Taylor, extrema stângă, este foarte subtil; se bucură de porecla *extrema sburătoare*, datorită vitezei sale; este avocat, fiind posesorul unei averi foarte mari”⁶.

Înainte primului meci, fotbalistii englezi s-au plimbat prin capitală și au făcut o excursie pe Valea Prahovei, vizitând Sinaia. A doua zi, s-au antrenat pe arena din Splaiul Independenței, în fața publicului venit să vadă pentru prima dată fotbaliști englezi, renumiți pentru tehnica lor, fapt confirmat pe deplin⁷. În primul meci, desfășurat în ziua de 1 iunie 1936, F.C. Liverpool a învins echipa Venus București, cu scorul de 4-1 (1-0). Întâlnirea s-a desfășurat în fața a 15.000 de spectatori, pe un timp ploios și a fost arbitrată de C. Ceureanu. Inițial, bucureștenii anunțaseră că îi vor împrumuta pentru meci pe Demetrovici de la Chinezul Timișoara și pe Mercea de la Gloria C.F.R. Arad, dar ulterior au renunțat⁸. Scorul a fost deschis de Hanson în minutul 20, iar în minutul 46 a înscris Howe pentru 2-0, apoi Niuwenhuys a înscris pentru 3-0 în minutul 60, după care a redus din scor Gavrilescu în minutul 70, scorul final fiind stabilit de Howe, în minutul 87: 4-1. Cronicarul meciului a consemnat că „englezii au prilejuit un spectacol cum de puține ori am avut ocazia să admirăm. Deși s-a făcut mult caz pe chestia jocului *bărbătesc* pe care-l practică, englezii au jucat foarte *fair*, fără durități și fără a provoca incidente. Venus, apreciind valoarea adversarului și loialitatea de care a dat dovadă, s-a purtat la fel de cavalereste. [...] Oaspeții au desfășurat un joc clar, bazat pe pase de la jucător la jucător și au tras la poartă din orice poziție”⁹. F.C. Liverpool a prezentat formația: Hobson – Blenkinsop, Dabbs, Savage, Bradshaw, Busby, Niuwenhuys, Taylor, Howe, Roberts, Hanson. Venus București a prezentat formația: Ghenea – Sfera, Albu, Bărbulescu, Eissenbeiser, Mihăilescu, Gruin, Sepi, Gavrilescu, Petea Vâlcov, Unguroiu¹⁰.

Delegația echipei F.C. Liverpool la Legația Marii Britanii din București. După *Ilustrațiunea Română*

În al doilea meci, jucat pe 2 iunie 1936 pe aceeași arenă, în fața a 15.000 de spectatori, F.C. Liverpool a întâlnit pe Ripensia Timișoara, de care a dispus cu 2-1 (1-1), într-un meci arbitrat de cel mai bun arbitru român al vremii, Denis Xifando. Lovitura de începere a meciului a fost dată de către Aurel Toma, campion european de box profesionist la categoria pană. Scorul a fost deschis de Ripensia, prin Dobay, în minutul 35, care a trimis fulgerător în poartă mingea primită de la Petea Vâlcov, împrumutat pentru acest meci de la Venus. În minutul 43, englezii au egalat prin Hanson, iar în minutul 88, Howe a adus victoria echipei sale.

Cronicarul meciului a consemnat: „Faptul că au obținut victoria se datorește în mare parte neșansei atacanților timișoreni și mai ales insuficienței lui Ciolac. [...] Este incontestabil că oaspeții meritau victoria. Au fost superiori atât din punct de vedere tehnic, cât și fizic. Astfel cum s-a desfășurat însă jocul, timișorenii aveau totuși posibilitatea să câștige, sau cel puțin să termine la egalitate”¹¹. Din echipa engleză s-au remarcat îndeosebi Bradshaw, Howe, Hobson și Hanson, iar din cea română Pavlovici, căruia nu i se pot reproșa golurile, Lakatos, Petea Vâlcov și Dobay. Au fost criticați Ciolac, „in-

⁶ *Dimineața*, No. 10574, p. 12-a.

⁷ *Universul*, Anul al 53-lea, Nr. 149, luni 1 iunie 1936, p. 2.

⁸ *Dimineața*, No. 10574, p. 12-a.

⁹ *Universul*, Anul al 53-lea, Nr. 152, joi 4 iunie 1936, p. 6.

¹⁰ *Ibidem*. Pe larg, meciul a fost prezentat și în *Gazeta Sporturilor*, Anul XIII, No. 2067, miercuri 3 iunie 1936, p. 3, sub titlul *F.C. Liverpool a învins Venus cu 4-1 (1-0)*, semnat de Ion Vornicu.

¹¹ *Universul*, Anul al 53-lea, Nr. 153, vineri 5 iunie 1936, p. 6.

dolent, a stricat multe situații clare”, și Bindea, „n-a tras la poartă când a trebuit”¹². F.C. Liverpool a prezentat formația: Hobson – Dabbs, Blenkinsop, Busby, Bradshaw, Savage, Niuwenhuys, Taylor, Howe, Eastham, Hanson. Ripensia Timișoara a prezentat formația: Pavlovici – Burger, Hocsary, V. Chiroiu, Kotormany, Lakatos, Bindea, Beke, Ciolac, Petea Vâlcov, Dobay¹³.

După cele două meciuri, cronicarii sportivi ai timpului au apreciat că, dintre toate echipele străine de fotbal care vizitaseră până în vara anului 1936 România, fie austriece, fie cehe, fie italiene, fie franceze, fie olandeze etc., cea mai bună a fost, de departe, F.C. Liverpool, care „incontestabil, a reușit să arate un football așa cum trebuie jucat”¹⁴.

După ce la Balcaniada desfășurată la sfârșitul lunii mai 1936 asistaseră la meciuri mai mulți spectatori decât oricând în România, grație popularității în creștere a fotbalului, precum și condițiilor oferite de moderna arenă Venus, la cele două meciuri ale echipei engleze au asistat însumat 30.000 de spectatori, ceea ce pentru România acelor timpuri a însemnat foarte mult. Drept urmare, se consemna că „e adevărat că spectatorul nostru, dorind să cunoască valoarea soccerului englez, a populat până la refuz tribunele arenei din Splaiul Independenței”¹⁵.

A fost evident că spectacolul oferit de F.C. Liverpool în cele două meciuri, cu cele mai bune echipe din România anului 1936, Venus și Ripensia, a fost de cel mai înalt nivel. Nu e mai puțin adevărat că, în bunul stil românesc, deși Ripensia a arătat un nivel european al fotbalului practicat, și pe care avea să îl confirme în anii următori în întâlnirile din Cupa Europei Centrale, unii cronicari sportivi, laudând prestația fotbalistilor englezi, au avut numai critici la adresa echipelor române. În *Curentul*, care de altfel era în „război” declarat cu F.R.F.A., analizând Balcaniada de mai devreme, se

Venus – Liverpool. După *Gazeta Sporturilor*

ajungea la turneul echipei Liverpool, astfel: „S-a văzut, din cele două întâlniri cu englezii, cât de puțin cunosc jucătorii noștri fotbalul. S-au observat la englezi lucruri atât de simple, atât de naturale și cu efecte atât de clare, încât ne întrebăm dacă până și patima selecționarilor și a Biroului Federal n-a amuțit. În fața eforturilor sleitoare și sterile ale echipierilor noștri, un picior englez, răspunzând unui reflex senin, rezolvă o fază, pe care atâția Bindea, Schwartzi, Kotormany, Ciolaci sau Bărbulești o înăbușesc cu floricele și figuri de balet, fără rost”¹⁶. Afirmății evident subiective, dincolo de care au rămas lecțiile de fotbal pe care ambasadoarea fotbalului englez, echipa F.C. Liverpool, le-a oferit în România anului 1936.

După cum bine concluziona ziaristul sportiv Ion Vornicu în *Gazeta Sporturilor*, în România „doar Ripensia și încă vreo două echipe știu să joace football. În Anglia, toate echipele joacă football, căci îl învață, ca pe orice altă știință”¹⁷.

¹² *Curentul*, vineri 5 iunie 1936, p. 2.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Adevărul*, marți 16 iunie 1936, p. 6-a.

¹⁶ *Curentul*, vineri 6 iunie 1936, p. 3.

¹⁷ *Gazeta Sporturilor*, Anul XIII, No. 2068, joi 4 iunie 1936, p. 3, Ion Vornicu, *F.C. Liverpool a învins Ripensia cu 2-1 (1-1)*.

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Sâmbătă 12 ianuarie 1974 – „Festivalul Marmația” – o reală stimulare a vieții folclorice maramureșene

Pentru a cincea oară în anii din urmă, ultimele zile ale calendarului au adus, spre vechea vatră a Țării Maramureșului, lume de peste tot, cât îi țara de mare, și chiar de mai departe, căci la a V-a ediție a sa, Festivalul de datini și obiceiuri laice de iarnă – Marmația, purtând însemnele unei temeinice tradiții, și-a câștigat popularitatea și prestigiul de adevărat eveniment artistic. Într-o săptămână, pe străzile și în sălile de spectacole ale orașului s-au desfășurat evenimente precum concerte, plugușoare, filme documentare, simpozioane sau comunicări științifice.

29 decembrie, ultima zi a festivalului și ziua paradei măștilor și formațiilor participante, a fost o adevărată revărsare de culori, de veselie, de viață. Au coborât maramureșenii de pe toate văile, precum apele primăvara, aducând cu ei în bătrâna cetate cu brâu de ape iz proaspăt de pădure și aburii cailor asudați, purtați în buiestru de călăreții care au deschis parada. Ceasuri la rând, prin fața miilor de oameni, înșirați de o parte și de alta a străzilor, au trecut – transformând centrul orașului într-un adevărat amfiteatru – formațiile participante, sute de artiști amatori de toate vârstele din județul nostru și din alte câteva județe ale țării, care alegorice, plugușoare și colindători, fluierași și trâmbițași, dubași, capre, formații de teatru popular și o mare varietate și bogăție de măști. [...]

(I. Ardeleanu-Pruncu)

Sâmbătă 12 ianuarie 1974 – Monografia municipiului Baia Mare

Producția editorială maramureșeană s-a îmbogățit cu volumul I al monografiei municipiului Baia Mare. Datorită muncii entuziaste a unui colectiv de cercetători ai trecutului localității – Aurel Feștilă, Ioan Pintilie, Ioan Cădariu, Ioan Sabău, Valeriu Achim – coordonat de conf. univ. dr. Mitrofan Boca, monografia amintită răspunde dezideratului cunoașterii aprofundate a istoriei locale, interesului firesc al omului zilelor noastre față de viața și trecutul de luptă al înaintașilor. Monografia municipiului Baia Mare abordează întreaga problematică proprie acestui gen de lucrări, de la cadrul geografic și dezvoltarea economică până la luptele sociale și evoluția culturii spirituale.

Migăloasa și aprofundata muncă de documentare întreprinsă de autori se evidențiază cu pregnanță în întinsele bibliografii pe capitole, cuprinzând majoritatea studiilor ce conțin informații cu privire la problemele tratate, precum și un abundent material arhivistic inedit. Volumul I al monografiei se deschide cu prezentarea cadrului geografico-geologic al depresiunii Baia Mare și al principalelor sale caracteristici geomorfologice, climatice, pedologice ș.a. Grafice, tabele și diagrame ilustrează textul redus la minimum cerut de o monografie istorică. Perioada care face obiectul volumului I se încadrează, cu preponderență, în feudalism, și anume de la primele atestări documentare ale orașului de la începutul veacului al XIV-lea până la revoluția burghezo-democratică din anii 1848-1849.

(prof. Liviu Tătaru)

Miercuri 23 ianuarie 1974 – Memoria slăvitului domnitor. 115 ani de la Unirea Principatelor Române

Faptele mari sunt nepieritoare, ele rămân, iar cei ce le-au înfăptuit au dreptul la cinstirea și prețuirea noastră.

Datoria urmașilor este de a veghea ca faptele marilor înaintași, ale celor ce s-au identificat profund cu năzuințele și aspirațiile maselor, cu nevoile de prosperitate și progres ale țării, să rămână veșnic vii în mintea și inima poporului.

Cu ocazia împlinirii unui secol de la moartea marelui domn și patriot – Alexandru Ioan Cuza, un grup de cercetători de la Institutul de Istorie și Arheologie din Iași publică, în semn de omagiu, volumul „Cuza vodă în memoriam”.

În ajunul mării sărbători a Unirii, ca un gest al cunoașterii, pios și necesar, spicuiam câteva date din viața și activitatea fostului domn, prezentate în volumul amintit.

Cuza vodă se trage dintr-o veche familie de dregători, moldoveni, ce trăia prin părțile Fălciului. Familia era destul de numeroasă, și printre înaintașii domnului întâlnim: un spătar, un hatman, un staroste de negustori și câțiva boieri mici, fără dregătorii.

Principele Moldovei și Țării Românești a văzut lumina zilei în 20 martie 1820 la Bârlad, tatăl său, Ioan Cuza, fiind ispravnic de Fălciu și apoi de Covurlui, iar mama sa, Sultana, era din Constantinopol, de origine greco-italiană.

Începe să învețe în casă, apoi la Iași la pensionul francez condus de Victor Cuenin, unde, între alții, îi are colegi pe viitorii săi colaboratori – Mihail Kogălniceanu și Vasile Alecsandri.

La Paris frecventează, un timp, cursurile Facultății de Drept, apoi se întoarce în țară și ocupă diferite funcții civile și militare. Între altele, este președinte al Judecătoriei de Covurlui la Galați, colonel și hatman al oastei, comandând de fapt oștirea Moldovei. [...]

(Ioan Sasca, profesor la Școala Generală Nr. 1 Baia Sprie)

Joi 24 ianuarie 1974 – Unirea națiunea a făcut-o: 115 ani de la Unirea Principatelor Române

În efervescenta revoluționară a anului 1848, o pleiadă de iluștri gânditori ca Bălcescu, Kogălniceanu, Alecsandri, Bărnăuțiu au demonstrat cu convingere necesitatea istorică a unității naționale. Pe plan politic, pentru realizarea efectivă a Unirii, au luptat, prin veacuri, mari voievozi. „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea poporului spre a o manifesta lumii”, scria Nicolae Bălcescu. Sunt cunoscute încercările de unificare națională sub forma vasalității pe timpul lui Iancu de Hunedoara și Ștefan cel Mare. S-a eternizat în memoria poporului nostru figura legendară a domnitorului Mihai Viteazul, care a reușit să unească, vremelnice, sub sceptrul său, în anul 1600, cele trei țări române, numindu-se „Domn al Țării Românești, al Moldovei și al Ardealului”.

În condițiile destrămării feudalismului și apariției relațiilor de producție capitaliste, unitatea națională devine o necesitate obiectivă, reclamată de cerințele logice ale dezvoltării societății românești. Numai într-un cadru național poporul român putea să devină liber, să scuture lanțul străin și să prospere. Astfel, Bălcescu considera că libertatea politică, „cea dintâi libertate”, se poate câștiga numai prin „întemeierea naționalității”. Unirea era socotită ca o importantă premisă a progresului social – „unită, România va înflori”.

Forțele progresiste de la mijlocul veacului trecut, conștiente de necesitatea și importanța vitală pentru destinele țării, a realizării unității naționale, au căutat să traducă în fapt idealul secular al poporului român. Clasele și păturile sociale aveau o poziție deschis unionistă. Burghezia, clasă în ascensiune, progresistă la acea dată, vedea în Unire mijlocul de a asigura o piață internă, națională, condiție pentru înflorirea industriei și comerțului. Boierimea mică și mijlocie se pronunța și ea pentru Unire, urmărind, în primul rând, dezvoltarea comerțului, în speță a celui cu cereale. Marea boierime, forță conservatoare, de teama pierderii privilegiilor ei de clasă, se împotriva, cu vehemență, Unirii, sprijinind din interior atitudinea potrivnică a Turciei și Austriei. Forța motrice a luptei pentru Unire au reprezentat-o masele

populare – masele țărănești, micii meseriași, negustorii, intelectualitatea progresistă – interesate de transformări democratice, sperând în obținerea unor libertăți sociale pentru care luptau de secole. Se cunoaște în acest sens poziția reprezentanților țărănimii în Divanurile ad-hoc, care au cerut cu însuflețire unirea celor două țări surori și realizarea unor reforme sociale menite a le îmbunătăți viața. [...]

(Florian Roatiș, profesor din Baia Mare)

Vineri 1 februarie 1974 – Inaugurarea căii rutiere Transamazonia

Una dintre cele mai importante căi rutiere ale lumii – Transamazonia – a fost inaugurată oficial miercuri de președintele Emílio Garrastazu Médici. Având o lungime totală de 5.400 de kilometri, această șosea proiectată și realizată în inima Americii de Sud, în zonele junglei Amazonului, a necesitat un mare volum de muncă și investiții. Construcția șoselei a început în august 1970, lucrându-se pe tronsoane ce porneau din direcții diferite. Joncțiunea s-a realizat la 15 decembrie anul trecut, în plină junglă, la 300 de km sud de orașul Manaus. Aici, au fost organizate, de altfel, festivitățile prilejuite de inaugurare. În ciuda numelui său, șoseaua nu întâlnește apele fluviului, care curg la o distanță medie de 300 de km de ruta transamazoniană.

De notat că Transamazonia – care are o lărgime de 75 de metri, dintre care numai șapte reprezintă partea carosabilă – a fost amenajată din pământ bătut, asfaltarea ei sau a unor porțiuni urmând să se facă atunci când traficul va depăși 600 de vehicule zilnic.

Sâmbătă 2 februarie 1974 – „Racheta de aur” pentru Ilie Năstase

Tenismenul român Ilie Năstase a fost desemnat cel mai bun jucător din lume pe anul 1973 și laureat al tradiționalului trofeu – „Racheta de aur”.

Întrunit la New York, juriul compus din 20 de ziariști de specialitate i-a acordat compatriotului nostru român 14 voturi.

În telegramele agențiilor internaționale de presă se subliniază faptul că Ilie Năstase a dominat cu autoritate ediția de anul trecut a „Marelui Premiu Filt”, câștigând șapte turnee și terminând învingător în „Turneul Maștrilor” disputat la Boston.

Pe următoarele două locuri au fost clasati australianul John Newcombe și americanul Stan Smith.

Sâmbătă 23 februarie 1974 – Eudoxiu Hurmuzachi – pionier al istoriografiei românești

An de an crește numărul personalităților culturii românești a căror valoare capătă consacrare internațională prin sărbătorirea lor la recomandarea U.N.E.S.C.O. Anul acesta este omagiat în întreaga lume istoricul Eudoxiu Hurmuzachi, de la a cărui moarte se împlinesc 100 de ani.

Născut la 1812, în Bucovina, la Cernăuca (regiunea Cernăuți), într-o familie de veche genealogie boierească, cu importante rosturi în viața politică a Moldovei, Hurmuzachi a cunoscut de tânăr realitățile din Imperiul Austriac: năzuința de emancipare națională a românilor ardeleni și bucovineni, piedicile puse de autoritățile imperiale în calea acestei năzuințe firești. Ca mulți alți tineri bucovineni, Hurmuzachi și-a propus să servească cauza națională a românilor cu arma scrisului. Era conștient de deosebita valoare a istoriei, ca știință, în deșteptarea conștiinței naționale a maselor și ca argument de bază în sprijinirea revendicărilor românești. Cunoștea, de asemenea, studiul incipient al utilizării izvoarelor documentare în istoriografia românească, care se baza, în special, pe cronicile românești și străine în reconstituirea trecutului.

Studiile juridice și istorice făcute la Viena i-au facilitat contactul cu bogatele arhive imperiale, care cuprindeau un număr apreciabil de acte conținând informații inedite cu privire la români și istoria lor. Pasiunea pentru cercetarea arhivelor nu era nouă la cărturarii noștri, printre pionierii acestei îndeletniciri numărându-se tinerii români transilvăneni trimiși pentru studii la Roma, încă din primele decenii ale secolului al XVIII-lea. Lipsa însă o colecție sistematică de documente istorice, instrument de lucru indispensabil unui istoric modern. Dispersarea prin arhivele europene a documentelor care cuprindeau informații cu privire la istoria românilor impunea un mare efort de culegere și punere în valoare a acestor prețioase izvoare istorice. Sarcina grea a elaborării unei astfel de opere și-a asumat-o Hurmuzachi. [...]

(Profesor Liviu Tătaru)

Miercuri 13 martie 1974 – Explorări Baia Mare – vicecampiona României

Recent încheiată, cea de-a 25-a ediție a campionatului republican trece în analele voleiului cu câteva note particulare: dinamoviștii bucureșteni câștigă pentru a cincea oară campionatul; pentru prima dată în istoria voleiului românesc locul secund este ocupat de formația Explorări; echipa Steaua, a cărei strălucire nu a fost deplină, a fost nevoită să cedeze locul unei echipe socotită, pe bună dreptate, revelația actualului campionat.

Ziarul *Sportul* (din 11 martie) consemnează: „Mai puțin așteptată, dar pe deplin meritată, este performanța formației Explorări Baia Mare, care a reușit să urce pe locul doi în ierarhia campionatului, datorită, în special, bunei comportări în turneul de la Timișoara, acolo unde a câștigat clar în fața principalei pretendente la locul secund, echipa Steaua. Grație unui setaveraj mai bun, elevii lui Alexandru Manț au urcat pe treapta a doua a podiumului, ceea ce înseamnă că ei vor reprezenta voleiul nostru la viitoarea ediție a competiției continentale a Cupei Cupelor. Este, așadar, un rezultat mai mult decât merituos, care incumbă, totodată, mari obligații...”.

Chiar dacă aprecierile la adresa echipei Explorări sunt mai generale și, pe alocuri, rezervate, noi trebuie să vedem adevăratele dimensiuni ale acestui succes. Pentru o echipă care promovează în prima divizie și obține, în același an, titlul de vicecampionă a țării nu este atât de ușor. Cu atât mai mult cu cât s-a clasat în fața unor echipe care au vechi tradiții în volei și dispun de posibilități mai mari de a-și forma un lot la nivelul cerințelor actuale. [...]

(Mihai Mureșan)

Sâmbătă 30 martie 1974 – Atlasul lingvistic român – Maramureș, vol. III

Cu fiecare nou volum al său, *Atlasul lingvistic al Maramureșului* dovedește că realitățile graiurilor din zona investigată sunt mult mai complexe decât se cunoștea până în prezent. O asemenea lucrare a devenit atât un instrument de lucru al științei limbii, care a încetat să studieze doar texte scrise, acordând o tot mai sporită atenție vorbirii vii, inclusiv graiurilor populare, cât și o neprețuită sursă pentru studierea istoriei. Căci un atlas lingvistic cuprinde cuvinte care reflectă cele mai diverse aspecte ale vieții materiale și spirituale a vorbitorilor, comparabil fiind cu un muzeu de istorie și etnografie, ale cărui piese (cuvinte) vorbesc despre civilizația din trecut și de azi, despre permanența locuitorilor pe un anumit teritoriu, despre legăturile lor cu populațiile învecinate.

Țara noastră se numără printre primele din lume care au beneficiat de un atlas lingvistic, cel al lui Gustav Weigand (1900), urmat de monumentalul *Atlas lingvistic român* (I. – Sever Pop, II. – Emil Petrovici), operă fundamentală pentru studiul graiurilor populare, cu care nu multe popoare se pot mândri.

Continuând strălucita tradiție, institutele și centrele de cercetări lingvistice ale Academiei Republicii Socialiste Române, cu sprijinul substanțial al conducerii partidului și statului nostru, au început elaborarea unui nou atlas lingvistic, pe regiuni, cu un chestionar de 2.500 de întrebări și cu o rețea de 1.000 de localități, pentru a aduna întregul tezaur al vorbirii populare și a surprinde studiul actual al graiurilor.

Atlasul lingvistic pe regiuni – Maramureș, vol. III, publicat de Institutul de Lingvistică și Istorie Lite-

rară din Cluj (autori: Petru Neiescu, Grigore Rusu, Ionel Stan), este unul dintre cele șapte atlase pe regiuni destinate studierii teritoriului lingvistic daco-român.

Volumul menționat cuprinde 333 de hărți, care urmăresc răspândirea în 20 de sate din Maramureșul istoric (Mara, Budești, Giulești, Berbești, Vad, Iapa, Săpânța, Hoteni, Oncești, Bârsana, Strâmtura, Rozavlea, Ieud, Dragomirești, Săcel, Moisei, Borșa, Vișeu de Sus, Petrova, Rona de Jos) a unor termeni referitori la păduri, îmbrăcăminte, timp, fenomene atmosferice, relief, școală, armată, administrație, meserii și agricultură. [...]

(Ion Faiciuc, cercetător științific la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară Cluj)

Vineri 5 aprilie 1974 – Funeraliile președintelui Georges Pompidou

Joi, la amiază, au avut loc în Franța funeraliile fostului președinte al Republicii, Georges Pompidou. Conform dorinței defunctului, ceremonia religioasă s-a desfășurat într-o mică bazilică din Paris, Saint-Louis-en-l'Île, în prezența familiei, a membrilor guvernului și a câtorva colaboratori și prieteni apropiați. Cortegiul funerar s-a îndreptat spre mica localitate Orvilliers, din apropierea capitalei, unde trupul neînsuflețit a fost înhumat. Pe mormânt a fost așezată o lespede de piatră cu inscripția „Georges Pompidou, președinte al Republicii, 5 iulie 1911 – 2 aprilie 1974”.

Duminică 7 aprilie 1974 – Prezență mai activă a cărții în mijlocul muncitorilor și țăranilor – Biblioteca orașenească din Târgu Lăpuș

Am vizitat deunăzi Biblioteca orașenească din Târgu Lăpuș, cu intenția de a vedea cum o instituție prestigioasă de cultură este prezentă, prin acțiuni specifice, în mijlocul oamenilor din raza orașului. Se poate spune că, ani în șir, această instituție a fost cotate ca una cu activitate foarte bună în județ, cu o meritorie prezență în mijlocul cititorilor. Într-o măsură oarecare prestigiul acesta este continuat și acum și nici nu ar fi fost motive, să le zicem obiective, de diminuare a activității cu cartea.

Cele două bibliotecare (Floare Buteanu și Silvia Militaru) sunt, după cum am aflat, bine pregătite, absolventă (Floare Buteanu) și în curs de absolvire (Silvia Militaru) a unei instituții de specialitate – Școala postliceală de biblioteconomie din București. Fondul de carte (peste 24.000 de volume), ca și condițiile materiale, permit desfășurarea unei activități bune, de ecou larg în public.

Din discuțiile pe care le-am purtat cu tov. Buteanu a reieșit că în anul trecut numărul cititorilor s-a ridicat la 1.014, aceștia împrumutând peste 14.000 de cărți social-politice, tehnice, beletristice, rezultând un indice de lectură de 14. Am dat aceste cifre spre a putea afirma, în temeiul datelor concrete, că nici numărul cititorilor și nici al cărților citite nu reflectă posibilitățile existente. Indicele de lectură este sub media pe țară (20 în mediul urban), numărul cititorilor fiind încă mic, raportat la numărul populației din Târgu Lăpuș. Pe de altă parte, nici compoziția solicitanților înscriși în fișe nu este dintre cele mai fericite. Din 431 de cititori existenți în fișele din acest an la data vizitei noastre, 275 erau elevi și numai 50 de muncitori și țărani, în condițiile în care structura populației este alta, bine cunoscută și de către lucrătorii bibliotecii. [...]

(V.R. Ghenceanu)

Sâmbătă 20 aprilie 1974 – Nicolae Iorga – drumețind prin Maramureș

Nicolae Iorga a fost un pasionat călător pe meleagurile țării și ale lumii. Memoriile sale de călătorie stau mărturie a neostoitei sale pasiuni de a cunoaște în chip nemijlocit oamenii cu obiceiurile și tradițiile lor. Erudiția sa neobișnuită se vedește în neașteptate asociații între realitățile cu care vine în contact, iar înclinarea spre narația peisagistică ne dă reale satisfacții estetice.

În anul 1906 Nicolae Iorga a făcut o lungă drumeție prin Transilvania, iar notațiile sale zilnice au făcut obiectivul unui volum de memorii de călătorie.

Contactul cu „țara descălecătorilor” Moldovei sale de origine îi prilejuiește reflecții triste cu privire la starea de înapoiere în care regimul chezaro-crăiesc menține Maramureșul și în legătură cu politica de nedreptăți sociale și naționale. În ciuda acelor crude stări de lucruri, după cum remarcă Iorga: „...Românii de aici nu sunt deloc printre cei din urmă. Sunt curați și mândri. Legătura cu Moldova domnească le-a dat conștiință de noblețe care nu se află aiurea”.

Marele istoric are cuvinte de laudă față de arta populară maramureșeană: „Priceperea pentru frumusețe se vede în meșteșugul porților de lemn...”. Sate ca Sarasău, Giulești, Berbești îi trezesc admirația pentru deosebita artă a construcțiilor de case și de porți, pentru interiorul locuințelor.

Trecând peste Gutâi în depresiunea Băii Mari, Iorga cunoaște „mulțimile fără lumină ale oamenilor de toate neamurile cari scotocesc în adâncul țărânei metalele scumpe”. Baia Mare îi face o bună impresie: „... străzi bine pietruite..., ... piața foarte mare..., ... deasupra orașului marele turn al lui Ioan Corvinul...”. Călătoria lui Iorga a continuat pe la Satu Nou de Sus și cel de Jos, Coltău, Berchez, Săcălășeni: „... înfloritor ținut de Românim”, spre Șomcuta Mare. [...]

(Liviu Tătaru, profesor din Baia Mare)

Sâmbătă 27 aprilie 1974 – Mic dicționar filozofic – Recenzie

Apariția în peisajul editorial a celei de a doua ediții a *Micului dicționar filozofic* reprezintă un eveniment notabil care răspunde unei reale necesități de informare rapidă în universul acelei îndeletniciri a spiritului uman care se cheamă „iubirea de înțelepciune”.

Prima ediție, apărută în urmă cu patru ani, s-a epuizat într-un timp scurt din librării, așa încât cea de a doua ediție era necesară pentru completarea tirajului inițial, dovedit insuficient. În al doilea rând, o nouă ediție era reclamată de înnoirile produse în cadrul filozofiei contemporane, de stadiul cercetărilor și dezbaterilor filozofice actuale.

Elaborat de un larg colectiv de specialiști, cercetători și cadre didactice universitare, *Micul dicționar filozofic* cuprinde 1.000 de articole care prezintă, sintetic și cu competență, noțiunile și categoriile de bază ale filozofiei noastre și universale, curente, orientări, școli, teorii de notorietate mondială. Mai mult decât o reeditare, noul *Mic dicționar filozofic*, atât sub raport cantitativ, cât mai ales sub acela al calității, se prezintă restructurat, îmbogățit și îmbunătățit, cu o incontestabilă valoare, de informare. [...]

(Florian Roatiș, de la Liceul Industrial pentru construcții de mașini Baia Mare)

Vineri 17 mai 1974 – De luni la Cinematograful „Dacia” – Frații Jderi

„Cinstirea înaintașilor este un semn de civilizație și cultură pentru un popor”. În acest context al cuvintelor tovarășului Nicolae Ceaușescu se încadrează și cel mai proaspăt film al cinematografilei noastre naționale. Această evocare cinematografică semnată de Mircea Drăgan este adaptarea pentru ecran a primului volum (*Ucenicia lui Ionuț*) din celebra trilogie „Frații Jderi” a marelui nostru povestitor Mihail Sadoveanu. De altfel, Sadoveanu spunea odată: „Trebuie să fac mărturisirea de credință că poporul este părintele meu literar, că trecutul pulsează în mine ca un sânge al celor dispăruți, că mă simt ca un stejar cu mii și mii de rădăcini înfipte în pământul neamului meu”.

Scenariștii au căutat să păstreze cât mai mult din atmosfera specific sadoveniană, deși – ca la orice transpunere – a trebuit să se renunțe la personaje și acțiuni epice, intraductibile – ca atare – în structuri cinematografice. Ei au considerat însă absolut necesară amplificarea rolului lui Ștefan cel Mare, care este tot timpul prezent, fie în prim-plan, fie în fundal. Urmărind intriga de dragoste a celor trei eroi tineri și încadrând-o în dramatice împrejurări istorice, regizorul Mircea Drăgan a realizat o peliculă lucrată cu grijă deosebită. Spectatorii vor recunoaște cu încântare eroii îndrăgiți dintr-o carte de căpătâi, vor privi cu emoție minunatele mânăstiri și vechile curți domnești din Moldova. [...]

În distribuție: Gheorghe Cozorici, Sebastian Papaiani, George Calboreanu, Toma Dimitriu, Geo Barton, Iurie Darie, Emanoil Petruș și alții.

Marti 13 august 1974 – Hora la Prislop

O vreme frumoasă a stat de veghe duminică pe întinderea munților Rodnei, bucurând miile de participanți la ediția a VII-a a festivalului „Hora la Prislop”. Ne este încă o dată la îndemână să afirmăm că această manifestare a cântecului, dansului și portului popular, a creației spirituale milenare a poporului nostru a căpătat, tot mai mult, un interes național, și aceasta nu numai prin prezența strălucită a unui impresionant număr de artiști amatori (de data aceasta peste 1.000, veniți din localitățile județelor Maramureș, Bistrița-Năsăud, Suceava și Sălaj), ci, mai ales, prin mulțimea de oameni din toate colțurile țării, interesați să asiste la o sărbătoare de gând și de inimă a geniului popular românesc.

Și, pentru cine a fost duminică prezent în Pasul Prislop, așertiunea aceasta e ușor de verificat. Desfășurat sub genericul „Omagiul anului XXX”, festivalul de la Prislop a celebrat, în cântec și joc, în vers avântat, aceste zile fierbinți ce marchează împlinirea a trei decenii de libertate a patriei noastre, a demonstrat, într-o manieră artistică demnă de toată lauda, înaltele virtuți ale poporului român. [...]

(V.R. Codruța)

Marti 5 noiembrie 1974 – Florian Ulmeanu – Evocări

Când, în august 1973 la întâlnirea între „fiii satului”, sărbătorită în frumoasa comună Ulmeni din județul Maramureș, s-a observat că Florian Ulmeanu, inițiatorul ei, nu era prezent, toată lumea era nedumerită și, abia din scrisorile și telegramele citite, a aflat că e bolnav. Cât de bolnav trebuia să fie ca să lipsească tocmai el de la această întâlnire s-a constatat în 30 octombrie 1973, când a încetat din viață. Căci altfel el era des între consătenii săi.

Cel mai mare dintre cei șase copii ai lui badea Alexa din Ulmeni, nepot după mamă al poetului și pedagogului Petre Dulfu, Florian Ulmeanu, în 1923 student la Medicină în București, a adunat în jurul său, în toiu vacanțelor, tineretul din comună și din satele învecinate: țărani, elevi, studenți, înființând societatea culturală „Tinerimea din Ulmeni și jur”. Modestă și demnă ca și denumirea ei, constantă în urmărirea unor țeluri generoase, strângând rândurile tineretului și punându-i la îndemână mijloace de culturalizare, societatea a realizat între cele două războaie mondiale clădirea unei săli de spectacole, ridicarea unui monument în amintirea eroilor Primului Război Mondial, un început de muzeu și bibliotecă, baie populară, popicărie și, mai ales, generație dornică de progres, care s-a putut valorifica cu succes după eliberare. [...]

(Gh. Crișan)

Joi 14 noiembrie 1974 – Diplomele maramureșene – Evocări de Constantin C. Giurescu

La miazănoapte de cetatea Transilvaniei este o alta mai mică: cetatea Maramureșului, străjuită și ea de munți și păduri și străbătută de apa Tisei, care adună mulțimea de râuri și pâraie a acestui străvechi pământ românesc. Patrie a dacilor liberi, asupra căroră s-a exercitat influența economică romană, patriei a străromânilor, care, la adăpostul codrilor, au dus o viață liberă sub cnezii și voievozii lor. Maramureșul a fost baștina lui Dragoș și a lui Bogdan, cei care, cu sprijinul românilor de la est de Carpați, au pus temelie statului moldovean, la mijlocul secolului al XIV-lea.

Din „acest străvechi pământ strămoșesc” s-au ridicat oameni de seamă, care au cinstit, cu scrisul și cu fapta lor, românimea. Unul dintre aceștia, unul din cei mai mari, a fost Ioan Mihalyi de Apșa. S-au împlinit luna trecută, la 14 octombrie, șazeci de ani de când a închis ochii, după o viață de muncă și de credință față de poporul său, acest mare maramureșean. Născut la 25 ianuarie 1844, a suit treptele învățăturii, ajungând doctor la drept și fiind ales membru corespondent al Academiei Române, la 25 martie 1901. Întreaga sa energie și-a consacrat-o Maramureșului, atât în domeniul administrativ, cât și în acela al științei. A adunat, cu mare grijă și îndelungată migală, actele vechi privind viața românilor maramureșeni, dovezile viețuirii lor necurmăte pe pământul Tisei, al Marei, al Izei și al Vișeuului, al Apșei, Tarasului și Talaborului, și totodată dovezile vitejiei lor pe câmpul de luptă. S-a născut astfel impresionantul volum din *Diplome maramureșene din secolului XIV și XV*. [...]

(Din *Contemporanul* nr. 45, 1 noiembrie 1974)

„Biblioteca Apșa – liant pentru păstrarea și cunoașterea limbii române” în Transcarpatia

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În data de 29.08.2024, o delegație de cercetători științifici din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, din care au făcut parte: dr. Teodor Ardelean – director, conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, conf. univ. dr. Florian Roatiș – cercetători științifici și dr. Ioan Gogota – bibliotecar metodist, a efectuat o vizită documentară la Muzeul de Istorie și Etnografie al Românilor din Transcarpatia, situat în localitatea Apșa de Jos (raionul Teceu, Ucraina) la invitația soților Botoș (dr. Ion M. Botoș – director și soția, Ileana – director adjunct și bibliotecar în cadrul muzeului sus-amintit).

Scopul vizitei a constat în atragerea atenției asupra necesității protejării și conservării patrimoniului cultural românesc (limba, cultura și civilizația românească) din localitățile locuite de etnici români în Ucraina, și în care acțiunile inițiate de conducerea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare pot fi catalogate ca demersuri manageriale împlinite.

O vizită în cadrul muzeului nu poate decât să ne emoționeze, fapt pentru care nu putem să-l omitem pe filosoful și matematicianul francez René Descartes, care punea mereu accentul pe trăirile sufletești ale omului: „Iubesc, deci mă emoționez; mă emoționez, deci exist”. Aici se manifestă activ spiritul intercultural românesc alături de cultura națională ucraineană, fapt ce corespunde principiului democratic al respectării autonomiei culturale, fără a influența, într-un fel sau altul, ideea autonomiei teritorial-politice a Ucrainei.

Cu această ocazie, au fost donate mai multe exemplare din revista *Familia română* și câteva volume din operelor autorilor dr. Teodor Ardelean și conf. univ. dr. Florian Roatiș, cărți care vor constitui parte dintr-o viitoare donație a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”. Totodată, delegația băimăreană a putut evalua la fața locului stadiul lucrărilor pentru proiectul „Biblioteca Apșa – liant pentru păstrarea și cunoașterea limbii române”, derulat de Muzeul de Istorie și Etnografie al Românilor din Transcarpatia, în perioada 24.07-31.12.2024. Obiectivul principal al implementării acestuia va fi creșterea numărului de elevi, profesori și adulți din comunitatea românească care să împrumute cărți în limba română și, pe cale de consecință, să crească gradul de educație și conștientizare despre istoria, cultura și literatura românilor din România în comunitățile românești din Ucraina.

Proiectul prevede organizarea unei biblioteci cu cărți în limba română în cadrul Muzeului de Istorie și Etnografie al Românilor din Transcarpatia, Apșa de Jos și de care să beneficieze cei peste 50.000 români din Transcarpatia. Acesta a fost posibil datorită eforturilor statului român, care, la începutul anului 2024, a alocat prin intermediul Departamentului pentru Românii de Pretutindeni

(DRP) suma de 70.000 lei pentru înființarea Bibliotecii Apșa, banii urmând să fie folosiți pentru consolidarea și amenajarea unui spațiu de bibliotecă care să ofere vizibilitate în regiunea Transcarpatia.

În contextul proiectului s-a motivat faptul că bibliotecile din Transcarpatia, finanțate de statul ucrainean, nu au fond de carte în limba română, atât de necesară pentru comunitatea de români din Transcarpatia în vederea păstrării identității culturale a acestora, fapt pentru care cercetătorii din România și Ucraina au recomandat organizarea unei biblioteci în cadrul Muzeului de Istorie și Etnografie al Românilor din Apșa de Jos.

Despre stadiul lucrărilor, dr. Ion M. Botoș a amintit că „biblioteca trebuie să devină casa acelor operatori culturali și a acelor grupuri sociale care astăzi nu sunt reprezentate de nicio instituție culturală,

iar principalii beneficiari ai proiectului vor fi cetățenii de pe întreg teritoriul Ucrainei, dar și comunitățile internaționale legate cultural de statul român și ucrainean. Mai mult, scopul bibliotecii în Apșa de Jos (Ucraina) va fi acela de a promova misiunea esențială a unei biblioteci, iar patrimoniul său să fie transmis intact generațiilor viitoare pentru că, atât fondurile bibliotecilor, cât și al muzeelor reprezintă o parte importantă a memoriei umanității din timpurile noastre în texte și imagini”.

Totodată, biblioteca va trebui să promoveze o imagine unitară a unei comunități etnice și să devină un spațiu prietenos, primitiv și facil de înțeles, de natură să acopere nu numai activitatea de astăzi a instituției, dar și necesitățile culturale de care comunitatea locală are nevoie. Maramureșul istoric din dreapta și din stânga Tisei este icoana fidelă a realității de astăzi, fiind cel care reprezintă o comunitate etnică omogenă și compactă, stând la obârșia descălecatelor și întemeierilor de țară și în care maramureșenii și-au dovedit în decursul veacurilor adevărata vocație, aceea de păstrători ai ființei naționale.

Coordonatorul proiectului, Ion Botoș, a strâns, din propriile resurse, de la bătrânii din satele românești, mii de exponate, care au fost frumos aranjate în casa și în curtea sa din Apșa de Jos în Muzeul de Istorie și Etnografie al Românilor din Transcarpatia, despre care a ținut să precizeze că „este rezultatul unei munci asidue și perseverente și cuprinde mii și mii de obiecte de mare varietate achiziționate și colectate de-a lungul anilor, în care majoritatea exponatelor sunt foarte vechi și cu caracter de unicatitate”.

În condițiile integrării europene și euroatlantice, ca și ale procesului de globalizare și mondializare, dialogul intercultural este indispensabil și presupune o continuă educare și formare multiculturală, iar condiția *sine qua non* a realizării acestui dialog este aceea a asimilării limbilor națiunilor conlocuitoare, dar și a celor de circulație internațională, fapt care se regăsește apriori și în Regiunea Transcarpatia, aflată pe teritoriul Ucrainei (stat care actualmente trece prin grele încercări privind păstrarea identității naționale).

O nouă donație de cărți de la Biblioteca „Institutului Transilvănean” din Gundelsheim pentru Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Dr. Ioan GOGOTA
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În perioada 23-26 octombrie 2024, o delegație a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, formată din dr. Ioan Gogota și Adrian Maghear, a efectuat o vizită cu caracter profesional la Biblioteca „Institutului Transilvănean” din Gundelsheim – Germania (landul Baden-Württemberg), în scopul preluării unei donații, constând dintr-o serie de monografii ale satelor locuite de sașii din Transilvania, precum și albume de artă privind monumentele arhitecturale din România, cu predilecție ale regiunilor transilvănene, care vor îmbogăți fondul de carte al bibliotecii noastre.

Acțiunea a fost intermediată de dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, și de prof. dr. Volker Wollmann, fost director al muzeului sus-amintit, căruia îi exprimăm, și pe această cale, grațitudinea noastră pentru gestul extrem de valoros și indispensabil pentru biblioteca băimăreană.

Prin intermediul renumitului cercetător au fost ridicate mai multe colete conținând, pe lângă amintitele albume de artă și monografii, sinteze referitoare la istoria și etnografia României publicate în limbile română și germană, unele cu circulație restrânsă, iar altele chiar cu caracter de unicat. Alături de acestea, s-au regăsit și numeroase lucrări literare, în special cu profil beletristic, bestseller-uri apărute în

Martin Rill, Ioan Gogota și Volker Wollmann

limba germană care au cucerit piața bibliofilă mondială în ultimii ani. În paralel, dr. Volker Wollmann ne-a donat în nume propriu și câteva serii de publicații enciclopedice, biografii ale unor personalități politice marcante de pe toate continentele, de literatură universală și germană, literatură pentru tineret, printre care și a renumitei autoare Herta Müller, distinsă cu premiul Nobel.

Pe parcursul șederii în Germania, am avut privilegiul să-l întâlnim și pe cercetătorul științific la Siebenbürgisch-Sächsischer Kulturrat Gundelsheim am Neckar (Germania), dr. Martin Rill, profesor asociat al Universității din Pécs (Ungaria), istoric, arheolog și fost muzeograf la Muzeul Brukenthal din Sibiu, care în perioada 2012-2017 a ocupat funcția de director al Biroului de legătură cu România la L-Bank Stuttgart și însărcinat cu conducerea Consulatului Onorific al României la Stuttgart.

Dr. Martin Rill, de origine sas, stabilit de 20 de ani în Germania, este principalul cercetător în cadrul Muzeului Central al Șvabilor Dunăreni din Ulm (Germania), fiind un mesager al culturii din țara în care s-a născut în țara strămoșilor. A participat la peste 60 de simpozioane și conferințe naționale și internaționale din România și Germania. A

organizat peste 30 de expoziții în România, Austria, Italia, Belgia și Elveția, precum și în țările dunărene Germania, Austria, Slovacia, Ungaria, Croația, Serbia, Bulgaria. A susținut conferințe la institute și universități din Germania, Italia, Ungaria, Luxemburg. A primit Premiul „Romulus Vuia” al Ministerului Culturii pentru expoziția „Povestea caselor” (2003) și Marele Premiu al Ministerului Culturii pentru ex-

poziția „Zbor în trecut” (2006). Acesta ne-a donat cu mare generozitate un număr consistent de monografii ale satelor din Banat care au apărut în Germania și nu există în bibliotecile din România și, de asemenea, un set din ciclul lui editorial dedicat monumentelor arhitecturale și de artă din ținuturile colonizate de sași, dintre care au văzut lumina tiparului, până în prezent, un număr de opt volume. Pentru acest gen de abnegație, oferit în spirit colegial, ne exprimăm toată gratitudinea și rămânem profund recunoscători.

Despre dr. Volker Wollmann, istoric și arheolog (n. 1942, Sibiu), absolvent al Universității din Cluj-Napoca (1964), se cunoaște că a fost cercetător al Institutului de Istorie și Arheologie din Cluj-Napoca, instituție aparținând Academiei Române, în care și-a susținut teza de doctorat sub coordonarea prof. dr. doc. Ion I. Russu (1983), având ca subiect activitățile miniere din Dacia romană, publicată în 1996, în ediție bilingvă (română și germană). În decursul timpului a fost recompensat cu numeroase titluri și premii interne și internaționale, inclusiv din partea Academiei Române. În cursul anului viitor, la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, acesta urmează să-și lanseze volumele X și XI din ciclul editorial *Patrimoniu preindustrial și industrial în România*.

În data de 15 ianuarie 2024, cu prilejul Zilei Culturii Naționale, dr. honoris causa Volker Wollmann, care este și directorul revistei științifice a muzeului din Sebeș, *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, și Cetățean de onoare al Municipiului Sebeș, a fost decorat de către președintele României, Klaus Iohannis, cu Ordinul „Meritul Cultural” în grad de Cavaler, Categoria H – „Cercetarea științifică”, pentru „meritele importante în cercetarea și valorificarea științifică a patrimoniului industrial din Banat, dar și pentru punerea în valoare a culturii minorității germane din România”.

În concluzie, putem afirma că întreaga donație, extrem de valoroasă, venită pe filiera sașilor din Germania, își va aduce o bogată contribuție la dezvoltarea colecțiilor de carte din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare și va fi folosită pentru creșterea patrimoniului „Colțului German” (German Corner), aflat în curs de amenajare, loc de aprofundare a culturii germane. Totodată, donația conține și alte publicații care oferă surse de documentare și cercetare pentru specialiști din diferite domenii, în special pentru bibliotecari, arhiviști, istorici și istorici de artă și care, ulterior, pot contribui și la formarea intelectuală a elevilor și la îmbogățirea experiențelor de învățare a limbii germane.

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / Intelectualii și puterea: de la Platon la Heidegger 3

DIALOGURI PROFESIONALE

Bogdan Alexandru GHEUKA / Aspecte generale privind evoluția bibliotecilor universitare în structuri informaționale inteligente prin integrarea tehnologiilor digitale avansate.

Biblioteca 4.0 și Inteligența artificială (AI) 5

Diana FILIP / Biblioteca și utilizatorii ei actuali 9

Simona DUMUȚA / Din fondul Colecțiilor speciale ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”:
Publicații seriale maramureșene tipărite în perioada 1874-1946 12

Anca SIMA / Școala verde în bibliotecă 17

Ioan GOGOTA / Colocviul profesional anual al bibliotecarilor din bibliotecile publice maramureșene – 2024 19

PAGINI CULTURALE

Ada STUPARU / Emil Cioran – începuturi jurnalistice, exerciții critice 24

Tudor NEDELCEA / România dincolo de București: Gheorghe Glodeanu 27

Iulian BĂICUȘ / Noul Roman Francez și romanul polițist 29

Enikő BOTIȘ / Nagy Oszkár, *Peisaj (La odihnă)*. O perspectivă analitică asupra poeziei vizuale 34

Ion DINVALE / Studiu de caz: „Un mod specific de a fi poet” 37

Anca SÎRGHIE / Din darurile muzicale ale Sibiului 42

Ioan DĂNILĂ / *Căminul nostru* – o publicație maramureșeano-băcăuană 44

Alina CURAC / Noi orizonturi și viziuni intelectuale prin lectură 47

Florian ROATIȘ / Un dicționar monumental 49

COMEMORĂRI

Maria GÂRBE / Amintiri cu biblioteci și bibliotecari (2) Angela Monica Jucan 53

Dorin ȘTEF / Augustin Cozmuța, ca un înger care ține în mână o carte (mărturie) 58

Dan GRĂDINARU / Augustin Cozmuța, Ibrăileanu al Maramureșului 60

PHILOSOPHIA PERRENIS

Ion FERCU / Eminescu și Nietzsche, sihaștrii din noi 62

Vlad BILEVSKY / Nichifor Crainic despre Mihai Eminescu Un reper critic inedit 66

Radu MICU / Mihail Turcan, Heidegger și pariul nimicului. Întrebarea fundamentală a metafizicii în prelegerea „Ce este metafizica?” 68

Grigore SPERMEZAN / Diogenes „Cinical” 74

David ILINA / Orologiul cu arătătoarele înțepenite 79

Ion DINVALE / Noi contribuții la fenomenologia des-prinderii 81

ISTORIE

Mircea-Gheorghe ABRUDAN / Avram Iancu, „eroul românilor”. O evocare a
crăișorului munților la bicentenarul nașterii sale 87

Ștefan GRIGORESCU / Un erou interbelic: aviatorul Mihail Pantazi 95

Elena ȘTREANG / Sfântul Voievod Neagoe Basarab 98

RELIGIE

Vlad Ioan BONDRE / Post-modernismul – un prefix meschin 101

RECENZII

Titi DAMIAN / Dumitru Popescu, *Pumnul și palma* 104

Anca SÎRGHIE / *Noica și Câmpulungul*, cartea unei sinteze salutare 109

Ion FERCU / Cu Vitriolul etico-estetic și Speranța prin grajdurile contemporane ale lui Augias 111

Mihai BOTEZ-STÎNCARU / Turism hermeneutic pe dibuite 114

Tudor NEDELCEA / Gramatică și cinste sau împotriva presei care bolborosește 117

Marin IANCU / Carmen Georgeta Popescu și poezia ca spovedanie 120

Vlad BILEVSKY / Alexandru Boboc, *Logos și melos – Prolegomene la o filosofie a muzicii* 123

Antoaneta TURDA / Semn de carte 125

Ionel NECULA / Florian Roatiș – de veghe la tâmpla spiritului băimărean 127

Săluc HORVAT / Stan V. Cristea – critic și istoric literar 129

Vasile V. FILIP / Trilogia cuplului 133

Gelu DRAGOȘ / Trăirile intense ale poetei Lotica Vaida, cuprinse într-un volum de poezie 137

Diana FILIP / Editura Arthur, colecția Arthur Retro 139

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / Portret de autor, pendulând între alter-ego și opera sa:

J.K. Rowling ca Robert Galbraith și seria *Cormoran Strike* 143

Mihai BOTEZ-STÎNCARU / Georges Perec – viața ca puzzle recompus 146

Borbei ARISTIȚA / O altfel de monografie 149

Tudor NEDELCEA / Săluc Horvat și Eminescu, aproapele său 151

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Liana POP / Comuna Remeți cu satele componente Piatra și Teceu Mic 154

VARIA

Petre GIGEA-GORUN / Discuții ocazionale cu Ana Aslan, savant de renume mondial 158

Ștefan GRIGORESCU / Din istoria fotbalului românesc. Turneul echipei F.C. Liverpool în
România (1936) 165

Lavinia ARDELEAN / S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*) 168

DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII

Ioan GOGOTA / „Biblioteca Apșa – liant pentru păstrarea și cunoașterea limbii române”
în Transcarpatia 175

Ioan GOGOTA / O nouă donație de cărți de la Biblioteca „Institutului Transilvănean” din
Gundelsheim pentru Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” 177